

ἈΚΟΛΟΥΘΙΑ

Τῆς ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμεῶν

Γρηγορίου

ἀρχιεπισκόπου θεσσαλονίκης τῆς θαυματουργῆς

τῆς Πάλλης

ἡ τ ρ σ

ποίησα μὲν ὑπὸ τῶν ἀγίων πατέρων κωνσταντινουπόλεως

φιλοθέου τῆς κοκκίνης.

ἔπειτα δὲ ἀποκαταστάσασα ὑπὸ τοῦ ἀγαθῆς

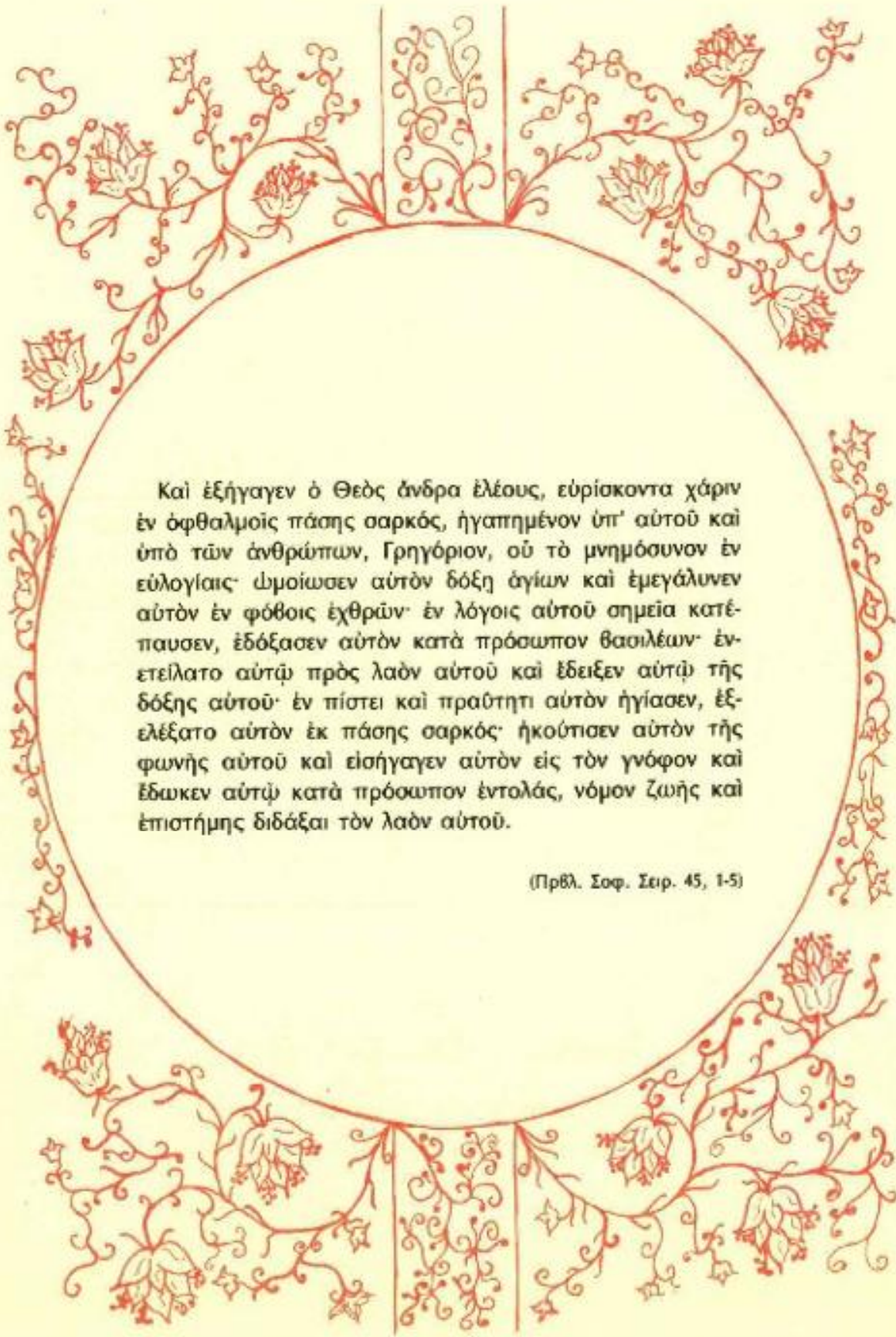
βασιλεῦς ε. βολγαδικῆς

ἡμῶν πρώτου τύπου ἐκδόσασα πάλιν

εἰς τὰς ἑκατόσεις ἁθῶς.

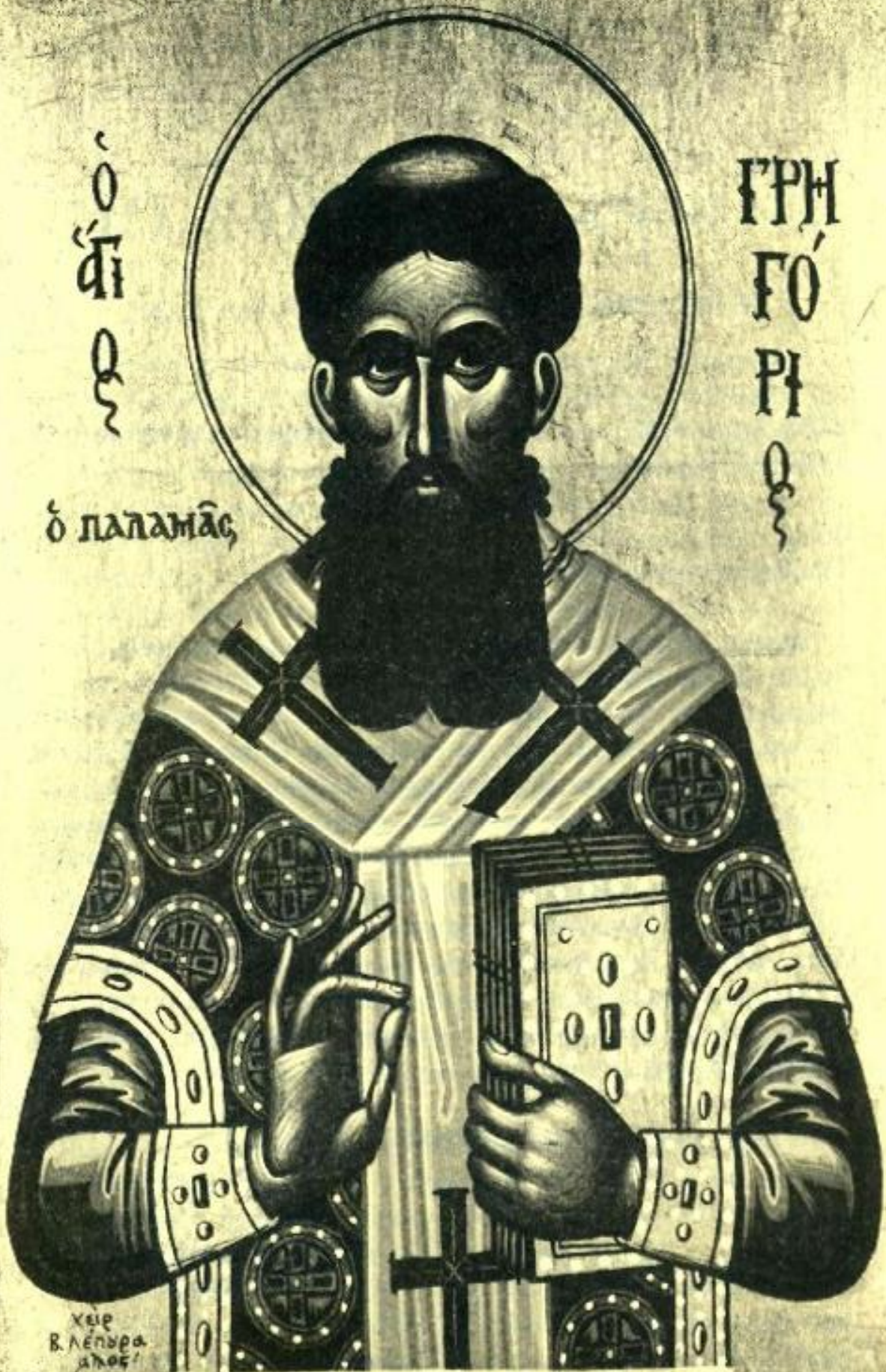
ἐν πειραιεὶ *ἀποπ.*

Καὶ ἐξήγαγεν ὁ Θεὸς ἄνδρα ἐλέους, εὐρίσκοντα χάριν
ἐν ὀφθαλμοῖς πάσης σαρκός, ἠγαπημένον ὑπ' αὐτοῦ καὶ
ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, Γρηγόριον, οὗ τὸ μνημόσυνον ἐν
εὐλογίαις· ὡμοίωσεν αὐτὸν δόξῃ ἁγίων καὶ ἐμεγάλυνεν
αὐτὸν ἐν φόβοις ἐχθρῶν· ἐν λόγοις αὐτοῦ σημεῖα κατέ-
παυσεν, ἐδόξασεν αὐτὸν κατὰ πρόσωπον βασιλέων· ἐν-
ετείλατο αὐτῷ πρὸς λαὸν αὐτοῦ καὶ ἔδειξεν αὐτῷ τῆς
δόξης αὐτοῦ· ἐν πίστει καὶ πραύτητι αὐτὸν ἠγίασεν, ἐξ-
ελέξατο αὐτὸν ἐκ πάσης σαρκός· ἠκούτισεν αὐτὸν τῆς
φωνῆς αὐτοῦ καὶ εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸν γνόφον καὶ
ἔδωκεν αὐτῷ κατὰ πρόσωπον ἐντολάς, νόμον ζωῆς καὶ
ἐπιστήμης διδάξαι τὸν λαὸν αὐτοῦ.

(Πρβλ. Σοφ. Σειρ. 45, 1-5)

Ο ΣΤΙ Γ' Ο'

ΠΑΠΑΜΑΡ

ΙΓΝΑΤΙΟΣ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ
ΑΝΤΙΟΧΕΩΣ

χειρ
Β. Λεπυρα

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΡΙΘ. Πρωτ. 1566
ΑΡΙΘ. ΔΙΕΚΠ. 1042

Ἀθήνησι τῆ 3ῃ Μαΐου 1978

Πρὸς
τὴν Ἱεράν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν

Ἐνταῦθα

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ὑποβληθεῖσαν ἡμῖν διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 402/3-1-1978 ὑμετέρου ἐγγράφου Ἀσματικὴν Ἀκολουθίαν τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμᾶ, ποιηθεῖσαν μὲν ὑπὸ τοῦ Ἁγιωτάτου Πατριάρχου Φιλοθέου (Κοκκίνου), ἐκδιδομένην δὲ ὑπὸ ἐγκύριου Κώδικος, μετὰ σχετικῆς εἰσαγωγῆς καὶ κριτικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ κειμένου, ὑπὸ τοῦ Ἱερολογιωτάτου Διακόνου Βασιλείου Ἐμμ. Βολουδάκη κληρικοῦ τελούντος ὑπὸ τὴν ὑμετέραν ποιμαντικὴν δικαιοδοσίαν, ὡς καὶ τὴν σχετικὴν εἰσήγησιν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν κ. Νικόδημου, Συνοδικῆ ἀποφάσει, ληφθεῖση ἐν τῇ Συνεδρίᾳ τῆς 19-5-1978, ἐγκρίνομεν ταύτην ὡς καλῶς ἔχουσαν, καθ' ὅσον οὐδὲν τὸ ἀπᾶδον πρὸς τε τὰ δόγματα καὶ τὰς παραδόσεις τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περιέχεται ἐν αὐτῇ...

Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
κ.ά.α.

Ὁ Γραμματεὺς

Ἀρχιμ. Νικηφόρος Τζιφόπουλος

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ φωτιστικὴ καὶ θεουργικὴ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος ποῦ ἐνοικεῖ πλουσίως εἰς τὴν Μίαν Ἀγίαν Ὁρθόδοξον Καθολικὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν μας, τὴν κοινὴν μητέρα καὶ τροφὸν μας ὄχι μόνον γεννᾷ εἰς διαφόρους ἐποχὰς ἀνθρώπους θεωμένους καὶ θεοσόφους, οἱ ὅποιοι ὡς πηγαὶ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀρδεύουν τὰς ψυχὰς τῶν πιστευόντων, ἀλλὰ καὶ δίδει εἰς ἄλλα ζῶντα μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ τὸν πόθον καὶ τὴν ἰκανότητα νὰ ἐντρυφοῦν εἰς τοὺς βίους καὶ τὰ ἔργα τῶν ἁγίων τούτων, νὰ μελετοῦν, ἐρμηνεύουν καὶ δημοσιεύουν αὐτὰ πρὸς ὠφέλειαν πολλῶν.

Εἶναι καὶ αὐτὴ μία ἀπὸ τὰς φιλανθρώπους ἐνεργείας τοῦ Παρακλήτου Πνεύματος διὰ τῶν ὁποίων φωτίζει, ἁγιάζει καὶ παρακαλεῖ τὰ μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Εἰς τὴν γενεάν μας ἐπεφυλάχθη ἡ εὐλογία τῆς στροφῆς πρὸς τὴν Πατερικὴν διδασκαλίαν καὶ τὸν πατερικὸν τρόπον ζωῆς, κυρίως ὡς βιοῦται εἰς τὴν ἀσκητικὴν Παράδοσιν.

Μετὰ ἀπὸ πολλὰς ἀναζητήσεις εἰς «πνευματικότητας» ξένας πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Πατερικὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀποτυχίαν των νὰ δώσουν ἀληθὴ καὶ γνησίαν τροφήν εἰς τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας κατανοεῖται σήμερον ἀπὸ πολλὰς ψυχὰς ὅτι ἡ λύσις εἰς τὸ ἀδιέξοδον τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου εὐρίσκεται μόνον εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ ὅπως ὀρθῶς καὶ μοναδικῶς ἐβίωσεν αὐτὸ ἡ Ὁρθόδοξία διὰ μέσου τῶν αἰώνων.

Μέγας στύλος καὶ μέγα φῶς τῆς ἁγίας μας Ἐκκλησίας εἶναι καὶ ὁ ἁγιορείτης ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, διὰ τὸ ὅποιον ὁ μαθητὴς του, ὁ ἐπίσης ἁγιορείτης ἅγιος Φιλόθεος Κόκκινος, ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, λέγει χαρακτηριστικῶς τὰ ἑξῆς:

«Ὅτι ἡ μεγάλη καὶ θεουργὸς τοῦ Παναγίου Πνεύματος χάρις, ὅπου ἐνοίκησεν εἰς αὐτόν, ὅλας μὲν τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς του ἐτελείωσε καὶ τὰς ἐθέωσε κοινῶς, καὶ κατὰ πάσας τὸν ἀνέδειξε θεῖον κατὰ ἀλήθειαν, καὶ ἐξαισίον ἀνθρώπων, παρὰ κανένα ἄλλον εἰς τὰς ἡμέρας του, πλὴν κατ' ἐξαιρετόν αὐτὴ οἰκιστοῖθήη τὸ διανοητικὸν του μέρος, καὶ μὲ τὴν δύναμιν αὐτὴν ἠνώθη περισσότερο ἢ διὰ νὰ εἰπῶ καλλίτερα· ἐπειδὴ τὸν εὗρηκεν ὅλον νοῦν ἀληθῶς, καὶ πολὺ

διαφορετικὸν ἀπὸ κάθε νοῦν τοῦ νῦν καιροῦ, ὡσὰν ὅπου αὐτὴ εἶναι νοῦς, ἀρμοδίως ἐγίνε τὸ ἐν μὲ τὸν ἐδικὸν τοῦ νοῦν, καὶ ὅλως διόλου μὲ αὐτὸν ἐπροσκολλήθη, καὶ τὸν ἐκατάσκησε θαυμαστῶς θεοειδῆ καθρέπτῃν ἐδικὸν τῆς καὶ ἐκοφράγισμα.

Ὁθεν καὶ φωτιζόμενος ἀπὸ αὐτὴν, ἐμάνθανε τοὺς λόγους τῶν νοερῶν τε καὶ νοητῶν, ὄχι ἐξ ἀκοῆς καὶ μὲ διδασκαλικὴν καὶ τεχνικὴν παράδοσιν, καθὼς τὰ παραλαμβάνομεν ἡμεῖς οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ κατὰ θεῖον καὶ ὑψηλὸν τρόπον, τοῦτ' ἐστὶ φωτιζόμενος, καθὼς εἶπα καὶ ἐμπνεόμενος ἄνωθεν, καθὼς οἱ ἐν οὐρανοῖς ἄγγελοι, καὶ οἱ σептoί προφήται καὶ θεολόγοι· καὶ ἡ χάρις ἐκείνη λοιπὸν ἡ μεγάλη ἦτον, ὅπου καὶ ἐλάλει καὶ ἐνήργει διὰ μέσου ἐκείνου ὑπερφυῶς καὶ παραδόξως πρὸς ἡμᾶς τοὺς γήινους καὶ ταπεινοὺς, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· διὰ τὰ ὅποια πάντως, καὶ θεολόγον, καὶ χρυσολόγον, καὶ θαῦμα τῆς οἰκουμένης, καὶ ἀνθρώπον ὑπὲρ φύσιν, καὶ τὰ τοιαῦτα, οἱ νοῦν ἔχοντες πρεπόντως ἐκείνον ὠνόμαζον» (Ὁ Παλαμᾶς κ.λ.π., Μετάφρ. Ἀθ. Παρίου, Βιέννη 1784, σελ. 185).

Ἦδη ἀπὸ τοὺς συγχρόνους τοῦ κατενοήθη, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἀνθρωποκεντρικῶν φιλοσόφων, ὅτι ὁ θεῖος Παλαμᾶς εἶναι ἰσοστάσις τῶν μεγάλων θεολόγων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τοῦ Μ. Ἀθανασίου, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης καὶ τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου.

Δι' αὐτὸ καὶ ἐτιμήθη ἐνωρίτατα ὡς ἅγιος καὶ ἀπλανῆς διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας.

*
* *

Ἡ θεολογία τῆς ἁγίας μας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς τὴν διετύπωσεν ὁ ἅγιος Γρηγόριος τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ διὰ τὸν ἀνθρώπον τοῦ Κ' αἰῶνος. Εἶναι πολὺ βασικὸν διὰ τὸν κουρασμένον καὶ περιπλανωμένον σύγχρονον ἀνθρώπον νὰ μὴ ἀγνοῇ ὅτι μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἠμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεὸν ὄχι διανοητικῶς ἢ συναισθηματικῶς ἀλλὰ μὲ ἀγιοπνευματικὴν ἐμπειρίαν, δύναται νὰ μετάσχη εἰς τὸ φῶς, τὴν ζωὴν καὶ τὴν δόξαν τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Καὶ τοῦτο εἶναι δυνατὸν διότι κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Πατερικὴν διδασκαλίαν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ὑπάρχει διάκρισις θείας οὐσίας καὶ θείων ἀκτίστων ἐνεργειῶν.

Ὁ ἀνθρώπος κοινωνεῖ-ἐνοῦται μὲ τὸν Θεὸν διὰ τῶν ἀκτίστων

θειών ενεργειών, ενώ η θεία ουσία είναι άκοινωνήτος. Διά των ποικίλων επίσης θειών ενεργειών ο Θεός εισέρχεται εις τὸν κόσμον του, συντηρεῖ καὶ συνέχει αὐτόν. Ὁ κόσμος ἔμπορεῖ νὰ μὴ ἀπελπίζεται διότι μέσα εἰς τὸ σκοτὸς φθάνουν αἱ ἀκτίνες τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀπὼν, εἶναι παρών. Ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαρτᾶται νὰ τὸν ζήσωμεν, νὰ τὸν ἴδωμεν, νὰ τὸν ἀντιληφθῶμεν, νὰ γνωρίσωμεν τὰς φιλανθρωπίους ἐνεργείας του εἰς τὸν κόσμον καὶ τὴν ἱστορίαν.

Ἡ κατὰ τοῦ δυτικοῦ αἵρετικοῦ βαρλαάμ ἐπιμονὴ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ὀφείλεται εἰς τὴν βαθυτάτην του πεποίθησιν ὅτι ἡ πεπλανημένη περὶ Θεοῦ δυτικὴ διδασκαλία ἔχει ἀνθρωπολογικὰς καὶ κοσμολογικὰς συνεπιείας καθόσον οὐσιαστικῶς ἀφήνει τὸν ἀνθρώπον καὶ τὸν κόσμον ἀμέτοχον τῆς θείας Ζωῆς καὶ Χάριτος.

Ἐὰν ἡ θεία Χάρις εἶναι κτιστὴ ὅπως λέγουν οἱ δυτικοὶ, τὸ Εὐαγγέλιον παύει νὰ εἶναι Εὐαγγέλιον, δηλαδὴ τὸ καλὸν ἄγγελμα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς κοινωνίας τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεὸν καὶ τῆς ζωοποιήσεως τοῦ νεκροῦ ἀνθρώπου καὶ ἐκπίπτει εἰς μίαν βιοθεωρίαν καὶ ἠθικὴν. Ἡ Ἐκκλησία ἐπίσης ἀπὸ κοινωνία τῆς Χάριτος ἐκπίπτει εἰς θρησκευτικὸν ἴδρυμα ποῦ διέπεται ἀπὸ νομικὸν πνεῦμα.

Αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὁ χριστιανισμὸς ἴσως εἶναι κοινωνικῶς καὶ ἐθνικῶς «χρήσιμος», ἀλλὰ δὲν ἀναπαύει τελικῶς τὸν ἀνθρώπον, ὁ ὁποῖος εἶναι φυσικὸν νὰ ἀναζητῆ ἄλλας λύσεις ποῦ ἐπιτείνουν τὸ ἀδιέξοδόν του. Ἡ ἐκ τῶν ὑπέρων πορεία τοῦ δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ ἐδικαίωσε πλήρως τὴν ἀπόλυτον θέσιν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου.

*
* *

Μᾶς ὑποδεικνύει ἐπίσης ὁ ἅγιος Γρηγόριος τὸν ὀρθὸν τρόπον τῆς ἡσυχαστικῆς - μυστικῆς ζωῆς. Ὡς γνωστὸν, πολλοὶ σήμερον καὶ ἰδίως νέοι, ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς τὸν τεχνικὸν πολιτισμὸν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἰκανοποιήσουν βαθεῖαν ψυχικὴν τους ἀνάγκην καταφεύγουν εἰς μυστικιστικὰς καὶ ἠθικοασκητικὰς θρησκείας καὶ φιλοσοφίας ἀνατολικῆς προελεύσεως (γιόγκα, ἀποκρυφισμὸς κ.λ.π.) καὶ λέγουν ὅτι βλέπουν κάποιον φῶς. Ἀλλὰ τὸ φῶς αὐτό, ὅπως διαπιστοῦται, ἐὰν δὲν εἶναι δαιμονικὸν (πράγμα πολὺ σὺνηθες εἰς τοὺς μὴ ὀρθῶς ἀσκουμένους) εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης φαντασίας καὶ δι' αὐτὸ τελικῶς δὲν φέρει τὸν ἀνθρώπον εἰς κοινωνίαν μὲ τὸ Ἄκτιστον θεῖον Φῶς τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἔτσι ὁ ἀνθρώπος ὑψίσταται κάποιαν ἠθικὴν μεταβολὴν καὶ χαλάρωσιν τῆς νευρικῆς ἐντάσεως, ἀλλὰ δὲν ἐξέρχεται ἀποφασιστικῶς ἀπὸ τὸ κλειστὸν κύκλωμα τῆς ἐγωκεντρικῆς ζωῆς

διὰ τὴν συναντήσῃ τὸν Θεόν. Ὅχι μόνον δὲν ἀνοίγεται τελικῶς εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ κλείνεται περισσότερο εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἔχων τὴν ψευδοανάπαυσιν μιᾶς ἠθικιστικῆς ἐσωστρεφείας καὶ αὐταρκειίας. Δὲν ἀναπαύεται δηλαδὴ εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἰδικήν του προσπάθειαν καὶ ἀσκητικὴν. Ἔτσι τὸ ἀσθενὲς φῶς ποὺ βλέπει διὰ τῶν μεθόδων αὐτῶν τὸν ἐμποδίζει ἀπὸ τὸ νὰ ἴδῃ καὶ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸ Ἄκτιστον καὶ αἰώνιον φῶς τῆς Θεότητος.

Ἀντιθέτως ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἐκ τῆς προσωπικῆς του πείρας καὶ τῆς δεδοκιμασμένης διδασκαλίας τῶν θεοπτικῶν ἀγίων Πατέρων μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν ὀρθὴν πνευματικὴν μέθοδον, ποὺ ἀπαιτεῖται, διὰ τὴν ἀφήσωμεν κάθε «φῶς» προκειμένου νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὸ ὑπερλαμπρὸν Φῶς τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ γίνωμεν ὅλοι φῶς, ὡς συνέβη μὲ αὐτὸν τὸν ἴδιον. Ἡ Ὁρθόδοξος δηλαδὴ ἐσωτερικὴ καὶ μυστικὴ ἐργασία καὶ μέθοδος τοῦ ἡσυχαστοῦ ἀγίου ὁδηγεῖ ὅσους τὴν ἀκολουθοῦν εἰς Αὐτὸν τὸν Θεὸν καὶ ὄχι εἰς φαντάσματα τοῦ Θεοῦ ἢ εἰς τὰς ιδέας περὶ Θεοῦ.

•
••

Αἰσθανόμεθα τὸν ἅγιον Γρηγόριον μαζὶ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν μας ὡς κανόνα Ὁρθοδόξου Θεολογίας καὶ ζωῆς Χριστιανικῆς. Καί δι' αὐτὸ ὄχι χωρὶς πόνον ψυχῆς ἐδιαβάσαμεν τὸν ἄστοχον λόγον ὅτι «καὶ ὁ Παλαμᾶς ἐν τινι μέτρῳ ἀπὸ τὴν αὐτὴν παρεούρθη σύγχυσιν (ὡς, ὁ Βαρλαάμ) κατὰ διεύθυνσιν ἀντίθετον...».

Θαυμάζοντες τὸν ἅγιον Γρηγόριον καὶ θεωροῦντες αὐτὸν «Φωστήρα Ὁρθοδοξίας, Ἐκκλησίας στήριγμα καὶ διδάσκαλον, κήρυκα τῆς Χάριτος» (ἐκ τοῦ Ἀπολυτικίου τοῦ ἀγίου) εἶναι φυσικὸν νὰ χαίρωμεν διὰ κάθε προσπάθειαν, ἢ ὅποια ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ γνωρισθῇ καὶ νὰ τιμᾶται εὐρύτερον ὁ ἅγιος ἀπὸ τὸ εὐσεβὲς πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἡ παρούσα ἐκδοσις τῆς Ἀκολουθίας τοῦ ἀγίου ὑπὸ τοῦ ἱερολογιωτάτου διακόνου π. Βασιλείου Βολουδάκη.

Πιστεύομεν ὅτι ὁ π. Βασίλειος φωτιζόμενος καὶ κινούμενος ἀπὸ τὸν μεγαλύνοντα τοὺς φίλους του Κύριον προέβη εἰς τὴν ἐρευναν αὐτὴν διὰ τὴν τιμηθῇ ἐτι περισσότερο ὁ ἅγιος μὲ πληρεστέραν ἀκολουθίαν, ἢ ὅποια πρέπει νὰ ψάλλεται τὴν 14ην Νοεμβρίου ὅτε ἐκοιμήθη ὁ ἅγιος (ἢ κατὰ τὴν πρὸ τῆς 14ης Νοεμβρίου Κυριακὴν ἐκ μεταθέσεως) ὅπως ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν δευτέραν Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν ὅτε ἐκ δευτέρου ἐορτάζεται ἡ μνήμη του λόγῳ τῆς μεγάλης συμβολῆς του εἰς τὴν στερέωσιν τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ὡς Ὁρθόδοξοι καὶ ἀγιορεῖται μοναχοὶ σκιρτῶμεν ἀπὸ πνευματικὴν χαρὰν προσεγγίζοντες τὸν ἀγιορεῖτην ἅγιον Γρηγόριον ὁσάκις μάλιστα μελετῶμεν τὸν βίον του, ὡς συνέγραψεν αὐτὸν ὁ μαθητὴς του, ἀγιορεῖτης ἐπίσης ἅγιος Φιλόθεος ὁ Κόκκινος. Τώρα ἡ χαρὰ μας θὰ εἶναι πληρεστέρα διότι θὰ δυνάμεθα νὰ ψάλλωμεν τὴν ωραίαν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου ποῦ συνέταξεν ἐπίσης ὁ ἅγιος Φιλόθεος. Τί ὠραιότερον ἁγίου ἐγκωμιάζοντος ἁγίου!

Ἐλπίζω ὅτι ἡ πρότασις τοῦ ἱερολογιωτάτου π. Βασιλείου διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Ἀκολουθίας ταύτης ἐπισημῶς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν μας εἰς τὸ Μηναιὸν τοῦ Νοεμβρίου καὶ τὸ Τριῶδιον θὰ εὖρη ἀνταπόκρισιν.

Θὰ εἶναι τοῦτο μία ἐκδήλωσις εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν μέγαν Γρηγόριον δι' ὅσα ἐκοτίασε διὰ τὴν Ἀλήθειαν καὶ δι' ὅσα προσέφερε καὶ προσφέρει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς ἕκαστον ἐξ ἡμῶν.

Ἄλλὰ θὰ εἶναι καὶ μία ἐνδειξις ὅτι καὶ ἡ γενεὰ μας διαθέτει ἐκκλησιαστικοὺς ἄνδρας ἔχοντας ὀρθόδοξα καὶ πατερικὰ αἰσθητήρια καὶ κριτήρια.

Εὐλογητὸς δὲ ὁ Εὐσπλαχνικώτατος Τριαδικὸς Κύριος καὶ Θεὸς μας διὰ τὸ μέγα δῶρόν του πρὸς ἡμᾶς. Τὸν θεῖον καὶ θαυματουργὸν Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν. Τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ. Τὸν θεολόγον τῆς Χάριτος, τῆς Θεώσεως καὶ τοῦ Φωτός.

Ἐν τῇ Ἱερᾷ Κοινοβιακῇ Μονῇ τοῦ Ὁσίου
Γρηγορίου Ἁγίου Ὁρους.
Δευτέρα Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν, Μνήμη τοῦ
ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ.

Ὁ Καθηγούμενος αὐτῆς
Ἀρχιμ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ
ἐν Χριστῶ ἀδελφοί.

ΤΟΙΣ ΕΝΤΕΥΞΟΜΕΝΟΙΣ

«Τὰ μὲν ἀρτίως καθωμιλημένα καὶ κοινῇ πᾶσιν ἐγνωσμένα καὶ παρρησίᾳ κηρυττόμενα δόγματα τοῦ διὰ Μωυσέως ὑπῆρχε νόμου μυστήρια τοῖς προφήταις μόνοις ἐν Πνεύματι προορώμενα, τὰ δ' ἐπηγγελμένα τοῖς ἁγίοις ἀγαθὰ κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείας ἐστὶ μυστήρια, τοῖς διὰ τοῦ Πνεύματος ὁρᾶν ἠξιωμένοις καὶ τούτοις μετρίως, ὡς ἐν ἀρραβῶνος μέρει, διδόμενά τε καὶ προορώμενα». (Πρόλογος τοῦ «Ἀγιορειτικοῦ Τόμου»).

Ἄναμφισβητήτως εἶναι πιστὸς καὶ πάσης παραδοχῆς ἄξιος ὁ λόγος οὗτος τοῦ μύστου τῆς Θεότητος Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμά, ἐφ' ὅσον δὲν τοῦ τὸν ἀπεκάλυψε σὰρξ καὶ αἷμα ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος, ὅστις καὶ τὸν ἠξίωσε, βραβεύων τοὺς μακροὺς του κόπους, νὰ ἐπαληθεύσῃ αὐτὸν ἐν τῷ ὀστρακίνῳ σκεύει του.

Ὁ φίλος καὶ συναθλητὴς του εἰς τὴν εὐσέβειαν Πατριάρχης Φιλόθεος, διὰ τῶν ἐξῆς ὀλίγων λέξεων σημειώνει τὸ ἱστορικὸν τῆς βεβαιώσεως αὐτῆς: Ὑψους ἐπιβὰς τοῦ θείου, Πάτερ Γρηγόριε, τῶν ἀρετῶν, ὡς ἐν Θαβῶρ Χριστοῦ οἱ φίλοι μαθηταί, Ἐκείνον τεθέασαι τὴν φυσικὴν καὶ θεϊαν δόξαν ἐκφαίνοντα· καὶ θεωθεῖς, ἄλλος πέφηνας ἡλιος.¹

Τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ μυστήρια τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτείας φανεροῦνται μόνον εἰς τοὺς ἁγίους, βεβαίως μετρίως ὡς ἀρραβῶν ἢ ὡς ὁ θεῖος Ἀπόστολος λέγει δι' ἐσόπτρου, ἐν αἰνίγματι, ἐρμηνεύει τὸν πόθον καὶ τὴν ἀγάπην πάντων τῶν πιστῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς Ἁγίους Πατέρας. Οἱ Ἁγιοὶ Πατέρες εἶναι ἡ ὑπόστασις τῶν ἐπιζομένων ἐκ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας, ἡ χαρὰ καὶ ἡ βεβαιότης μας, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, καθ' ὅτι τὰ γυμνά ὅστέα αὐτῶν ἐκβλύζουσιν ἰάματα.

Ἐὰν ὁμως πρὸς πάντας τοὺς Ἁγίους ὀφείλομεν τοσαῦτα ὅσα μόνον ὁ Θεὸς γνωρίζει, ἡμεῖς δὲ οὐδέποτε θὰ ἐννοήσωμεν πλήρως, καὶ εἶναι ἐπισημὰς νὰ ἀξιολογῶμεν τὴν προσφορὰν ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν πορείαν τοῦ μυστικοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ πρὸς

1. Β' τροπάριον δ' ᾠδῆς τοῦ δευτέρου κανόνος τοῦ ἁγίου.

τὴν οὐράνιον Ἱερουσαλήμ, εἶναι ἀνάγκη νὰ συνειδητοποιήσωμεν οἱ πάντες σήμερον, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον, τὴν ὀφειλομένην εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν. Καὶ τοῦτο, διότι ὁ ἅγιος αὐτός, ὡς ἀληθῶς ἐλέχθη, «εἶναι πλέον σύγχρονος εἰς ἡμᾶς, παρὰ εἰς τοὺς συγχρόνους του»².

Ἐπέμφθη ἀπὸ τὸν Παναγάθον Θεὸν ὡς θεῖον ἄλας καὶ διεφύλαξε τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τῆς σήψεως τῆς Λατινικῆς πλάνης, οὕτως ὥστε νὰ μὴ στενάζωμεν ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι σήμερον ὡσπερ ἡ Δύσις ἢ μὴ ἔχουσα ἐλπίδα θεώσεως.

Εἶναι ἰδιαίτερα εὐλογία τοῦ Παναγάθου Θεοῦ τὸ ὅτι εἰς τὰς ἡμέρας μας τὰς θεβαρυμένας ἐκ τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν μας, ηὐδόκησε νὰ ὑψώσῃ καὶ πάλιν ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ του τὸν Ἅγιον Παλαμᾶν, πρὸς στηριγμὸν μὲν καὶ καταρτισμὸν τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας τέκνων, ὡς φόβητρον δὲ καὶ ἀλεξιθήριον παντοίας πλάνης. Ἡδη ἡ Παλαμική Θεολογία ὀλονεν καὶ περισσότερο εἰσδύει καὶ καθαίρει τὴν Ἀκαδημαϊκὴν θεολογίαν ἐκ πολλῶν σχολαστικῶν στοιχείων, πολλοὺς δὲ θεολόγους ἀνδρωθέντας θεολογικῶς ἐν Ἑσπερίᾳ καὶ μοιραίως κληρονομήσαντας τὸν Δυτικὸν τρόπον τοῦ θεολογεῖν ἀφύπνισε καὶ ἰκάνωσεν αὐτοὺς νὰ μὴ ἀνακάμψουν πρὸς Ἡρώδη, ἀλλὰ δι' αὐτῆς νὰ κατανοήσουν ὅτι ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ δέν ὑπάρχει σκολιὸν οὐδὲ στραγγαλιῶδες ἀλλὰ πάντα εὐθέα ἐστὶ τοῖς νοοῦσι καὶ ὀρθὰ τοῖς εὐρίσκοῦσι γινώσιν (Παροιμ. 8, 8-9).

Ἄλλ' ὅμως κέντρον καὶ πηγὴ τῆς θεολογίας ὑπάρχει τὸ ἱερὸν θυσιαστήριον ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἱερουργεῖται τὸ Ἄχραντον Σῶμα καὶ τὸ Τίμιον Αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ. Ἐν τῇ θεῖᾳ Λειτουργίᾳ κυρίως γνωρίζει ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ τοὺς Διδασκάλους τοῦ Ἁγίου Πατέρα καὶ διδάσκεται τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως καὶ τὴν ὁδὸν τῶν ἀρετῶν. Διὰ τοῦτο δέν θὰ ἔχη, πιστεύομεν, τὴν προσδοκωμένην ὠφέλειαν ἢ στροφὴν πρὸς τὴν Παλαμικὴν θεολογίαν ἐὰν ὁ ἅγιος δέν καταστῆ οἰκείος εἰς ἕκαστον πιστόν, ἀλλὰ παραμείνῃ μόνον γνωστός εἰς τοὺς ἐπιστήμονας θεολόγους. Ἀνεκάθεν ὁ πιστὸς καὶ ἀπλοὺς λαὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐχὶ οἱ παραμένοντες μόνον ψυχροὶ ἐπιστήμονες, ἐκφράζει, ὡσάκις οἱ καιροὶ καὶ αἱ περιστάσεις τὸ ἀπαιτήσουν, τὸ ἀκραιφνὲς ὀρθόδοξον πνεῦμα τὸ ὁποῖον πηγάζει ἐκ τῆς κατὰ Χριστὸν ζωῆς του.

Εἰς τὴν οἰκείωσιν τοῦ Ἁγίου Παλαμᾶ ὑπὸ πάντων τῶν μελῶν τῆς ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφότητος ἀποσκοπεῖ καὶ ἡ μετὰ χειρας ἔκδοσις

2. Ράντοβιτς Ἀμφιλ. Ἱερομ., Τὸ μυστήριον τῆς Ἁγ. Τριάδος κατὰ τὸν Ἅγ. Γρηγόριον Παλαμᾶν, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 7.

τῆς συντεθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀγιωτάτου Πατριάρχου Φιλοθέου (τοῦ Κοκκίνου) Ἀκολουθίας. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἦτο ἀπολύτως ἐπιβεβλημένη, διότι ἀφ' ἐνὸς ἔρχεται διὰ πρώτην φοράν εἰς φῶς ἡ γνησία Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου, ἡ συντεθείσα ὑπὸ τοῦ Φιλοθέου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἐκ τῶν τριῶν παλαιῶν ἐκδόσεων Ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου σώζονται ἐλάχιστα ἀντίτυπα, ἅτινα μετὰ βίας μετροῦνται εἰς τὰ δάκτυλα τῶν δύο χειρῶν.

Ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον ὅπως ἡ παρούσα ἔκδοσις μὴ περιλάβῃ ὕμνους τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου οἱ ὅποιοι δὲν δύνανται μετὰ βεβαιότητος νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τὸν Φιλόθεον. Παρὰ ταῦτα ἔχομεν συλλέξει ὅσον ὑμνογραφικὸν ὕλικὸν ἀπηντήσαμεν ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἐρεῦνης μας, τὸ ὁποῖον δύναται ἐν καιρῷ νὰ ἀξιοποιηθῆ. Συγκεκριμένως, ἐπὶ πλέον τῶν ὕμνων τῆς ἐκδόσεως, εὔρομεν δέκα πέντε προσόμοια, τρία δοξαστικά, πέντε ἰδιόμελα, πέντε καθίσματα καὶ ἓνα κανόνα.

Ἀρχικῶς εἶχομεν κατὰ νοῦν νὰ συμπεριλάβωμεν εἰς τὴν Ἀκολουθίαν καὶ τὸ Ἐγκώμιον τοῦ Ἁγίου, τὸ ὑπὸ τοῦ Φιλοθέου συγγραφέν, κριτικῶς καὶ αὐτὸ ἀποκατεστημένον καὶ μεταφρασμένον, ἡ ἰδέα ὅμως αὕτη δὲν ἐπραγματοποιήθη τελικῶς, διότι ἡ ἔκδοσις θὰ ἐλάμβανεν ὄγκωδεστάτην μορφήν, λόγω τῆς μεγάλης ἐκτάσεως τοῦ Ἐγκωμίου, καὶ δὲν θὰ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὸν προορισμὸν τῆς.

Τὸ κείμενον τῆς Ἀκολουθίας παραθέτομεν εἰς στίχους κατὰ τὸ μέλος, ἀφ' ἐνὸς ἵνα ἀποφύγωμεν τὴν σημείωσιν τοῦ μέλους διὰ κομμάτων, τὰ ὅποια ἀλλοικάνουν τὸ νόημα τοῦ κειμένου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν ὀρθοτέραν καὶ αἰσθητικῶς καλλιτέραν παρουσίαν αὐτοῦ. Διὰ τὴν σπικηδὸν ἔκδοσιν τοῦ κειμένου μᾶς παρεκίνησεν ἀρχικῶς ὁ ὀσιολογιώτατος μοναχὸς π. Νικόδημος Κουτλουμουσιανὸς (Μπιλάλης), τὸν ὁποῖον καὶ εὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν πολλαπλῶς ὠφέλιμον αὐτὴν συμβουλήν του.

Εὐχαριστοῦμεν τὸν Πανάγαθον Θεὸν καὶ τὸν γνήσιον αὐτοῦ θεράποντα Ἅγιον Γρηγόριον, διότι ἐπέτρεψαν νὰ ἀσχοληθῶμεν καὶ νὰ φέρωμεν εἰς πέρας, κατὰ τὰς δυνάμεις μας, τὸ ἱερὸν τοῦτο ἔργον.

Εὐχαριστοῦμεν ὅμως καὶ ὅσους συνέβαλον καθ' οἷονδήποτε τρόπον εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ἐξ ἀγάπης βαθείας πρὸς τὸν μέγαν θεολόγον Ἅγιον Παλαμᾶν. Ἐν πρώτοις εὐχαριστοῦμεν τὸν εὐλαθέστατον ἐπιμελητὴν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κ. Σταῦρον Ἰ. Κουρούσην διὰ τὴν ἀγάπην μὲ τὴν ὁποῖαν περιέβαλε τὴν παρούσαν ἔκδοσιν, τὸν κόπον εἰς τὸν ὁποῖον ὑπεβλήθη μετὰ ζήλου καὶ πολλῆς χαρᾶς νὰ ἀναγνώσῃ τὰ χειρόγραφα καὶ διὰ τὰς πολλαπλᾶς του ὑποδείξεις. Τὸν Καθηγητὴν κ. Λίνον Πολίτην καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ κ.

Μαρίαν Σακελλαριάδου διὰ τὴν πρόθυμον συμβολὴν των εἰς τὴν ἀκριβῆ χρονολόγησιν τῶν Ἀθηναϊκῶν κωδίκων. Εὐχαριστίας πολλὰς ἐκφράζομεν καὶ πρὸς τοὺς Βιβλιοθηκαρίους τῶν Ἱ. Μονῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους, Μεγίστης Λαύρας πανοσ. Προηγούμενον Καλλίστρατον καὶ Ὁσίου Γρηγορίου μοναχὸν Βασίλειον, ὡς καὶ πρὸς τὸ προσωπικὸν τοῦ Τμήματος Χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης διὰ τὰς πολλὰς των ἐξυπηρετήσεις κατὰ τὴν ἐπιτόπιον μελέτην τῶν κωδίκων. Τὸν σεβαστὸν μας διδάσκαλον Πανοσ. Καθηγούμενον τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ Ὁσίου Γρηγορίου Ἀγ. Ὁρους π. Γεώργιον ἰδιαιτέρως εὐχαριστοῦμεν, διότι μετὰ πολλῆς χαρᾶς ἐδέχθη, ἐκπροσωπῶν ὄλους τοὺς Ἀγιορείτας Πατέρας, νὰ προλογίσῃ τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἀγιορείτου Ἀγίου Παλαμᾶ.

Ἐν Ἀθήναις 1978
Κυριακὴ Β' τῶν Νηστειῶν
τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΕΜΜ. ΒΟΛΟΥΔΑΚΗΣ
Διάκονος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ.
Πρόλογος	7
Τοῖς ἐντεύξομένοις	12
Πίναξ περιεχομένων	17
Βιβλιογραφία	19
Βιβλιογραφικαὶ συντμήσεις	22
Βραχυγραφίαι κωδίκων - Βραχυγραφίαι ἐν τῷ Ὑπόμνηματι	23

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄: ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑΝ

1. Σύντομος ἀναφορὰ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἁγίου	25
2. Παλαμικὰ Συγγράμματα	31
3. Τὸ περὶ ἑορτασμοῦ τοῦ Ἁγίου πρόβλημα	33

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄: Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

I. Αἱ προγενέστεραι ἐκδόσεις	43
II. Ἡ χειρόγραφος παράδοσις	
1. Οἱ περιέχοντες τὴν Ἀκολουθίαν κώδικες	49
2. Περιγραφή τῶν ἀνωτέρω κωδίκων	50
III. Ἀντιβολή κειμένων	55
IV. Ἡ Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου κατὰ τὸν ἀρχαιότερον κώδικα	
1. Συγγραφεὺς, τόπος καὶ χρόνος συγγραφῆς	61
2. Πηγαὶ καὶ γλῶσσα	63
3. Περιεχόμενον	70

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

I. Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

1. Ἐν τῷ μικρῷ Ἑσπερινῷ	73
2. Ἐν τῷ μεγάλῳ Ἑσπερινῷ	78
3. Εἰς τὸν Ὅρθρον	91
4. Εἰς τὴν Λειτουργίαν	135
5. Κριτικὸν ὑπόμνημα	137
6. Πίναξ Ἀγιογραφικῶν χωρίων	145
II. ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ	147
1. Παρακλητικὸς Κανὼν εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον	149
2. Κανὼν ἕτερος εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον	162

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α'. ΠΗΓΑΙ

- Ἐπαντα τὰ Συγγράμματα τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Ἐκδ. ἐπιμελεία Π. Χρήστου, Θεσσαλονίκη 1962 κ.έ.
- Γεδεών Μανουήλ, Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1899.
- Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, Βυζαντινῆς Ἱστορίας βιβλία Δ', ἐκδ. Βόννης 1828-1832.
- Νείλου Πατριάρχου Κων/πόλεως, Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Πατέρα ἡμῶν Γρηγόριον Ἀρχιεπ. Θεσ/νίκης τὸν Παλαμᾶν, PG 151, 655-678.
- Νικηφόρου Γρηγορᾶ, Ρωμαϊκῆς Ἱστορίας βιβλία ΛΖ', ἐκδ. Βόννης 1829-1830.
- Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Πρόλογος εἰς τὰ Συγγράμματα τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ΕΚΚΛ. ΑΛ. τ. 4 (1883), σελ. 93-101.
- Τόμος Ἀγάπης κατὰ Λατίνων, συλλεγεῖς καὶ τυπωθεῖς παρὰ Δοσιθέου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων..., ἐν Ἰασίῳ 1698.
- Τυπικὸν καὶ τὰ Ἀπόρρητα, ἐκδ. Ἀνδρέου Κουνάδου, 1545.
- Φιλοθέου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἁγιον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν Ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης, Ἱεροσόλυμα 1857 καὶ PG 151, 551-656.
- Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμος Δ', Ἀθῆναι 1961.

Β'. ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- Βέη Ἀ. Νίκου, Τὰ χειρόγραφα τῶν Μετεώρων, Ἀθῆναι 1967.
- Δεντάκη Λ. Βασιλείου, Βίος καὶ Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Φιλοθέου (Κοκκίνου) Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ θεολόγου, ἐν Ἀθήναις 1971.
- Εὐστρατιάδου Σωφρονίου, Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι ἁ.έ.
- Τοῦ αὐτοῦ, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ μονῇ Βλατέων (Τσαοῦς Μοναστήρι) ἀποκειμένων κωδίκων, Θεσσαλονίκη 1918.

- Τοῦ αὐτοῦ, Ταμείον Ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, ἐν ΕΦ τ. 37 (1938), σ. 260 καὶ τ. 38 (1939), σελ. 401-415.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἰωάννης ὁ Κουκουζέλης-ὁ μαῖστωρ καὶ ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ, ἐν ΕΕΒΣ τ. 14 (1938), σ. 38.
- Τοῦ αὐτοῦ, Τό Ἐορτολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐξ ἀπόψεως ἡμερολογιακῆς, ἐν ΘΕΟΛΟΓΙΑ τ. 15 (1937), σελ. 1-112.
- Θεοδώρου Εὐαγγ., Ἡ μορφωτικὴ ἀξία τοῦ ἰσχύοντος Τριωδίου, ἐν Ἀθήναις 1958.
- Τοῦ αὐτοῦ, Μαθήματα Λειτουργικῆς (τεῦχος 1), ἐν Ἀθήναις 1975.
- Θεοκλήτου Διονυσιάτου μον., Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ἐν ΓΡ. ΠΑΛ. τ. 39 (1956), σελ. 104-110.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, Ἀθήναι 1959.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Θεσσαλονίκη 1976.
- Κουρούση Ἰ. Σταύρου, Ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Φιλόθεος ὁ Κόκκινος, Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Θ.Η.Ε. τ. 11, Ἀθήναι 1967.
- Τοῦ αὐτοῦ, Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ τέσσαρες ἀνέκδοτοι Ἐπιστολαὶ πρὸς Ἅγιον Ὄρος, ἐν ΕΕΒΣ τ. ΛΒ' (1963), σελ. 333-376.
- Krumbacher K., Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου, τ. 1-3, 1897-1900.
- Λάμπρου Σπυρ., Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἑλληνικῶν κωδίκων, τ. 1-2, Cambridge 1895-1900.
- Lossky Vladimir, Ἡ Μυστικὴ θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1964.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ θέα τοῦ Θεοῦ, Θεσσαλονίκη 1973.
- Τοῦ αὐτοῦ, Κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ, Θεσσαλονίκη 1974.
- Μαντζαρίδου Γ., Παλαμικά, Θεσσαλονίκη 1973.
- Meyendorff J., Introduction à l' Étude de Grégoire Palamas, Paris 1959.
- Μπαλάνου Δ., Οἱ Βυζαντινοὶ Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, Ἀθήναι 1951.
- Παπαδοπούλου Χρυσ. Ἀρχιμ. (εἶτα Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν), Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης καὶ ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία, ἐν ΓΡ. ΠΑΛ. τ. 2 (1918), σελ. 345-354.
- Παπαμιχαήλ Γρ., Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς, Πετροῦπολις 1911.
- Petit L., Les Acolouthies grecques (Subsidia Hagiographica 16), Bruxelles 1926.

- Petit L. - Sideridès X. - Jugie M., Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου Ἔπαντα τὰ εὕρισκόμενα (Oeuvres complètes De Gennade Scholarios), tome IV, Paris 1935.
- Ράντοβιτς Ἄμφιλ. Ἱερομ., Τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος κατὰ τὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν, Θεσσαλονίκη 1973.
- Σακκελίωνος Ἰ. καὶ Ἀ., Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις 1892.
- Σιδερίδου Ἀ. Ξ., Γενναδίου Σχολαρίου Κανὼν εἰς Γρηγόριον Παλαμᾶν, ἐν ΓΡ. ΠΑΛ. τ. 5 (1921), σελ. 137-142.
- Σπυρίδωνος Λαυριώτου – Εὐστρατιάδου Σωφρ., Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας (τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει), Paris 1925.
- Σπυρίδωνος Λαυριώτου μον., Ἀνέκδοτος Ἐκκλησιαστικὴ ποίησις, ἐν ΓΡ. ΠΑΛ. τ. Η' (1924), σελ. 256-260.
- Στεφανίδου Β., Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, Ἀθήναι 1970.
- Τωμαδάκη Ν., Ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἐκδοσις Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, ἐν ΕΕΒΣ τ. ΛΖ' (1969-70), σελ. 3-33.
- Φουντούλη Ἰω., Τὸ λειτουργικὸν ἔργον Συμεῶν τοῦ Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1966.
- Τοῦ αὐτοῦ, Συμεῶν Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Συγγράμματα (I Εὐχαί-Ὑμνοι), Θεσσαλονίκη 1968.
- Τοῦ αὐτοῦ, Λειτουργικά θέματα Β', Θεσσαλονίκη 1977.
- Χρήστου Π., Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ἐν Θ.Η.Ε. τ. 4, σελ. 775-794.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

- ΓΡ. ΠΑΛ. *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Θεολογικὸν - Ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν, Θεσσαλονίκη 1917 κ.έ.*
- ΕΕΒΣ *Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, Ἀθήναι 1924 κ.έ.*
- ΕΚΚΛ. ΑΛ. *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει.*
- ΕΦ *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος, περιοδικὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔτος κ.έ.*
- ΘΕΟΛΟΓΙΑ *Θεολογία, ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Ἀθήναις 1923 κ.έ.*
- Θ.Η.Ε *Ἀθ. Μαρτίνου, Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, Ἀθήναι 1962 κ.έ.*
- Ν. Ἑλλ. *Νέος Ἑλληνομνήμων, περιοδικὸν, ἐν Ἀθήναις 1904 κ.έ.*
- P.G. *J. P. Migne, Patrologiae cursus completus, series Graeca, Parisiis 1857 κ.έ.*
- REB *Révue des Études Byzantines, Paris 1943 κ.έ.*

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ ΚΩΔΙΚΩΝ

Β	Κώδιξ Ἰ. Μ. Βλατάδων 11
Ε	Κώδιξ Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης 2008
Ζ	Κώδιξ Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης 2047
Η	Κώδιξ Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης 2051
Θ	Κώδιξ Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης 609
Ι	Κώδιξ Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης 616
Λ	Κώδιξ Ἰ. Μ. Μεγίστης Λαύρας 1134(Ι. 50)
Μ	Κώδιξ Ἰ. Μ. Μεγίστης Λαύρας 580 (Ε. 118)
Τ	Κώδιξ Ἰ. Μ. Μεταμορφώσεως Μετεώρων 180
Π	Ἐκδοσις Ἀκολουθίας Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας, 1784

Βραχυγραφίαι ἐν τῷ Ὑπομνήματι

κῶδ.	κώδιξ
κῶδ.	κώδικες
παραλ.	παραλείπεται
προστ.	προστίθεται
τίθετ.	τίθεται
στίχ.	στίχος
φ.- φφ.	φύλλον - φύλλα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑΝ

1. Σύντομος ἀναφορὰ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἁγίου

Ὁ τοῦ θείου καὶ ἀνεσπέρου Φωτὸς υἱός, ὁ ἀληθὴς τῷ ὄντι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος καὶ θαυμαστός τῶν θείων ὑπηρέτης καὶ λειτουργός, ὁ τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιεπίσκοπος καὶ θαυματουργός, Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ἐγεννήθη εἰς τὴν Βασιλεύουσαν Πόλιν, τὴν Κωνσταντινούπολιν, περὶ τὸ ἔτος 1296. Ἦτο υἱὸς τοῦ συγκλητικοῦ Κωνσταντίνου Παλαμᾶ, ἀνδρὸς μεγίστης μορφώσεως, καὶ τῆς Καλλονῆς, ἀμφοτέρων εὐγενῶν οὐ τὸν ἔξω μόνον καὶ κατ' αἴθησιν ἄνθρωπον, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τὸν ἔνδον καὶ μὴ ὁρώμενον.

Ὅτε ὁ Γρηγόριος ἦτο εἰς ἡλικίαν ἑπτὰ ἐτῶν ἀπέθανεν ὁ πατήρ του καὶ οὕτω ἀνετράφη, μετὰ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν του, ὑπὸ μόνῃς τῆς μητρὸς του ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν θύραθεν παιδείαν δὲν ὑπέβησε φοιτῶν πλησίον διδασκάλου. Ἡ μόρφωσίς του αὐτῇ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ὀξύτητα τοῦ νοῦς του καὶ τὴν σωφροσύνην του, ταχέως ἐφάνέρωσεν εἰς αὐτὸν πάντα τὰ τοῦ κόσμου τεργνὰ ὡς χαμαίζηλα καὶ ὀνείρων ἀπατηλότερα. Συγχρόνως ἀνήφθη ἐντὸς του πόθος καὶ διάπτυρος ἔρως πρὸς μόνον τὸν Θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἀπεφάσισε, δι' ἀσκήσεως ἐν τῇ τελειοτέρᾳ ὁδῷ, τῇ μοναχικῇ πολιτείᾳ, ὁλοκληρωτικῶς νὰ ἀφιερῶσιν τὴν ὑπαρξίν του.

Τὸν θεοφιλῆ αὐτὸν σκοπὸν ἀποκαλύπτει εἰς τὴν μητέρα του τὴν ὁποῖαν καὶ εὕρισκει ὄχι μόνον ἀπολύτως σύμφωνον ἀλλὰ ἰδιαιτέρως χαίρουσαν, διότι καὶ αὐτὴ ἀπὸ καιροῦ ἐπόθει νὰ μονάσῃ μιμουμένη τὸν σύζυγόν της, ὁ ὁποῖος πρὸ τοῦ θανάτου του εἶχε καρῆ μοναχὸς ὀνομασθεὶς Κωνσταντίος. Κατόπιν τούτου, συμφωνήσαντες καὶ οἱ τέσσαρες ἀδελφοὶ του, ἐπώλησαν πάντα τὰ ὑπάρχοντά των, ἐγκατέλειψαν τὰ βα-

σιλικά ανάκτορα και ούτως αποσιάντες τῶν ρεόντων και γεηρῶν ἔλαβον τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὰ ὄρη τὰ ὑψηλά, ἔνθα ὁ ἄνθρωπος φθάνων, τρωθεὶς θείῳ ἔρωτι, παραλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν. Τὴν μητέρα του και τὰς δύο ἀδελφάς του ἐγκατέστησεν εἰς γυναικείαν μονήν, τοὺς δὲ δύο ἀδελφοὺς συμπαραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ ἀνῆλθεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος τὸν Ἄθωνα.

Ἄπ' αὐτῆς τῆς ὥρας ἀρχίζει ἡ οὐρανομήκης πορεία του πρὸς τὰ ἄνω βασίλεια, ἡ ὁποία δὲν ἐγνώρισε κάμψεις και πτώσεις, ἡ ἰσαγγέλος και ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν φέρουσα. Θεμέλιον τῆς πορείας ταύτης ἡ ὑποταγὴ τοῦ θείου Γρηγορίου εἰς Γέροντα ἀσκητὴν, ὀνόματι Νικόδημον, παρὰ τοῦ ὁποίου και ἐγνώρισε ποιὸν τὸ μήκος και πλάτος, τὸ βάθος και ἔνθος τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Οὕτω διὰ τῆς ταπεινώσεως, ἀσκήσεως και ὑπακοῆς ἐγνώρισεν ἐμπράκτως τὰς ἀρετάς· ἐμόρφωσε δηλαδὴ τὸν Χριστὸν ἐν τῇ καρδίᾳ του. Ἄλλὰ και μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεροντός του, ἀφοῦ παρέμεινεν ἐπὶ τινα ἔτη εἰς τὴν Μεγίστην Λαύραν, ἀναχωρεῖ εἰς τὴν ἔρημον (τοῦ ἁγίου Ὁρους) και ἐκεῖ ἐπιδίδεται εἰς μεγαλυτέρους ἀγῶνας και ἄκραν σκληραγωγίαν. Εἰς τὴν ἔρημον, τὸν καιρὸν ἅπαντα εἶχε προσευχῆς ἀσχολίαν κραυγάζων ἐκ βαθύων πρὸς τὸν γλυκύτατόν του Ἰησοῦν· *φώτισόν μου τὸ σκότος*. Εἰς τὴν ἀδιάλειπτον προσευχὴν προσθέσας ὀλονυκτίους ἀγρυπνίας, νηστείας, ἀλλὰ και πηγὰς δακρύων, ἐκαθάρισεν τῆς καρδίας του τὰ βάθη και κατέστη σκεῦος ἐκλεκτὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τοιοῦτοτρόπως διὰ τῆς θεοδιδάκτου ὁδοῦ, νηστείας-ἀγρυπνίας-προσευχῆς, ὅπως ἀκριβῶς και ὅλοι οἱ πρὸ αὐτοῦ και οἱ μετ' αὐτὸν ἅγιοι, ἔλαβε τὰ οὐράνια χαρίσματα. Ἡ ἀδιάκοπος πρὸς τὸν Θεὸν κραυγὴ του εἰσηκούσθη, και τῇ καθημένῃ ἐν χώρα και σκιᾷ θανάτου πεπτωκυῖα του φύσει φῶς ἀνέτειλεν. *Και ἐθεάσατο τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος και ἀληθείας*.

Ἡ θεοπτία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου συνίστατο εἰς τὴν δρασιν και μετοχὴν τοῦ ἀκτίστου φωτός, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ κοινὴ χάρις και ἐνέργεια τῶν Τριῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τὸ φῶς αὐτὸ παρ' ὅτι ἀκτιστον, δηλαδὴ παρ' ὅτι εἶναι ὅλος ὁ Θεός, δυνάμεθα ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, τὰ πεπερασμένα και κτιστὰ ὄντα, νὰ ἴδωμεν και νὰ ἔλθωμεν μετ' αὐτοῦ εἰς κοινωνίαν. Βεβαίως ὁμως, κατόπιν ἀγῶνος, ἀσκήσεως, μετανοίας· μετὰ τὸν καθαρισμὸν μας ἀπὸ τὰ πάθη, τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ και τὴν ἀδιάλειπτον προσευχὴν. Ἀντιθέτως, μετὰ τῆς Οὐσίας τοῦ Θεοῦ ὄχι μόνον δὲν δυνάμεθα νὰ ἐνωθῶμεν ἀλλ' οὔτε κἂν νὰ ἀτενίσωμεν πρὸς αὐτήν, οὔτε εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν οὐδὲ εἰς τὴν μέλλουσαν, κατὰ τὸν λόγον τοῦ οὐρανοδάμωνος Παύλου ὅτι τὸν Θεὸν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων οὐδὲ ἰδεῖν δύναται (1 Τιμ. 6,16).

Ἐὰν δὲν διεκρίνοντο αἱ ἄκτιστοι ἐνέργειαι ἀπὸ τὴν ἄκτιστον Οὐσίαν, τότε ὁ ἄνθρωπος θὰ ἦτο καταδικασμένος νὰ μὴ ἐνωθῆ ποτὲ μετὰ τοῦ Θεοῦ. Πῶς ὁμοῦ θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ὅτι ἐν τῷ παραδείσῳ θὰ γίνῃ *συναγωγή θεῶν ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ*, ὅπου οἱ δίκαιοι θὰ ἀπολαμβάνουν τὴν θέαν τοῦ ἄκτιστου φωτὸς τῆς Θεότητος ἐν τῷ Προσώπῳ τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ; Καὶ πῶς θὰ ἐκπληρωθῆ τὸ τοῦ ἀπ. Πέτρου (2 Πέτρ. 1,4) ὅτι ὁ ἄνθρωπος θὰ γίνῃ *θείας κοινωνὸς φύσεως*;

Ἰπὸ τοῦ ἄκτιστου φωτὸς λοιπὸν ἐλούετο ὁ θεῖος μυστολέκτης Γρηγόριος, καὶ γενόμενος ἔσοπτρον τοῦ φωτὸς αὐτοῦ, δηλαδὴ τῆς Θεότητος, εἶχεν ἀεννάως ἐν τῇ καρδίᾳ του κατοικοῦντα καὶ μένοντα τὸν Σαρκωθέντα Κύριον. Ὁ ἀχώρητος παντὶ ἐχωρήθη ἐν τῇ καρδίᾳ του κατὰ τὸν ἀψευδέστατον λόγον τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ· ἡ *Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστι (Λουκ. 17,21)*, καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις του διηπόρει λέγουσα· *πῶς ἐνεσπάρης μοι ἢ πῶς μοι ἐνεφύης, ὁ λυτρωτὴς μου καὶ Θεός*;

Εἰς αὐτὴν τὴν ἐμπειρίαν ζῶν, πάσχων τὰ θεῖα, καὶ ἡλλοιωμένος τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν τὴν προερχομένην ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ Ἰψίστου, ἦλθεν ἀντιμέτωπος πρὸς τὸν ἐκ Καλαβρίας καταγόμενον λατινοτραφῆ Βαρλαάμ, ὁ ὁποῖος ἐφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνδεδυμένος τὸν μοναχικὸν τρίβωνα τῶν ὀρθοδόξων, παριστάνων ὑποκριτικῶς, κατὰ τὴν γνωστὴν μέθοδον τῶν αἰρετικῶν, τὸν ὀρθοδοξότατον. Ἐμπεποτισμένος τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ θαρρῶν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν ὡς εἰς θεόν, ἐδίδασκεν ὅτι αὕτη εἶναι ἰσότημος πρὸς τὴν ἐξ Ἀποκαλύψεως Ἀλήθειαν τὴν δοθεῖσαν εἰς τοὺς ἀποστόλους καὶ ἀγίους. Ὅτι καὶ αὕτη εἶναι δῶρον Θεοῦ, διότι ἀφ' ἐνὸς ἐξορίζει τῆς ψυχῆς πᾶσάν τε ἄλλην κακίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν ποδηγετεῖ τὸν ἄνθρωπον, καὶ κατέληγεν: *ἄλλως γὰρ οὐκ ἐνι γνῶναι τὸν Θεόν, εἰ μὴ διὰ τῶν αὐτοῦ κτισμάτων (Α' διδλ. Α' Τριάδος Γρηγορίου Παλαμᾶ)*.

Ταῦτα διδάσκων, δὲν ἐδέχετο ἄκτιστον, πλὴν τῆς Οὐσίας τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν ἕτερον ἐν τῇ θεότητι· οὔτε τὰς θείας ἐνεργείας οὔτε τι διάφορον τῆς Οὐσίας, ἀλλὰ πάντα κτίσματα, διὰ τῶν ὁποίων καὶ μόνον δυνάμεθα νὰ ἀποκτήσωμεν διανοητικὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ἐφ' ὅσον ἡ Οὐσία του εἶναι ἀμέθεκτος. Κατηγορεῖ λοιπὸν πάντας τοὺς ἀσκητὰς οἱ ὁποῖοι, ἐκφράζοντες τὴν ἐμπειρίαν των, ἔλεγον ὅτι δύναται ὁ ἄνθρωπος καθαιρόμενος ἐκ τῶν παθῶν καὶ ἀδιαλείπτως προσευχόμενος διὰ τῆς νοερᾶς καὶ καρδιακῆς προσευχῆς (γινομένης διὰ μυστικῆς ἐν τῇ καρδίᾳ ἐπικλήσεως τοῦ Ὄνόματος τοῦ Χριστοῦ) νὰ ἴδῃ τὸ ἄκτιστον φῶς τῆς Θεότητος, ὀνομάζων αὐτοὺς διθεῖτας καὶ πολυθεοὺς. Τοῦτο ἐστήριζεν εἰς

τόν ισχυρισμόν ὅτι οὗτοι διέσπων τὴν ἀπλότητα τῆς Θείας Φύσεως διὰ τῆς διακρίσεως ἐν τῇ Θεότητι τῆς ἀπροσίτου Φύσεως καὶ τῶν προσιτῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν.

Τὴν αὐτὴν διδασκαλίαν υἱοθέτησεν ὀλίγον βραδύτερον καὶ ἕτερος, ὀνόματι Ἀκίνδυνος, ὅστις καὶ μετὰ τὸν Βαρλαάμ ἐπὶ πολὺ συνέχισε τὸν κατὰ τῆς ἀληθείας ἀγῶνα. Καὶ ἐν συνεχείᾳ ἄλλος πολέμιος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, ὁ ἀνθρωπιστῆς Νικηφόρος Γρηγοράς.

Ὁ θεῖος Γρηγόριος, τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, διετύπωσε τὸ ὀρθὸν φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας, συνοψίζων πᾶσαν τὴν πρὸ αὐτοῦ Πατερικὴν διδασκαλίαν καὶ ἐρμηνεύων δι' αὐτῆς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Διεκήρυξεν ὅτι δὲν διασπᾶται ἡ ἀπλότης τῆς θείας Φύσεως ἐκ τῆς διακρίσεως ἀμεθέκτου οὐσίας καὶ μεθεκτῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, διότι ἡ διάκρισις αὕτη δὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν σχέσιν τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος πρὸς ἑαυτά, ἀλλὰ εἰς τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὰ κτίσματα. Διὰ πολλῶν συγγραμμάτων του κατέρριψε πάντα τὰ ἐπιχειρήματα καὶ σοφίσματα τῶν ἀντιπάλων τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, καὶ ἐφανερώσε τὴν τραγικότητα εἰς τὴν ὁποίαν θὰ περιέπιπτεν ὁ ἄνθρωπος ἄνευ τῆς διακρίσεως ἐν τῇ Θεότητι. Ἀπέδειξεν ὅτι θὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ ἔνωσις μας μὲ τὸν Θεόν, ἀπραγματοποίητος ἡ θέωσις μας, ἐφ' ὅσον τὰ κτίσματα (αἱ κτισταὶ κατ' ἐκείνους ἐνεργεῖαι) δὲν δύνανται νὰ μᾶς ἐνώσουν μὲ τὸν ἄκτιστον Θεόν. Τότε, ὁμοῦς, ὁ Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανεν;

Ἡ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἐπεκυρώθη ὑπὸ τριῶν συνόδων, συγκληθεισῶν κατὰ τὰ ἔτη 1341, 1347 καὶ 1351. Οὕτω, ἡ μὲν ἀλήθεια ἔλαμψεν, οἱ δὲ Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνος κατησχύνθησαν, καὶ πάντες οἱ ὁμόφρονες αὐτῶν οἱ μὴδὲν διαφέροντες τοῦ Ἀρείου, τοῦ Σαβελλίου καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν Ἰουδαίων, ἐφ' ὅσον καὶ οὗτοι ἐκήρυττον κλιστὴν τὴν Θεότητα. Μὲ τὰς συνόδους ταύτας ἔπαυσεν ἡ μεγάλη ὁρμὴ τοῦ κατὰ τῶν ἡσυχαστῶν πολέμου, ἐναντίον τῶν ὁποίων κυρίως ἐστρέφοντο τὰ πυρὰ τῶν αἰρετικῶν, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐκεῖνοι ἀντέτασσον εἰς αὐτοὺς οὐχὶ ἐπιχειρήματα λογικὰ μόνον ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν χάριτι ἐμπειρίαν των. Ἡ κεντρικὴ θέσις τῶν ἡσυχαστῶν εἰς τὴν ἐν λόγῳ δογματικὴν διαμάχην εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ὀνομασθῇ αὕτη ἡσυχαστικὸν ζήτημα.

Μετὰ τὴν σύνοδον τοῦ 1347, ὁ θεῖος Γρηγόριος ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Τὸ ἐμπιστευθὲν εἰς αὐτὸν ποιμνιον ἐποίμανε θεαρέστως μετὰ περισσοῦ ζήλου, διδάσκων καὶ καταρτίζων αὐτὸ ἐπὶ 12 ἔτη, οὕτως ὥστε εἰς οὐδὲν ὑστέρησε τῶν μεγάλων διδασκάλων καὶ Πατέρων ἀναδειχθεὶς μάλιστα ἰσοστάσιος τῶν Τριῶν Μεγάλων Ἱεραρχῶν.

Διὰ νὰ βραβευθῇ ὁμοῦς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου (ἡ ὁποία δὲν εἶναι μία νέα διδασκαλία ἀλλ' ἡ ἀείποτε ὑπάρ-

χουσα ἀλήθεια, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα θεοὶ κεκελευσμένοι), κατέβαλεν ὁ μακάριος ἀπείρους κόπους καὶ ἀπεδύθη εἰς σκληροτάτους ἀγῶνας, ἔτι δὲ ἐκρατήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐπὶ ἓν ἔτος, καὶ ἐφυλακίσθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Καλέκα. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ὑπέφερε πολλὰς βασάνους καὶ θλίψεις παντοδαπὰς. Ταῦτα πάντα ὁμοῦ ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ ἐδοκίμασαν αὐτὸν καὶ ἀνέδειξαν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἄοράτου. Οὕτω τελειωθείς, παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς χεῖρας Θεοῦ τῇ 14ῃ Νοεμβρίου τοῦ 1359, ζήσας τὸ ὄλον ἔτη 63.

Ἐνῷ ὁμοῦ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἀπῆλθεν εἰς τὸν τόπον ὃν ἐπόθησεν, εἰς τὰ ὑπερκόσμια σκηνώματα, κατέλιπεν εἰς ἡμᾶς ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ σεβάσιμον καὶ καρτερικώτατον τοῦ σώμα, τὸ ὁποῖον κατέστη ταμεῖον ἄσυλον θαυμάτων καὶ χαρισμάτων ἄλλος παράδεισος εὐθύς μετὰ τὴν κοίμησίν του, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ πολλὰ αὐτοῦ συγγράμματα τὰ ὁποῖα ἔχουν δύναμιν κεκρυμμένην καὶ προχέουν ζωῆς καὶ σωτηρίας νάματα, κυρίως ἀπαραίτητα εἰς τὴν σημερινὴν ἀνικμον καὶ διψῶσαν «ἀποκαλυπτικὴν» ἐποχὴν.

Σήμερον ὁ διάβολος, ἐκμεταλλευόμενος τὸν κορεσμόν τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῶν θεωριῶν καὶ τῶν στεῖρων ἠθικολογικῶν κηρυγμάτων καὶ τὴν δίψαν τῶν δι' ἐμπειρίας καὶ αἰσθησίν πραγμάτων ἐκτὸς τοῦ χώρου τοῦ ἐπιστητοῦ, ἔχει ἐξαπολύσει ὄλα τὰ πνεύματα τῆς πλάνης ἵνα γνωρίσουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τρόπους γνώσεως ἄλλων κόσμων, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τὰ πεδία δράσεως καὶ κατοικίας τοῦ κοσμοκράτορος καὶ πλανῶντος τὴν οἰκουμένην ὄλην.

Ἐδῶ ἐγκεῖται ἀκριβῶς ἡ δύναμις τῶν Παλαμικῶν συγγραμμάτων. Ἐπειδὴ εἶναι προϊόντα γνώσεως αὐτῆς τῆς δίψης τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθέντος ἀνθρώπου, τῆς ἀπορρέουσης ἐξ αὐτῆς τῆς εἰκόνας, διὰ τοῦτο διδάσκουν πάντας ἡμᾶς ὅτι ὁ ἀγὼν μας δὲν εἶναι μάταιος. Ὅτι ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ ἔχει καὶ ἐκδηλώσεις ζωῆς, δηλαδὴ ἀπολαυὰς ψυχῆς καὶ σώματος, ἄλλης ὁμοῦ φύσεως, ἀπαρχὰς τῆς αἰωνίου ζωῆς τῆς ἀκηράτου. Εὐαγγελίζονται ὅτι ἡ πίστις μας δὲν εἶναι μία διανοητικὴ ἀναζητήσις τοῦ Θεοῦ, μία λογικὴ καὶ διανοητικὴ μόνον παραδοχὴ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἀλλὰ κυρίως ἡ ζωὴ ἐν Αὐτῷ· ὁ ὀμφάλιος λῶρος ὁ ὁποῖος μᾶς διατηρεῖ ἐν ἀδιασπᾶστῳ ἐνότητι μετ' αὐτοῦ καὶ μᾶς μεταβιβάζει τὴν ζωὴν Του ἵνα ζήσωμεν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὅτι αὐτὸς ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἐνυπόστατος πίστις ἡμῶν.¹

Ἡ προσφορὰ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου εἶναι ἀνυπολόγιστος. Ἐὰν δὲν ἀντέτασεν εἰς τοὺς φληνάφους καὶ ἐπηρμένους αἰρετικούς τὴν ἐμπει-

1. Πρὸς τὸν Ἄγ. Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφορῶν ἀπόρων τῆς θείας Γραφῆς, PG 90, 332 A.

ρίαν του, ή όποία ήτο ώς είπομεν και έμπειρία όλοκλήρου του πληρώματος της Έκκλησίας, θα έπεκράτει και είς την Άνατολήν ή Θεολογία της Δύσεως, ή στερούσα τον άνθρωπον όχι μόνον της δυνατότητος πραγματικής ένώσεως μετά του Θεου, αλλά και της έν μετανοία πορείας του, δίδουσα είς αυτόν έγωιστικήν αυτάρκειαν, με άποτέλεσμα αντί της θεώσεως να επιτύχη την δαιμονοποίησίν του. Τούτο ίδίως θα συνέβαινε κατά την Τουρκοκρατίαν όπου άμάθεια έκυριάρχει είς τους ύποδούλους και ήτο πρόσφορον τó έδαφος να σπαρούν αίρετικά διδασκαλία και να άλλοτριωθή τó όρθόδοξον φρόνημα. Ηυδόκησεν όμως ó Θεός και έφάνη επί της γής την πλέον κατάλληλον στιγμήν ó άγγελός του, ó μέγας Γρηγόριος. Τούτου την διδασκαλίαν έπεκύρωσε διά πλήθους θαυμάτων, τά όποία έτετέλεσεν ó πιστός του θεράπων και ζών, κυρίως δέ μετά θάνατον, ώστε να αναδειχθή θαυματουργός άγιος. Αί μετέπειτα γενεαί δέν ήτο δυνατόν να δεχθούν τας αντιπαλαμικάς διδασκαλίας, διότι και μόνον είς τó άκουσμα ότι αύται αντίτιθενται είς την θεολογίαν του άγίου Παλαμά, έξηγείροντο και μεθ' ιεροϋ ζήλου έδίωκον τους ταύτας διδάσκοντας.

Ή συνειδητοποίησις της σημασίας του προσώπου του άγίου Γρηγορίου διά την διασφάλισιν του όρθοδόξου ποιμνίου εκ των άλλοτριών διδασκαλιών άφ' ενός, αλλά και έν γενεί διά την όρθόδοξον δίωσιν της έν Χριστώ ζωής, είχεν ώς άποτέλεσμα την καθιέρωσιν της μνήμης του επισήμως κατά την Β' Κυριακήν της Τεσσαρακονθημέρου νηστείας. Ή έορτή του άγίου κατά την ήμέραν αυτήν δέν είναι άπλώς επέκτασις της Κυριακής της Όρθοδοξίας, αλλά ή κυρίως έρμηνεία αυτής. Έάν πάσαι αί Κυριακαί της Τεσσαρακοστής έρμηνεύουν την Κυριακήν της Όρθοδοξίας, ή Β' Κυριακή διά της θεολογίας του άγίου Γρηγορίου φανερώνει τó πλήρωμα αυτής: *την πράξιν είς θεωρίας επίβασιν*. Πώς άλλως θα ήδυνάμεθα κατά την Κυριακήν της Σταυροπροσκυνήσεως να ακολουθήσωμεν τον Κύριόν μας Ίησοϋν, άπαρνούμενοι τον έαυτόν μας, εάν δέν είχομεν προηγουμένως διδαχθή τον λόγον και σκοπόν της άπαρνήσεώς μας αυτής από τον *κήρυκα της Χάριτος*;

Ό άγγελος της άκτίστου Θεότητος, ó θεορρήμων Γρηγόριος, είθε να κατευθύνη διά των πρεσβειών και της διδασκαλίας του τά διαθήματά μας, και έν τη κατά Χριστόν ζωή και έν τη αναστροφή μας προς τους εκτός της όρθοδόξου πίστεως αίρετικούς. Είναι γλυκός ó άγιος, λέγει ó Πατριάρχης Φιλόθεος, και ιδιαίτερα αυτού χαρακτηριστικά τó μεθ' *υπερβολής πράον και ταπεινόν, ένθα όμως μη περι Θεου και των θείων ó λόγος· έν γάρ τοίς τοιούτοις και πάνυ ήν μαχητής*. Ή άνοχή της αίρέσεως δέν ώφελεί ούτε τον αίρετικόν ούτε τον άνεχόμενον αυτήν. Άς μη πλανώμεθα. Έκ των αίρετικών όσοι δέν δέχονται την διδα-

σκαλίαν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐμποδίζονται ἀπὸ σκοπιμότητας διαφόρου μορφῆς ἕκαστος. Οἱ καλοπροαίρετοι μετανοοῦν καὶ ἐπιστρέφουν. Οἱ λοιποὶ ἀγωνίζονται ἀδιακόπως κατὰ τοῦ ἁγίου, δηλαδή βάλλουν κατὰ τῆς θεώσεως καὶ τῆς σωτηρίας των. Ἐσχάτως ἐπληροφορήθημεν μάλιστα ὅτι τὸ εἰς Παρισίους θεολογικὸν κέντρον *Istina* λειτουργεῖ σαφῶς ὡς ἀντιπαλαμικὸν Ἴνστιτούτον.

Εἶθε, ἐνστερνιζόμενοι καὶ ἡμεῖς τὴν κραυγὴν *φώτισόν μου τὸ σκότος*, ἦν ἐκραύγαζεν ὁ θεόπτης καὶ θεολόγος ἅγιος Γρηγόριος πρὸς τὸν Θεόν, νὰ καθάρωμεν τῆς ψυχῆς μας τὸ ὀπτικὸν λουσαμένοι καλῶς τῶν δακρύων τοῖς ρείθροις, ὥστε καὶ χάριτος νὰ γίνωμεν κοινωνοὶ καὶ τῆς ὑπὲρ φύσιν καὶ λόγον θεώσεως.

2. Παλαμικά συγγράματα

Τοῦ θειοτάτου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ τὰ σοφώτατα καὶ θεολογικώτατα συγγράμματα, καρπὸς τῶν ἀγώνων του κατὰ τῆς πλάνης τῶν ἀσόφων φιλοσόφων καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μωρανθείσης σοφίας των, ἦσαν κεκρυμμένα ἐπὶ πολὺ χρόνου διάστημα καὶ κατὰ συνέπειαν ἄγνωστα εἰς τοὺς πολλοὺς. Ἰσως ὁ Πάνσοφος Θεὸς ἐπέτρεψε τοῦτο, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης, διὰ νὰ προηγηθῆ καλλιέργεια καὶ προετοιμασία τῶν ἀνθρώπων δι' ἄλλων τυπομένων θεολογικῶν βιβλίων οὕτως ὥστε νὰ δυνηθοῦν, προκόψαντες πνευματικῶς, νὰ κατανοήσουν τὰ βαθύτατα εἰς νοήματα καὶ θεολογίαν συγγράμματα τοῦ ἁγίου, τὰ προελθόντα ἀπὸ τὸν θεωθέντα *ὑψηλότατον νοῦν* του τὸν θεωρήσαντα τὰ μυστήρια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ φθάσαντα τὸν *βυθὸν τῆς θεολογίας* δηλαδή τὰ *βάθη* τοῦ Θεοῦ.

Εἰς τὸ ὅτι παρέμειναν κεκρυμμένα τὰ συγγράμματα τοῦ Ἁγίου συνετέλεσεν ὁμοίως καὶ ὁ ἀπερίγραπτος φανατισμὸς μὲ τὸν ὁποῖον κατεπολέμησαν οἱ Λατίνοι πᾶν ὅ,τι συνεδέετο μὲ τὸ πρόσωπόν του. Χαρακτηριστικῶς ἀναφέρομεν τοῦτο: Ὅτε ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος Λούκαρις, ἐν ἔτει 1627, ἐδημοσίευσε τοὺς δύο ἀποδεικτικoὺς λόγους τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου, οἱ Ἰησουῖται κατέστρεψαν τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει τυπογραφεῖον, ἐξ οὗ ἡ ἔκδοσις ἐγένετο². Ἀλλὰ καὶ τὴν μνήμην του ἐπολέμησεν ὁ Λατινικὸς κλήρος καὶ ἀπήτησε, περὶ τῷ 1670, νὰ ἀπαλειφθῆ ὑπὸ τῆς Ἑνετικῆς λογοκρισίας ἐκ τοῦ Τριωδίου, τοῦ ἐκ-

2. Βλ. Ἄρχ. Χρυσ. Παπαδοπούλου (εἶτα Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν), Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης καὶ ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία, ἐν ΓΡ. ΠΑΛ τ. 2 (1918), σελ. 345-354.

τυπουμένου τότε ἐν Βενετία, ἢ ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου καὶ νὰ ἀπαγορευθῆ ὁ ἑορτασμός αὐτοῦ³.

Ὁ Ἅγιος Νικόδημος περιλαμβάνων εἰς τὴν Φιλοκαλίαν τινὰ ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἁγίου, ἔθεσεν αὐτὰ τὸ πρῶτον ἐπὶ τὴν λυχνίαν. Ἄλλ' ἐπ' αὐτῶν εἰργάσθη καὶ συστηματικώτερον. Ὡς πληροφοροῦμεθα ἐκ τοῦ βιογράφου του Εὐθυμίου, οὗτος παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ ἐν Θεσ/νίκη τότε διδάσκοντος Ἀθανασίου τοῦ Παρίου ὁπως φροντίσῃ καὶ ἐτοιμάσῃ τὰ ἀνέκδοτα συγγράμματα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ πρὸς ἑκδοσιν⁴. «Περὶ τῆς ἐργασίας τοῦ Ἁγίου ἐπὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, μανθάνομεν ἀπὸ τὸν ἀγαπητὸν του Στέφανον Σκούρτην, διὰ τὸ μακαρίτης Διδάσκαλος Νικόδημος ὁ ἁγιορείτης, ἐσύναξε τὰ συγγράμματα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἀπὸ τὰς βιβλιοθήκας τοῦ Ἁγ. Ὁρους καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, σχολιάσας αὐτὰ μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας Ἑλληνιστὶ καὶ εἰς τρεῖς τόμους διαιρέσας... Ταῦτα δυστυχῶς ἀπωλέσθησαν καὶ ἡ ἀπώλεια ὑπῆρξεν ἀνυπολόγιστος. Τὰ χειρόγραφα ἐστάλησαν εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ Τυπογραφεῖον τῶν ἀδελφῶν Μαρκίδων Πούλιου πρὸς ἐκτύπωσιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰς τὸ Τυπογραφεῖον τοῦτο εἶχον ἐκτυπωθῆ ἐπαναστατικαὶ προκηρύξεις τοῦ Ρήγα Φερραίου ἢ κατ' ἄλλους τοῦ Ναπολέοντος πρὸς Ἕλληνας, κατεστράφη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν καὶ διηρπάγησαν τὰ ἐν αὐτῷ μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰ χειρόγραφα τοῦ ἁγ. Νικοδήμου»⁵. Ἐκ τῆς ὡς ἄνω ἐργασίας τοῦ Ἁγ. Νικοδήμου ἐσώθη μόνον ὁ Πρόλογος. Ἐπηρεολούθησαν καὶ ἕτεραι ἐκδόσεις μεμονωμένων ἔργων τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου, κυρίως ὁμιλιῶν καὶ ἐπιστολῶν, ἕως οὗ ἤρχισαν νὰ ἐκδίδωνται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας συστηματικῶς, τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ π. *J. Meyendorff* καὶ εἶτα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ *Π. Χρήστου*, ὅστις πλαισιούμενος ὑπὸ ὁμάδος θεολόγων φέρει ἤδη εἰς πέρας τὴν ἑκδοσὶν τῶν Ἀπάντων τοῦ Θεολόγου Πατρός.

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἁγίου ἀναφέρομεν κατωτέρω ἐνδεικτικῶς τινά:

- 1) Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.
- 2) Ἀντεπιγραφαὶ εἰς ἐπιγραφὰς (τοῦ λατινόφρονος Πατριάρχου) Βέγκου.
- 3) Ἐπιστολαὶ πρὸς Ἀκίνδυνον καὶ Βαρλαάμ.
- 4) Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἠσυχάζόντων.
- 5) Πρὸς τὴν σεμνοτάτην ἐν μοναζούσαις Ζένην.
- 6) Δεκάλογος τῆς κατὰ Χριστὸν νομοθεσίας.

3. Αὐτόθι, σελ. 352-353.

4. Πρὸβλ. μον. Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ἅγιος Νικόδημος ὁ ἁγιορείτης ὁ δῖος καὶ τὰ ἔργα του, Ἀθήναι 1959, σ. 208

5. Αὐτόθι, σ. 210.

- 7) Πραγματεΐαι ὁμολογιακαί:
- α. Ἄγιωρειτικὸς Τόμος.
 - β. Ἐκθεσις τῆς τῶν Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου δυσσεδημάτων ἄλλοκότου πληθύος.
 - γ. Ἀναίρεσις γράμματος (τοῦ ἀντιπαλαμίτου Πατριάρχου) Καλέκα.
 - δ. Ἀναίρεσις γράμματος Ἰγνατίου (Πατριάρχου) Ἀντιοχείας.
- 8) Πραγματεΐαι καὶ ἐπιστολαὶ γραφεῖσαι κατὰ τὰ ἔτη 1340-1346:
- α'. Διάλεξις Ὁρθοδόξου καὶ Βαρλααμίτου.
 - β'. Περὶ θείας ἐνώσεως καὶ διακρίσεως.
 - γ'. Περὶ θείων Ἐνεργειῶν καὶ τῆς κατ' αὐτάς μεθέξεως.
 - δ'. Ἐπιστολαὶ πρὸς Μακάριον Α', Β'.
 - ε'. Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλόθεον.
 - ς'. Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Σεβασμωτάτους Γέροντας.

3. Τὸ περὶ ἑορτασμοῦ τοῦ Ἁγίου πρόβλημα

Ὁ ἑορτασμὸς τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ δὲν ἐξελήφθη ποτὲ μέχρι σήμερον, ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζομεν, ὡς πρόβλημα. Τοῦτο διότι ἐνομίζοντο γνωστὰ καὶ τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἐτοποθέτησεν αὐτήν, ἐκτὸς τῆς 14ης Νοεμβρίου, εἰς τὴν Β' Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν ἀλλὰ καὶ ὁ χρόνος ἐν ᾧ αὐτὴ εἰσῆχθη.

Πάντες ὅσοι ἀνεφέροντο εἰς τὸ θέμα τοῦτο, ἐθεώρουν ὡς ἀξίωμα μὴ ἐπιδεχόμενον ἀμφισβήτησιν ὅτι ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φιλόθεος ὁ Κόκκινος, ἐν τῇ συνόδῳ τῇ συγκληθείσῃ κατὰ τοῦ Προχόρου Κυδώνη τῷ 1368, ἦτο ὁ καθιερώσας ἐπισήμως αὐτήν. Καὶ ἡμεῖς ἐθεωρούσαμεν ἀρχικῶς τὸν Φιλόθεον ὡς αἴτιον τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου ἐν τῷ Τριῳδίῳ. Ὅτε ὁμως εὑρομεν τὸν κώδικα 2008 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης (περὶ αὐτοῦ ἐκτενῶς εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον) ὁ ὁποῖος παραδίδει τὴν αὐθεντικὴν Ἀκολουθίαν τὴν συντεθειῖσαν ὑπὸ τοῦ Φιλοθέου, καὶ συνεκρίναμεν αὐτὴν πρὸς τὴν φερομένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ Φιλοθέου ἀκολουθίαν τοῦ Τριῳδίου εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον, διεπιστώσαμεν ἐκ πρώτης ὄψεως σημαντικὰς διαφοράς. Αυτόματως τότε ἐγεννήθησαν εἰς ἡμᾶς τὰ ἑξῆς ἐρωτήματα:

α') Εἶναι ἢ ἐν τῷ Τριῳδίῳ ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου ἅπασα τοῦ Φιλοθέου; καὶ β') Μετέθεσεν ὁ Φιλόθεος τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου εἰς τὴν Β' Κυριακὴν τῶν νηστειῶν;

Πρὶν ἐπιχειρήσωμεν νὰ δώσωμεν ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα ἔπρεπε κατ' ἀρχὰς νὰ θεβαιωθῶμεν ὅτι τὰ ἐν χρήσει σήμερον Τριῳδία περιέχουν τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν πρὸς τὰ χειρόγραφα Τριῳδία. Ἐρευ-

νώντες όμως πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν εὐρέθημεν ἐκκληκτοὶ πρὸ τοῦ ἀνελπίστου τούτου φαινομένου: Εἰς οὐδὲν Τριψῆδιον τοῦ ΙΔ' ἀλλὰ καὶ τῶν μέσων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἐξ ὧν δεδαίως εἶδομεν καὶ εἶδομεν οὐκ ὀλίγα⁶, ὑπῆρχεν ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου. Εἰς ἅπαντα, τῇ Β' Κυριακῇ τῶν νηστειῶν ἀνεγράφετο: *Ἡ συνήθης ἀκολουθία. Τὰ ἀναστάσιμα τροπάρια, ἃ καὶ παρετίθεντο, καὶ τὰ τοῦ μηναίου.* Οὐδὲν περὶ τοῦ Ἁγίου. Εἰς ὅσα Τριψῆδια τοῦ ΙΕ' αἰ. εὑρομεν νὰ ὑπάρχη ἡ ἀκολουθία, διεπιστώσαμεν ὅτι αὕτη εἶχε γραφῆ εἰς προστεθέντα μεταγενεστέρως φύλλα, περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, ἵνα ἀναπληρωθῇ τὸ κενὸν ἐν τῇ λατρείᾳ ὅτε ὠρίσθη ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου νὰ τελεῖται τῇ Β' Κυριακῇ τῶν νηστειῶν.

Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν Τριψῆδιων, ἐλάβομεν δειγματοληπτικῶς ὑπ' ὄψιν εἰς τὴν παρούσαν ἐκδοσιν δύο κώδικας τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης· τοὺς 609 καὶ 616, εἰς τοὺς ὁποίους ἐν προκειμένῳ παρατηροῦμεν ὅτι: Ἐνῶ εἰς τὸν οἰκείον τόπον ἐκάστου ἀναφέρεται ἡ ἀρχαία τάξις (ἢ μὴ περιέχουσα δηλαδὴ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου), εἰς παρέμβλητα αὐτῶν μεταγενεστέρως φύλλα (τοῦ μὲν κώδ. 609 εἰς τὰ φφ. 113-120, τοῦ δὲ κώδ. 616 εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ προστεθὲν τετράδιον) περιέχεται ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου ὡς ἔχει σήμερον ἐν τῷ Τριψῆδιῳ⁷.

Ἀλλὰ καὶ Τυπικὰ χειρόγραφα ἐρευνήσαντες, οὐχὶ μόνον τοῦ ΙΕ' ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ις' αἰ., δὲν εὑρομεν ἐν αὐτοῖς νὰ δορίζεται τῇ δ' Κυριακῇ τῶν νηστειῶν ἡ τοῦ θείου Παλαμᾶ ἀκολουθία. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν δύο κώδικας-Τυπικὰ τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης· τοὺς 801 καὶ 881, τοῦ ΙΕ' καὶ τοῦ Ις' αἰ. ἀντιστοίχως. Καὶ εἰς τοὺς δύο στερεοτύπως ἀναφέρεται: *Κυριακῇ δ' τῶν νηστειῶν. Ἡ συνήθης ἀκολουθία τῆς ἀγρυπνίας. Ψάλλεται δὲ καὶ τὸ μηναίου.* Τίποτε περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου. Ἀντιθέτως μνημονεύουν τὰς ἑορτὰς τῆς δ' καὶ τῆς ε' Κυριακῆς τῶν νηστειῶν, ἅρτι ὡς φαίνεται καὶ αὐτὰς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰσαχθείσας. Ἐπὶ λέξει ἀναφέρουν: *Τῇ δ' Κυριακῇ τῶν νηστειῶν, ἡ ἀκολουθία τῆς ἀγρυπνίας ἐν ἧ ᾧ ψάλλομεν καὶ τὸ μηναίου... Ἰστέον δὲ ὅτι εὑρομεν ἐν τινὶ ἵνα κατὰ τὴν δ' αὐτὴν Κυριακὴν ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τῆς ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας, τῶν δὲ ἐπιλαγχανόντων λοιπῶν ἁγίων ψάλλεται ἐν τοῖς ἀποδείπνοις.*

Ἡ ἀρχαιότερα μαρτυρία, ἣν ἠδυνήθημεν νὰ εὑρωμεν εἰς ἔντυπον Τυπικόν, περὶ τῆς καθιερώσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου ἐν τῇ δ'

6. Ἐξ ὧν ἀναφέρομεν μόνον τινὰς κώδ.: 611, 612, 613, 614, 874, 2030, 2032, 2668, 2698, 2708, 2717 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης.

7. Ἡ περιγραφή τῶν κωδ. αὐτῶν καὶ ἡ ἀσθηρὰ χρονολόγησις τῶν γίνεται ἐν τοῖς ἐπομένοις.

Κυριακῆ τῆς Τεσσαρακοστῆς εἶναι τοῦ ἔτους 1545, εἰς τὴν ἔκδοσιν *Τυπικὸν καὶ τὰ ἀπόρρητα* τοῦ Ἀνδρέου Κουνάδου⁸. Ἐκ τοῦ Τυπικοῦ τούτου πληροφοροῦμεθα: *Εἶδησις τοῦ τύπου τῆς β' Κυριακῆς τῶν ἁγίων νηστειῶν καὶ διάταξις τῆς μετ' αὐτὴν ἑβδομάδος: Κυριακῆ β' τῶν ἁγίων νηστειῶν, ὡς ἐν Τυπικοῖς νεωτέροις εὑρομεν, ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Θαυματουργοῦ τοῦ καὶ Παλαμᾶ. Τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνει καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ ἰδίου Τυπικοῦ ὑπὸ Θεοφάνους ἱερομονάχου, λογαρᾶ τοῦ Κυπρίου καὶ Πρωτοσυγκέλλου, τοῦ ἔτους 1577. Αἱ λέξεις νεωτέροις Τυπικοῖς, εἶναι, πιστεύομεν, ἀρκούντως ἐνδεικτικαὶ καθ' ὅσον παρέχουν ἐν ὄριον βέβαιον διὰ τὴν χρονολόγησιν τῆς μεταθέσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου. Ὅπως καὶ ἂν μεταφράσωμεν εἰς ἔτη τὴν λέξιν νεωτέροις, παρ' ὅτι δὲν μᾶς ἐπιτρέπει μεγάλα περιθώρια ἀστοχίας ἡ χειρόγραφος παράδοσις τῶν Τυπικῶν, αὕτη δὲν δύναται νὰ μεταφρασθῆ περισσότερο τῶν ἑκατὸν ἐτῶν, ὡς ἡμεῖς τουλάχιστον νομίζομεν. Ἄρα πρὸ τοῦ 1445 μετὰ βεβαιότητος ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου δὲν εἶχε μετατεθῆ.*

Ἡ διαπίστωσις, κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, ὅτι τουλάχιστον πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΕ' αἰ. δὲν εἶχε μετατεθῆ ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου, ἐβεβαίωσεν ἡμᾶς ὅτι ὁ Φιλόθεος δὲν ἦτο ὁ μεταθέσας αὐτὴν. Οὕτως ἐλύθη μὲν ἡ δευτέρα ἀπορία μας τὴν ὁποίαν εἶχομεν διατυπώσει ἐν ἀρχῇ, παρέμενε δὲν ὅμως ἄλυτος ἡ πρώτη καὶ ἐδημιουργεῖτο καὶ μία τρίτη. Ποῖος μετέθεσε τὴν ἑορτὴν καὶ πότε ἀκριβῶς; Περὶ τούτου ὅμως δὲν ἠδυνάμεθα νὰ εὑρωμεν οὐδαμοῦ οὐδεμίαν μαρτυρίαν.

Ἐκινούμεθα λοιπὸν πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ ποιητοῦ τῆς ἐν τῷ Τριωδίῳ ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου, μήπως καὶ ἐκ τούτου ὀδηγηθῶμεν εἰς τινὰ διέξοδον. Ἐγνωρίζομεν βεβαίως αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἄλλωστε καὶ ἄλλοι εἶχον ἐπισημάνει πρὸ ἡμῶν, ὅτι ὁ κανὼν τῆς ἀκολουθίας αὐτῆς ἦτο ποίημα τινὸς *Γεωργίου*, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ἀκροστιχίδος τῶν θεοτοκίων. Ἐπίσης ἐγνωρίζομεν ποῖοι μετὰ βεβαιότητος ἐκ τῶν ὕμνων τῆς ἀκολουθίας ἦσαν τοῦ Φιλοθέου, συγκρίνοντες αὐτοὺς πρὸς τοὺς τῶν κωδίκων 2008 καὶ 2047 οἱ ὁποῖοι εἶναι οἱ ἐγγύτεροι πρὸς τὸν Φιλόθεον. Δὲν ἠρκέσθημεν ὅμως εἰς τοὺς κώδικας τούτους μόνον, ἀλλ' ἠρευνήσαμεν καὶ ἄλλα τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς μηναιῖα τοῦ ΙΔ' αἰ., καθ'

8. Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Ἁγ. Λαύρας τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν Σάββα. Αὕτη δὲ ἡ ἀκολουθεῖα (sic) γίνεται καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Μονῶν· ἔτι δὲ καὶ ἐν ταῖς κατὰ τόπον Ἁγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις». Τὸ Τυπικὸν τοῦτο εἶδομεν ἐν τῇ Μεγίστῃ Λαύρᾳ Ὁ καθηγητῆς κ. Ν. Τομαδάκης μνημονεῖ Τυπικὸν Ἱεροσολυμιτικὸν ἔκδοθὲν ἐν Ἑνετίᾳ τῷ 1525 τὸ ὁποῖον εἶδεν τῷ 1955 ἐν τῇ διβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ (ΕΕΒΣ, τ. ΑΖ' (1969-70) σελ. 16-17). Τὸ περιεχόμενον τοῦ Τυπικοῦ αὐτοῦ εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀγνωστον.

δσον ὡς εἶπομεν ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ἐτιμάτο καὶ κατὰ τὴν 14ην Νοεμβρίου ἡμέραν τῆς κοιμήσεώς του, μήπως ἀνακαλύψωμεν ἐν αὐτοῖς τοὺς ὑπάρχοντας ὕμνους εἰς τὰ Τριώδια τοῦ τέλους τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐξῆς, καὶ οὕτω νὰ προβληματισθῶμεν μήπως πράγματι εἶναι ἔργα τοῦ Φιλοθέου τὰ ὁποῖα δὲν παρεδόθησαν ὑπὸ τῶν κωδίκων 2008 καὶ 2047. Παρὰ τὸ ὅτι ὁμοῦ διεξήλθομεν ἰκανὸν ἀριθμὸν ἐξ αὐτῶν τῶν μηναιῶν, δὲν εὔρομεν εἰς οὐδὲν νὰ περιέχονται οἱ ὕμνοι οὗτοι. Τοὺς ἐν λόγῳ ὕμνους τοῦ Τριωδίου εὔρομεν τὸ πρῶτον εἰς χειρόγραφα μηναῖα τοῦ τέλους τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος (δείγματος χάριν κῶδ. I 50, E118, Λ82 τῆς Μεγίστης Λαύρας, εἰς κῶδιξ τοῦ Καθολικοῦ αὐτῆς καὶ κῶδ. 11 Μονῆς Βλατάδων).

Συμφάνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ὕμνους τοῦ Φιλοθέου τοὺς μὴ ἀπαντῶντας εἰς τοὺς κῶδ. 2008 καὶ 2047. Συγκεκριμένως τοὺς ἐξῆς:

α'. *Ποίοις εὐφημιῶν ἄσμασιν...*, β'. *Ποίοις ὕμνων ἀνθεσιν...*, γ'. *Ποίοις οἱ γηγενεῖς χεῖλεισιν...*, δ'. *Τὸ ἀπολυτίκιον Ὁρθοδοξίας ὁ φωστήρ...*, ε'. *Τὰ καθίσματα Τὴν πλάνην κατέφλεξας... καὶ Ταχὺ δέξαι Δέσποινα...*, ζ'. *Τὸ δεύτερον ἐξαποστειλᾶριον Δέσποινα πάντων ἄνασσα... Τὸ δοξαστικὸν τοῦ ἑσπερινοῦ Ἡ γρήγορος γλῶσσα σου πρὸς διδασκαλίαν εἶναι εἰλημμένον ἐκ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (25 Ἰανουαρίου) ὅπου καὶ ἐκεῖ τίθεται ὡς δοξαστικὸν τοῦ ἑσπερινοῦ.*

Συνοψίζοντες τὰ μέχρι τοῦδε λεχθέντα, λέγομεν ὅτι:

α'. Ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ δὲν μετετέθη εἰς τὴν β' Κυριακὴν τῶν νηστειῶν κατὰ τὸ ἔτος 1368 ἀλλὰ πολὺ μεταγενεστέρως, καὶ δὴ τὸ ἐνωρίτερον μετὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ ΙΕ' αἰ., ὡς ἡ χειρόγραφος παράδοσις μαρτυρεῖ.

β'. Συνεπῶς δὲν εἶναι ὁ Φιλόθεος ὁ μεταθέσας αὐτήν, ἐφ' ὅσον ὡς γνωστὸν οὗτος ἀπέθανε τῷ 1379.

γ'. Ἡ ἐν τῷ Τριωδίῳ ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου δὲν εἶναι ἅπασα τοῦ Φιλοθέου ἀλλὰ μόνον μικρὸν μέρος αὐτῆς· ὁ οἶκος, τὸ κοντάκιον, τὸ ἐξαποστειλᾶριον *Χαῖρε Πατέρων καύχημα...* καὶ οἱ αἶνοι.

Ποῦ ὁμοῦ ἐστηρίζοντο οἱ ὑποστηρίζοντες ὅτι ὁ Πατριάρχης Φιλόθεος μετέθεσε τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου; Παραδόξως ἐστηρίζοντο εἰς τὸν *Τόμον Ἀγάπης κατὰ Λατίνων* τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, λέγοντες ὅτι ἐν αὐτῷ ὑπάρχει ἡ ἀπόφασις τῆς συγκληθείσης ὑπὸ τοῦ Φιλοθέου Συνόδου κατὰ τοῦ Προχόρου, τῷ 1368, διὰ τῆς ὁποίας ἀνακηρύσσεται Ἅγιος ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς καὶ ὀρίζεται ἡ ἑορτὴ του τῇ β' Κυριακῇ τῶν νηστειῶν.

Λέγομεν παραδόξως, διότι εἰς τὸν *Τόμον Ἀγάπης* καὶ δὴ εἰς τὰ Προ-

λεγόμενα αὐτοῦ, ὅπου καὶ ὑπάρχει ἡ συνοδικὴ ἀπόφασις κατὰ τοῦ Προχόρου, οὐδόλως ἀπαντᾷ ἡ πληροφορία αὕτη. Ἀναφέρεται μόνον ἡ ἀνακήρυξις Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ὡς ἀγίου. Τίποτε περισσότερον. Εἰς μαρτύριον, παραθέτομεν αὐτούσιον τὸ σχετικὸν κείμενον, ἀπόσπασμα τοῦ συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ Φιλοθέου Πρακτικοῦ τῆς ἐν λόγῳ συνόδου: *Πᾶς ὁ θέλων ἑορτὴν ἐπιτελεῖν (τῷ Ἁγίῳ Γρηγορίῳ) ἀκωλύτως ταύτην ποιεῖτω. Ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ οὐκ ἐποιούμεεν τοῦτο, καὶ καθόλου ἐν ταῖς λοιπαῖς Ἐκκλησίαις πανταχοῦ, ὅτι οὕτω περὶ τούτου τῇ ἱερᾷ συνόδῳ ἐκοινωσάμεν. Νῦν καὶ ἀπόφασιν δεδώκαμεν κοινὴν ἵνα ἑορτάζηται. Τοῦτο καὶ σὺνηθές ἐστι γινόμενον ἐν τοῖς ἀγίοις οὗς ὁ Θεὸς δοξάζει· οἷον γέγονε καὶ ἐπὶ τῷ ἀγίῳ Ἀθανασίῳ τῷ οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ. Ἐπεὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἐκείνον ἐδόξασε διὰ τῶν θαυμάτων, καὶ μήπω τῆς Ἐκκλησίας ἀναστηλωσάσης αὐτόν, ἑορτὴν ἐπετέλουν περιφανῆ οἱ τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ μοναχοὶ καὶ τὴν ἱερὰν αὐτοῦ εἰκόνα ἔφερον ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας· καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς λιτανίαις διὰ μέσης τῆς πόλεως ἐπὶ χρόνοις πολλοῖς, ἕτερον καὶ τῆς Ἱερᾶς συνόδου τοῦτο εἰπούσης καὶ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἑορτάζεται· καὶ ἐπὶ ἄλλοις καὶ πολλοῖς γέγονεν ἀγίοις ἀνδράσι καὶ γυναιξίν· ὧν τὰ τίμια λείψανα κεῖνται ἐν πολλοῖς τῶν κατὰ τὴν Βασιλίδα ταύτην τῶν πόλεων εὐαγῶν μοναστηρίων καὶ ἑορτάζονται παρὰ τοῦ δουλομένου παντός, μήπω τῆς Ἐκκλησίας εἰπούσης τοῦτο οὐκ ἔτι. Τοιοῦτον οὖν γέγονε καὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Γρηγορίου, πῶς γὰρ οὐκ ἂν ἔχομεν αὐτόν ἅγιον καὶ θεοφόρον ὃν ὁ Θεὸς ἐδόξασεν οὕτω διὰ θαυμάτων, ὡς καὶ πολλοὺς ἑορτάζειν τούτῳ περιφανῶς ἐν ἑτέραις πόλεσι, καὶ μάλιστα ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ, καὶ ναὸν ἀνεγείρει τινὰ ἐπὶ τῷ τούτου ὀνόματι ἐν τῇ Καστορίᾳ, καὶ ἀλλαχοῦ πολλοὺς ἑορτάς ἐκτελεῖν πανδήμους αὐτῷ; Ἄγιον οὖν ἔχω τοῦτον καὶ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλον καὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων θεοφόρων Πατέρων καὶ διδασκάλων ἵνα ἅπερ ἡ θεία σύνοδος καὶ ἀπεδέξατο καὶ ἐπήνεσεν⁹.*

Ἴσως συνετέλεσεν εἰς τὴν παρανόησιν τοῦ κειμένου τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου τοῦ 1368 εἰς μεταγενεστέρως συγγραφεῖς βίος τοῦ Φιλοθέου, κατὰ τὸν ΙΘ' αἰ., εἰς τὸν ὁποῖον καὶ διὰ πρώτην φορὰν ἀπαντᾶται ἡ ἐσφαλμένη αὕτη ἐρμηνεία. Γράφει οὗτος: *Καὶ τόμον ἐξέθετο σύμφωνον πρὸς τοῖς προγεγονόσι τόμοις, ἐν ἔτει ατξη' (1368), κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον, ἰνδικτιῶνος ς', δι' οὗ, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὸν Πρόχορον αὐτὸν καθαιρέσει καὶ ἀναθέματι ὑπέβαλεν ὁ ἀοίδιμος Φιλόθεος. Καὶ ἐθέσπισε νὰ ἑορτάζεται κατ' ἔτος καὶ νὰ τελῆται ἡ μνήμη τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς*

9. Τόμος Ἀγάπης κατὰ Λατίνων, Δουσιθέου Ἱεροσολύμων, ἐν Ἰασίῳ 1698, σελ. 109-110, καὶ PG 151, 711 ἔ.

ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἐν ταῖς ἀπανταχοῦ τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησίαις, κατὰ τὴν 6' Κυριακὴν τῶν νηστειῶν... ὡς αὐτὸς ἐν τῷ τόμῳ τῷ αὐτῷ λέγει (ὄρα ἐν τῷ τόμῳ Ἀγάπης σελ. 109)¹⁰.

Πλὴν ὁμοῦ τοῦ ζητήματος τῆς μεταθέσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου, ἐγείρεται ἀμφισβήτησις καὶ διὰ τὴν ἡμερομηνίαν τῆς κοιμήσεώς του, μὲ συνέπειαν τὴν δημιουργίαν προβλήματος σχετικῶς μὲ τὸν ἑορτασμὸν τῆς 14ης Νοεμβρίου. Συγκεκριμένως, ὁ εὐλαβὴς καθηγητὴς κ. Ἰ. Φουντούλης θέλων νὰ δικαιολογήσῃ τὸν ἑορτασμὸν τοῦ ἁγίου ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὴν 13ην Νοεμβρίου, ὡς εὔρεν εἰς τὸν κώδικα 2047, ἐξηγεῖ ὅτι οὗτος «ἀπεσκοπεῖ εἰς τὴν ἕξαρσιν αὐτοῦ διὰ τοῦ παραλληλισμοῦ του πρὸς τὸν σπουδαιότερον ἐπίσκοπον τῆς Κωνσταντινουπόλεως» καί, ἀντιπαρερχόμενος ὅτι ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ἐκοιμήθη τὴν 14ην Νοεμβρίου υἱοθετεῖ τὴν παρατήρησιν τοῦ J. Darrouzès λέγων ὅτι ὁ ἅγιος ἐκοιμήθη κατὰ μῆνα Αὐγουστοῦ¹¹. Ἄλλ' ὁ Darrouzès¹² ἀναφέρει τοῦτο ἀτεκμηρίωτον· ἄρα πρόκειται περὶ αὐθαιρέτου προσωπικῆς του γνώμης.

Τί χρειαν ὁμοῦ ἔχομεν ἑτέρων μαρτύρων, ἐφ' ὅσον αὐτὸς ὁ Φιλόθεος ἐξιστορῶν τὰ τῆς κοιμήσεως τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου ἀναφέρει καὶ τὴν ἡμέραν αὐτῆς ὡς ἐξῆς: *Τὴν ἐκδημίαν ἐπὶ πᾶσι προλέγει (ὁ ἅγιος Γρηγόριος), μνηθεὶς ἄνωθεν καὶ μνήσας, ὡς καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐκείνην, πολλαῖς πρότερον ἡμέραις προαγγεῖλαι τοῖς φίλοις, μετὰ τὴν τοῦ Χρυσσορρήμονος ἀντίκα θείαν τελευτήν καὶ τὴν κοίμησιν οὖσαν, ὃς δῆπου καὶ πρὸς ἑαυτὸν ὡς ὁμότροπὸν τε καὶ προσφιλῆ καὶ σύνοικον φθάσας ἐκάλει τὸν μέγαν*¹³. Ἡ κοίμησις λοιπὸν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου ἐγένετο ἀντίκα μετὰ τὴν τοῦ Χρυσσορρήμονος θείαν τελευτήν, δηλαδὴ τὴν ἐπομένην αὐτῆς ἡμέραν. Ἐνταῦθα, φρονοῦμεν, ἐννοεῖ ὁ Φιλόθεος ὡς ἡμέραν κοιμήσεως τοῦ θείου Χρυσσοστόμου τὴν ἐκ μεταθέσεως ἑορτὴν αὐτοῦ τῆ 13ῃ Νοεμβρίου καὶ οὐχὶ τὴν πραγματικὴν ἡμερομηνίαν τοῦ θανάτου του, ἢ ὁποῖα ὡς γνωστὸν εἶναι ἡ 14ῃ Σεπτεμβρίου, ἑορτὴ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Τοῦτο πιστεύομεν διὰ δύο λόγους: α) Διότι ἡ ἀρχαιοτέρα καὶ νεωτέρα χειρόγραφος παράδοσις μαρτυρεῖ ὡς

10. Β. Α. Δεντάκη, Βίος καὶ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Φιλοθέου (Κοκκίνου) Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ θεολόγου, Ἐν Ἀθήναις 1971, σ. 88.

11. Πρὸς. Τὸ λειτουργικὸν ἔργον Συμεῶν τοῦ Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1966, σ. 107, ἔπος. 1· Συμεῶν τοῦ Θεσσαλονίκης Τὰ Λειτουργικὰ Συγγράμματα (Εὐχαὶ καὶ Ὕμνοι), Θεσσαλονίκη 1968, σ. 120, ἔπος. 4 καὶ Λειτουργικὰ θέματα Β', Θεσσαλονίκη 1977, σ. 67

12. Notes d'histoire de Textes, RÉB 21 (1963), σ. 238

13. PG 151, 635

ήμερομηνίαν κοιμήσεως τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τὴν 14ην Νοεμβρίου¹⁴. Ἐνδεικτικῶς ἐν προκειμένῳ ἀναφέρομεν τὸν κώδ. 2008, τὸν σύγχρονον τοῦ Φιλόθεου, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς ἀκολουθίας ἀναφέρει ὅτι αὕτη ψάλλεται ἢ μετὰ τοῦ Χρυσοστόμου Πατρὸς (διὰ τὸν λόγον τὸν ὁποῖον ἀναφέρει καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Φουντούλης) ἢ πρὸ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ (πρὸς μεγαλυτέραν ἔξαρσιν αὐτῆς), ὁμως πρὸ τοῦ συναξαρίου γράφει: *Τῇ 14ῃ τοῦ παρόντος μηνός, ἢ κοιμήσις τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης. Καὶ β')* Διότι ἐάν ἀπέθνησκεν ὁ Ἅγιος τὴν ἐπομένην τῆς ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ὁ Φιλόθεος θὰ ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἑορτὴν αὐτὴν περισσότερον παρὰ εἰς τὸν Χρυσόστομον. Πάντως καὶ ἐάν τις δὲν ἐπέιθετο ἐκ τῶν ὡς ἄνω δύο λόγων, οὗτος θὰ ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ θεωρῆ ὡς ἡμερομηνίαν κοιμήσεως τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τὴν 15ην Σεπτεμβρίου καὶ οὐχὶ τὸν Αὐγούστον μῆνα. Τοῦτο ὁμως δὲν ἐνισχύεται οὐδόλως, καθ' ὅσον οὐδεμία μαρτυρία συνηγοροῦσα ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπάρχει ἐν τῇ πράξει τῆς Ἐκκλησίας. Ἀντιθέτως ἡ πράξις αὐτῆς, μαρτυρουμένη ἐν τῷ Ἑορτολογίῳ, θέτει πάντοτε τὴν μνήμην τοῦ Ἁγίου τῇ 14ῃ τοῦ Νοεμβρίου μηνός, παραλαμβάνουσα αὐτὴν ἐκ τῆς συνόδου τοῦ 1368 ἢ ὁποῖα καὶ τὴν καθιέρωσεν ἐπισημῶς. Ὁ Μανουὴλ Γεδεών εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθὲν *Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον*¹⁵ καταγράφει τὴν ἀρχαίαν αὐτὴν πράξιν τῆς Ἐκκλησίας (θέτων τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου τῇ 14ῃ Νοεμβρίου), εἶναι δὲ ὁ μόνος, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ποὺ δὲν ἀκολουθεῖ τὴν ἐσφαλμένην ἀντίληψιν ὅτι ὁ Φιλόθεος μετέθεσεν ἢ καθιέρωσε τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τῇ β' Κυριακῇ τῆς Τεσσαρακοστῆς, ἀλλὰ παραπέμπον εἰς τὸν *Τόμον Ἀγάπης* ἀναφέρει μόνον ὅτι πρῶτος ὁ Φιλόθεος τῷ 1368 καθιέρωσε τὸν ἑορτασμὸν τοῦ ὡς ἁγίου.

Ἐξετάζοντες ἕως ἐδῶ τὸ πρόβλημα τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Ἁγίου, τὸ ὁποῖον ὡς εἶδομεν ἔχει δύο πτυχάς, δέον ὅπως συνοψίσωμεν τὰ μέχρι τοῦδε λεχθέντα τὰ στηριζόμενα ἐπὶ βεβαίωσιν στοιχείων, ἵνα ἐν συνεχείᾳ εἴπωμεν ἡμετέρας τινὰς ἀπόψεις, στηριζόμενας ὁμως μόνον ἐπὶ ἐνδείξεων καὶ οὐχὶ ἀποδείξεων, πρὸς ὀλοκλήρωσιν τῆς θεωρήσεως τοῦ ἐν ἀρχῇ τεθέντος προβλήματος.

Εἶδομεν λοιπὸν ὅτι: α' Ὁ Φιλόθεος δὲν μετέθεσε τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου οὔτε ἐθέσπισε νὰ τελεῖται αὕτη ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ. β' Ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου δὲν μετετέθη τῷ 1368 ἀλλὰ πολὺ μεταγενεστέρως, καὶ δὴ τὸ ἐνωρίτερον μεσοῦντος τοῦ ΙΕ αἰ. γ' Ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου

14. Ἐξαιρέσιν, ὅσον γνωρίζομεν, ἀποτελεῖ ὁ κώδ. Ε. 118 τῆς Μεγίστης Λαύρας (ΙΗ' αἰ.) ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἀκολουθίαν τῇ 5ῃ τοῦ Νοεμβρίου.

15. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1899.

δὲν μετετέθη βραδύτερον τοῦ 1545¹⁶. Καὶ δ' Οἱ μὴ ἀνήκοντες εἰς τὸν Φιλόθεον ὕμνοι τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου ἐν τῷ Τριωδίῳ, ἀπαντοῦν τὸ πρῶτον εἰς χειρόγραφα τοῦ τέλους τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος.

Ἐκ τῆς συνόψεως ταύτης γίνεται φανερὸν ὅτι μέχρι τοῦδε παρέμειναν ἀναπάντητα δύο ἐρωτήματα: α' Ποῖος μετέθεσε τὴν ἐορτὴν καὶ πότε ἀκριβῶς, ἐκ τοῦ διαστήματος 1445-1545; Καὶ β' Ποῖος εἶναι ὁ ποιητὴς τῶν ὕμνων τῆς ἐν τῷ Τριωδίῳ ἀκολουθίας, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι ἔργα τοῦ Φιλοθέου;

Εἰς τὰ δύο ταῦτα ἐρωτήματα δὲν ἔχομεν νὰ δώσωμεν ἀπάντησιν δεδαιουμένην ἀπολύτως καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἐκφράσωμεν ἀπλῶς τοὺς λογισμούς μας. Ἴσως ἀποδειχθοῦν εἰς τὸ μέλλον ὀρθοί. Πιθανώτερον ὁμως ἐσφαλμένοι. Ἡμεῖς ἀπλῶς τοὺς ἐκθέτομεν.

Ἄς θέσωμεν λοιπὸν κατ' ἀρχὴν ὡς θάσιν τοῦ συλλογισμοῦ μας ἀφ' ἐνὸς τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ τοῦ Κανόνος τῆς ἐν τῷ Τριωδίῳ ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου, τὸ ὁποῖον εἶναι, ὡς εἶπομεν, *Γεώργιος*, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν χρόνον περίπου ποὺ ἀπαντᾷ διὰ πρώτην φορὰν ὁ κανὼν οὗτος εἰς τὰ χειρόγραφα· δηλαδὴ τέλη ΙΕ' αἰῶνος. Τὸ κέντρον τῆς προσοχῆς μας ἐντοπίζεται πρὸς τὸ διάστημα τὸ μετὰ τὴν Σύνοδον καὶ ψευδένωσιν τῆς Φλωρεντίας (1439), γεγονὸς ἀμέσως συνδεόμενον μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου Παλαμᾶ. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους δροῦν δύο κυρίως πρόσωπα ὑπεραμυνόμενα τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ σφοδρῶς ἀντιτιθέμενα πρὸς τοὺς Λατίνους (τοὺς κυρίους ἐχθροὺς τῆς Παλαμικῆς διδασκαλίας)· ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός καὶ ὁ Γεώργιος Σχολάριος ὁ μετέπειτα μοναχὸς Γεννάδιος καὶ ἀκολούθως Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Γνωρίζομεν ὅτι καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ἔχουν γράψει ὕμνους εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον¹⁷. Εἰδικῶς ὁ Σχολάριος ἔχει γράψει κανόνα εἰς αὐτόν, οὗ ἡ ἀκροστιχίς· *Ἡ σὴ πόλις στέφει σε τοῖς ὕμνοις Πάτερ*· ἐν δὲ τοῖς θεοτοκίοις *Σχολάριος*¹⁸. Ὅθεν ἐκφράζομεν τὴν ὑπόνοιαν μήπως καὶ ὁ κανὼν τοῦ Τριωδίου συνετέθη ὑπὸ τοῦ Σχολαρίου ὅτε ἐλέγετο ἀκόμη Γεώργιος, δηλαδὴ πρὸ τῆς μοναχικῆς κουρᾶς τοῦ γενομένης τῷ 1450. Ἐκ τῶν λοιπῶν ὕμνων τῆς ἀκολουθίας ἴσως τινὲς ἀνήκουν εἰς τὸν Ἅγιον Μάρκον τὸν Εὐγενικόν, τοῦ ὁποῖου ἡ Ἀκολουθία εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον περιλαμβάνεται πρὸς τὸ παρὸν εἰς τὰ ἀπολεσθέντα ἔργα του.

16. Ἡ, κατ' ἀκριβείαν, βραδύτερον τοῦ 1522, ἔτους ἐκδόσεως τοῦ πρώτου γνωστοῦ εἰς ἡμᾶς Τριωδίου.

17. Ε. Ἁ. Σιδερίδου, Γενναδίου Σχολαρίου· κανὼν εἰς Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν, ἐν ΓΡ. ΠΑΛ. τ. 5(1921), σ. 137.

18. Αὐτόθι, σελ. 137-142 καὶ L. Petit-X. A. Sideridés - M. Jugie, Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου ἀπαντὰ τὰ εὑρισκόμενα, Paris 1935, τ. IV, σελ. 394-397.

Ὅσον ἀφορᾶ εἰς τὴν τοποθέτησιν τῆς ἑορτῆς εἰς τὴν 6' Κυριακὴν τοῦ Τεσσαρακονθήμερου, περισσότερον ὀδηγούμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι αὕτη εἰσηλθεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας, ἀρξαμένη ἴσως ἐξ Ἁγίου Ὁρους, καὶ εἶτα ἐγενικεύθη χωρὶς νὰ ληφθῆ πρὸς τοῦτο συνοδικὴ ἀπόφασις. Λέγομεν ὅτι ἴσως πρῶτον ἐν Ἁγίῳ Ὄρει εἰσηχθῆ ἡ ἑορτὴ ἐν τῇ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ, ἀφ' ἐνὸς μὲν διότι οἱ Ἁγιορεῖται ἦσαν οἱ πλέον ἱκανοὶ νὰ ἐννοήσουν τὴν σωτηριώδη Παλαμικὴν θεολογίαν, ὡς διουῖντες αὐτήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι μετὰ τὴν Ἄλωσιν τῆς ἡ Βασιλεύουσα δὲν εἶχε πνευματικὴν δύναμιν διὰ τοιαύτας πρωτοβουλίας.

Τὴν ἀποψιν ὅτι ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου εἰσηλθεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ οὐχὶ διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως, διατυποῦμεν διὰ τρεῖς λόγους: α' Διότι δὲν ὑπάρχει, ὅσον γνωρίζομεν, τοιαύτη ἀπόφασις. β' Διότι ἡ ὄλη διάρθρωσις τῆς ἀκολουθίας δεικνύει ὅτι ἐγένετο ἡ διάταξις τῆς προχείρου, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀξιολογήσεως τῶν ὕμνων, πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνέβη μὲ τὴν ἀκολουθίαν τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας ἡ ὁποία καθιερώθη ὑπὸ συνόδου. Χαρακτηριστικῶς ὑπενθυμίζομεν τὴν τοποθέτησιν ὡς Δοξαστικοῦ ἐν τῷ Ἐσπερινῷ τοῦ δοξαστικοῦ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐνῶ βρῖθαι ἡ ἀκολουθία τοῦ Φιλοθέου δοξαστικῶν καὶ ἰδιομέλων τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμά· τὴν τοποθέτησιν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ κανόνος οὐχὶ τοῦ Φιλοθέου· τὴν τοποθέτησιν τῶν τροπαρίων τοῦ μικροῦ ἑσπερινοῦ ὡς αἰνῶν κ.ἄ. Φαίνεται σαφῶς ὅτι ὁ καταρτίσας τὴν διάταξιν τῆς ἀκολουθίας τοῦ Τριωδίου δὲν εἶχε πρόθεσιν νὰ ἐκφράσῃ οἰανδήποτε παραβολικὴν σημασίαν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου διὰ τῆς παραθέσεως καὶ ὕμνων ἑτέρων τοῦ Φιλοθέου ὑμνογράφων καὶ ἀνηκόντων εἰς Ἁγίους ἀναδειχθέντας Οἰκουμενικοὺς (ὡς ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος). Ἐὰν ἀπεσκόπει εἰς τοῦτο, δὲν θὰ ἀνέγραφεν ἐν ἀρχῇ τῆς ἀκολουθίας ὅτι αὕτη εἶναι ποίημα τοῦ Φιλοθέου, ἀλλὰ θὰ παρέθετεν αὐτὴν ἀνωνύμως. Καὶ γ' Διότι τοῦτο συνέβη καὶ ἄλλοτε ὅτε εἰσηχθησαν ἐν τῷ Τριωδίῳ αἱ ἀκολουθίαι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κλίμακος καὶ τῆς ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας.

Ἐὰν ταῦτα ἐπαληθευθοῦν εἰς τὸ μέλλον, τότε θὰ δεδαιωθῶμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει σαφὴς ἡμερομηνία μεταθέσεως τῆς ἑορτῆς. Ἴσως ὡς χρονικὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτίμησαν διὰ πρώτην φορὰν σύμπτῃσι ὁμοῦ αἱ Ὁρθόδοξοι ἐκκλησίαι ἐν τῇ 6' Κυριακῇ τῶν νηστειῶν τὸν Ἅγιον Γρηγόριον, πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὸ ἔτος ἐκδόσεως τοῦ πρώτου ἐντύπου Τριωδίου¹⁹.

19. Ὡς ἀρχαιότεραν ἐκδοσιν Τριωδίου γνωρίζομεν τὴν γενομένην εἰς τὰς 31 Μαρτίου 1522 ὑπὸ τοῦ Οἴκου De Sabio ἀναλώμασι Ἀνδρέου τοῦ Κοινάδου. (βλ. Ν. Τωμαδάκη, ΕΕΒΣ τ. ΑΖ' (1969-70), σελ. 15-16. καὶ Μ. Γεδεών, ΕΚΚΛ. ΑΛ. τ. Α' (1910), σ. 43.

Φθάσαντες εἰς τὸ τέλος τῆς διερευνήσεως τῶν περὶ τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Ἁγίου προβλημάτων, θέλομεν νὰ τονίσωμεν ὅτι ἡ ἔνταξις τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου καὶ ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ δὲν διέκοψε τὴν κρατοῦσαν μέχρι καὶ τῶν ἡμερῶν μας λειτουργικὴν πράξιν, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποῖαν ὁ ἅγιος τιμᾶται δις τοῦ ἔτους (ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ καὶ τῇ 14ῃ Νοεμβρίου), καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἦτο ὀρθότερον ὅταν ἀναφερόμεθα εἰς αὐτὴν νὰ μὴ ὀμιλῶμεν περὶ μεταθέσεως. Ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου δὲν μετετέθη, ἀπλῶς τιμᾶται δις. Ἀπόδειξις τούτου ὁ μέχρι σήμερον κατὰ τὴν 14ην Νοεμβρίου ἑορτασμός του ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἄλλαχού.

Πόθος μας ἱερὸς εἶναι, καὶ κύριος σκοπὸς τῆς παρούσης ἐκδόσεως, νὰ γενικευθῇ ὁ ἑορτασμός τοῦ θεολόγου Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ κατὰ τὴν 14ην Νοεμβρίου, οὕτως ὥστε ὅλοι ὁμοῦ οἱ Ὀρθόδοξοι νὰ τιμῶμεν τὸν Ἅγιον, συνεχῶς ἐξοφλοῦντες εἰς αὐτὸν τὸ ἀνεξόφλητον χρέος μας διὰ τὴν θεοπαράδοτον διδασκαλίαν του, λαμβάνοντες ἅμα εὐχαίς αὐτοῦ, καὶ ψυχῆς τὴν ὠφέλειαν καὶ πάντων τῶν πρὸς σωτηρίαν αἰτημάτων τὴν δωρεάν. Πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἀνωτέρω πόθου, καὶ συγκεκριμένως ἵνα δύνανται νὰ τιμοῦν τὸν ἅγιον καὶ οἱ κωλυόμενοι κατὰ τὴν 14ην Νοεμβρίου λόγω τοῦ ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἑορτάζουν τὸν Ἅγιον ἀπόστολον Φίλιππον ἢ τὸν Ἅγιον νεομάρτυρα Κωνσταντῖνον τὸν Ὑδραῖον, γράφομεν ἐν ἀρχῇ τῆς ἀσματικῆς ἀκολουθίας ὅτι αὕτη δύναται νὰ ψαλῆ καὶ πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ. Ἡ ἡμέρα αὕτη δὲν ἐπετέγη αὐθαίρετως ὑφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἀπαντᾷ εἰς τὸν κώδ. 2008 ὡς ἀρχαιοτάτη παράδοσις.

Τέλος, ταπεινῶς προτείνομεν ὅπως ἀφ' ἐνὸς συμπεριληφθῇ εἰς τὸ μηναιῖον τοῦ Νοεμβρίου ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου, ὡς ἐγένετο εἰς πλῆθος χειρογράφων μηναιῶν μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰ., καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἀξιοποιηθῇ τὸ ὑμνογραφικὸν ὕλικόν τῆς ἀκολουθίας τοῦ Φιλοθέου εἰς τὸν ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ ἑορτασμόν τοῦ Ἁγίου. Ἄς παραμείνη ὁ κανὼν τοῦ *Γεωργίου*, ὡς συνδεθεῖς ἱστορικῶς μὲ τὴν ἑορτήν, καὶ τὰ τοῦ ἑσπερινοῦ προσόμοια καὶ ἅς προστεθοῦν ἐπὶ πλέον ὁ κανὼν καὶ τὰ προσόμοια τοῦ Φιλοθέου. Ἐπίσης νὰ τεθοῦν τὰ δοξαστικά, τὰ καθίσματα καὶ οἱ αἶνοι τῆς ἑορτῆς ἢ ὅτιδήποτε κριθῇ κατάλληλον. Ἡ τελικὴ ἀπόφασις ὁμῶς ἀνήκει μόνον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καθ' ὅσον *λογισμοὶ θνητῶν πάντες δειλοὶ καὶ ἐπισηφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι ἡμῶν* (Σοφ. Σολ.9-14).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Ι. ΑΙ ΠΡΟΓΕΝΕΣΤΕΡΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Τῆς παρούσης ἐκδόσεως τῆς εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν Ἀκολουθίας, ἐπὶ τῇ μνήμῃ αὐτοῦ τῇ 14ῃ Νοεμβρίου, προηγήθησαν ἕτεροι τρεῖς ἐκδόσεις²⁰. Πρώτη, ὅσον γνωρίζομεν, ἐγένετο ὑπὸ τοῦ σοφωτάτου διδασκάλου τοῦ γένους, τοῦ θεωρουμένου ὑπὸ πολλῶν ἑναρέτων ἐν ζωῇ Γερόντων ὡς ἁγίου, Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, ἐν ἔτει 1784, εἰς τὴν Βιέννην τῆς Αὐστρίας, ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ τοῦ Ἰωσήπου Βαουμειστέρου τοῦ Νομοδιδασκάλου.²¹ Αὕτη περιέχει τὸ *Ἐγκώμιον* τοῦ Πατριάρχου Φιλοθέου εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον, τὸν *Δεκάλογον τῆς κατὰ Χριστὸν νομοθεσίας* τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου ὡς καὶ θαύματα αὐτοῦ ἱστορούμενα ἀπὸ τὸν Φιλόθεον, μεταφρασθέντα ἅπαντα ὑπὸ τοῦ Παρίου. Τούτων προτέτακται ἡ ἀκολουθία τοῦ Φιλοθέου εἰς τὸν Ἅγιον, χωρὶς νὰ μνημονεύεται ἐκ ποίου κώδικος αὕτη ἐλήφθη, συμπληρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐκδότου. Τέλος, περιέχει δύο Παρακλητικούς κανόνας εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον καὶ ἓνα εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα Δημήτριον τὸν Μυροβλύτην.

Τὴν ἐκδοσὶν ταύτην πρῶτος ἀναφέρει ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἅγιο-

20. Εἰς τὰς ἐκδόσεις αὐτὰς δὲν συμπεριλαμβάνομεν καὶ τὰς προηγηθείσας αὐτῶν ἐκδόσεις τῶν Τριψιδίων, ἐν οἷς ὑπάρχει ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου ψαλλομένη τῇ 6ῃ Κυριακῇ τῶν νηστειῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι δὲν εἶναι πλήρης, ἀφ' ἑτέρου διότι δὲν εἶναι ἅπαντα τὰ μέρη αὐτῆς ἔργα τοῦ Φιλοθέου.

21. Ὁ πλήρης τίτλος τῆς ἐκδόσεως ταύτης εἶναι: «Ὁ Παλαμᾶς ἐκεῖνος, ἦτοι διὸς ἀξιοθαύμαστος τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ θαυματουργοῦ, τοῦπικλῆν Παλαμᾶ. Συγγραφεὶς μὲν ὑπὸ τοῦ ἀγιοτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίου Φιλοθέου τοῦ Θεσσαλονικέως. Μεταφρασθεὶς δὲ παρὰ τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις ἐλαχίστου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου τοῦ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ἀναξίως σχολαρχοῦντος. Καὶ δὴ καὶ τέποισ ἐκδοθεὶς ἀναλώμασι καὶ φροντίδι τοῦ εὐγενοῦς καὶ φιλοκάλου ἀνδρός, καὶ τὰ μάλιστα φιλοπάτριδος Κυρίου Ἰωάννου Γέτα Καυτατζόλα τοῦ Θεσσαλονικέως. Ἀρχιερατεύοντος τοῦ Παναγιωτάτου ἡμῶν Δεσπότη Κυρίου Κυρίου Ἰακώβου Κωνσταντινουπολίτου, τοῦ ἀπὸ Ἱερισοῦ καὶ Ἁγίου Ὁρους».

ρείτης εἰς τὸν Συναξαριστὴν τοῦ ἐν ὑποσημειώσει κάτωθεν τῶν συναξαρίων τῆς 14ης Νοεμβρίου. Ἀκολουθῶς μνημονεύουν αὐτὴν ὁ Ξ. Σιδερίδης²², ὁ L. Petit²³ καὶ ὁ Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης²⁴.

Δευτέρα ἐκδοσις τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Μεγαβούλη προνοία τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Νεοφύτου τοῦ Βυζαντίου, ἐν Θεσσαλονίκη κατὰ τὸ ἔτος 1867, εἰς τὸ Τυπογραφεῖον Βαγλαμαλῆ, συνημμένη μετὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Φιλίππου. Ἡ ἐκδοσις αὕτη μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ τρίτου ἐκδώσαντος τὴν ἀκολουθίαν, ἐν Θεσσαλονίκη τῷ 1932, Συγκέλλου Παρθενίου Κάρδαρη²⁵. Οὗτος μνημονεύει καὶ τὴν ἐκδοσιν Ἀθανασίου τοῦ Παρίου τῆς ὁποίας ἡ ἐκδοσις τοῦ ἀποτελεῖ πιστὴν σχεδὸν ἀντιγραφήν. Τοῦτο δὲν τὸ ἀναφέρει ὁ Κάρδαρης, ἡ ταυτότης ὅμως τῶν δύο ἀκολουθιῶν εἶναι ἀπόλυτος καὶ καταφανὴς εἰς τὸν παραβάλλοντα αὐτάς. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ἑξῆς: α') Εἰς τὴν ἀκολουθίαν συνάπτει καὶ τὸν Παρακλητικὸν κανόνα εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον, ἀκριβῶς ὡς ὁ Πάριος. β') Ἀναφέρει ἐν τῷ τίτλῳ καὶ αὐτὸς ὅτι ἡ ἀκολουθία ψάλλεται τῇ 14ῃ Νοεμβρίου καὶ τῇ 6' Κυριακῇ τῶν νηστειῶν. γ') Εἰς τοὺς ὕμνους ἀκολουθεῖ τὰς προσθήκας καὶ γραφὰς τοῦ Παρίου δ') Δὲν περιλαμβάνει μὲν τὸ Ἐγκώμιον τοῦ Φιλοθέου, διὰ νὰ μὴ ἐπιβαρυνθῇ ἡ ἐκδοσις τοῦ οἰκονομικῶς ἐκ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἐκτάσεως²⁶, ἀλλὰ παραθέτει τὴν μετάφρασιν τοῦ Δεκαλόγου τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου καὶ θαύματα αὐτοῦ, χωρὶς μάλιστα νὰ ἀναφέρῃ ὅτι ἡ μετάφρασις αὕτη εἶναι τοῦ Παρίου. Τὴν ἐκδοσιν τοῦ Κάρδαρη, χωρὶς νὰ ἀναφέρουν τὸ ὄνομά του, μνημονεύουν ὁ καθηγητὴς κ. Ἰ. Φουντούλης²⁷ καὶ ὁ κ. Σταῦρος Κουρούσης²⁸.

22. Ἐν ΓΡ. ΠΑΛ. τ. 5 (1921), σ. 138

23. L. Petit, Bibliographie des Acolouthies Greques (Subsidia Hagiographica. 16), Bruxelles 1926, σελ. 101-102

24. Εὐστρατιάδου Σωφρόνιου, Ἁγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθήναι ἀ.ε., σ. 101.

25. Ὁ πλήρης τίτλος τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κάρδαρη εἶναι: «Βίος καὶ ἀκολουθία τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Πύλαμα, συγγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυροῦ Φιλοθέου τοῦ Θεσσαλονικέως (τοῦ Κοκκίνου), ψαλλομένη δὲ κατὰ τὴν 14ην Νοεμβρίου καὶ τὴν 6' Κυριακὴν τῶν νηστειῶν, ὡς καὶ τρεῖς Παρακλητικοὶ κανόνες· δύο μὲν τοῦ Ἁγίου καὶ τρίτος τοῦ ἁγίου μεγαλομ. Δημητρίου τοῦ Μεροβλίτου (ἐκ τοῦ Τυπογρ. Ἰ. Κωνσταντινίδου).

26. Ἡ μικρὰ οἰκονομικὴ του δυνατότης γίνεται γνωστὴ ἐκ τῶν ἐπ' αὐτοῦ λεγομένων ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεώς του, ὅτι ἐκδίδει δηλ. τὴν ἀκολουθίαν, σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ διὰ νὰ ἐνισχυθῇ ἡ ἀνάγκη τοῦ Ναοῦ τῆς ἐνορίας του.

27. Φουντούλης Μ. Ἰ., Τὸ λειτουργικὸν ἔργον Συμεῶν τοῦ Θεσσαλονίκης, σ. 88, ἔποσ.

28. Κουρούσης Ἰ. Σ., Ὁ οἰκονομικὸς Πατριάρχης Φιλόθεος ὁ Κόκκινος, ἀνάτυπον ἐκ τῆς Θ.Η.Ε., τ. 11, Ἀθήναι 1967, σ. 21.

Και αἱ τρεῖς αὐταὶ ἐκδόσεις εἶναι λίαν δυσέρευτοι. Ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν ἔχει μόνον τὴν ἐκδοσὶν τοῦ Παρίου. Τὴν ἐκδοσὶν τοῦ 1932 εὗρομεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἱ. Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου ἐν Ἀγίῳ Ὁρει, ἐνῶ τὴν ἐκδοσὶν τοῦ Μεγαβούλη δὲν ἠδυνήθημεν οὐδαμῶς νὰ εὗρωμεν.

Ἐν τῷ κριτικῷ ὑπομνήματι, ἐκ τῶν τριῶν ἐκδόσεων λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν μόνον τὴν τοῦ Παρίου, τὴν ὁποίαν καὶ σημειοῦμεν διὰ τοῦ γράμματος Π, διότι τὴν δευτέραν ὡς εἶπομεν, δὲν εὗρομεν, ἡ δὲ τρίτη εἶναι ἀπλῆ ἀντιγραφή.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐκδόσεων μνημονευτέα ἡ δημοσίευσίς ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Σπυρίδωνος Λαυριώτου²⁹, ἐκ τοῦ κώδικος I 50 τῆς Μεγίστης Λαύρας, καὶ ἑτέρου κανόνος τοῦ Φιλοθέου εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον μὴ περιληφθέντος εἰς τὰς προειρημένας ἐκδόσεις, δηλαδὴ τοῦ ἔχοντος ἀκροστιχίδα: *Τῶν θεολόγων συνφθὸν ὕμνῳ τῶν μεγάλων, Φιλόθεος*. Παραβάλλοντες τὸν Κανόνα τοῦτον, ὡς ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Σπυρίδωνος Λαυριώτου, πρὸς τὸν κώδικα 2008 τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, εὗρομεν ὅτι ἀπὸ τοῦ θεοτοκίου τῆς η' ᾠδῆς ἕως καὶ τοῦ θεοτοκίου τῆς θ' οἱ κανόνες διέφερον. Κατ' ἀρχὰς ἐθεωρήσαμεν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τοῦ συνήθους φαινομένου τῆς παρεισφρήσεως παρηλλαγμένων τροπαρίων, ἂν καὶ δὲν ἐδικαιολογεῖτο εὐκόλως ἡ παραλλαγή ὁλοκλήρου ᾠδῆς. Ὅτε ὁμως μετέβημεν εἰς τὴν Μεγίστην Λαύραν καὶ εἶδομεν τὸν κώδικα I 50 ἰδίῳις ὁμμασιν, εὗρέθημεν πρὸ τοῦ ἐξῆς παραδόξου φαινομένου: Ὁ κανὼν διεκόπτετο ὀλίγον μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ θεοτοκίου τῆς η' ᾠδῆς, μετὰ τὰς λέξεις ... *τὰ στοιχεῖα τὰ μέγιστα*, διότι τὰ λοιπὰ φύλλα, τὰ περιέχοντα τὸ ἐπόμενον μέρος τοῦ κανόνος, εἶχον ἐκπέσει. Ἡ ἀρίθμησις τοῦ κώδικος ὁμως συνεχίζετο κανονικῶς, σημεῖον ὅτι εἶχον τὰ φύλλα ἐκπέσει πρὸ τῆς ἀριθμῆσεώς του. Βεβαίως, ἐὰν δὲν ἐσώζετο ἡ ἀρχὴ τοῦ θεοτοκίου τῆς η' ᾠδῆς, ἡ ὁποία εἶναι ὁμοία μὲ τὴν τοῦ ἀντιστοίχου θεοτοκίου τοῦ κώδικος 2008 ἀλλὰ διάφορος τοῦ δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Σπυρίδωνος Λαυριώτου³⁰, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὑποθέ-

29. μον. Σπυρίδωνος Λαυριώτου, Ἀνέκδοτος Ἐκκλησιαστικὴ ποίησις, ἐν ΓΡ. ΠΑΛ. τ. 8, (1924), σελ. 256-260.

30. Ἐνταῦθα παραθέτομεν τὸ θεοτοκίον τῆς η' ᾠδῆς καὶ πάντα τὰ τροπάρια τῆς θ' τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν ὁ Σπυρίδων Λαυριώτης ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸν κώδικα I.50: Θεοτοκίον (ἡ' ᾠδῆς): *Ὁ Μωυσῆς τὸ πρότερον, Αἰγυπτίους ἀπέκτεινεν, εἰληφῶς ἐξ ὕψους, ἐκ Θεοῦ τὴν δύναμιν, διὸ καὶ ὁ Γρηγόριος, καταβαλὼν ἐχθρῶν μηχανάς, ἔφθασε τῶν ἁνω, ἀγαθῶν αἰώνιον, Κερίῳ δὲ προσθεύει μετὰ τῆς Θεωτόκου, ὑπὲρ τῶν ἐκτελούντων τὴν θεῖαν αὐτοῦ μὴμην.*

ᾠδὴ θ'.

Ἀπολαύων μάκαρ ἐνθέου ζωῆς, ὑπὲρ ἧς ἠγωνίσω πρὸς δύναμιν ἐπὶ τῆς γῆς, βίῳ διαπρέ-

σωμεν ὅτι ὁ Λαυριώτης μοναχὸς εἶχεν ἀντιγράψει τὸν κανόνα πρὶν ἢ ἐκπέσουν τὰ λοιπὰ φύλλα. Ἡ διάσσωσις ὁμοῦ τῆς ἀρχῆς τοῦ θεοτοκίου τῆς η' ᾠδῆς, ἢ ὅποια, ὡς προείπομεν, εἶναι ὁμοία μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀντιστοιχοῦ θεοτοκίου τοῦ κώδικος 2008, δηλοῖ ὅτι καὶ ἡ θ' ᾠδὴ θὰ ἦτο ὁμοία μὲ τὴν τοῦ κώδ. 2008. Ἀπορίας ἄξιον εἶναι: α') Ποῦ εὔρεν ὁ Σπυρίδων Λαυριώτης τὸ θεοτοκίον τῆς η' ᾠδῆς καὶ ποῖα προφάσει ἠγγνόησε τὸ τοῦ κώδικος; β') Ποῦ εὔρε τὰ τροπάρια ἅτινα δημοσιεύει ὡς θ' ᾠδὴν; Καὶ γ') Διατί νὰ μὴ ἀναφέρῃ ὅτι τὰ λοιπὰ φύλλα εἶχον ἐκπέσει καὶ ὅτι ὁ κανὼν μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ θεοτοκίου τῆς η' ᾠδῆς ἀγνοεῖται; Ἐὰν ἐξέδιδε τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος κανόνα θάσει καὶ ἄλλων κωδίκων, τὰ ἐρωτήματα ταῦτα θὰ εὔρισκον ἀπάντησιν εἰς τὸ ὅτι εὔρε τὰς προορηθείσας προσθήκας εἰς ἑτέρους κώδικας. Ρητῶς ὁμοῦ ἀναφέρεται εἰς τὸ μνημονευθὲν δημοσίευμα, ὅτι ἡ παράθεσις τοῦ κανόνος γίνεται θάσει τοῦ κώδικος I 50, οὐδαμοῦ δὲ ἀναφέρει τι περὶ δανειομοῦ ἐξ ἄλλων χειρογράφων. Διὰ τοῦτο, τὰ ὡς ἄνω ἐρωτήματα δι' ἡμᾶς μένουν ἀναπάντητα.

Ἐτι ἀναφέρομεν τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀρχῶν τῶν ὕμνων τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου – τῆς τοῦ Φιλοθέου πάντοτε – τῶν εὑρισκομένων εἰς τοὺς κώδ. I 50, E 118 καὶ Καθολικοῦ τῆς Λαύρας, ὑπὸ τοῦ Σωφρονίου Εὐστρατιάδου³¹. Αἱ ἀρχαὶ (Initia) δημοσιεύονται ταξινομηθεῖσαι κατ' εἶδος, ὡς ἐξῆς: *Εἰς τὸν ἑσπερινὸν – Ἰδιόμελα – Εἰς τὸν ὄρθρον – Πεντηκοστάριον – Κανὼν.*

Ἐνταῦθα δεόν ὅπως ἐξετάσωμεν καὶ μίαν ἰδιάζουσαν περίπτωσιν δημοσιεύσεως ὕμνων τινῶν τῆς ἀκολουθίας τοῦ Φιλοθέου καὶ συγκεκριμένως δύο δοξαστικῶν, τριῶν καθισμάτων καὶ ἑνὸς θεοτοκίου ἐξαποστει-

ψας ἀγγελικῶν, καὶ μεταβάς Γρηγόριε, ἤδη πρὸς ἄλλους διαμονάς, δυοῦσαι ἕτερ πάντων, μετὰ τῶν διδασκάλων, τῶν μετὰ πόθου εὐφημοῦντων σε.

Λειψῶσι τῶν ἀγγέλων ἐν οὐρανῷ, τῶ τῶν ὄλων Θεῷ παριστάμενος ἐπὶ τῆς γῆς, θρῦει σου τὰ λείψανα δωρεάς, πᾶσι τοῖς προσπελάζουσι, καὶ ἀσπαζομένοις πανευλαβῶς, καὶ πόθῳ ἀπτομένοις, σοφὸν σου τὸν λειψάνον, Γρηγόριε τῆς Θετταλίας σεμνολόγημα.

Ὡς κρῖνον, ὡς κηπάριον γλυκασμοῦ, εὐωδέστερον ἔχεις τὸ εἶσομον, ὅθεν ἡμεῖς, πάντες ἐν τῇ μνήμῃ σου τῇ σεπτῇ, περιχαρῶς προστρέχομεν, πρέσβευε ἀπαύστως ὑπὲρ ἡμῶν, αἰοῦμε Τριάδος, Γρηγόριε μεστιπόλε, ἐκδυσωπιῶν τὸν ὑπεράγαθον.

Νῦν τάξεις τῶν ἀγγέλων ἐν οὐρανοῖς, ἀποστόλων μαρτύρων ὁσίων τε, ἱεραρχῶν, πάντων καὶ δικαίων καὶ προφητῶν, εὐφραίνονται τῇ δόξῃ σου, ὅσαι Γρηγόριε, θαυματοργέ, συγχαίρονται δὲ τοῦτοις, καὶ γηγενῶν αἱ τάξεις, τῶν φιλεόρτων αἱ ὀρθόδοξοι.

Θεοτοκίον

Σιών ἁγία, ἔμψυχε κιθιστέ, Θεοῦ πόλις περὶ ἧς λελάληται θεοπρεπι, καὶ δεδοξαομένα καὶ θαυμαστά, τῆς ἀδοξίας ἔρσαι με, τῶν πλημμελημάτων μου τῶν πολλῶν, καὶ σώσον με δι' οἰκτον, τὸν σε δοξολογοῦντα, ὡς ἐφικτὸν θεογεννήτρια.

31. Εὐστρατιάδου Σωφρονίου πρ. Λεοντοπόλεως, Ταμείον Ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως ἐν ΕΦ, τ. 38 (1939), σελ. 401-415.

λαρίου. Ταῦτα δημοσιεύονται ὑπὸ τοῦ εὐλαβοῦς καθηγητοῦ κ. Ἰωάννου Φουντούλη εἰς τὸ ἔργον του *Τὰ λειτουργικὰ συγγράμματα Συμεῶν Θεσσαλονίκης*³², μετὰ τὸν σχολιασμόν καὶ τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ αἱ ὁποῖαι εἶχον προηγηθῆ εἰς τὸ ἔργον του *Τὸ λειτουργικὸν ἔργον Συμεῶν τοῦ Θεσσαλονίκης*³³.

Οἱ ὕμνοι οὗτοι εἶναι οἱ ἑξῆς:

- α) *Σήμερον σνγκαλεῖται ἡμᾶς τοῦ ἱεράρχου ἢ πανένδοξος πανήγυρις...* (Δοξαστικόν),
 β) *Ἔχει μὲν ἡ θειοτάτη σου ψυχὴ καὶ ἄμωμος, πανάριστι Γρηγόριε...* (Δοξαστικόν),
 γ) *Ἀποστὰς τῶν ῥεόντων, Πάτερ σοφέ, βασιλείων*³⁴ *καὶ φίλων καὶ συγγενῶν...* (Κάθισμα),
 δ) *Ἐγκρατεία καὶ νήψει καὶ προσευχῇ...* (Κάθισμα),
 ε) *Ἐκ σαρκὸς σου φορέσας ὡς ἀγαθός...* (Κάθισμα),
 ζ) *Χαῖρε χαρᾶς ἢ πρόξενος, τῆς ἀρᾶς χαῖρε λύσις...* (Θεοτοκίον ἐξαποστειλάριον),

Τοὺς ὕμνους τούτους ὁ κ. Φουντούλης, εὗρισκων εἰς τὸν κώδ. 2047 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, δημοσιεύει ὡς ἔργα τοῦ Συμεῶν Θεσσαλονίκης, ἐνῶ εἶναι ἔργα τοῦ Φιλοθέου. Τοῦτο πράττει ἀφ' ἑνὸς μὲν παρασυρόμενος ἐκ τοῦ ὅτι ὁ κώδιξ εἶναι σύγχρονος τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Συμεῶν καὶ περιέχει πολλοὺς ἰδικούς του ὕμνους, ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Φιλοθέου ἐγνώριζεν ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1932³⁵, εἰς τὴν ὁποῖαν ὁμοῦ, ὡς προείπομεν, εἶχον μεταφερθῆ πολλαὶ διασκευαὶ καὶ προσθήκαι τοῦ Ἀθανασίου Παρίου τὰς ὁποίας καὶ ἐξέλαβεν ὡς προερχομένας ἐκ τοῦ νοῦς τοῦ Φιλοθέου.

Ἄλλ' ὁμοῦ οὐδὲ ἡ χειρόγραφος παράδοσις θὰ ἦτο ἰσχυρὸν πειστήριον διὰ τὴν παραδοχὴν τῆς πατρότητος τοῦ Φιλοθέου ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ ὕμνων, ἐὰν δὲν ἀνευρίσκετο ὁ κώδ. 2008 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Λέγομεν αὐτό, διότι μέχρι τοῦδε, βάσει τῶν ἐντύπων καταλόγων τῶν κωδίκων θεδαίως, ἦσαν γνωστοὶ μόνον τοῦ ΙΕ' αἰ. κώδικες περιέχοντες τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Φιλοθέου εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον Παλαμᾶν, ὅποτε θὰ ἦτο δυσχερέστατον ἔργον ἢ εὑρεσις τῆς ἀληθείας, δεδομένης μάλιστα τῆς σημασίας τοῦ κώδ. 2047 ὡς ἐκ τῆς ἀμέσου αὐτοῦ σχέσεως πρὸς τὸν Συμεῶν Θεσσαλονίκης. Μὲ τὴν εὑρεσιν τοῦ κώδ. 2008, ἀπέ-

32. Σελ. 120-121, 132-133, 265.

33. Σελ. 88-89, 94-95, 114.

34. Τὴν λέξιν *βασιλείων* ὁ καθηγητὴς κ. Φουντούλης ἐκ παραδρομῆς ἀντιγράφει ἐσφαλμένως, ἐκ τοῦ κώδικος 2047 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, «*βασιλέων*» (*Τὰ λειτουργικὰ συγγράμματα...* σ. 132).

35. *Τὸ λειτουργικὸν ἔργον Συμεῶν...*, σ. 88, ὑποσ.

χοντος τὸ πολὺ ἑπτὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ ἔτους ἀνακηρύξεως ὡς Ἁγίου τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ καὶ κατὰ συνέπειαν πολὺ προγενεστέρου τοῦ 2047, δὲν ὑπάρχει πλέον ἀμφισβήτησις ὅτι ποιητὴς τῶν ὡς ἄνω ἐξ ὕμνων εἶναι ὁ Φιλόθεος καὶ οὐχὶ ὁ Συμεών. Ἀπλῶς περιελήφθησαν εἰς τὸν κώδ. 2047 καθ' ὅτι περιείχετο εἰς αὐτὸν ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου ὁμοῦ μετὰ τοῦ Χρυσορρήμονος Ἰωάννου ψαλλομένη³⁶. Ἡ ἔλλειψις ἐξ ἄλλου ἐκ τοῦ κώδ. 2047 τοῦ ὀνόματος τοῦ Συμεών ὡς ποιητοῦ τῶν ἀναφερθέντων ὕμνων, ἐναρμονίζεται πλήρως πρὸς τὰ ἀνωτέρω.

Τέλος, ἐκ τῆς εἰς τὸν Ἁγίον Γρηγόριον ἀκολουθίας τοῦ Φιλοθέου παντελῶς ἀνέκδοτοι ἄχρι τῆς δημοσιεύσεώς των εἰς τὴν μετὰ χεῖρας ἔκδοσιν (ἐκτὸς τῆς θ' ᾠδῆς τοῦ κανόνος *τῶν θεολόγων συναφδὸν ὕμνῳ τῶν μεγάλων καὶ τινῶν τροπαρίων τῶν τριῶν κανόνων*), ἦσαν οἱ ἑξῆς ὕμνοι:

- α') *Εἰς τὰ ὑπερκόσμη σκηνώματα...* (Δοξαστικόν),
- β') *Τὸν λόγγαις κατατρώσαντα...* (Δοξαστικόν),
- γ') *Τὴν λαμπάδα τὴν ἄσβεστον...* (Προσόμοιον),
- δ') *Τὴν φωνὴν τὴν τοῦ Λόγου σε...* (Προσόμοιον),
- ε') *Ἐν ἀσκήσει τὸ πρότερον...* (Προσόμοιον),
- ς') *Ὁ τῆς ὀρθῆς πίστεως γενναῖος ἀγωνιστής...* (Ἰδιόμελον),
- ζ') *Γέγονας, Γρηγόριε, θεόπνευστον ὄργανον...* (Ἰδιόμελον),
- η') *Λόγῳ Θεοῦ ἀνοίξας τὸ στόμα σου...* (Ἰδιόμελον),
- θ') *Τὴν τοῦ Κυρίου πτωχείαν ἐλόμενος...* (Ἰδιόμελον),
- ι') *Ἐσκήνωσεν ἐν σοί...* (Κάθισμα),
- ια') *Λουσάμενος καλῶς...* (Κάθισμα),
- ιβ') *Φωτὸς τοῦ νοητοῦ...* (Κάθισμα),
- ιγ') *Ὁ τὸ πρὶν ἐκ μὴ ὄντων παραγαγών...* (Κάθισμα).

Ἐξ αὐτῶν ὁ ὑπ' ἀριθμ. ς' εἶναι ἐκδεδομένος ἀλλ' ὡς ὕμνος τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης (10 Ἰανουαρίου) καὶ οὐχὶ τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου Παλαμᾶ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς ζ' καὶ η', ἐκδεδομένους εἰς τὰς ἀκολουθίας Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἀντιστοίχως.

36. Ὑπενθυμίζομεν ὅτι καὶ ὁ κώδιξ 2008 ἀναφέρει ἐν ἀρχῇ τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου ὅτι αὕτη ψάλλεται ἢ μετὰ τοῦ Χρυσοστόμου Πατρὸς ἢ πρὸ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ· ἐκ τῆς τάξεως δὲ αὐτῆς φαίνεται ὅτι περιελήφθη εἰς τὸν κώδ. 2047 τῇ 13ῃ Νοεμβρίου.

II. Η ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ

1. Οί περιέχοντες την ακολουθίαν κώδικες

Πλήρη την Ἀκολουθίαν εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν, φερομένην ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου Φιλοθέου, ἐρευνήσαντες ἱκανὸν ἀριθμὸν μηναιῶν, ἀπὸ τοῦ ΙΔ΄ ἕως τοῦ ΙΗ΄ αἰ., τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου, ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν εἰς ἕξ κώδικας. Δὲν ἐπεμείναμεν εἰς τὴν ἐρευναν αὐτὴν περισσότερον, καθ' ὅσον ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶχομεν εὕρει τὸν ἀρχαιότατον κώδικα 2008 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, τὸν σύγχρονον τοῦ Φιλοθέου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἔπρεπε νὰ διεξέλθωμεν διὰ τὰ χειρόγραφα μηναιᾶ τοῦ Νοεμβρίου, τὰ ἀνερχόμενα εἰς ἑκατοντάδας, χωρὶς ἐλπίδα, ὡς πιστεύομεν, νὰ συναγάγωμεν θετικώτερα συμπεράσματα.

Οἱ ἕξ οὗτοι λοιπὸν κώδικες εἶναι: **E** = Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ὑπ' ἀριθμ. 2008, **Z** = Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ὑπ' ἀριθμ. 2047, **B** = Μονῆς Βλατάδων ὑπ' ἀριθμ. 11³⁷, **A** = Μεγίστης Λαύρας ὑπ' ἀριθμ. 1134 – I 50³⁸, **M** = Μεγίστης Λαύρας ὑπ' ἀριθμ. 580 – E 118³⁹ καὶ ὁ κώδιξ 1573 – A 82 τῆς Μεγίστης Λαύρας⁴⁰, τὸν ὁποῖον ὁμοίως δὲν ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν εἰς τὴν παρούσαν ἐκδοσὶν διὰ νὰ μὴ ἐπιβαρύνωμεν αὐτὴν ἀσκόπως.

Οἱ κώδικες **E** καὶ **Z**, δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὸν ἐντυπον κατάλογον τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης⁴¹, ἀλλὰ περιγράφονται εἰς τὸν καταρτισθέντα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Λίνου Πολίτου συμπληρωματικὸν χειρόγραφον κατάλογον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἤδη ὑπὸ ἐκδοσὶν καὶ ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐλήφθησαν πολλὰ στοιχεῖα εἰς τὰς ἐν συνεχείᾳ περιγραφὰς τῶν κωδίκων.

Πλὴν τῶν ὡς ἄνω ἕξ κωδίκων, εὕρωμεν τὸν **H** = Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ὑπ' ἀριθμ. 2051, περιγραφέντα καὶ αὐτὸν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Λ. Πολίτου, ὁ ὁποῖος περιέχει μόνον τὸν ἑσπερινὸν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου.

Τέλος, ἐκ τῆς πληθύος τῶν Τριωδίων λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν μόνον τρία ἀντιπροσωπευτικά. Δηλαδή δύο ἐγγὺς εἰς τὸν χρόνον τῆς τοποθετήσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου ἐν τῇ 6΄ Κυριακῇ τῶν νηστειῶν· τὸν κώδικα **Θ** = Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ὑπ' ἀριθμ. 609⁴² καὶ τὸν κώδικα **I** =

37. Εὐστρατιάδου Σωφρονίου, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Μονῇ Βλατέων (Τσαοῦς Μοναστηρί) ἀποκειμένων κωδίκων, Θεσσαλονίκη 1918, σ. 35.

38. Σπυρίδωνος Λαυριώτου-Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας (τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὁρει), Paris 1925, σ. 185.

39. Αὐτόθι, σ. 86.

40. Αὐτόθι, σ. 279.

41. Ἰ. καὶ Ἀ. Σακκελίωτος, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις 1892.

42. Αὐτόθι, σ. 115.

Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ὑπ' ἀριθ. 616⁴³, καὶ ἓνα μεταγενέστερον, τὸν κώδικα Γ= Μονῆς Μεταμορφώσεως Μετεώρων ὑπ' ἀριθμ. 180⁴⁴.

Τὸ μετὰ τὴν ζ' ᾠδὴν τῶν κανόνων ἀρκούντως ἐκτενὲς συναξάριον παραδίδεται ὑπὸ πέντε μόνον ἐκ τῶν ἀναφερθέντων κωδίκων· τῶν Ε, Β, Α, Μ καὶ Ι.

2. Περιγραφή τῶν ἀνωτέρω κωδίκων

Α'. Ε= Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ὑπ' ἀριθμ. 2008. Προέρχεται ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου Θεσσαλονίκης, ἔνθα ἔφερε τὸν ἀριθμὸν 8α. εἶναι χαρτῶος, διαστάσεων 28,3×20, γεγραμμένος εἰς δύο στήλας καὶ ἔχει φύλλα 263. Ἐγγραφή μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1365–1375. Διατηρεῖται εἰς ἀρίστην κατάστασιν καὶ εἶναι ἀψογὸς ἀπὸ πλευρᾶς ὀρθογραφίας καὶ καλλιγραφίας. Εἰς τοὺς τίτλους καὶ τὰ ἀρχικὰ γράμματα ἔχει ἐρυθρογραφίαν. εἶναι μηναιὸν τοῦ Νοεμβρίου καὶ Δεκεμβρίου. Τὸ πρῶτον φύλλον τοῦ κώδικος εἶναι ἐσχισμένον, ἀπέμεινε δὲ μόνον ἐξ αὐτοῦ μικρὸν τεμάχιον διασῶζον τμήμα κοσμήματος, σημεῖον ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπῆρχον πρὸ αὐτοῦ καὶ ἕτερα φύλλα. Ἡ ἀκολουθία οὕτω τῆς 1ης Νοεμβρίου ἀρχεται ἐκ τοῦ 6' τροπαρίου τῆς α' ᾠδῆς τοῦ κανόνος. Εἰς τὸ τέλος τοῦ Νοεμβρίου, καὶ εἰς τὰ φφ. 117α–128β, περιέχεται ἡ ἀκολουθία εἰς τὸν ἐν Ἁγίοις Πατέρα ἡμῶν Γρηγόριον Ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης. Εἰς τὰ φφ. 128β–129β προστίθεται δι' ἑτέρας χειρὸς (οὐχὶ πολὺ μεταγενεστέρας) ἕτερος κανὼν εἰς τὸν αὐτὸν Ἁγιον⁴⁵, ἀγνώστου ποιητοῦ, δυνάμενος νὰ σχηματίσῃ ἀνορθόγραφον ἀκροστιχίδα (μὲ τὰ ἀρχικὰ τῶν τροπαρίων τῶν τεσσάρων πρώτων ᾠδῶν καὶ τοῦ α' τροπαρίου τῆς ζ' ᾠδῆς), ἔχουσαν οὕτω: *κομίσσο ἅγιε τ(όν) σ(όν) φόρον*. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ Δεκεμβρίου μηνός, εἰς τὸ φ. 262β, ἔπονται στιχηρὰ ἰδιόμελα ψαλλόμενα εἰς τὴν Ἀγρυπνίαν τοῦ Ἁγίου Σάββα.

Ὁ κώδιξ ἔχει στάχωσιν ἐκ ξυλίνων πινακίδων μετὰ θυρσίνου ἐπικαλύμματος ἐφ' οὗ ἀπλᾶ ἐντυπα κοσμήματα. Ἡ χρονολογία κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο ἡ στάχωσις εἶναι μὲν ἀγνώστου, πλὴν ὁμως ἐκ τοῦ ἀναγραφομένου, εἰς τὴν ἐσωτερικὴν προσθίαν πλευρὰν τῆς σταχώσεως ἐπὶ

43. Αὐτόθι, σ. 116.

44. Νίκου Ἀ. Βέη, *Τὰ χειρόγραφα τῶν Μετεώρων*, Ἀθήναι 1967, σ. 206.

45. Τὸν κανόνα τοῦτον περιλαμβάνει, ἐν τῇ προορηθείσῃ ἐκδόσει του, καὶ ὁ Ἀθανάσιος Πάριος, ὡς δεῦτερον Παρακλητικὸν κανόνα (συμπληρώσας αὐτὸν καταλλήλως μὲ τὰ συνήθη τῆς Παρακλήσεως) λόγῳ τοῦ ἰκετευτικοῦ περιεχομένου του. Πάντως ἐν τῷ χειρογράφῳ προορίζεται διὰ τὸν δρθρον, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ὀριζομένης διατάξεως. Εἰς οὐδένα ἕτερον κώδικα εἶρομεν τὸν κανόνα τοῦτον.

τῆς ξυλίνης ἐπιφανείας, ὀνόματος τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης καὶ πάσης Θεσσαλίας Διονυσίου τοῦ Γ' (1666-1671) δυνάμεθα μετὰ δεβαιότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του εἶχε γίνει ἤδη αὕτη.

Τὸ χειρόγραφον δὲν ἦτο ἀπ' ἀρχῆς εἰς ἓν σῶμα ἐσταχωμένον, καθ' ὅτι τὸ μηναῖον τοῦ Νοεμβρίου ἔχει ἀνεξάρτητον ἀρίθμησιν ἀπὸ τὸ τοῦ Δεκεμβρίου. Τὸ μὲν μηναῖον τοῦ Νοεμβρίου ἀριθμεῖ τὰ τετράδια διὰ κεφαλαίων γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου, ἀρχόμενον ἐκ τοῦ Α, τὸ δὲ τοῦ Δεκεμβρίου διὰ μικρῶν, ἀρχόμενον ἐκ τοῦ α.

Εἰς τὸ φ. 1166, μετὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς 30ῆς Νοεμβρίου, ἀναγράφεται: *Δόξα τῷ Θεῷ τῷ δόντι τέλος.* Ἀπέμενον 3 φύλλα λευκὰ διὰ νὰ λήξῃ τὸ μηναῖον τοῦτο, ἀποτελούμενον ἐκ 15 τετραδίων. Ὁ γραφεὺς τοῦ μηναίου, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ γραφεὺς ὀλοκλήρου τοῦ κώδικος (πλὴν τῶν φφ. 1286 - 1296), ἐχρησιμοποίησε τὰ 3 φύλλα ταῦτα, προσθέσας καὶ ἓν ἐπὶ πλέον πεντάδιον καὶ ἔγραψε τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ ἀγίου Γρηγορίου. Τέλος, ἐκ τοῦ πενταδίου τούτου ἐπερίσσευσαν τὰ φφ. 1286 καὶ 129αβ εἰς τὰ ὁποῖα καὶ ἐγράφη μεταγενεστέρως ὁ ἕτερος κανὼν περὶ τοῦ ὁποίου ὠμιλήσαμεν ἀνωτέρω. Διὰ τὸν κώδικα Ε γνωρίζομεν ὅτι ἐδωρήθη εἰς τὸ Γυμνάσιον Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Ἰωακείμ τοῦ Γ' ἀποκείμενος ἐν τῇ Μητροπόλει αὐτοῦ.

Β'. Ζ = Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ὑπ' ἀριθμ. 2047, προερχόμενος καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ Γυμνασίου Θεσσαλονίκης ὅπου ἔφερε τὸν ἀριθμὸν 46α⁴⁶. Εἶναι χαρτῶος, ἀποτελούμενος ἐκ φφ. 274 καὶ ἔχει διαστάσεις 29,8×20,4. Ὁ κώδιξ εἶναι δίστηλος, ἀκέφαλος καὶ κολοβός, γεγραμμένος διὰ τῆς αὐτῆς χειρός, πλὴν τῶν φφ. 260-261 τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν μεταγενεστέρως. Ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγράφη ὁ κώδιξ τοποθετεῖται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1410-1430. Τὸ χειρόγραφον αὐτὸ εἶναι Τυπικὸν, προωρισμένον διὰ τὴν ἀγιοπάτην Μεγάλην Ἐκκλησίαν τῆς Θεσσαλονίκης. Τοῦ Τυπικοῦ προηγούνται γενικαὶ διατάξεις, συμπεριλαμβάνονται δὲ ἐν αὐτῷ καὶ ὁσματικαὶ ἀκολουθίαι.

Γ'. Β = Μονῆς Βλατάδων ὑπ' ἀριθμ. 11. Εἶναι χαρτῶος, συγκείμενος ἐξ 109 φφ., διαστάσεων 24,7×18,3 (σὺγχὴ 27×20, ὡς λέγει ὁ Εὐστρατιάδης) καὶ ἀνήκει εἰς τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα. Πρόκειται περὶ κολοβοῦ καὶ ἀκεφάλου τεύχους γεγραμμένου εἰς δύο στήλας. Ὁ κώδιξ εἶναι

46. Τὸν κώδικα αὐτὸν περιέγραψαν, πλὴν τοῦ καθηγητοῦ κ. Α. Πολίτου, καὶ οἱ: Β. Λαοῦρδης (Συμεῖν Θεσσαλονίκης. Ἀκριβῆς διάταξις τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἐν ΓΡ. ΠΑΛ. τ. 39(1956), σελ. 326-327) καὶ Ἰ. Μ. Φουντούλης (Τὰ λειτουργικὰ συγγράμματα..., σελ. 17' - 18').

μηναίον τοῦ Νοεμβρίου, ἀρχεται δὲ ὡς ἐξῆς: Ἀκολουθία εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον Θεσσαλονίκης τὸν θαυματουργόν, ψαλλομένη ἐν τῇ ΙΔ' τοῦ Νοεμβρίου. Πλήρης ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου μετὰ μικροῦ καὶ μεγάλου Ἑσπερινοῦ καὶ τεσσάρων κανόνων· δύο τοῦ Πατριάρχου Φιλοθέου, ἐνὸς τοῦ ποιητοῦ Γεωργίου καὶ ἐνὸς πρὸς τὴν Θεοτόκον, ὁ ὁποῖος δὲν μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Εὐστρατιάδου. Ἡ Ἀκολουθία περιέχεται εἰς τὰ φύλλα τοῦ κώδικος 1α–186. Τὸ μηναίον λήγει εἰς τὴν 5' ᾠδὴν τοῦ κανόνος τῆς 20ῆς Νοεμβρίου, μνήμης Γρηγορίου τοῦ Δεκαπολίτου.

Δ'. Λ = Μεγίστης Λαύρας I. 50 (Σ. Λαυριώτης – Σ. Εὐστρατιάδης 1134). Χαρτῶς, διαστάσεων 21×13, ἀκέφαλος καὶ κολοβός, ἀποτελούμενος ἐκ φύλλων 362. Ὁ κώδιξ εἶναι ἀστάχτος ἔχων καὶ τινα μεμονωμένα φύλλα ἐν τῷ τέλει. Ὡς εἶδομεν αὐτὸν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ἔχουν ἐξ αὐτοῦ ἐκπέσει, μετὰ τὴν ἀρίθμησην τοῦ Σ. Λαυριώτου 3 φύλλα (17, 18, 19). Εἶναι γεγραμμένος ὑπὸ πολλῶν γραφέων περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰ. ἢ καὶ ἀρχὰς τοῦ Ιζ' καὶ ἔχει τὰ φφ. 53 καὶ 54 λευκά.

Ἐν τῷ κώδικι περιέχονται:

1. φ. 1α. [Φιλοθέου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως] Ἑρμηνεῖα τῶν τῆς Ἐκκλησίας μερῶν ὡς καὶ τῆς θείας καὶ Ἱερᾶς λειτουργίας.
2. φ. 20α. Τοῦ αὐτοῦ Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμά. Ἀρχεται (μετὰ τὴν ἐκπτώσιν τῶν 3 φύλλων) ἐκ τοῦ θεοτοκίου τῶν ἀποστίχων τοῦ μικροῦ Ἑσπερινοῦ. Εἰς τὰ φφ. 286–296, Ἐκλογή εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου. Ἀκολουθοῦν δύο κανόνες τοῦ Ἁγίου (φφ. 30α–46α)· τοῦ α' ἢ ἀκροστιχίς· *Στάθμην ἀννμνῶ δογμάτων τῶν ἐν-θέων ἐν δὲ τοῖς θεοτοκίσις Φιλόθεος*· τοῦ β' ἢ ἀρχὴ *Ῥητόρων οἱ ἐνθεοὶ καὶ θεολόγων οἱ πρόκριτοι...* Τὰ φύλλα 466–486 περιέχουν ἰδιόμελα ψαλλόμενα ὅταν δίδεται ἔλαιον ἐκ τῆς κανδήλας τοῦ Ἁγίου. Τέλος, ἐκ τοῦ φ. 49α ἀρχεται κανὼν *Εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Πατέρα ἡμῶν Γρηγόριον Ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης, συνάπτων αὐτὸν τοῖς ὁμοτρόποις μεγάλοις τρισὶν ἱεράρχαις καὶ θεολόγοις· ποῖημα Φιλοθέου τοῦ ἀγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ἡ ἀκροστιχίς· *Τῶν θεολόγων συνφδὸν ὕμνῳ σε*⁴⁷ τῶν μεγάλων, ἐν δὲ τοῖς θεοτοκίσις Φιλόθεος. Ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου λήγει μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ θεοτοκίου τῆς η' ᾠδῆς τοῦ κανόνος τούτου καὶ συγκεκριμένως, μετὰ τὴν φράσιν: *Ὁ λογικὸς παράδεισος τὰ στοιχεῖα τὰ μέγιστα* (φ. 526).*
3. φ. 53α. [Τοῦ αὐτοῦ] Βίος καὶ Πολιτεία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ

47. Τὸ «σε» ἐσφαλμένως ἀναγράφεται εἰς τὸν κώδικα, καθ' ὅσον εἰς τὸν κανόνα δὲν ὑπάρχουν τὰ δι' αὐτοῦ δηλούμενα δύο τροπάρια.

- Παλαμᾶ· Γρηγόριος μὲν ὁ μέγας πανηγύρεως ὑπόθεσις.
4. φ. 225α. Τοῦ αὐτοῦ Βίος καὶ Πολιτεία τοῦ Ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Σάββα τοῦ νέου τοῦ ἐν τῷ Ὁρει τοῦ Ἁθω. Σάββας ὁ θαυμάσιος ὑπόθεσις ἁγίωνων τῷ λόγῳ πρόκειται σήμερον.
 5. φ. 361α. Ἐκ τῆς Φιλοθέου ἱστορίας τῆς γραφείσης παρὰ τοῦ μακαρίτου Θεοδώρητου.
 6. φ. 361β. Ἐκ τοῦ Λαυσαϊκοῦ.

Ε'. Μ= Μεγίστης Λαύρας Ε. 118 (580). Εἶναι χαρτῶος, διαστάσεων 24×17, συγκείμενος ἐκ φύλλων 157 καὶ ἀνήκει χρονικῶς εἰς τὸν ΙΗ' αἰ. Ὁ κώδιξ εἶναι γεγραμμένος ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς, ἐκτὸς τῶν φύλλων 154–157. Ἡ παρατηρουμένη ἀλλαγὴ τῆς γραφῆς εἰς τὸ συναξαρίον τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου καὶ εἰς τινὰ ἄλλα σημεῖα, δὲν δικαιολογεῖ ἀνάμειξιν ἑτέρας χειρὸς. Πρόκειται, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, περὶ διαφοροτικῆς γραφῆς τοῦ αὐτοῦ γραφέως πρὸς δημιουργίαν ἀντιθέσεως. Ἐν ἀρχῇ ἐκάστης ἀκολουθίας – ὁ κώδιξ εἶναι μηναιὸν τοῦ Νοεμβρίου – ὑπάρχουν κοσμήματα ἀρκούντως ἐπιτυχή καὶ ἕτερα, μικροτέρας ἀξίας, εἰς ἕκαστον τμήμα τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας (μέγαν ἑσπερινόν, καθίσματα κ.ά.). Ἐκαστον ἀρχικὸν γράμμα μὲ ἑλαφρὰν διακόσμησιν διὰ γραφῆς ἐρυθρᾶς. Τινὰ ἀρχικά ἔχουν μεγαλυτέραν διακόσμησιν, ἰδιαιτέρως δὲ τὸ πρωτόγραμμα τοῦ συναξαρίου τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου. Ὁ κώδιξ εἶναι ἑσταχωμένος, ἀλλὰ ἡ δυσσίνη ἐπένδυσιν τῶν σανίδων τῆς σταχώσεως εἶναι ἐφθαρμένη. Ἐχει λείψανα θηλυκωτήρων. Τὸ τεῦχος περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν ἑορταζομένων ἁγίων κατὰ τὸν Νοέμβριον μῆνα ἕως τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Φιλίππου (14ην τοῦ μηνός). Τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοποθετεῖ εἰς τὴν 5ην τοῦ μηνός⁴⁸ καὶ τὴν περιέχει εἰς τὰ φύλλα 41α–60α.

ς'. Η= Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ὑπ' ἀριθμ. 2051, ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου Θεσσαλονίκης καὶ αὐτὸς προερχόμενος, ὅπου καὶ ἔφερε τὸν ἀριθμὸν 50α. Τεῦχος χαρτῶον τοῦ ΙΕ' αἰ., διαστάσεων 22,4×15, ἀκέφαλον, κολοβόν, ἔχον φύλλα 73. Τὸ χειρόγραφον εἶναι σπάραγμα. Ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν μεμονωμένων φύλλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων

48. Εἶναι ὁ μόνος κώδιξ, ἐξ ὅσων εἶδομεν, ὁ ὁποῖος θέτει τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν. Ἴσως ἢ ἀπάντησις νὰ εὑρίσκηται εἰς τὸ ὅτι «οἱ Λαυριῶται δὲν ἠκολούθουν οὔτε τὸ ἑορτολόγιον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, οὔτε τὸ Ἱεροσολυμιτικόν, οὔτε τὸ Ἀγιοσαβιτικόν, οὔτε τὸ Βασιλειανόν, οὔτε οὐδεμίαν ἄλλην μονῆς... ἀλλ' εἶχον ἴδιον τῆς μονῆς τῶν ἑορτολόγιον διάφορον ὅλων τῶν ἄλλων». Πρὸβλ. Σωφρονίου Εὐστρατιδου μητρ. πρ. Λεοντοπόλεως. Τὸ ἑορτολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐξ ἀπόψεως ἡμερολογιακῆς. ἐν ΘΕΟΛΟΓΙΑ τ. 15(1937), σ. 18.

υπάρχουν πλείστα χάσματα. Περιττόν νά εἰπωμεν ὅτι στερεῖται σταχώσεως. Εἶναι μηναιῖον, περιέχον ἀκολουθίας τινὰς τῶν μηνῶν Ὀκτωβρίου, Νοεμβρίου καὶ Δεκεμβρίου. Ἐκ τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου περιέχει μόνον τὸν Ἑσπερινὸν (φφ. 406–43α).

Ζ'. Θ = Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ὑπ' ἀριθμ. 609. Ὁ κώδιξ εἶναι χαρτῶς. Ὁ Ἰ. καὶ ὁ Ἀ. Σακκελίων ἀριθμοῦν ἐσφαλμένως τὰ φύλλα αὐτοῦ εἰς 359, ἐνῶ εἶναι 360. Τὸ τεῦχος εἶναι διαστάσεων 29×21 καὶ γεγραμμένον διὰ τῆς αὐτῆς χειρός, πλὴν τῶν φφ. 113α–120β καὶ 340–360. Χονδρικῶς τοποθετεῖται ὑπὸ τῶν Ἰ. καὶ Ἀ. Σακκελίωνος εἰς τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα, κατ' ἀκρίβειαν ὅμως ἐξεταζόμενον πείθει ἡμᾶς ὅτι δὲν ἐγράφησαν ἅπαντα τὰ φύλλα αὐτοῦ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν. Συγκεκριμένως, τὰ διὰ τῆς αὐτῆς χειρός γεγραμμένα φύλλα τοποθετοῦνται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1368–1417. Ὡς δείγματα τῶν ὁρίων αὐτῶν ἔστωσαν τὰ φφ. 37 καὶ 8 ἀντιστοίχως. Τὰ φύλλα 113–120 ἐγράφησαν περὶ τὸ 1474, καί, τέλος, τὰ φφ. 340 καὶ ἐξῆς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1514–1532. Τὸ τεῦχος δὲν ἦτο ἀπ' ἀρχῆς ἐσταχωμένον. Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν παραφύλλων τῆς σταχώσεως αὕτη ἐγένετο περὶ τὰ ἔτη 1591–1597.

Ὁ κώδιξ εἶναι Τριώδιον περιέχον πᾶσαν τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ ἀκολουθίαν. Μεταξὺ τῶν φφ. 112 καὶ 121 παρενεβλήθησαν μεταγενεστέρως ὀκτὼ φύλλα (113α–120β) εἰς τὰ ὁποῖα ἐγράφη ἡ Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἡ ψαλλομένη τῇ 6' Κυριακῇ τῶν νηστειῶν. Ὅτι πρόκειται περὶ παρεμβλήτων φύλλων γίνεται ἀμέσως ἀντιληπτόν, ἀφ' ἐνός μὲν ἐκ τῆς διαφορᾶς εἰς τὴν ποιότητα τοῦ χαρτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὰ φφ. 112 καὶ 121 (τὰ ὁποῖα πρὸ τῆς παρεμβολῆς τῶν ὡς ἄνω φύλλων ἦσαν συνεχόμενα) ἀναγράφεται ἡ παλαιὰ διάταξις τῆς 6' Κυριακῆς τῆς Τεσσαρακοστῆς ἡ ὁποία δὲν προέδλεπε τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου. Ὁ κώδιξ εἶχε ποτὲ δύο θηλυκωτῆρας πλεκτοὺς θυροσίνοισ ἐξ ὧν σώζεται ὁ εἶς.

Η'. Ι = Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ὑπ' ἀριθμ. 616. Τεῦχος ἐκ χαρτοῦ τουρκικοῦ, διαστάσεων 22×15. Οἱ Ἰ. καὶ Ἀ. Σακκελίων ἀριθμοῦν ἐσφαλμένως τὰ φύλλα αὐτοῦ εἰς 395, ἐνῶ ταῦτα εἶναι 397 ἐξ ὧν τὸ τελευταῖον λευκόν. Εἶναι γεγραμμένον ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρός, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ις' αἰ., πλὴν τῶν φφ. 1α–10β τὰ ὁποῖα προσετέθησαν μεταγενεστέρως, γραφέντα περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος τούτου. Τὸ χειρόγραφον εἶναι ἐσταχωμένον, ἀποτελεῖ δὲ συνέχειαν τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 615 τῆς αὐτῆς Βιβλιοθήκης, καὶ περιέχει τὰς ἀκολουθίας τοῦ Τριωδίου ἀπὸ τοῦ Σαββάτου τῆς 6' ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν μέχρι τοῦ Σαββάτου τοῦ Λαζάρου.

Ὡς ἐγράφη ὁ κώδιξ ἀπ' ἀρχῆς, εἶχε τὰ δύο πρῶτα φύλλα λευκὰ καὶ ἤρχιζεν οὕτω: *Τὸ καταλειφθὲν τριώδιον τοῦ α' ἤχου. Τῷ Σαββάτῳ τῆς δ' ἑβδομάδος ἑσπέρας.* Ἀκολουθῶς περιεῖχε τὴν κρατοῦσαν τότε διάταξιν τῆς δ' Κυριακῆς τῶν νηστειῶν, τὴν μὴ προβλέπουσαν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου. Ὅτε μετὰ ταῦτα ἐπαγιώθη ὁ ἑορτασμός τοῦ Ἁγίου κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτήν, προσετέθη ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος ἐν τετράδιον, καὶ χρησιμοποιουμένων καὶ τῶν δύο λευκῶν φύλλων, περὶ ὧν προείπομεν, ἐγράφη ἡ Ἀκολουθία αὐτοῦ (φφ. 1α-10δ). Ὁ γραφεὺς τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἀτυχῆς μμητῆς τῆς παλαιᾶς γραφῆς τοῦ χειρογράφου, ὧν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἀνορθογράφος. Εἰς τὸ τελευταῖον ἐμπρόσθιον παράφυλλον τῆς σταχώσεως εἶναι γεγραμμένον τὸ δοξαστικόν: *Τὴν τοῦ Κυρίου πτωχείαν ἐλόμενος...*

Θ'. T= Μονῆς Μεταμορφώσεως Μετεώρων ὑπ' ἀριθμ. 180. Ὁ παλαιὸς αὐτοῦ ἀριθμὸς ἦτο Β. Πρόκειται περὶ τεύχος χαρτοῦ, διαστάσεων 21,5×15. Σύγκειται ἐκ φφ. 388 καὶ ἐγράφη κατὰ τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα. Ὁ κώδιξ εἶναι ἐσταχωμένος διὰ παχειῶν ξυλίνων πινακίδων μετὰ θυρσίνου ἐπικαλύμματος, ἐφ' οὗ ἀπλᾶ ἐντυπα κοσμήματα. Εἶχε δὲ ποτε καὶ δύο θηλυκωτήρας πλεκτοὺς θυρσίνους.

Ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ περιέχονται:

1. Τριώδιον ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς Ἀκολουθίας τῆς ἑσπέρας τοῦ Σαββάτου τῆς δ' ἑβδομάδος.
2. φ. 371α. Φιλοθέου Πατριάρχου, Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ.
3. φ. 380. Ἀκολουθία τῆς β', δ', ε' καὶ ζ' Ὁδῆς.

Σημειωθήτω ὅτι καὶ ὁ κώδιξ οὗτος, ἐν τῇ δ' Κυριακῇ τῶν νηστειῶν περιέχει τὴν ἀρχικὴν τάξιν, τὴν νεωτέραν δὲ τοιαύτην τῆς ἡμέρας αὐτῆς περιέχει ἐν τῷ τέλει τοῦ Τριωδίου καὶ εἰς τὰ φφ. 371α-379β, ὡς ἀνωτέρω.

III. ΑΝΤΙΒΟΛΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Πρὸς ἀντιβολὴν προσάγομεν τὰ κείμενα τῶν ἐχόντων πλήρη τὴν Ἀκολουθίαν κωδίκων, δηλαδὴ τῶν **E, B, A, M**, τὴν ἐντυπον Ἀκολουθίαν **Π**, ὡς καὶ τὸν κώδ. **Z** ὁ ὁποῖος ἔχει αὐτὴν σχεδὸν πλήρη.

Ὡς δάσιν εἰς τὴν σύγκρισιν τῶν κειμένων λαμβάνομεν τὸν κώδ. **E** διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: Πρῶτον, ἀποτελεῖ τὴν ἀρχαιοτέραν πηγὴν ἴσως δὲ τὴν ἀρχαιοτέραν σωζομένην. Δεύτερον, παραδίδει τὰς καλυτέρας

γραφὰς ὄλων τῶν ἄλλων. Τρίτον, συμφωνεῖ εἰς τὰς γραφὰς πρὸς τὸν ἐγγύτερον αὐτοῦ κώδ. **Z**. Τέταρτον, εἶναι ἄψογος ἀπὸ πλευρᾶς ὀρθογραφίας καὶ καλλιγραφίας. Χαρακτηρίζεται δηλαδὴ ἐν συνόψει, κατὰ τὴν διεθνή ὀρολογίαν, ὡς *codex optimus* καὶ προσφέρων *lectiones antiquiores*. Διὰ τοῦ κώδ. **E** δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν καθαρὰν τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Φιλοθέου, καὶ ἐκκινουῦντες ἐξ αὐτῆς ἐπιλύομεν τὰ ἀναφυόμενα προβλήματα τὰ μέχρι τοῦδε μήπω φανέντα, τῆς γνησίας Ἀκολουθίας ἀγνοουμένης ὑφ' ἡμῶν.

Λόγω τῶν πολλῶν διαφορῶν τῶν κωδίκων πρὸς ἀλλήλους, θὰ ἐξετάσωμεν τὴν Ἀκολουθίαν κατὰ τμήματα, ἵνα καταστῆ εὐχερεστέρα ἡ σύγκρισις τῶν κειμένων, ἀναφέροντες κυρίως τὰς διαφορὰς τῶν.

α') Μικρὸς ἑσπερινός: Τὸ δοξαστικὸν τῶν κωδ. **B, M** καὶ τῆς Ἐντύπου Ἀκολουθίας, Ὅσιε τρισμάκαρ, εἶναι διάφορον τοῦ κώδ. **E**. τὸ δὲ Δόξα τῶν ἀποστίχων εἰς τοὺς κώδ. **B, A, M** καὶ τὴν ἐντυπον Ἀκολουθίαν **Π** συνάπτεται μὲ τὸ Καὶ νῦν καὶ ἀκολουθεῖ προσόμοιον θεοτοκίον, ὁμότροπον τῶν ἀποστίχων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Κώδ. **E** ὁ ὁποῖος ἔχει τὸ ἐκτενὲς δοξαστικόν: *Τὸν λόγχοις κατατρῶσαντα*.

β') Μέγας ἑσπερινός: Ἐνταῦθα ὑπάρχει μεγαλυτέρα ἀνομοιότης, ἀποτέλεσμα τῶν μεταγενεστέρων προσθηκῶν εἰς τὴν ἀρχικὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Φιλοθέου. Δηλαδὴ ἐνῶ οἱ κώδ. **E** καὶ **Z** ἔχουν 3 ἑσπέρια προσόμοια: *Τὴν λαμπάδα τὴν ἄσβεστον...*, *Τὴν φωνὴν τὴν τοῦ Λόγου σε...*, *Ἐν ἀσκήσει τὸ πρότερον...*, οἱ λοιποὶ καὶ ἡ Ἀκολουθία **Π** ἔχουν 6-7 διάφορα τούτων. Τὴν διάταξιν τῶν κωδίκων τούτων παραθέτομεν κατωτέρω:

B A	M	Π
<i>Ποίσις εὐφημιῶν ἄσμασιν...</i>	<i>Ὅσιε Πάτερ ἱερώτατε...</i>	<i>Ἡ χάρις ὡς ἔχρισε...</i>
<i>Ποίσις ὑμνωδιῶν ἄνθεσιν...</i>	<i>Ὅσιε Πάτερ ἀξιάγαστε...</i>	<i>Κήρυκα τῆς χάριτος...</i>
<i>Ποίσις οἱ γηγενεῖς χεῖλεσιν...</i>	<i>Ὅσιε Πάτερ ἱερώτατε...</i>	<i>Θλίψει πνυροῦμενοι...</i>
<i>Ποίσις ὑμνωδιῶν ἄσμασιν...</i>	<i>Ποίσις εὐφημιῶν ἄσμασιν...</i>	<i>Ποίσις εὐφημιῶν...</i>
<i>Ὅσιε Πάτερ ἱερώτατε...</i>	<i>Ποίσις ὑμνωδιῶν ἄνθεσιν...</i>	<i>Ποίσις ὑμνωδιῶν...</i>
<i>Ὅσιε Πάτερ ἀξιάγαστε...</i>	<i>Ποίσις οἱ γηγενεῖς χεῖλεσιν...</i>	<i>Ποίσις οἱ γηγενεῖς...</i>
<i>Ὅσιε Πάτερ ἱερώτατε...</i>	<i>Ποίσις ὑμνωδιῶν ἄσμασιν...</i>	

Τὰ τρία πρῶτα προσόμοια τῆς ἐντύπου Ἀκολουθίας κατὰ πάσαν πιθανότητα εἶναι Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, διότι δὲν εὑρομεν εἰς οὐδένα κώδικα.

Ἐναγνώσματα ἔχουν οἱ κώδ. **Ε, Β, Λ, Μ** τὰ εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Χρυσοστόμου, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ **Λ** ἀλλάσσει τὴν σειρὰν αὐτῶν θέτων ὡς β' ἀνάγνωσμα τὸ Ἐγκωμιαζομένου δικαίου... καὶ γ' τὸ Στόμα δικαίου ἀποστάζει σοφίαν...

Ἡ ἔντυπος Ἀκολουθία ἔχει τὰ συνήθη εἰς ἱεράρχην: *Μνήμη δικαίου...*, *Δίκαιος ἐὰν φθάσῃ τελευτῆσαι...*, *Στόμα δικαίου ἀποστάζει σοφίαν...*

γ') **Λιτή:** Καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχουν ἀρκεταὶ διαφοραὶ περιεχομένου καὶ σειρᾶς κατατάξεως, ὡς ἑξῆς:

Ε

*Εὐφραίνου ἐν Κυρίῳ πόλις
Θεσσαλονίκη...
Τῆ τῶν ὁσμάτων τερπνότητι...
Ὁ τῆς ὀρθῆς πίστεως γενναῖος...
Εἴληφας, ἱεράρχα, τὴν ἀνωτάτω
φιλοσοφίαν...
Χριστὸν εἰσοικισάμενος ἐν τῇ
ψυχῇ σου...
Γέγονας, Γρηγόριε, θεόπνευστον
ὄργανον...
Λόγω Θεοῦ ἀνοίξας τὸ στόμα σου...*

Δόξα

Τὴν τοῦ Κυρίου πτωχείαν ἐλόμενος..

Β Λ

*Εὐφραίνου ἐν Κυρίῳ πόλις
Θεσσαλονίκη...
Τῆ τῶν ὁσμάτων τερπνότητι...
Εἰς τὰ ὑπερκόσμια σκηνώματα...
Χριστὸν εἰσοικισάμενος ἐν τῇ
ψυχῇ σου...
Εὐφροσύνως σήμερον Θεσσαλονίκη...*

Δόξα

Ἔχει μὲν ἡ οὐρανία σου ψυχὴ...

Καὶ νῦν

Μετὰ τὸ τεχθῆναι σε... (μόνον ὁ Λ)

Μ

*Εὐφραίνου ἐν Κυρίῳ...
Εἰς τὰ ὑπερκόσμια σκηνώματα...
Χριστὸν εἰσοικισάμενος ἐν τῇ
ψυχῇ σου...*

Π

*Εὐφραίνου ἐν Κυρίῳ πόλις...
Τῆ τῶν ὁσμάτων τερπνότητι...
Εἴληφας, ἱεράρχα, τὴν ἀνωτάτω...
Χριστὸν εἰσοικισάμενος ἐν τῇ
ψυχῇ σου.*

*Προκαθαρθεῖς τῆ τῶν ἐντολῶν
ἐκπληρώσει*

(Ποίημα μᾶλλον Ἀθ. Παρίου)

*Τὸν τῆς εὐσεβείας ἀληθῆ κήρυκα...
Πάτερ Γρηγόριε, Θεσσαλονίκης
ἄγρυπνε...*

(Ποίημα μᾶλλον Ἀθ. Παρίου)

Δόξα
Ἔχει μὲν ἡ οὐρανία σου ψυχή...
Καὶ νῦν
Μετὰ τὸ τεχθῆναι σε...

Δόξα
Ἔχει μὲν τὴν θειοτάτην σου ψυχὴν...
Καὶ νῦν
Δέσποινα προσδεξαί...

Εἰς τὰ Ἀπόστιχα συμφωνοῦν πάντες οἱ κώδικες. Διαφορὰ ὑπάρχει εἰς τὸ δοξαστικὸν τῶν ἀποστίχων καὶ τὸ θεοτοκίον. Ὁ κώδ. **Ε** παραδίδει τὸ *Ἔχει μὲν ἡ οὐρανία σου ψυχή καὶ ἄμωμος...*, οἱ κώδ. **Β, Λ, Μ** τὸ *Ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐν χεῖλεσί σου...* καὶ ἡ Ἀκολουθία **Π** τὸ *Τὴν τῶν Πατέρων ἀπλανῆ ὁδεύσας τρίβον*. Θεοτοκίον δὲ μὲν **Ε** δὲν ὀρίζει, διὰ τοῦτο θέτομεν ἡμεῖς τὸ ἀντίστοιχον τοῦ ἤχου τοῦ δοξαστικοῦ· τὸ *Ἀνύμφευτε Παρθένε...* Οἱ **Λ** καὶ **Μ** ἔχουν τὸ *Θεοτόκε σὺ εἶ ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή...*, ὁ **Β** τὸ *Ὁ ποιητὴς καὶ λυτρωτὴς μου Πάναγνε*, ἡ δὲ ἔντυπος Ἀκολουθία τὸ *Ἴδου πεπλήρωται ἡ τοῦ Ἡσαίου πρόρρησις...* Ὁ κώδ. **Ζ** στερεῖται παντελῶς ἀποστίχων.

δ) Ὁρθρος: Καὶ ἐν τῷ Ὁρθρῷ δὲν εἶναι ὀλίγαι αἱ διαφοραὶ τῶν κωδίκων πρὸς ἀλλήλους. Ἐν πρώτοις παραθέτομεν τὰς διαφορὰς τῶν καθισμάτων.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ Α' ΣΤΙΧΟΛΟΓΙΑΝ

Ε Β	Λ Μ	Π
<i>Τὸν θεῖον τοῦ Χριστοῦ ἱεράρχην...</i>	<i>Τὸν θεῖον τοῦ Χριστοῦ ἱεράρχην...</i>	<i>Ἀποστάς τῶν ῥεόντων καὶ γεηρῶν...</i>
<i>Δόξα. » »</i>	<i>Δόξα. » »</i>	<i>Δόξα. » »</i>
<i>Καὶ νῦν. Ἐσκήνωσεν ἐν σοί...</i>	<i>Καὶ νῦν. Φωτὸς τοῦ νοητοῦ...</i>	<i>Καὶ νῦν. Ἐκ σαρκὸς σου φορέσας ὡς ἀγαθός...</i>

ΜΕΤΑ ΤΗΝ Β' ΣΤΙΧΟΛΟΓΙΑΝ

Ε	Β	Λ Μ
<i>Λουσάμενος καλῶς...</i>	<i>Τὸν βίον εὐσεβῶς...</i>	<i>Ἀποστάς τῶν ῥεόντων, Πάτερ σοφέ...</i>
<i>Δόξα. » »</i>	<i>Δόξα. Λουσάμενος καλῶς...</i>	<i>Δόξα. » »</i>
<i>Καὶ νῦν. Φωτὸς τοῦ νοητοῦ...</i>	<i>Καὶ νῦν. Φωτὸς τοῦ νοητοῦ...</i>	<i>Καὶ νῦν. Ἐκ σαρκὸς σου φορέσας...</i>

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

59

Π

*Ἐγκρατεία καὶ νήψει καὶ προσευχῇ...**Δόξα. » »**Καὶ νῦν. Τὴν ψυχὴν μου, Παρθένε, τὴν ταπεινὴν...**(Ποίημα μᾶλλον Ἀθ. Παρίου)*

ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΥΕΛΑΙΟΝ

Ε Β

Λ Μ

Π

*Ἀποστάς τῶν ῥεόντων,
Πάτερ σοφέ...**Δόξα. » »**Καὶ νῦν. Ἐκ σαρκός
σου φορέσας...**Τὸν δῖον εὐσεβῶς ἐπὶ γῆς Τὸν θεῖον τοῦ Χριστοῦ
ἐκτελέσας...**Δόξα. » »**Καὶ νῦν. Ἐλπίς Χριστιανῶν. Καὶ νῦν. Ἐλπίς Χριστιανῶν...**ἱεράρχην...
Δόξα. Τὸν δῖον εὐσεβῶς...*

ΜΕΤΑ ΤΗΝ Γ' ΩΔΗΝ

Ε

Β

Ζ

*Ἐγκρατεία καὶ νήψει...
Δόξα. » »**Καὶ νῦν. Ὁ τό πρὶν ἐκ
μὴ δντων παραγαγών...**Ἐγκρατεία καὶ νήψει...
Δόξα. » »**Καὶ νῦν. Χαίρε Θρόνε
πυρίμορφε...**Ἀποστάς τῶν ῥεόντων...
Δόξα. Ἐγκρατεία καὶ
νήψει...**Καὶ νῦν. Ἐκ σαρκός
σου φορέσας...*

Λ Μ

Π

*Τὴν πλάνην κατέφλεξας...
Δόξα. Τὸ καθαρὸν σου τῆς ψυχῆς...
Καὶ νῦν. Οὐ σιωπήσωμεν ποτὲ Θεοτόκε...**Τῆς ψυχῆς σου καθάρας τό ὀπτικόν...
(Ποίημα μᾶλλον Ἀθ. Παρίου)**Δόξα. Τὴν πλάνην κατέφλεξας
Καὶ νῦν. Ταχύ δέξαι, Λέσποινα...*

Μετὰ τὸν Ν΄ Ψαλμὸν ὁ κῶδ. Ε ἔχει τὸ ἰδιόμελον Ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐν
χείλεσί σου..., ἐνῷ οἱ Β, Λ, καὶ Μ τὸ Τὸν τῆς εὐσεβείας ἀληθῆ κήρυ-
κα... Κανόνας ὁ Ε ἔχει δύο. Τοῦ πρώτου ἡ ἀκροστιχίς· Τῶν θεολόγων

συνφδδὸν ὕμνῳ τῶν μεγάλων ἐν δὲ τοῖς θεοτοκίοις Φιλόθεος καὶ τοῦ δευτέρου Στάθμην ἀννυμῶ δογμάτων τῶν ἐνθέων καὶ ἐν τοῖς θεοτοκίοις Φιλόθεος. Ὁ **Z** ἔχει μόνον τὸν κανόνα *Τῶν θεολόγων συνφδδὸν ὕμνῳ τῶν μεγάλων*, ἐνῶ οἱ κώδ. **A, M** καὶ ἡ Ἀκολουθία **Π** ἔχουν τὸν κανόνα *Στάθμην ἀννυμῶ δογμάτων τῶν ἐνθέων* καὶ ἕτερον, ἀνευ ἀκροστιχίδος, οὗ ἡ ἀρχὴ *Ρητόρων οἱ ἔνθεοι καὶ θεολόγων οἱ πρόκριτοι...* καὶ ἐν τοῖς θεοτοκίοις *Γεωργίου*. Εἰς τὴν ἔντυπον Ἀκολουθίαν ὁ Ἀθανάσιος Πάριος ἀποδίδει ἐσφαλμένως τὸν τελευταῖον αὐτὸν κανόνα εἰς τὸν Φιλόθεον παρ' ὅτι ἡ ἀκροστιχὶς τῶν θεοτοκίων αὐτοῦ δίδει τὸ ὄνομα *Γεωργίου*. Τὸ σφάλμα αὐτὸ τοῦ Παρίου σχολιάζει καὶ ὁ σύγκελλος Παρθένιος Κάρδαρης ἐν τῇ ἐκδόσει του⁴⁹. Ὁ κώδ. **B** πλὴν τῶν δύο ὡς ἄνω κανόνων ἔχει καὶ ἕτερον εἰς τὴν Θεοτόκον, οὗ ἡ ἀκροστιχὶς τὸ ἀλφάβητον.

Εἰς τὰ Ἐξαποστειλάρια ὑπάρχει συμφωνία τῶν κωδίκων μὲ μοναδικὴν ἐξαίρεσιν τὴν Ἀκολουθίαν **Π** ἢ ὁποῖα ὡς θεοτοκίον ἔξαποστειλάριον ἀντὶ τοῦ *Χαῖρε χαρᾶς ἢ πρόξενος...* ἔχει τὸ *Μαρία καθαρῶτατον χρυσοῦν θυματήριον...*

Ἐν συνεχείᾳ εἰς τοὺς Αἶνους παρατηροῦμεν δύο τινά: Πρῶτον ὁ κώδ. **Z** ἔχει ὡς αἶνους τὰ ἀπόστιχα τοῦ Ἐσπερινοῦ, καὶ δεύτερον οἱ κώδ. **B, A, M** καὶ ἡ ἔντυπος Ἀκολουθία προσθέτουν καὶ τέταρτον προσόμοιον, τὸ *Ὡσπερ ἀστέρα φανώτατον...* Τὸ δοξαστικὸν τῶν αἰνῶν, τέλος, εἶναι διάφορον εἰς ἕκαστον κώδικα. Κατωτέρω παραθέτομεν ἅπαντα τὰ δοξαστικά ἀντιστοίχως πρὸς τοὺς κώδικας:

E: *Ὅσιε Πάτερ, ἐκ βρέφους τὴν ἀρετὴν...*

Z: *Ἐχει μὲν ἡ θειοτάτη σου ψυχὴ καὶ ἄμωμος...*

B-A: *Τῶν μοναστῶν τὰ πλήθη...*

M: *Ἡ γρήγορος γλῶσσά σου πρὸς διδασκαλίαν...*

Ἀκολουθία Π: *Δεῦτε φιλεόρτων τὸ σύστημα...* (Ποίημα μᾶλλον Ἀθανασίου τοῦ Παρίου)

Ἐν τῷ τέλει τῆς ἀκολουθίας τῶν οἱ κώδ. **B** (φφ. 176–186) καὶ **A** (φφ. 466–486) παραδίδουν τὰ ἐξῆς ἰδιόμελα ἅτινα ὀρίζουν νὰ ψάλλωνται ὅταν δίδεται ἔλαιον ἐκ τῆς κανδήλας:

*Τὸν λόγγαις κατατρώσαντα..., Τὴν τοῦ Κυρίου πτωχείαν ἐλόμενος..., Ὁ τῆς ὀρθῆς πίστεως γενναῖος ἀγωνιστής..., Εἴληφας, ἱεράρχα, τὴν ἀνωτάτω φιλοσοφίαν..., Γέγονας, Γρηγόριε, θεόπνευστον ὄργανον..., Λόγω Θεοῦ ἀνοίξας τὸ στόμα σου..., Ἐνέκνυφας εἰς τὰ δάθη τοῦ Πνεύματος... Κατόπιν τούτων ὁ κώδ. **A** ἔχει καὶ τὰ ἐξῆς στιχηρά:*

Τὴν λαμπάδα τὴν ἄσβεστον..., Τὴν φωνὴν τὴν τοῦ Λόγου σε..., Ἐν

49. Μνήμη. ἔργον, σ. 40, ὑποσ.

ἀσκήσει τό πρότερον..., Τῇ σοφίᾳ τῶν λόγων σου...

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν κειμένων γίνεται φανερά ἡ πλήρης σχεδὸν ταύτισις τῶν κωδ. Β καὶ Λ.

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ εἰπωμεν ὅτι, ἅπαντας τοὺς ἕμνους οἱ ὅποιοι δὲν συμπίπτουν μετὰ τῶν ὑπαρχόντων εἰς τοὺς κώδ. Ε καὶ Ζ δὲν δυνάμεθα, πρὸς τὸ παρόν, νὰ θεωρήσωμεν ὡς ποιήματα τοῦ Πατριάρχου Φιλοθέου, διότι ἅπαντοῦν μόνον εἰς μεταγενεστέρους κώδικας. Ἐὰν μετὰ ταῦτα εὔρεθοῦν κώδικες τοῦ ΙΔ' αἰ. περιέχοντες αὐτούς, τότε τὸ πρᾶγμα ἀλλάσσει.

IV. Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΟΝ ΚΩΔΙΚΑ

1. Συγγραφεὺς, τόπος καὶ χρόνος συγγραφῆς

Ὡς συγγραφεὺς τῆς εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν Ἀκολουθίας φέρεται ὁ Πατριάρχης Φιλόθεος ὁ Κόκκινος⁵⁰ εἰς πάντας τοὺς περιέχοντας αὐτὴν κώδικας καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν γενομένας ἐκδόσεις.

Ἡ Ἀκολουθία ὁμοῦς παρουσιάζει διαφοράς, ἄλλοτε ἀσημάντους καὶ ἄλλοτε πολὺ σημαντικὰς, ἀπὸ κώδικος εἰς κώδικα. Αἱ διαφοραὶ αὗται δὲν εἶχον διαπιστωθῆ μέχρι σήμερον, διότι δὲν ἐγένετο προσπάθεια κριτικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ἀκολουθίας, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη διεπιστοῦντο, ἴσως νὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ δοθῇ ἐρμηνεῖα εἰς τὸ γεγονὸς τῆς ποικιλομορφίας αὐτῆς ἄνευ τοῦ κώδ. Ε, τοῦ συγχρόνου δηλαδὴ πρὸς τὸν Φιλόθεον. Μὲ δάσιν τὸν ἀνωτέρω κώδικα δυνάμεθα ἀπολύτως ἐπακριβῶς νὰ θέσωμεν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Φιλοθέου πάντας τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέντας ἕμνους, καὶ νὰ ἀποχωρίσωμεν αὐτῶν τοὺς ἀμφιβαλλομένους ἢ ὑπ' ἄλλων συντεθέντας. Ἡμεῖς δὲν ἐχωρήσαμεν εἰς ἰδιαιτέραν ἐρευναν διὰ νὰ εὔρωμεν τοὺς ποιητὰς τῶν ἐτέρων ἕμνων, ἴσως δὲ καὶ νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ εὔρεθοῦν. Εὔρωμεν μόνον ποίους ἕμνους συνέθεσεν ὁ Ἀθανάσιος Πάριος, τοὺς ὁποίους καὶ σημειοῦμεν εἰς τὴν ἀντιβολὴν τῶν κειμένων, καθ' ὅσον εἰς τὴν ἐκδοσὴν του δὲν ὀρίζει τοὺς ὑπ' αὐτοῦ συντεθέντας.

Διὰ ταῦτα, τοῦ λοιποῦ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Φιλοθέου θὰ ἐννοῶμεν αὐτὴν ἢ ὅποια εὔρισκεται εἰς τὸν ἀρχαιότερον δλων τῶν κωδίκων, ὁ ὅποιος ὡς εἶπομεν εἶναι ὁ Ε.

50. Τοῦτο εἶναι ἢ τὸ οἰκογενειακὸν αὐτοῦ ὄνομα ἢ παρωνομασία ἐκ τῆς ἐρυθρότητος τῶν τριχῶν. Πρὸβλ. Σπ. Λάμπρου, Ἰωάννης Ε' ὁ Παλαιολόγος καὶ ὁ Πατριάρχης Κόκκινος, ἐν Ν. Ἑλλ. τ. 14 (1917-20), σ. 404.

Ὁ Φιλόθεος, κατὰ κόσμον Φωκάς⁵¹, συνεδέετο μετὰ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου καὶ ὑπῆρξε συναθλητῆς αὐτοῦ καὶ σύμμαχος εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν δικαίωσιν καὶ τὸν θρίαμβον τῆς διδασκαλίας του. Τὸν σύνδεσμόν των αὐτὸν ἀναφέρει καὶ εἰς ἓνα τῶν ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέντων κανόνων εἰς τὸν Ἅγιον: *Νῦν θρόνῳ τοῦ Δεσπότου παρεστηκώς, καὶ συνὼν τοῖς Πατράσι καὶ φίλοις σου, καὶ ἀστραπῆς, Πάτερ, ἐμφορούμενος θεϊκῆς, τῶν ὑμνωδῶν σου μέμνησο, οὔσπερ ἔσχες πρότερον συνεργούς, καὶ σπουδαστὰς καὶ φίλους, καὶ νῦν σου τῶν ἐπαίνων δημιουργούς, μάκαρ, δεχόμενος*⁵².

Ὅτι τὴν Ἀκολουθίαν εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον συνέθεσεν ὁ Φιλόθεος, γνωρίζομεν ἐκ τῆς ὁμολογίας αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἐνώπιον τῆς συνελθούσης κατὰ τοῦ Βαρλααμίτου Προχόρου Συνόδου κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 1368: *Τὸν ἱερὸν Γρηγόριον... ἅγιον ἔχω, καὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας τῶν θεοφόρων Πατέρων κατ' οὐδὲν ἐλλείποντα· καὶ μαρτυροῦσι τῷ λόγῳ τὰ ἐμὰ πρὸς ἐκείνον ἐγκώμια, διὰ τε κανόνων καὶ ὕμνων ἐμοὶ πονηθέντα, καὶ ὅσα ὁ παρ' ἐμοῦ συγγραφεῖς ἐκείνου βίος καὶ τινῶν ἐγκωμίων μέρη*⁵³.

Ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος συγγραφῆς τῆς Ἀκολουθίας εἶναι δύο θέματα περὶ τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχει σαφῆς καὶ ἀκριβῆς πληροφορία. Ἐκ πρώτης ὄψεως ὡς μόνον ἀπολύτως βέβαιον φαίνεται τὸ ὅτι αὕτη δὲν συνεγράφη μετὰ τὸ ἔτος 1367, κατόπιν τῆς μαρτυρίας τοῦ Φιλοθέου ἐνώπιον τῆς Συνόδου τοῦ 1368. Ὁ χρόνος λοιπὸν συγγραφῆς αὐτῆς πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ μεταξύ τῶν ἐτῶν 1359 (ἔτους κοιμήσεως τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου) καὶ 1367.

Ἄλλ' ὁμως εἰς τὴν ὡς ἄνω Σύνοδον ὁ Φιλόθεος δίδει καὶ ἄλλην πληροφορίαν ἢ ὁποία δύναται νὰ μᾶς προσεγγίσῃ ἔτι περισσότερο εἰς τὸ ζητούμενον. Λέγει λοιπὸν: *Ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἀκαταλήπτου καθήμενος καὶ ἰδιάζων, περιφανῆ τινα καὶ μεγάλην ἑορτὴν ἐπετέλουν τῷ Ἁγίῳ τούτῳ (τῷ Ἁγίῳ Γρηγορίῳ) καὶ τοὺς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ταύτης μελωδοὺς ἔχων μετ' ἐμοῦ καὶ πολλοὺς τῶν τοῦ κλήρου*⁵⁴. Ἐκ τῆς λέξεως *ἰδιάζων* συμπεραίνομεν ὅτι ὁ ἑορτασμός τοῦ Ἁγίου περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ πρέπει νὰ ἐγένετο ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐκπτώσεώς του ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, καθ' ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λέγῃ

51. Τοῦτο προκύπτει ἐκ τοῦ «Μαρτυρίου τοῦ Ἁγίου Φωκά» ὅπερ συνέγραψεν ὁ Φιλόθεος. Βλ. Ν. Οἰκονομίδη, ἐν Νέῳ Ἀθηναίῳ τ. 4(1963), σ. 83 ἔξ.

52. ε' τροπᾶριον τῆς θ' ψδῆς τοῦ Κανόνος *Τῶν θεολόγων συνφθόν ὑμῶ τῶν μεγάλων*.

53. Τόμος Ἀγάπης, σ. 109.

54. Αὐτόθι.

ὅτι ιδιώτευσεν ἐνῶ ἦτο πατριάρχης⁵⁵. Γνωρίζομεν ἐπίσης ὅτι ἐπανεξελέγη πατριάρχης τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1364 καὶ ὅτι «ἀνέλαθεν ἐκ νέου τοὺς οἶακας τῆς Ἐκκλησίας τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους»⁵⁶.

Λαμβανομένων λοιπὸν ὑπ' ὄψιν: α') ὅτι ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ἐκοιμήθη τὴν 14ην Νοεμβρίου 1359, β') ὅτι ἐπετέλει ὁ Φιλόθεος ἑορτὴν εἰς τὸν Ἅγιον καθ' ὃν χρόνον ἦτο ἐκπτώτος, καὶ γ') ὅτι ἐπανήλθεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1364, πρὸ τῆς ἑορτῆς δηλαδὴ τοῦ Ἁγίου, ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Ἀκολουθία πρέπει νὰ συνετέθη ἀπὸ τὸν Φιλόθεον τὸ δευδύτερον μέχρι τοῦ ἔτους 1363, καὶ τὸ ἐνωρίτερον ἀρχομένου τοῦ 1360. Προσωπικὴ μας γνώμη εἶναι ὅτι συνετέθη τῷ 1360, ἀφ' ἐνός μὲν διότι ὁ Φιλόθεος λέγει ὅτι ἐπετέλει λαμπρὰν ἑορτὴν εἰς τὸν Ἅγιον καὶ οὐχὶ ὅτι ἐπετέλεσε, πράγμα ὅπερ σημαίνει ὅτι δὲν ἐώρτασε μόνον ἀπαξ αὐτόν, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι γνωρίζομεν ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν μαρτυριῶν ὅτι ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ἐτιμήθη εἰθὺς μετὰ τὴν κοίμησίν του.⁵⁷

Ὡς τύπον συγγραφῆς τῆς Ἀκολουθίας, κατόπιν τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν τὴν Κωνσταντινουπόλιν καὶ δὴ τὴν Μονὴν τοῦ Ἀκαταλήπτου.

2. Πηγὰὶ καὶ γλώσσα

Κυρίαν πηγὴν ἐμπνεύσεως διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς Ἀκολουθίας τοῦ ἔχει ὁ Πατριάρχης Φιλόθεος αὐτὸν τὸν Ἅγιον Γρηγόριον, τὸ ὁποῖον ἐώρακε, ἀκήκοε καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐψηλάφησαν. Ὁ μακρὸς μετ' αὐτοῦ σύνδεσμος καὶ οἱ κοινοὶ ἀγῶνες τῶν κατὰ τῶν πολεμούντων τὸ ἄκτιστον τῶν ἐνεργειῶν τῆς Θεότητος παρέσχον εἰς τὸν Φιλόθεον τεραστίαν τροφοδοσίαν ἐμπνεύσεως, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ὑμνογραφικὸν χάρισμα τὸ ὁποῖον εἶχε.

Ἐτέραν πηγὴν ἐμπνεύσεως εἶχε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου καὶ τὰ αὐτοῦ Συγγράμματα. Εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀκολουθίαν εἶναι ἐγκατεσπαρμένη ἡ θεολογία τοῦ ἀκτίστου φωτὸς καὶ τῆς θεώσεως. Πρὸς δεδαίωσιν τούτου παραθέτομεν κατωτέρω χαρακτηριστικὰς τινὰς φράσεις:

55. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπανήλθεν εἰς τὴν μητροπολιτικὴν τοῦ ἔδραν Ἡράκλειαν (μὴ ἀματάμενος προφανῶς τῶν ἐν Κων/πόλει διατριβῶν του) ἦν κατεῖχε πρὸ τῆς ἐκλογῆς του εἰς Πατριάρχην (πρὸβλ. Σ. Γ. Κορυζοῦση, μνημ. ἔργον σ. 8) δὲν ἐλάμβομεν ὑπ' ὄψιν ἐν προκειμένῳ διότι δὲν γνωρίζομεν τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς του ἐν αὐτῇ. Πάντως εἰς λαμβθῆ ὑπ' ὄψιν, σσηγορεῖ ἑπὲρ τῆς διατυπωμένης ἐν τέλει ἰδικῆς μας ἀπόψεως.

56. Κορυζοῦση Γ. Σπάρρον, μνημ. ἔργον, σ. 8.

57. Krumphacher K., Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, ἐν Ἀθήναις 1897, τ. 1, σ. 411.

α') Τριάδος την μίαν φύσιν ὁ καταγγείλας τρανώς, ἐν μιᾷ θελήσει ἐνεργεῖα τε ἀπλήν την Θεότητα, παντοδύναμον, ἄκτιστον (γ' στιχηρὸν ἀποστίχων ἔσπερινου).

β') Χάριτος, θεσπέσιε, κοινωνὸς ἐχρημάτισας καὶ θεώσεως τῆς ὑπὲρ φύσιν καὶ λόγον, ἦν ἐκήρυξας ἄκτιστον πᾶσι καὶ μίαν, θεόφρον Γρηγόριε

(Κάθισμα β' Στιχ.).

γ') Φῶς τὸ ἀνατεῖλαν ἐκ τῆς σῆς νηδύος θεάσασθαι, ποθῶν ὁ Γρηγόριος (θεοτοκίον α' ᾠδῆς).

δ') Ἰδὼν ἦν ἐπόθησας αὐγὴν τοῦ Πνεύματος, Γρηγόριε,.... τρανώς τε ταύτῃ νῦν ἐλλαμπόμενος (θεοτοκίον γ' ᾠδῆς κανόνος).

ε') Ὑψους ἐπιβάς τοῦ θείου, Πάτερ Γρηγόριε, Ἐκείνον τεθέασαι τὴν φυσικὴν καὶ θείαν δόξαν ἐκφαίνοντα, καὶ θεωθεὶς ἄλλος πέφηνας ἥλιος (β' τροπάριον δ' ᾠδῆς).

ς') Μύστης τῆς Θεότητος, θεόπτα Γρηγόριε,.... θεολογεῖς αὐτῆς τὸ μυστήριον, μίαν αὐτὴν ἀνακηρύξας καὶ ἄκτιστον, δυνάμει, φύσει, τρισὶν ὑποστάσεσιν (γ' τροπάριον δ' ᾠδῆς).

ζ') Θεὸν τεκοῦσα σαρκί, θεοῦς βροτοῦς ἀπετέλεσας (θεοτοκίον ζ' ᾠδῆς).

η') Μίαν εὐσεβῶς κηρύξας Θεότητα ὑποστάσεσιν ἐν τρισὶ μιᾷ φύσει δυνάμεσι, διὰ πάντων τὴν αὐτὴν ἀπλήν καὶ ἄκτιστον, πάντας καταισχύνας ἄριστα, τοὺς ληροῦντας κτιστὴν τὴν Θεότητα (β' τροπάριον ζ' ᾠδῆς).

θ') Χαῖρε ὕψος ἀνεπίδατον τὴν Θεοῦ φύσιν εἰπὼν, χαῖρε βάθος δυναθεώρητον τὴν ἐνέργειαν εἰπὼν (οἶκος).

ι') Μίαν ὑμεῖς Θεότητα, τρισυπόστατον, ἀναρχον, ἐν μιᾷ οὐσίᾳ προσκυνεῖν διδάξαντες, δυνάμεις ἐμφύτους τε καὶ ἐνεργείας φέρουσαν (β' τροπάριον η' ᾠδῆς).

Ἐκτὸς τῆς θεολογίας τοῦ ἀκτίστου φωτὸς διακρίνει τις ἐν τῇ Ἀκολουθίᾳ φράσεις ἐμπνευσθείσας ἐκ ρήσεων τῆς Ἁγίας Γραφῆς*, ὧν χαρακτηριστικώτεραι αἱ ἑξῆς:

α') Ἐσκήνωσεν ἐν σοὶ τῆς Θεότητος ὄλον τὸ πλήρωμα, ἀγνή (κάθισμα μετὰ α' στιχολογίαν). Πρὸβλ. Κολ. 2,9.

β') Μωρίαν, σοφέ, τὴν κοσμικὴν σοφίαν ἠγησάμενος, τὴν τοῦ Σταυροῦ μωρίαν ἠγάπησας, καὶ τοῦτον ἄρας ἐπ' ὄμων, ἔδειξας, ὡς ὁ Παῦλος ἔφησε, τὸ μωρίας πρόσχημα τῆς τοῦ κόσμου σοφίας ὑπέρτερον (α' τροπάριον γ' ᾠδῆς). Πρὸβλ. 1 Κορ. 1, 18-21.

* Πλήρη πίνακα τῶν ἀγιογραφικῶν χωρίων παραθέτομεν μετὰ τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα.

γ') *Ἐπέδλεψεν, ὅσιν, ἐπὶ τὸν πρῶον ὄντως καὶ ἤσυχον τοῦ Κυρίου ἢ Μήτηρ* (θεοτοκίον ζ' ᾠδῆς). Πρβλ. Ἦσ. 66,2.

Ἐν τῇ Ἀκολουθίᾳ ἀπαντοῦν ἐπίσης καὶ τινες ὕμνοι εἰλημμένοι ἐξ Ἀκολουθιῶν ἑτέρων ἁγίων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξ τὸν ἀριθμὸν ἔχουν διασκευασθῆ ὑπὸ τοῦ Φιλοθέου καὶ προσαρμοσθῆ καταλλήλως διὰ τὸν Ἅγιον Γρηγόριον, καὶ πέντε τίθενται αὐτούσι. Βεβαίως «τοιαῦται διασκευαὶ τροπαρίων δὲν εἶναι ἄγνωστοι κατὰ τὴν μεταγενεστέραν ἐποχὴν εἰς τὴν βυζαντινὴν Ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν»⁵⁸, πιστεύομεν ὁμοίως ὅτι δὲν ἐγένοντο ἕνεκεν ἐλλείψεως ἐμπνεύσεως τοῦ Φιλοθέου, τοῦτο ἄλλωστε ἀρνεῖται αὐτὸς οὗτος ὁ πλοῦτος τῆς Ἀκολουθίας, ἀλλὰ διὰ νὰ ταυτισθῆ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος μετὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων ἐκ τῆς ἀκολουθίας τῶν ὁποίων διασκευάσθησαν οἱ ὕμνοι οὗτοι. Δὲν εἶναι διόλου τυχαῖον τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ἐν λόγῳ ὕμνοι προέρχονται ἀπὸ τὰς Ἀκολουθίας τῶν ἁγίων: Δημητρίου τοῦ Μυροβλύτου, Γρηγορίου Νύσσης, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου. Ὁ παραλληλισμὸς τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ πρὸς τὸν Ἅγιον Δημήτριον, πολιοῦχον τῆς Θεσσαλονίκης, ἐγένετο ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ τὸν παραστήσῃ «οἶονεὶ συμπολιούχον»⁵⁹ καθ' ὅτι ἐχημάτισεν Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ προσδώσῃ εἰς τὸν ἑορτασμὸν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τὴν αἴγλην ἣν εἶχεν ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἢ Ἀκολουθία τοῦ ὁποίου ἐψάλλετο μὲ λαμπρότητα Ἀναστασίμου Ἀκολουθίας⁶⁰.

Ὁμοίως καὶ ὁ παραλληλισμὸς τοῦ Ἁγίου Παλαμᾶ πρὸς τοὺς Μ. Βασίλειον, Γρηγόριον θεολόγον καὶ Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον ἐξηγεῖται εὐκόλως καὶ μετ' ἀπολύτου δεδαιότητος, δεδομένου ὅτι καὶ ὁλόκληρον Κανόνα ἐν τῇ Ἀκολουθίᾳ συνέθεσεν ὁ Φιλόθεος γεραίρων αὐτὸν ὁμοῦ μετὰ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ὡς ἰσοστάσιόν των. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τέλος, παραλληλίζεται καὶ πρὸς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον Νύσσης, τὸν μέγαν μυστικὸν θεολόγον.

Ἐν ἀντιπαράβολῃ παραθέτομεν κατωτέρω τοὺς ὕμνους τῶν παλαιῶν ὕμνογράφων καὶ τὰς διασκευὰς αὐτῶν τὰς ποιηθείσας ὑπὸ τοῦ Φιλοθέου.

58. I. M. Φουντουέλη, *Τὸ λειτουργικὸν ἔργον...*, σ. 89.

59. Ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Φουντουέλης, αὐτόθι, σ. 88.

60. Ἐκτενῶς περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγ. Δημητρίου δλ. μελέτην τοῦ Β. Λαοῦρδα, *Συμμετῶν Θεσσαλονίκης. Ἀκριβῆς διάταξις τῆς ἑορτῆς, ἐν ΓΡ. ΠΑΛ. τ. 39 (1956), σελ. 326-341.*

(Βυζαντίου)**(Δοξαστικὸν τοῦ Μ. Ἐσπερινοῦ)**

Σήμερον συγκαλεῖται ἡμᾶς τοῦ ἀθλοφόρου ἢ παγκόσμιος πανήγυρις. Δεῦτε οὖν φιλέορτοι, φαιδρῶς ἐκτελέσωμεν τὴν μνήμην αὐτοῦ λέγοντες· χαίροις ὁ τὸν χιτῶνα τῆς ἀσεβείας διαῤῥήξας διὰ τῆς πίστεως, τὴν δὲ ἀνδρείαν τοῦ Πνεύματος σεαυτῷ περιθέμενος. Χαίροις ὁ καταργήσας τὰς ἐπινοίας τῶν παρανόμων, τῇ ἰσχύι τῇ δοθείσῃ παρὰ τοῦ μόνοι Θεοῦ. Χαίροις ὁ λογχευθέντων τῶν μελῶν, τὸ μακάριον πάθος πνευματικῶς ἡμῖν ἀναζωγραφήσας τοῦ Χριστοῦ. Ὅν καθικέτευε, ἀθλητῶν ἐγκαλώπιμα Δημήτριε, λυτρωθῆναι ἡμᾶς ὄρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, καὶ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

(Γεωργίου Σικελιώτου)**(Ἰδιόμελον Λιτῆς)**

Εὐφραίνου ἐν Κυρίῳ, πόλις Θεσσαλονίκη· ἀγάλλου καὶ χόρευε, πίστει λαμπροφοροῦσα, Δημήτριον τὸν πανένδοξον ἀθλητὴν καὶ μάρτυρα τῆς ἀληθείας ἐν κόλποις κατέχουσα ὡς θησαυρόν· ἀπόλαυε τῶν θαυμάτων τὰς ἰάσεις καθορῶσα· καὶ βλέπε καταράσσοντα τῶν βαρβάρων τὰ θράση, καὶ εὐχαρίστως τῷ Σωτῆρι ἀνάκραξον· Κύριε, δόξα σοι.

(Φιλοθέου)

Σήμερον συγκαλεῖται ἡμᾶς τοῦ ἱεράρχου ἢ πανένδοξος πανήγυρις. Δεῦτε οὖν, φιλέορτοι, συμφώνως ὑμνήσωμεν· τὴν μνήμην αὐτοῦ λέγοντες· χαίροις ὁ τὸν χιτῶνα τῆς ἀσεβείας διαῤῥήξας διὰ τῆς πίστεως, τὴν δὲ στολὴν τὴν τοῦ Πνεύματος περιθείς τοῖς πιστεύουσι. Χαίροις ὁ καταργήσας τῶν κακοδόξων τὰς πανουργίας τῇ ἰσχύι τῇ δοθείσῃ σοι παρὰ τοῦ μόνοι Θεοῦ. Χαίροις ὁ τῇ νεκρώσει τῶν μελῶν τὸ μακάριον πάθος ἀσκητικῶς ἡμῖν διαζωγραφήσας τοῦ Χριστοῦ. Ὅν καθικέτευε, διδασκάλων καλλώπιμα Γρηγόριε, λυτρωθῆναι ἡμᾶς αἰσθητῶν καὶ νοουμένων ἐχθρῶν καὶ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Εὐφραίνου ἐν Κυρίῳ, πόλις Θεσσαλονίκη· ἀγάλλου τὰς ἐγγιστα καὶ πόρρω συγκαλοῦσα, Γρηγόριον τὸν πανένδοξον καὶ σοφόν διδάσκαλον τῆς ἀληθείας ἐν κόλποις κατέχουσα ὡς θησαυρόν ἀνώλεθρον· χαρισμάτων τῶν αὐτοῦ νῦν κατατρύφα καὶ βλέπε δραπετεύουσιν νοσημάτων τὴν λύμην, καὶ εὐχαρίστως τῷ Σωτῆρι ἀνάκραξον· Κύριε δόξα σοι.

(Ἀνατολίου)
(Ἰδιόμελον Λιτῆς)

Τῆ τῶν ἀσμάτων τερπνότητι, τὴν παροῦσαν φαιδρύνωμεν ἡμέραν, καὶ ἠγήσωμεν τὰ τοῦ μάρτυρος ἀγωνίσματα· πρόκειται γὰρ εἰς εὐφημίαν ὁ μέγας Δημήτριος. Καὶ γὰρ τὰς τῶν τυράννων ἐπιφορὰς ἀνδρείως ἐλών, πρὸς τὸ στάδιον προθύμως ἤλατο· καὶ τὰ νικητήρια ἐνδόξως ἀπενεγκάμενος, τὸν σωτήρα δυσωπεῖ, σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

(Γερμανοῦ)
(Δοξαστικὸν Λιτῆς)

Εἰς τὰ ὑπερκόσμια σκηνώματα τὸ πνεῦμα σου, Δημήτριε μάρτυς σοφέ, Χριστὸς ὁ Θεὸς προσῆκατο ἀμώμητον· σὺ γὰρ τῆς Τριάδος γέγονας ὑπέρμαχος, ἐν τῷ σταδίῳ ἀνδρείως ἐναθλήσας ὡς ἀδάμας στεῆρός· λογχευθεὶς δὲ τὴν πλευρὰν τὴν ἀκήρατόν σου, πανσεδάσμιε, μιμούμενος τὸν ἐπὶ ξύλου τανυσθέντα εἰς σωτηρίαν παντὸς τοῦ κόσμου, τῶν θαυμάτων εἴληφας τὴν ἐνεργειαν, ἀνθρώποις παρέχων τὰς ἰάσεις ἀφθόνως. Διό σου σήμερον τὴν κοίμησιν ἐορτάζοντες, ἐπαξίως δοξάζομεν τὸν σὲ δοξάσαντα Κύριον.

Τῆ τῶν ἀσμάτων τερπνότητι τὴν παροῦσαν φαιδρύνωμεν ἡμέραν καὶ κροτήσωμεν τὰ τοῦ μάκαρος ἀγωνίσματα· πρόκειται γὰρ λαμπρῶς εἰς εὐφημίαν ὁ θεῖος Γρηγόριος. Καὶ γὰρ τὰς τῶν αἰρέσεων προσβολὰς γενναίως ἐλών, εὐσεβείας λαμπρὰν στήλην ἔστησε· καὶ Πατέρων μέσον τὸ τῆς νίκης κλέος ἀράμενος, τὸν Σωτήρα δυσωπεῖ ταύτην σώζειν ἀπερίτρεπτον.

Εἰς τὰ ὑπερκόσμια σκηνώματα τὸ πνεῦμα σου, Γρηγόριε πάτερ σοφέ, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἀξίως ὑπεδέξατο· σὺ γὰρ τῆς Τριάδος γέγονας ὑπέρμαχος, μίαν Θεότητα ταύτην ἀνυμνήσας τρανώς, ἐνεργόν, θελητικὴν, κατὰ φύσιν μόνην παντοδύναμον, μιμούμενος τῶν ἀποστόλων καὶ Πατέρων τὴν ἐν τῷ κόσμῳ διδασκαλίαν. Τῶν θαυμάτων ὄθεν σοι τὴν ἐνεργειαν Χριστὸς νῦν δωρεῖται δεδαιῶν σου τοὺς λόγους. Διό σου σήμερον ἀνυμνοῦντες τὴν μετάστασιν, ὀρθοδόξως δοξάζομεν τὸν σὲ δοξάσαντα Κύριον.

(Ἀνατολίου)

(Δοξαστικὸν ἀποστίχων Μ. Ἑσπερινοῦ)

Ἔχει μὲν ἡ θειοτάτη σου ψυχὴ καὶ ἄμωμος, αἰοῖδιμε Δημήτριε, τὴν οὐράνιον Ἱερουσαλήμ κατοικητήριον, ἧς τὰ τεῖχη ἐν ταῖς ἀχράντοις χερσὶ τοῦ ἀοράτου Θεοῦ ἐζωγράφηται. Ἔχει δὲ καὶ τὸ πανέντιμον καὶ ἀθλητικώτατόν σου σῶμα τὸν περίκλυτον τοῦτον ναὸν ἐπὶ γῆς ταμεῖον ἄσυλον θαυμάτων, νοσημάτων ἀλεξιτήριον· ἐνθα προστρέχοντες τὰς ἰάσεις ἀρούμεθα. Φρούρησον, πανεύφημε, τὴν σὲ μεγαλύνουσαν πόλιν ἀπὸ τῶν ἐναντίων προσβολῶν, παρησίαν ὡς ἔχων πρὸς Χριστὸν τὸν σὲ δοξάσαντα.

(Ἀνδρέου Ἱεροσολυμίτου)

(Δοξαστικὸν τῶν Αἰνῶν)

Τὸν λόγχαις κληρωσάμενον τῆς σωτηρίου πλευράς τὴν χάριν, τῆς νυγείσης τῆ λόγχῃ, ἐξ ἧς ἡμῖν πηγάζει ὁ Σωτὴρ ζωῆς καὶ ἀφθαρσίας νάματα, Δημήτριον τιμήσομεν, τὸν σοφώτατον ἐν διδασκαίς καὶ στεφανίτην ἐν μάρτυσι· τὸν δι' αἵματος τελέσαντα τὸν τῆς ἀθλήσεως δρόμον καὶ θαύμασιν ἐκλάμπαντα πάση τῇ οἰκουμένη· τὸν ζηλωτὴν τοῦ Δεσπότη καὶ συμπαθεῖ φιλόπτωχον· τὸν ἐν πολλοῖς καὶ πολλὰκις κινδύνοις χαλεποῖς τῶν Θεσσαλονικέων προϊστάμενον· οὐ καὶ τὴν ἐτήσιον μνήμην γεραίροντες, δοξάζομεν Χριστὸν τὸν Θεόν, τὸν ἐνεργοῦντα δι' αὐτοῦ πᾶσι τὰ ἰάματα.

Ἔχει μὲν ἡ οὐρανία σου ψυχὴ καὶ ἄμωμος, πανάριστε Γρηγόριε, τὴν οὐράνιον Ἱερουσαλήμ σκηνὴν καὶ τέμενος, ἧς τὰ τεῖχη ἐν ταῖς ἀύλοις χερσὶ τοῦ ἀοράτου Θεοῦ ἐζωγράφηται. Ἔχει δὲ καὶ τὸ σεβάσιμον καὶ καρτερικώτατόν σου σῶμα, τῆς σοφίας Θεοῦ τὸν ναὸν ἐπὶ γῆς, ταμεῖον ἄσυλον θαυμάτων, χαρισμάτων ἄλλον παράδεισον· ἐνθα προστρέχοντες τὰ ἰάματα καρπούμεθα. Φρούρησον δεόμεθα τὴν σοὶ προσφιλεῖ ταύτην πόλιν ἐξ αἵρέσεων λύμης πονηρῶν, παρησίαν ὡς ἔχων πρὸς Χριστὸν τὸν σὲ δοξάσαντα.

Τὸν λόγχαις κατατρώσαντα τῆς δυσεθείας δεινοῦς προστάτας θεοπνεύστων λογίων, δι' ὧν ἡμῖν πηγάζει ὁ Σωτὴρ ζωῆς καὶ σωτηρίας νάματα, Γρηγόριον ὑμνήσομεν, τὸν σοφώτατον ἐν διδασκαίς καὶ θεολόγον λαμπρότατον, τὸν ἀναίμακτον τελέσαντα ὁμολογίας τὸν δρόμον, καὶ θαύμασι στηρίζοντα πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν· τὸν ζηλωτὴν ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων σύνδρομον· τῶν διαφόρων κινδύνων αἵρέσεων δεινῶν τὴν Χριστοῦ θείαν ποιμνὴν ἐξελόμενον· οὐ καὶ τὴν ἐτήσιον μνήμην νῦν ἄγοντες, δοξάζομεν Χριστὸν τὸν Θεόν, τὸν δι' αὐτοῦ τὴν εὐσεβῆ πίστιν δεβαιώσαντα.

Οί πέντε ὕμνοι οἱ ἀπαντῶντες εἰς ἑτέρας Ἀκολουθίας, ὡς προείπομεν, καὶ οἱ ὅποιοι συμπεριελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Φιλοθέου αὐτούσιοι εἰς τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ εἶναι οἱ ἑξῆς:

α') *Χριστὸν εἰσοικισάμενος ἐν τῇ ψυχῇ σου...* (Ἰδιόμελον λιτῆς Μ. Βασιλείου, ποίημα Γερμανοῦ).

β') *Λόγω Θεοῦ ἀνοίξας τὸ στόμα σου...* (Ἰδιόμελον λιτῆς Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου).

γ') *Ὁ τῆς ὀρθῆς πίστεως γενναῖος ἀγωνιστής...* (Δοξαστικὸν αἰνῶν Γρηγορίου Νύσσης, ποίημα Ἀνατολίου).

δ') *Γέγονας, Γρηγόριε, θεόπνευστον ὄργανον...* (Δοξαστικὸν μικροῦ ἑσπερινοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

ε') *Εἴληφας, ἱεράρχα, τὴν ἀνωτάτω φιλοσοφίαν...* (Ἰδιόμελον λιτῆς Χρυσοστόμου).

Προσθετέον ἐνταῦθα, ἐφ' ὅσον περὶ πηγῶν τοῦ Φιλοθέου ὁ λόγος, ὅτι εἰς τὸν κώδ. Ε. 155 τῆς Μεγίστης Λαύρας ἀπαντᾶται τὸ δοξαστικὸν *Τὴν τοῦ Κυρίου πτωχείαν ἐλόμενος ἐν τῇ Ἀκολουθίᾳ ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ* (5 Ἰουλίου)⁶¹, καὶ εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμ. 7 κώδικα τῶν Καυσοκαλυβίων τὸ Κάθισμα *Ἐσκήνωσεν ἐν σοὶ τεθειμένον ἐν τῇ Ἀκολουθίᾳ τοῦ Ἁγίου Εὐθυμίου τοῦ νέου Ἀθωνίτου* (15 Ὀκτωβρίου)⁶². Ταῦτα ἀρυόμεθα ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἀρχῶν (Initia) τῶν δύο αὐτῶν ὕμνων ὑπὸ τοῦ Σωφρονίου Εὐστρατιάδου. Λόγω τοῦ ὅτι ὁμοῦ δὲν εἶδομεν ἰδίους ὁμμασιν τοὺς περιέχοντας αὐτοὺς κώδικας, δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν οὔτε ἂν οἱ ὡς ἄνω ὕμνοι εἶναι ὁμοιοι κατὰ πάντα πρὸς τοὺς ἔχοντας τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ὕμνους τοῦ Φιλοθέου εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν οὔτε ἂν εἶναι προγενέστεροι ἢ μεταγενέστεροι αὐτῶν. Κατὰ συνέπειαν περαιτέρω διερεῦνσις αὐτῶν δὲν εἶναι ἐφικτή.

Ἡ γλῶσσα τῆς Ἀκολουθίας εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῶν ἀρχαίων ὕμνογράφων. Εἶναι ἢ καθαρῶς Ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα, δηλαδὴ ἢ γλῶσσα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων⁶³. Τοῦτο εἶναι φυσικὴ συνέπεια, ἐφ' ὅσον ἢ Ἁγία Γραφή καὶ τὰ συγγράμματα τῶν Ἁγίων Πατέρων ὑπῆρξαν πηγαὶ ἐμπνεύσεως τῶν ὕμνων τῆς Ἀκολουθίας, ὡς εἶδομεν εἰς τὰ ὀλίγα δείγματα τὰ ὅποια παρεθέσαμεν.

Ἡ γλαφυρότης τοῦ ὕφους, παρ' ὅτι ἐκφράζονται ὑψηλαὶ δογματικαὶ ἔννοιαι, προδίδει τὸ ἀναμφισβήτητον ὕμνογραφικὸν τάλαντον τοῦ Φιλοθέου τὸ ὅποιον συναγωνίζεται τὸ τῶν παλαιῶν ὕμνογράφων.

61. Πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ἰωάννης ὁ Κουκουζέλης ὁ μαίσιος καὶ ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ, ἐν ΕΕΒΣ τ. 14 (1938), σ. 38.

62. Τοῦ αὐτοῦ, Ταμείον Ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, ἐν ΕΦ τ. 37 (1938), σ. 260.

63. Πρβλ. Π. Ν. Τρεμπέλα, Ἐκλογή Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ὑμνογραφίας, Ἀθῆναι 1949, σ. κε'.

3. Περιεχόμενον

Ἡ ὑπὸ τοῦ κώδ. Ε παραδιδόμενη Ἀκολουθία, τὴν ὁποίαν καὶ παραθέτομεν ἵνα ψάλληται ἐπ' ἐκκλησίας, εἶναι ἀρτία κατὰ πάντα. Ἀναλυτικῶς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς κατὰ τμήματα ἔχει οὕτως:

Μικρὸς ἔσπερινός: Οὗτος ἀπαρτίζεται ἐκ τριῶν προσομοίων εἰς πρῶτον ἦχον, πρὸς τὸ *Τῶν οὐρανίων ταγμάτων*, καὶ δοξαστικοῦ εἰς ἦχον β'. Ἔτι ἐκ τριῶν ἀποστίχων εἰς ἦχον β', πρὸς τὸ *Οἶκος τοῦ Ἐφραθα*, καὶ δοξαστικοῦ εἰς ἦχον δ'. Ἀπολυτίκιον Ὁρθοδοξίας ὁδηγέ.

Μέγας ἔσπερινός: Ἐχει τρία προσόμοια εἰς ἦχον δ' (ἅτινα δευτεροῦνται), πρὸς τὸ *Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσιν*, καὶ δοξαστικὸν εἰς ἦχον πλ. β'. Ἀναγνώσματα τὰ ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ θείου Χρυσοστόμου. Ἡ λιτή ἀποτελεῖται ἐξ ἑπτὰ ἰδιομέλων εἰς ἦχους· πρῶτον, δεύτερον, τρίτον, τέταρτον καὶ δοξαστικοῦ εἰς πλ. δ'. Εἰς τὰ ἀπόστιχα ἔχομεν τρία στιχηρὰ προσόμοια ψαλλόμενα πρὸς τὸ *Χαίροις ἀσκητικῶν*, καὶ δοξαστικὸν εἰς ἦχον πλάγιον τοῦ τετάρτου.

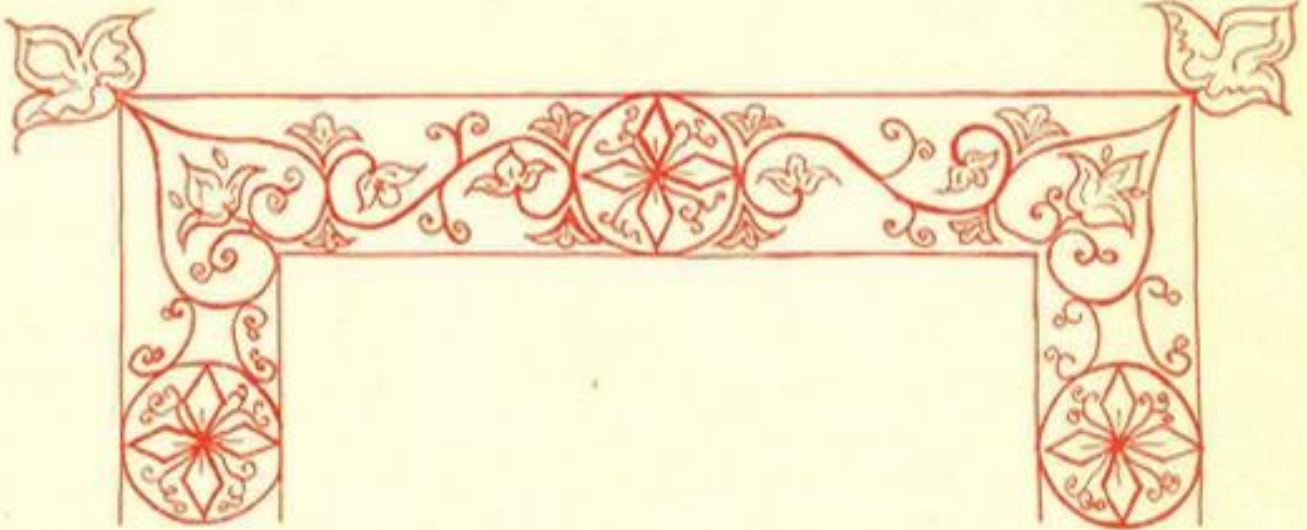
Ὁρθρος: Τὴν συνήθη διάταξιν ἣν ἔχουν οἱ ὄρθροι τῶν ἑορτῶν ἀκολουθεῖ καὶ οὗτος. Μετὰ τὴν πρώτην στιχολογίαν ἔχομεν δύο καθίσματα εἰς ἦχον α', πρὸς τὸ *Τὸν τάφον σου Σωτήρ*, καὶ μετὰ τὴν δευτέραν ἕτερα δύο ὁμότροπα τῶν προηγουμένων. Μετὰ τὸν Πολυέλαιον ἀκολουθοῦν δύο καθίσματα εἰς ἦχον πλ. δ', πρὸς τὸ *Τὴν σοφίαν καὶ Λόγον*⁶⁴, καὶ ἔπεται τὸ εἰς ἱεράρχην Εὐαγγέλιον τοῦ Ὁρθρου μεθ' ὃ ὁ Ν' Ψαλμὸς καὶ τὸ ἰδιόμελον, εἰς ἦχον πλ. β', *Ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐν χεῖλεσί σου*. Εἶτα ἄρχονται οἱ Κανόνες, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος τῆς Θεοτόκου *Πολλοῖς συνεχόμενος πειρασμοῖς* καὶ ἕτεροι δύο τοῦ Ἁγίου ἔχοντες ἀκροστιχίδας· *Τῶν θεολόγων συνωδὸν ἡμῶ τῶν μεγάλων καὶ Στάθμην ἀνυμνῶ δογμάτων τῶν ἐνθέων*, ἐν δὲ τοῖς θεοτοκίαις, ἀμφότεροι, *Φιλόθεος*.

Ἐκάστη ᾠδὴ τῶν Κανόνων ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων τροπαρίων καὶ ἐνὸς θεοτοκίου. Ἐξαιρέσει τῆς ζ' ᾠδῆς τοῦ δευτέρου Κανόνος τοῦ Ἁγίου καὶ τῆς θ' τοῦ πρώτου αἱ ὁποῖαι ἔχουν τρία τροπάρια καὶ πέντε, ἀντιστοιχῶς, μεθ' ἐνὸς θεοτοκίου. Μετὰ τὴν γ' ᾠδὴν, δύο Καθίσματα εἰς ἦχον πλ. δ', πρὸς τὸ *Τὴν Σοφίαν καὶ Λόγον*. Εἰς τὸ τέλος τῆς ς' ᾠδῆς, ἀκολουθοῦν τὸ κοντάκιον εἰς ἦχον πλ. δ', πρὸς τὸ *Τῇ ὑπερμάχῳ*, καὶ ὁ Οἶκος, πρὸς τὸ *Ἄγγελος πρωτοστάτης*· τὸ Μηνολόγιον μετὰ

64. Ὁ κώδιξ Ε ἔχει τὴν γραφὴν *Τὴν σοφίαν τοῦ Λόγου*, ὡς ἔχει ἀκολούθως καὶ ὁ κώδ. Ζ τὴν ὁποίαν προφανῶς ἀντέγραψε ἐξ αὐτοῦ ἢ ἐξ ἑτέρου ἀντιγραφέντος ἐκ τοῦ Ε. Τὴν γραφὴν τοῦ αὐτομέλου εἰς τὸν κώδ. Ζ ἐπισημαίνει καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Φουντούλης, βλ. Συμείων Θεσσαλονίκης Συγγράμματα..., σ. 132, ὑποσ. 7)

τῶν στίχων αὐτοῦ καὶ ἀρκούντως ἐκτενὲς Συναξάριον. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν Κανόνων ἔχομεν δύο ἑξαποστειλάρια, πρὸς τὸ *Τοῖς μαθηταῖς συν-
έλθωμεν*, καὶ ἔπονται τὰ τροπάρια τῶν Αἰνῶν, τὸ ὅλον τρία, εἰς ἦχον
πλ. δ', πρὸς τὸ Ἦ τοῦ παραδόξου θαύματος, καί, τέλος, δοξαστικὸν εἰς
ἦχον πλάγιον τοῦ δευτέρου.

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΑ ΗΜΩΝ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
[ΤΟΝ Π Α Λ Α Μ Α Ν]

5

[Ψαλλομένη τῇ 14ῃ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς ἢ τῇ πρὸ τῆς
ἑορτῆς τοῦ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ πατρὸς Κυριακῇ]

ΕΝ Τῷ ΜΙΚΡῷ ΕΣΠΕΡΙΝῳ

Εἰς τὸ Κύριε ἐκέκραξα ἰστώμεν στίχους δ' καὶ ψάλλομεν
10 Στιχηρὰ Προσόμοια.

Ἦχος α'. Τῶν οὐρανίων ταγμάτων.

Τὴν μακαρίαν ἐν κόσμῳ
ζωὴν διήνυσας·
καὶ νῦν τῶν μακαρίων
15 συνευφραίνῃ τοῖς δήμοις
καὶ γῆν τὴν τῶν πραέων ὡς πρᾶος οἰκεῖς,
ἱεράρχα Γρηγόριε,
χάριν θαυμάτων πλουτεῖς δὲ παρὰ Θεοῦ,
ἦν παρέχεις τοῖς τιμῶσί σε.

Ορθοδοξίας τὰ δόγματα
κατεφύτευσας,
κακοδοξίας, μάκαρ,
ἐκτεμῶν τὰς ἀκάνθας,
5 καὶ πίστεως τὸν σπόρον πληθύνας καλῶς
τῇ ἐπομβρία τῶν λόγων σου,
ἐκατοστεύοντα στάχυν ὡς πρακτικὸς
γεωργὸς Θεῷ προσήνεγκας.

Τὴν τοῦ ἀμέμπτου σου βίου,
10 μάκαρ, λαμπρότητα
ἐθαύμασαν ἀγγέλων
καὶ ἀνθρώπων οἱ δῆμοι·
καὶ γὰρ τῇ προαιρέσει στεῖρῶς ἀθλητῆς
καὶ ἀσκητῆς ἀναδέδειξαι
15 καὶ ἱεράρχης καὶ ἄξιος λειτουργὸς
τοῦ Θεοῦ καὶ φίλος γνήσιος.

Δόξα. Ἦχος 6'.

Εἰς τὰ ὑπερκόσμη σκηνώματα
20 τὸ πνεῦμά σου, Γρηγόριε Πάτερ σοφέ,
Χριστὸς ὁ Θεὸς
ἀξίως ὑπεδέξατο.
Σὺ γὰρ τῆς Τριάδος γέγονας ὑπέρμαχος,
μίαν θεότητα ταύτην ἀνυμνήσας τρανώς,
ἐνεργόν, θελητικὴν
25 κατὰ φύσιν, μόνην παντοδύναμον,
μιμούμενος τῶν ἀποστόλων καὶ Πατέρων
τὴν ἐν τῷ κόσμῳ διδασκαλίαν.
Τῶν θαυμάτων ὄθεν σοι τὴν ἐνέργειαν
Χριστὸς νῦν δωρεῖται
30 βεβαιῶν σου τοὺς λόγους.
Διό σου σήμερον
ἀνυμνοῦντες τὴν μετάστασιν,

ὀρθοδόξως δοξάζομεν
τὸν σὲ δοξάσαντα Κύριον.

Καὶ νῦν. **Θεοτοκίον**

Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου
5 **Τ**εῖς σὲ ἀνατίθην,
Μήτηρ τῆς ζωῆς,
φύλαξόν με ὑπὸ τὴν σκέπην σου.

Εἰς τὸν Στίχον Στιχηρὰ Προσόμοια.

Ἦχος δ΄. Οἶκος τοῦ Ἐφραθά.

10 **Κ**τήλην σε ἱερὰν
Κπίστεως ὀρθοδόξου
ἐγνωμεν, ἱεράρχα,
δι' ἧς αἵρετιζόντων
ἐκτρέπομεν τὰς φάλαγγας.

15 **Στίχ.** Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν, καὶ ἡ μελέτη τῆς καρ-
δίας μου σύνεισιν.

Κόσμου ἀπορῥαγείς
Κθεῶ ἠνώθης, μάκαρ
διὸ δοχεῖον ὠφθης
20 ἄξιον, ἱεράρχα,
τοῦ παναγίου Πνεύματος.

Στίχ. Στόμα δικαίου μελετήσῃ σοφίαν καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ
λαλήσῃ κρίσιν.

25 **Α**ἴγυπτον τῶν παθῶν
Ακατέλιπες, καὶ ὕψος
πρὸς ἀπαθείας ἤρθης,
ἐνθα Θεῶ ὠμίλεις
ὡς καθαρός, Γρηγόριε.

Δόξα. Ἦχος δ'.

Τὸν λόγχαις κατατρῶσαντα
 τῆς δυσσεβείας δεινοὺς προστάτας
 θεοπνεύστων λογίων,
 5 δι' ὧν ἡμῖν πηγάζει ὁ Σωτὴρ
 ζωῆς καὶ σωτηρίαςνάματα,
 Γρηγόριον ὑμνήσωμεν,
 τὸν σοφώτατον ἐν διδαχαῖς,
 καὶ θεολόγον λαμπρότατον,
 10 τὸν ἀναίμακτον τελέσαντα
 ὁμολογίας τὸν δρόμον
 καὶ θαύμασι στηρίζοντα πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν,
 τὸν ζηλωτὴν ἀποστόλων
 καὶ τῶν Πατέρων σύνδρομον,
 15 τῶν διαφόρων κινδύνων αἰρέσεων δεινῶν
 τὴν Χριστοῦ θείαν ποιμνην ἐξελόμενον.
 Οὐ καὶ τὴν ἐτήσιον μνήμην νῦν ἄγοντες,
 δοξάζομεν Χριστὸν τὸν Θεόν,
 τὸν δι' αὐτοῦ τὴν εὐσεβῆ πίστιν βεβαιώσαντα.

20

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον

Εκ παντοίων κινδύνων τοὺς δούλους σου φύλαττε,
 εὐλογημένη Θεοτόκε,
 ἵνα σὲ δοξάζωμεν
 τὴν ἐλπίδα τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

25

Τὸ νῦν ἀπολύεις... Τρισάγιον.

Καὶ τὸ ἀπολυτίκιον.

30

Ἦχος πλ. δ'.

Ορθοδοξίας ὁδηγέ,
 εὐσεβείας διδάσκαλε καὶ σεμνότητος,
 τῆς οἰκουμένης ὁ φωστήρ,
 ἀρχιερέων θεόπνευστον ἐγκαλλώπισμα,

5 Γρηγόριε σοφέ,
 ταῖς διδαχαῖς σου πάντας ἐφώτισας,
 λύρα τοῦ Πνεύματος·
 πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ
 σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

10 Δόξα. Ἐτερον μεταγενέστερον
 ὀρθοδοξίας ὁ φωστήρ,
 Ἐκκλησίας τὸ στήριγμα καὶ διδάσκαλε,
 τῶν μοναστῶν ἡ καλλονή,
 τῶν θεολόγων ὑπέρμαχος ἀπροσμάχητος,
 Γρηγόριε θαυματουργέ,
 Θεσσαλονίκης τὸ καύχημα,
 κήρυξ τῆς Χάριτος,
 15 ἰκέτευε διὰ παντὸς
 σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

20 Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.
 δι' ἡμᾶς γεννηθεῖς ἐκ Παρθένου
 καὶ σταύρωσιν ὑπομείνας ἀγαθέ,
 ὁ θανάτῳ τὸν θάνατον σκυλεύσας
 καὶ ἔγερσιν δείξας ὡς Θεός,
 μὴ παρίδης οὖς ἐπλάσας τῇ χειρὶ σου.
 Δείξον τὴν φιλανθρωπίαν σου, ἔλεῆμον·
 δέξαι τὴν τεκούσαν σε Θεοτόκον
 πρεσβεύουσαν ὑπὲρ ἡμῶν
 καὶ σῶσον, Σωτὴρ ἡμῶν,
 25 λαὸν ἀπεγνωσμένον.

Καὶ Ἀπόλυσις.

ΕΝ ΤΩ ΜΕΓΑΛΩ ΕΣΠΕΡΙΩ

Μετὰ τὸν Προοιμακόν, στιχολογοῦμεν τὴν α΄ Στάσιν τοῦ Καθίσματος Μακάριος ἀνήρ. Εἰς δὲ τὸ Κύριε ἐκέκραξα ἱστῶμεν Στίχους ζ΄ καὶ ψάλλομεν Στιχηρὰ Προσόμοια.

5 **Τ**ῆχος δ΄. Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσιν.
 ἦν λαμπάδα τὴν ἄσβεστον,
 τὸν πυρσὸν τὸν ἀκοίμητον
 ἐν θαλάσῃ πλέουσι,
 τὸν σωτήριον,
10 καὶ γαληνὸν καὶ ἀκύμαντον
 λιμένα τῆς Χάριτος,
 συνελθόντες ἐν ᾠδαῖς
 ἐπαξίως ὑμνοῦμέν σε,
 ἱκετεύοντες
15 νοητοῦ κλυδωνίου ἐκλυτροῦσθαι
 σαῖς εὐχαῖς τὴν Ἐκκλησίαν,
 ἧς ἀνδρικῶς προηγώνισαι.

Τὴν φωνὴν τὴν τοῦ Λόγου σε,
 τὴν πνοὴν τὴν τοῦ Πνεύματος,
20 τὴν πυρίνην γλῶττιάν τε
 τὴν ἀκάματον
 Θεολογίας, Γρηγόριε,
 τὴν ὕλην τὴν βέβηλον
 τῶν αἱρέσεων λαμπρῶς
25 ἐκτεφρώσασαν χάριτι·
 ἱκετεύομεν
 ἐναντίων δογμάτων ἐπηρείας
 λυτρωθῆναι ταῖς εὐχαῖς σου

τοὺς εὐσεβῶς ἀνυμνοῦντάς σε.

Εν ἀσκήσει τό πρότερον
 ἡσυχία τε λάμπαντα
 καὶ Γραφῶν τὸ δύσληπτον
 5 καὶ βαθύτατον
 μετὰ τοῦ Πνεύματος βλέψαντα,
 Χριστὸς τῇ λυχνίᾳ σε
 ἐπιτίθησι λαμπρῶς
 Ἐκκλησίας, Γρηγόριε,
 10 κόσμον ἅπαντα
 καταστράπτοντα, Πάτερ, τοῖς σοῖς λόγοις
 καὶ θαυμάτων τῇ δυνάμει
 τοὺς ἀστηρίκτους στηρίζοντα.

Δόξα. Ἦχος πλ. β'.

15 **Κ**ήμερον
 συγκαλεῖται ἡμᾶς
 τοῦ ἱεράρχου ἢ πανένδοξος πανήγυρις·
 δεῦτε οὖν, φιλέορτοι,
 συμφώνως ὑμνήσωμεν
 20 τὴν μνήμην αὐτοῦ λέγοντες·
 χαίροις ὁ τὸν χιτῶνα τῆς ἀσεβείας
 διαῤῥήξας διὰ τῆς πίστεως,
 τὴν δὲ στολὴν τὴν τοῦ Πνεύματος
 περιθεὶς τοῖς πιστεύουσι.
 25 Χαίροις ὁ καταργήσας
 τῶν κακοδόξων τὰς πανουργίας
 τῇ ἰσχύι τῇ δοθείσῃ σοι
 παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ.
 Χαίροις ὁ τῇ νεκρώσει τῶν μελῶν
 30 τὸ μακάριον πάθος ἀσκητικῶς
 ἡμῖν διαζωγραφήσας τοῦ Χριστοῦ·
 ὄν καθικέτευε,

διδασκάλων καλλώπισμα Γρηγόριε,
 λυτρωθῆναι ἡμᾶς αἰσθητῶν
 καὶ νοουμένων ἐχθρῶν
 καὶ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

5 Καὶ νῦν. **Θεοτοκίον.**

Τίς μὴ μακαρίσει σε,
 Παναγία Παρθένε;
 τίς μὴ ἀνυμνήσει σου
 τὸν ἀλόχευτον τόκον;
 10 ὁ γὰρ ἀχρόνως ἐκ Πατρὸς
 ἐκλάμπας Υἱὸς μονογενῆς
 ὁ αὐτὸς
 ἐκ σοῦ τῆς Ἄγνης προῆλθεν,
 ἀφράστως σαρκωθείς,
 15 φύσει Θεὸς ὑπάρχων
 καὶ φύσει γενόμενος
 ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς,
 οὐκ εἰς δυάδα
 προσώπων τεμνόμενος,
 20 ἀλλ' ἐν δυάδι φύσεων
 ἀσυγχύτως γνωριζόμενος.
 Αὐτὸν ἰκέτευε,
 σεμνὴ Παμμακάριστε,
 ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

25 **Εἴσοδος. Φῶς ἱλαρόν. Τὸ Προκείμενον τῆς ἡμέρας.**
Καὶ τὰ Ἀναγνώσματα.

Παροιμιῶν τὸ Ἀνάγνωσμα.

Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων, καὶ εὐλογία Κυρίου ἐπὶ κεφαλὴν αὐ-
 τοῦ. Μακάριος ἄνθρωπος, ὃς εὔρε σοφίαν, καὶ θνητός ὃς οἶδε φρόνη-
 σιν. Κρεῖσσον γὰρ αὐτὴν ἐμπορεύεσθαι, ἢ χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου θη-
 σαυρούς. Τιμωτέρα δέ ἐστι λίθων πολυτελῶν· πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον
 αὐτῆς ἐστίν. Ἐκ γὰρ τοῦ στόματος αὐτῆς ἐκπορεύεται δικαιοσύνη, νό-

μον δὲ καὶ ἔλεον ἐπὶ γλώσσης φορεῖ. Τοιγαροῦν ἀκούσατέ μου, ὦ τέκνα· σεμνὰ γὰρ ἔρῳ· καὶ μακάριος ἄνθρωπος, ὃς τὰς ἐμὰς ὁδοὺς φυλάξει. Αἱ γὰρ ἔξοδοί μου, ἔξοδοι ζωῆς, καὶ ἐτοιμάζεται θέλησις παρὰ Κυρίου. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ ὑμᾶς, καὶ προΐεμαι ἐμὴν φωνὴν υἱοῖς ἀνθρώπων. Ὅτι ἐγὼ ἡ Σοφία κατεσκεύασα βουλήν, καὶ γνῶσιν καὶ ἐννοϊαν ἐγὼ ἐπεκαλεσάμην. Ἐμὴ βουλή καὶ ἀσφάλεια, ἐμὴ φρόνησις, ἐμὴ δὲ ἰσχύς. Ἐγὼ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ, οἱ δὲ ἐμὲ ζητοῦντες εὐρήσουσι χάριν. Νοήσατε τοίνυν ἄκακοι πανουργίαν, οἱ δὲ ἀπαιδευτοὶ ἐνθεσθε καρδίαν. Εἰσακούσατέ μου καὶ πάλιν, σεμνὰ γὰρ ἔρῳ, καὶ ἀνοίγω ἀπὸ χειλέων ὀρθά. Ὅτι ἀλήθειαν μελετήσῃ ὁ λάρυγξ μου, ἐβδελυγμένα δὲ ἐναντίον ἐμοῦ χεῖλη ψευδῆ. Μετὰ δικαιοσύνης πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου, οὐδὲν ἐν αὐτοῖς σκολιόν, οὐδὲ στραγγαλιῶδες. Πάντα εὐθέα ἐστὶ τοῖς νοοῦσι, καὶ ὀρθά τοῖς εὐρίσκουσι γνῶσιν. Διδάσκω γὰρ ὑμῖν ἀληθῆ, ἵνα γένηται ἐν Κυρίῳ ἡ ἐλπίς ὑμῶν, καὶ πληθρῆσθε πνεύματος.

Σοφίας Σολομώντος τὸ ἀνάγνωσμα.

Στόμα δικαίου ἀποστάζει σοφίαν, χεῖλη δὲ ἀνδρῶν ἐπίστανται χάριτας. Στόμα σοφῶν μελετᾷ σοφίαν· δικαιοσύνη δὲ ῥύεται αὐτοὺς ἐκ θανάτου. Τελευτήσαντος ἀνδρὸς δικαίου οὐκ ὄλλυται ἐλπίς· υἱὸς γὰρ δίκαιος γεννᾶται εἰς ζωὴν, καὶ ἐν ἀγαθοῖς αὐτοῦ καρπὸν δικαιοσύνης τρυγῆσει. Φῶς δικαίοις διαπαντός, καὶ παρὰ Κυρίου εὐρήσουσι χάριν καὶ δόξαν. Γλῶσσα σοφῶν καλὰ ἐπίσταται, καὶ ἐν καρδίᾳ αὐτῶν ἀναπαύσεται σοφία. Ἀγαπᾷ Κύριος ὁσίας καρδίας· δεκτοὶ δὲ αὐτῷ πάντες ἄμωμοι ἐν ὁδῷ. Σοφία Κυρίου φωτιεῖ πρόσωπον συνετοῦ· φθάνει γὰρ τοὺς ἐπιθυμοῦντας αὐτήν, πρὸ τοῦ γνωσθῆναι, καὶ εὐχερῶς θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἀγαπῶντων αὐτήν. Ὁ ὀρθρῖσας πρὸς αὐτήν οὐ κοπιᾷσει· καὶ ὁ ἀγρυπνήσας δι' αὐτήν, ταχέως ἀμέριμνος ἔσται. Ὅτι τοὺς ἀξίους αὐτῆς αὐτὴ περιέρχεται ζητοῦσα, καὶ ἐν ταῖς τρίβοις φαντάζεται αὐτοῖς εὐμενῶς. Σοφίας οὐ κατισχύσει ποτὲ κακία. Διὰ ταῦτα καὶ ἐρασθῆς ἐγενόμην τοῦ κάλλους αὐτῆς καὶ ἐφίλησα ταύτην, καὶ ἐξεζήτησα ἐκ νεότητός μου, καὶ ἐζήτησα νύμφην ἀγαθέσθαι ἐμαυτῷ· Ὅτι ὁ πάντων Δεσπότης ἠγάπησεν αὐτήν. Μύστις γὰρ ἐστὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπιστήμης, καὶ αἰρέτις τῶν ἔργων αὐτοῦ. Οἱ πόνοι αὐτῆς εἰσιν ἀρεταί· σωφροσύνη δὲ καὶ φρόνησιν αὐτὴ διδάσκει· δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν, ὧν χρησιμώτερον οὐδὲν ἐστὶν ἐν δίῳ ἀνθρώποις. Εἰ δὲ καὶ πολυπειρίαν ποθεῖ τις, οἶδε τὰ ἀρχαῖα καὶ τὰ μέλλοντα εἰκάζειν· ἐπίσταται στροφὰς λόγων, καὶ λύσεις αἰνιγμάτων· σημεῖα καὶ τέρατα προγινώσκει, καὶ ἐκβάσεις καιρῶν καὶ χρόνων· καὶ πᾶσι σύμβουλος ἐστὶν ἀγαθῆ. Ὅτι ἀθα-

νασία ἐστὶν ἐν αὐτῇ, καὶ εὐκλεία ἐν κοινωνίᾳ λόγων αὐτῆς. Διὰ τοῦτο ἐνέτυχον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐδεήθην αὐτοῦ, καὶ εἶπον ἐξ ὅλης μου τῆς καρδίας· Θεὲ Πατέρων, καὶ Κύριε τοῦ ἐλέους, ὁ ποιήσας τὰ πάντα ἐν λόγῳ σου, καὶ τῇ σοφίᾳ σου κατασκευάσας τὸν ἄνθρωπον, ἵνα δεσπόζη τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων κτισμάτων, καὶ διέπη τὸν κόσμον ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ· δὸς μοι τὴν τῶν σῶν θρόνων πάρεδρον σοφίαν, καὶ μὴ με ἀποδοκιμάσης ἐκ παίδων σου· ὅτι ἐγὼ δούλος σός, καὶ υἱὸς τῆς παιδείας σου. Ἐξαλόστειλον αὐτὴν ἐξ ἀγίου κατοικητηρίου σου καὶ ἀπὸ θρόνου δόξης σου, ἵνα συμπαροῦσά μοι διδάξη με, τί εὐάρεστόν ἐστι παρὰ σοί. Καὶ ὁδηγήση με ἐν γνώσει, καὶ φυλάξη με ἐν τῇ δόξῃ αὐτῆς. Λογισμοὶ γὰρ θνητῶν πάντες δειλοὶ καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι αὐτῶν.

Σοφίας Σολομώντος τὸ Ἀνάγνωσμα.

Ἐγκωμιαζομένου δικαίου, εὐφρανθήσονται λαοί· ἀθανασία γὰρ ἐστὶν ἡ μνήμη αὐτοῦ, ὅτι καὶ παρὰ Θεῷ γινώσκειται, καὶ παρὰ ἄνθρωποις, καὶ ἄρεστή Κυρίῳ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Ἐπιθυμήσατε τοιγαροῦν, ὦ ἄνδρες, σοφίαν, καὶ ποθήσατε, καὶ παιδευθήσεσθε. Ἀρχὴ γὰρ αὐτῆς ἀγάπη, καὶ τήρησις νόμων. Τιμήσατε σοφίαν, ἵνα εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύσητε. Ἀπαγγελάτω ὑμῖν, καὶ οὐ κρύψω ἀφ' ὑμῶν μυστήρια Θεοῦ. Ὅτι αὐτὸς καὶ τῆς σοφίας ὁδηγὸς ἐστὶ, καὶ τῶν σοφῶν διορθωτὴς· καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ πᾶσα φρόνησις, καὶ ἐργασιῶν ἐπιστήμη. Ἡ πάντων τεχνίτις ἐδίδαξέ με σοφία· ἐστὶ γὰρ ἐν αὐτῇ πνεῦμα νοερὸν, ἅγιον, ἀπαύγασμα φωτὸς αἰδίου, καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Αὕτη φίλους Θεοῦ καὶ Προφήτας κατασκευάζει. Εὐπρεπεστέρα δέ ἐστιν ἡλίου, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀστέρων θέσιν· φωτὶ συγκρινομένη, εὐρίσκειται προτέρα. Αὕτη τοὺς θεραπεύσαντας αὐτὴν ἐκ πόνων ἐξῆύσατο, καὶ ὠδήγησεν ἐν τρίβοις εὐθείαις. Ἔδωκεν αὐτοῖς γνῶσιν ἀγίαν, καὶ διεφύλαξεν αὐτοὺς ἀπὸ ἐνεδρευόντων, καὶ ἀγῶνα ἰσχυρὸν ἐβράβευσεν αὐτοῖς, ἵνα γνῶσι πάντες, ὅτι δυνατωτέρα παντός ἐστὶν ἡ εὐσέβεια, καὶ οὐ μὴ κατισχύσῃ ποτὲ κακία σοφίας, οὐδ' οὐ μὴ παρελεύσεται πονηροὺς ἐλέγχουσα ἢ δίκη. Εἶπον γὰρ ἐν ἑαυτοῖς, λογισάμενοι οὐκ ὀρθῶς· Καταδυναστεύσωμεν τὸν δίκαιον, μὴ φεισώμεθα τῆς ὁσιότητος αὐτοῦ, μηδὲ ἐντραπῶμεν πολιὰς πρεσβύτου πολυχρονίου· ἔστω δὲ ἡμῶν ἡ ἰσχὺς νόμος. Καὶ ἐνεδρεύσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστὶ, καὶ ἐναντιοῦται τοῖς ἔργοις ἡμῶν καὶ ἐπιφημίζει ἡμῖν ἁμαρτήματα παιδείας ἡμῶν. Ἐπαγγέλλεται γνῶσιν ἔχειν Θεοῦ, καὶ παῖδα Κυρίου ἑαυτὸν ὀνομάζει. Ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἔλεγχον ἐννοιῶν ἡμῶν. Βαρὺς ἐστὶν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος· ὅτι ἀνόμοιοις τοῖς ἄλλοις ὁ βίος αὐτοῦ καὶ ἐξηλλαγμένοι αἱ τρίβοι αὐτοῦ.

Εἰς κίβδηλον ἐλογίσθημεν αὐτῷ καὶ ἀπέχεται τῶν ὁδῶν ἡμῶν, ὡς ἀπὸ ἀκαθαρσιῶν, καὶ μακαρίζει ἔσχατα δικαίων. Ἴδωμεν οὖν εἰ οἱ λόγοι αὐτοῦ ἀληθεῖς, καὶ πειράσωμεν τὰ ἐν ἐκβάσει αὐτοῦ. Ὑδρεὶ καὶ δασάνῳ ἐτάσωμεν αὐτόν, ἵνα γνῶμεν τὴν ἐπιείκιαν αὐτοῦ, καὶ δοκιμάσωμεν τὴν ἀνεξικακίαν αὐτοῦ. Θανάτῳ ἀσχήμονι καταδικάσωμεν αὐτόν· ἔσται γὰρ αὐτοῦ ἐπισκοπὴ ἐκ λόγων αὐτοῦ. Ταῦτα ἐλογίσαντο, καὶ ἐπλανήθησαν· ἀπετύφλωσε γὰρ αὐτοὺς ἡ κακία αὐτῶν. Καὶ οὐκ ἔγνωσαν μυστήρια Θεοῦ, οὐδὲ ἔκριναν, ὅτι σὺ εἶ Θεὸς μόνος, ὁ ζωῆς ἔχων καὶ θανάτου ἐξουσίαν, καὶ σώζων ἐν καιρῷ θλίψεως καὶ ῥυόμενος ἐκ παντὸς κακοῦ· ὁ οἰκτίρων καὶ ἐλεήμων, καὶ διδούς τοῖς Ὀσίοις σου χάριν, καὶ τῷ σῶ βραχίονι τοῖς ὑπερηφάνοις ἀντιτασσόμενος.

Εἰς τὴν Λιτὴν ἰδιόμελα

Ἦχος α΄.

15 **Ε**ὐφραίνου ἐν Κυρίῳ, πόλις Θεσσαλονίκη,
ἀγάλλου τὰς ἔγγιστα καὶ πόρρῳ συγκαλοῦσα,
Γρηγόριον τὸν πανένδοξον
καὶ σοφὸν διδάσκαλον τῆς ἀληθείας
ἐν κόλποις κατέχουσα
ὡς θησαυρὸν ἀνώλεθρον.
20 Χαρισμάτων τῶν αὐτοῦ νῦν κατατρύφα
καὶ βλέπε δραπετεύουσαν
νοσημάτων τὴν λύμην
καὶ εὐχαρίστως τῷ Σωτῆρι ἀνάκραξον,
Κύριε, δόξα σοι.

25

Ὁ αὐτὸς

Τῆ τῶν ἀσμάτων τερπνότητι
τὴν παροῦσαν φαιδρύνωμεν ἡμέραν
καὶ κροτήσωμεν τὰ τοῦ μάκαρος ἀγωνίσματα·
πρόκειται γὰρ λαμπρῶς εἰς εὐφημίαν
30 ὁ θεῖος Γρηγόριος·
καὶ γὰρ τὰς τῶν αἵρέσεων προσβολὰς
γενναίως ἐλών,
εὐσεβείας λαμπρὰν στήλην ἔστησε

καὶ Πατέρων μέσον
τὸ τῆς νίκης κλέος ἀράμενος,
τὸν Σωτῆρα δυσωπεῖ
ταύτην σφάζειν ἀπερίτρεπτον.

5

Ὁ αὐτὸς

τῆς ὀρθῆς πίστεως γενναῖος ἀγωνιστής,
ὁ συγκακοπαθήσας ὡς καλὸς στρατιώτης
Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ
καὶ τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσας,
ἀγωνίζου καὶ νῦν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας
τὸν καλὸν ἀγῶνα
διατηρῶν αὐτῇ
τῶν σῶν δογμάτων ἀσάλευτον
τὴν κρηπίδα, Γρηγόριε.

10

15

Ἦχος β΄.

Ἰληφας, ἱεράρχα,
τὴν ἀνωτάτω φιλοσοφίαν
καὶ ἔξω κόσμου ἐγένου
ζῶν ὑπὲρ τὰ δρώμενα
καὶ ἔσοπτρον ἀκηλίδωτον Θεοῦ
θεῖον ἀνεδείχθης·
καὶ ὦν ἀεὶ ἠνωμένος φωτὶ
φῶς προσελάμβανες
καὶ τρανότερον τοῦ μακαρίου ἔτυχες τέλους.
Πρέσβευε, Γρηγόριε,
ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

20

25

Ἦχος γ΄.

Χριστὸν εἰσοικισάμενος ἐν τῇ ψυχῇ σου
διὰ τῆς καθαρᾶς πολιτείας,
τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς,
ἱεροφάντα Γρηγόριε,

30

ποταμούς ανέβλυσας
 δογμάτων εὐσεβῶν τῇ οἰκουμένῃ
 ἐξ ὧν ποτιζόμενος
 ὁ πιστὸς τῆς Ἐκκλησίας λαὸς
 5 καρπὸν χειλέων
 ὁμολογούντων τὴν χάριν προσφέρει
 τῷ δοξάσαντι τὴν μνήμην σου
 εἰς αἰῶνα αἰῶνος.

Ἦχος δ΄.

10 **Γ**έγονας, Γρηγόριε,
 θεόπνευστον ὄργανον
 δι' οὗ ἡμῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐλάλησε·
 τῇ εὐσήμεν γὰρ βοῇ
 διέδραμε τὴν σύμπασαν
 15 ὁ φθόγγος τῆς διδασκαλίας σου
 καὶ μιμητὴς γενόμενος
 τῶν ἀποστόλων, ὅσιε,
 τὸν χῶρον κατέλαβες ἐκεῖνον
 ὃν ἐπόθησας.
 20 Πρόεσβευε τῷ Κυρίῳ, παμμακάριστε,
 εἰρηνεῦσαι τὸν κόσμον
 καὶ σῶσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ὁ αὐτὸς

25 **Α**ὐτὸς Θεοῦ
 ἀνοίξας τὸ στόμα σου
 τὸ τῆς σοφίας εἰλκυσας Πνεῦμα,
 καὶ πλήρης χάριτος γενόμενος
 τὰ θεῖα ἐδρόντησας δόγματα,
 τρισμάκαρ Γρηγόριε·
 30 καὶ ταῖς ἀγγελικαῖς συμμνηθεῖς δυνάμει
 τὸ τρισσὸν ἐκήρυξας φάος
 καὶ ἀμέριστον.

Διὸ ταῖς σαῖς ἔλλαμφθέντες θεηγορίαις
 Τριάδα προσκυνοῦμεν
 ἐν μιᾷ Θεότητι γνωριζομένην
 εἰς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

5

Δόξα. Ἦχος πλ. δ'.

Τὴν τοῦ Κυρίου πτωχείαν ἐλόμενος
 τῆς τῶν παθῶν τυραννίδος ἐκράτησας,
 καὶ τῆς τοῦ θείου Πνεύματος
 ἀξιωθεὶς ἐπιδημίας
 τῶν τούτου χαρισμάτων
 ἐμπλεως γέγονας·
 διὸ πλήρης τῶν σῶν θαυμάτων πᾶσα ἀκοή,
 πανένδοξε Γρηγόριε.

10

Καὶ νῦν οὐρανὸς μὲν ἔχει τὸ πνεῦμά σου,
 γῆ δὲ τὸ σῶμα σου·
 ἡμεῖς δὲ ταῖς σαῖς διδασκαλίαις
 σοφῶς παιδαγωγούμενοι,
 σὲ δυσωποῦμεν
 τοῦ Χριστοῦ τῆς μάνδρας νῦν μέμνησο,
 ὑπὲρ ἧς τοὺς πόνους ὑπήνεγκας,
 ὑπὲρ ἧς ὡς ἄσαρκος ἠθλησας·
 καὶ πρέσβευε τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ τῆς ποιμένης σου
 τοὺς ἐν ἀνάγκαις ἐπισκεπτόμενος
 καὶ ὑπὲρ πάντων τὸ θεῖον ἐξιλεούμενος.

25

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Δέσποινα, πρόσδεξαι
 τὰς δεήσεις τῶν δούλων σου
 καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς
 ἀπὸ πάσης ἀνάγκης καὶ θλίψεως.

Εἰς τὸν Στίχον Στιχηρὰ Προσόμοια.

Ἦχος πλ. α'. Χαίροις ἀσκητικῶν

X αἶροις τῆς εὐσεβείας φωστήρ,
τῆς Ἐκκλησίας ὁ λαμπρός, Πάτερ, ἥλιος,

5 τὸ κλέος τῶν μοναζόντων,
τῆς ἡσυχίας κανών,
ὁ τῆς θεωρίας καὶ τῆς πράξεως
διδάσκαλος ἄριστος,
ιεράρχα Γρηγόριε,

10 τὸ τῆς σοφίας
καὶ τῆς γνώσεως τέμενος,
λόγων σκήνωμα,
τῶν ἐντὸς καὶ τῶν θύραθεν.
Ὅργανον τὸ τοῦ Πνεύματος,

15 ψαλτήριον ἔμψυχον,
στόμα Κυρίου ἐξάγον
ἐξ ἀναξίου τὸν ἄξιον.
Χριστὸν καταπέμψαι
ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν δυσώπει

20 τὸ μέγα ἔλεος.

Στίχ. Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν, καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου σύνεσιν.

X αἶροις ὁ ὑψηλότετος νοῦς,
ὁ θεωρὸς τῶν μυστηρίων τοῦ Πνεύματος,

25 τὸ σκεῦός τῶν χαρισμάτων,
ἢ φωτοφόρος λαμπὰς
ἀστραπῆς τῆς θείας καὶ ἐλλάμψεως.

Ἀγάπης τὸ κράτιστον
καὶ σεπτὸν ἐνδιαίτημα,

30 ὁ πρᾶος ὄντως
καὶ ἀπλοῦς τε καὶ ἄκακος,
ἢ ἀνάπτυξις
τῶν Γραφῶν καὶ σαφήνεια,

θάλασσα νοημάτων τε
 τῶν θείων, Γρηγόριε,
 πέλαγος ἔνθεον λόγου
 διδασκαλίας ἀκένωτον·

5 Χριστὸν καταπέμψαι
 ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν δυσώπει
 τὸ μέγα ἔλεος.

Στίχ. Στόμα δικαίου μελετήσῃ σοφίαν, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ
 λαλήσῃ κρίσιν.

10 **Χ**αίροις θεολογίας θυθός,
 ὀρθοδοξίας ὁ κανὼν ὁ εὐθύτατος,
 Τριάδος τὴν μίαν Φύσιν
 ὁ καταγγείλας τρανώς
 ἐν μιᾷ θελήσῃ ἐνεργείᾳ τε

15 ἀπλήν τὴν Θεότητα
 παντοδύναμον, ἄκτιστον,
 ὁ καταισχύνας
 τοὺς τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος
 καὶ τὴν ἄχρονον

20 ἀθετήσαντας θέωσιν,
 στόμα τῶν θεολόγων,
 ἱεράρχα Γρηγόριε,
 δόξα Πατέρων ἐνθέων
 καὶ κοινωνέ τε καὶ σύμψηφε,

25 φωστὴρ Ἐκκλησίας,
 ὁ δωρούμενος εὐχαῖς σου
 τὸ μέγα ἔλεος.

Δόξα. Ἦχος πλ. δ΄.

30 **Ε**χει μὲν ἡ οὐρανία σου ψυχὴ καὶ ἄμωμος,
 πανάριστε Γρηγόριε,
 τὴν οὐράνιον Ἱερουσαλήμ
 σκηνὴν καὶ τέμενος,

- ἥς τὰ τείχη
 ἐν ταῖς ἀύλοις χερσὶ
 τοῦ ἀοράτου Θεοῦ ἐζωγράφηται.
 Ἔχει δὲ
 5 καὶ τὸ σεβάσμιον καὶ καρτερικώτατόν σου σῶμα
 τῆς σοφίας Θεοῦ τὸν ναὸν ἐπὶ γῆς
 ταμεῖον ἄσυλον θαυμάτων
 χαρισμάτων ἄλλον παράδεισον,
 10 ἔνθα προστρέχοντες
 τὰ ἰάματα καρπούμεθα.
 Φρούρησον, δεόμεθα,
 τὴν σοὶ προσφιλεῖ ταύτην πόλιν
 ἐξ αἰρέσεων λύμης πονηρῶν,
 παρῆρσιαν ὡς ἔχων πρὸς Χριστὸν
 15 τὸν σὲ δοξάσαντα.

Καὶ νῦν. **Θεοτοκίον.**

- Α**νύμφευετε Παρθένε,
 ἢ τὸν Θεὸν ἀφράστως
 συλλαβοῦσα σαρκί,
 20 Μήτηρ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου
 σῶν οἰκετῶν παρακλήσεις
 δέχου, Πανάμωμε,
 ἢ πᾶσι χορηγοῦσα
 καθαρισμὸν τῶν πταισμάτων·
 νῦν τὰς ἡμῶν ἰκεσίας προσδεχομένη
 δυσώπει σωθῆναι πάντας ἡμᾶς.

Τὸ Νῦν ἀπολύεις... Τρισάγιον.

Καὶ τὸ ἀπολυτίκιον.

- 30 Ἦχος πλ. δ'.
 ῥθοδοξίας ὁδηγέ,
 εὐσεβείας διδάσκαλε καὶ σεμνότητος,

τῆς οἰκουμένης ὁ φωστήρ,
 ἀρχιερέων θεόπνευστον ἐγκαλλώπισμα,
 Γρηγόριε σοφέ,
 ταῖς διδαχαῖς σου πάντας ἐφώτισας,
 5 λύρα τοῦ Πνεύματος·
 πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ
 σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

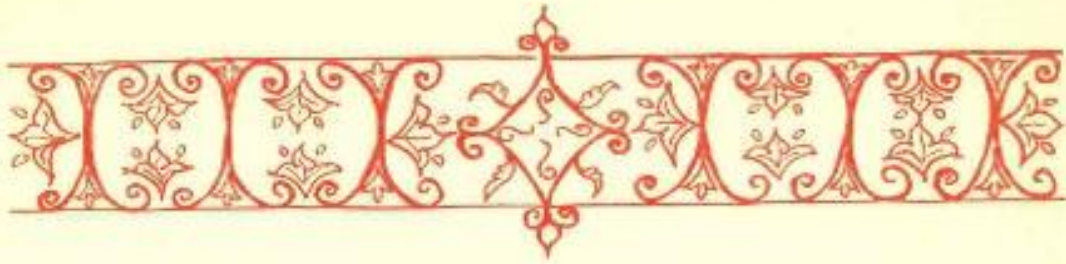
Δόξα. Ἔτερον μεταγενέστερον

10 ρθοδοξίας ὁ φωστήρ,
 Ἐκκλησίας τὸ στήριγμα καὶ διδάσκαλε,
 τῶν μοναστῶν ἡ καλλονή,
 τῶν θεολόγων ὑπέρμαχος ἀπροσμάχητος,
 Γρηγόριε θαυματουργέ,
 Θεσσαλονίκης τὸ καύχημα,
 15 κήρυξ τῆς Χάριτος,
 ἰκέτευε διὰ παντός
 σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον

20 δι' ἡμᾶς γεννηθεῖς ἐκ Παρθένου
 καὶ σταύρωσιν ὑπομείνας ἀγαθέ,
 ὁ θανάτῳ τὸν θάνατον σκυλεύσας
 καὶ ἐγερσιν δείξας ὡς Θεός,
 μή παρίδης οὐς ἔπλασας τῇ χειρὶ σου.
 Δείξον τὴν φιλανθρωπίαν σου, ἐλεῆμον
 25 δέξαι τὴν τεκοῦσαν σε Θεοτόκον
 πρεσβεύουσαν ὑπὲρ ἡμῶν
 καὶ σῶσον, Σωτὴρ ἡμῶν,
 λαὸν ἀπεγνωσμένον.

Καὶ Ἀπόλυσις

· ΕΝ ΤΩ ΟΡΘΡῳ

Μετὰ τὴν α΄ Στιχολογίαν

Κάθισμα. Ἦχος α΄. Τὸν τάφον σου Σωτήρ.

5 **Τ**ὸν θεῖον τοῦ Χριστοῦ
ἱεράρχην ὑμνοῦμεν,
τὸν στῦλον τοῦ πυρός,
τοῦ φωτός τὴν νεφέλην,
ἐν Πνεύματι προάγοντα
10 Ἰσραὴλ νέον σήμερον
καὶ εἰσάγοντα
εἰς νοητὴν γῆν εἰρήνης,
τὴν μητρόπολιν
τῶν ἐν Χριστῷ πρωτοτόκων,
τὸν μέγαν Γρηγόριον.

15 Δόξα. Τὸ αὐτό.
Καὶ νῦν. Θεοτοκίον

Εσκήνωσεν ἐν σοὶ
τῆς Θεότητος ὄλον
τὸ πλήρωμα, ἀγνή,
20 ὡς ὁ Παῦλος προέφη,
καὶ πᾶσαν ἐθεούργησε
τῶν βροτῶν φύσιν, Δέσποινα·
σὺ δὲ γέγονας
ἀρχὴ τῆς χάριτος ταύτης
25 καὶ σωτήριος
χειραγωγὸς τῶν ἐν πίστει
καὶ πόθῳ τιμώντων σε.

Μετὰ τὴν 6' Στιχολογίαν Κάθισμα.

Ἦχος ὁ αὐτός.

5 **Α**ουσάμενος καλῶς
 σῶν δακρῦων τοῖς ρείθροις
 τὸ Πνεῦμα νοητῶς
 ὑπεδέξω τὸ θεῖον
 καὶ Χάριτος, θεσπέσιε,
 κοινωνὸς ἐχρημάτισας
 καὶ θεώσεως
 10 τῆς ὑπὲρ φύσιν καὶ λόγον,
 ἦν ἐκήρυξας
 ἄκτιστον πᾶσι καὶ μίαν,
 θεόφρον Γρηγόριε.

Δόξα. Τὸ αὐτό.

15 **Κ**αὶ νῦν. Θεοτοκίον
 ωτὸς τοῦ νοητοῦ
 τὸ λαμπρότατον σκεῦος,
 τὸ σκότος τῆς ἐμῆς
 λῦσον, Κόρη, καρδίας
 20 παθῶν τε τὸ βαρύτερον
 ἄχθος, δέομαι, κούφισον,
 ὀδηγοῦσά με
 πρὸς μετανοίας τὰς τρίβους
 καὶ τοῦ μέλλοντος
 25 καταξιοῦσα φωτὸς με,
 πανάμωμε Δέσποινα.

Μετὰ τὸν Πολυέλαιον.

30 **Α**κάθισμα. Ἦχος πλ. δ'. Τὴν Σοφίαν καὶ Λόγον.
 ποστὰς τῶν ῥεόντων, Πάτερ σοφέ,
 βασιλείων καὶ φίλων καὶ συγγενῶν,
 ἐκθήσω τὰ μένοντα
 καὶ ἐστῶτα, μακάριε,

καὶ οἰκίαν πᾶσαν
καὶ γένος προσήγαγες
τῷ Δεσπότη πάντων
σεπτὸν ὀλοκάρπωμα.
5 ὼν καὶ καθηγήσω
τὴν ψυχὴν ἀγιάσας
καὶ νοῦν σὺν τῷ σώματι
τῷ Κυρίῳ, Γρηγόριε,
θεωρία καὶ πράξει τε·
10 πρέσβευε αὐτῷ ἐκτενωῶς
τῶν πταισμάτων ἄφεσιν δωρήσασθαι
τοῖς ἐορτάζουσι πόθῳ
τὴν ἀγίαν μνήμην σου.

Δόξα. Τὸ αὐτό.

15 Καὶ νῦν. Θεοδοκίον
Εκ σαρκὸς σου φορέσας ὡς ἀγαθὸς
τὴν μορφὴν ὁ Δεσπότης τὴν δουλικήν,
ἐθέωσε, Δέσποινα,
ἐνωθεὶς καθ' ὑπόστασιν
20 καὶ τὴν φύσιν πᾶσαν
πληρώσας τοῦ Πνεύματος,
τῶν ἀγίων δῆμους
εἰργάσατο χάριτι·
ᾔθεν τὴν αἰτίαν
25 τῶν ἀρρήτων πραγμάτων
καὶ πρώτην τοῦ Πνεύματος
πληρωθεῖσαν ὑμνοῦντές σε
ἐκ καρδίας βοῶμέν σοι·
χαῖρε σωτηρίας ἀρχηγέ,
30 τῶν πταισμάτων χαῖρε ἢ λύτρωσις,
τῶν προσκυνούντων ἐν πίστει
τὸν Τόκον σου, <ἄχραντε>

Εἶτα οἱ ἀναβαθμοὶ· τὸ α΄ ἀντίφωνον τοῦ δ΄ ἤχου.

Προκείμενον. Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν, καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου σύνεσιν.

Στίχ. Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες
5 οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην.

Εὐαγγέλιον. Τὸ ἐν τῷ ὄρθρῳ τοῦ Χρυσοστόμου.

ἽΟ Ν΄. Δόξα. Ταῖς τοῦ ἱεράρχου πρεσβείαις..

Καὶ νῦν. Ταῖς τῆς Θεοτόκου...

Καὶ τὸ ἰδιόμελον. ἽΗχος πλ. β΄.

10 **Στίχ.** Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου καὶ
κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά
μου.

Εξεχύθη ἡ χάρις ἐν χεῖλεσί σου,
ὄσιε Πάτερ,

15 καὶ γέγονας ποιμὴν
τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας
διδάσκων τὰ λογικὰ πρόβατα
πιστεύειν εἰς Τριάδα ὁμοούσιον
ἐν μιᾷ Θεότητι.

20 **Εἶτα** τὸ Σῶσον ὁ Θεός τὸν λαόν σου...

Καὶ οἱ Κανόνες. Εἰ οὐκ ἔστι Κυριακή, ψάλλεται πρῶτον ὁ
κανὼν τῆς Θεοτόκου μετὰ τῶν εἰρμῶν εἰς 5΄ καὶ τοῦ ἁγίου
οἱ δύο.

ἽΩδὴ α΄. ἽΗχος πλ. δ΄.

25 **ἽΟ Εἰρμός.** Ὑγρὰν διοδεύσας.

Μολλοῖς συνεχόμενος πειρασμοῖς
πρὸς σὲ καταφεύγω
σωτηρίαν ἐπιζητῶν·

ὦ Μῆτερ τοῦ Λόγου καὶ Παρθένε,

30 τῶν δυσχερῶν καὶ δεινῶν με διάσωσον.

Μαθῶν με ταράττουσι προσβολαί
πολλῆς ἀθυμίας
ἐμπιπλῶσαί μου τὴν ψυχὴν·
εἰρήνευσον, Κόρη, τῇ γαλήνῃ
5 τῇ τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ σου Πανάμωμε.

Εωτῆρα τεκοῦσάν σε καὶ Θεὸν
δυσωπῶ, Παρθένε,
λυτρωθῆναί με τῶν δεινῶν·
σοὶ γὰρ νῦν προσφεύγων ἀνατείνω
10 καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν.

Νοσοῦντα τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν
ἐπισκοπῆς θείας
καὶ προνοίας τῆς παρὰ σοῦ
ἀξίωσον, μόνη Θεομήτορ,
15 ὡς ἀγαθὴ ἀγαθοῦ τε λοχεύτρια.

Εν θλίψει με ὄντα καὶ συμφορᾷ
ἐπισκοπῆς θείας
καὶ προνοίας, μόνη ἀγνή,
ἀξίωσον, ὅπως σὲ δοξάζω
20 τὴν θεοδόξαστον καὶ ὑπεράμωμον.

*Ὁ Κανὼν τοῦ Ἁγίου, οὗ ἡ ἀκροστιχίς·
Τῶν θεολόγων συνωδὸν ἕμνῳ τῶν μεγάλων, Φιλόθεος
ᾠδὴ α΄. Ἦχος πλ. δ΄.*

Τὸ Εἰρμός. Ἀρματηλάτην Φαραώ.
25 ὶν θεολόγων τῶν τριῶν τὸν σύμπνουν τε
καὶ συνωδὸν σε καὶ νῦν
ἀνευφημεῖν, Πάτερ,
ἐν ᾠδαῖς προθέμενος
τὴν τῆς Τριάδος ἐμπνευσιν δι' ὑμῶν ἐξαιτοῦμαι
30 καὶ λόγον, ὃν συνεπνεύσατε,

μάκαρ ιεράρχα Γρηγόριε.

5 **Ω**ς θεολόγοι και σοφοὶ καὶ ῥήτορες
καὶ συγγραφεῖς ἱεροὶ
τῶν ἱερῶν λόγων
καὶ δογμάτων ἄριστοι
τρεῖς θεοφόροι κήρυκες,
τὸν κλεινὸν ὑμῶν μύστην
καὶ συνωδὸν καὶ ὁμώνυμον
ὑμνων κοινωνὸν καὶ νῦν ἔχετε.

10 **Ν**όμους φιλίας καὶ θεσμούς τοὺς ἄνωθεν
τετιμηκότες καλῶς
οἱ τρεῖς Θεοῦ λόγῳ
προσφυῶς ἠρμόσθητε
Χριστὸν ἐν μέσῳ φέροντες,
15 ὡς ἐκεῖνος προέφη,
νῦν δὲ πλουτεῖτε καὶ τέταρτον
ὄντως συμφυᾶ καὶ ὁμότροπον.

20 **Θ**εολογίας τῆς σεπτῆς τὰς σάλπιγγας,
τὰς τῆς Τριάδος φωνάς,
τὰς ἱερὰς μούσας
ἱερῶς ὑμνήσωμεν·
Βασίλειον, Γρηγόριον,
Ἰωάννην τὸν μέγαν
σὺν Γρηγορίῳ τῷ πνεύσαντι
25 χάριν σὺν αὐτοῖς τὴν τοῦ Πνεύματος.

Θεοτοκίον

30 **Θ**ῖλοι σοφίας γεγονότες ἐνθεοὶ
ἐνυποστάτου Θεοῦ
καὶ ἱερὸς οἶκος
τὸν ναὸν τὸν ἔμψυχον,

ὄν ἑαυτῷ ἐδείματο,
τὴν Παρθένον, τοῖς λόγοις
ὡς Θεοτόκον ἐκήρυξαν
κόσμῳ τὰ τῆς χάριτος ὄργανα.

- 5 **Κανὼν ἕτερος, οὐ ἢ ἀκροστιχίς·**
Στάθμην ἀνυμνῶ δογμάτων τῶν ἐνθέων, Φιλόθεος.

Ῥδή α'.

Ἦχος α'. Ὁ Εἰρμός. Σοῦ ἢ τροπαιοῦχος δεξιά.

- 10 **Κ**ὺ τῶν χαρισμάτων τῆ πηγῇ
καὶ τῆ σοφίᾳ τοῦ Πνεύματος, ἐνδοξε,
στόμα καὶ διάνοιαν
ὑποδαλῶν, χάριτος ὄφθης πέλαγος·
οὐ σταγόνα, Πάτερ,
κάμοι παράσχου ὑμνοῦντι σε.

- 15 **Τ**ύπος καὶ κανὼν ὑπερφυῆς
μοναδικῆς πολιτείας σὺ γέγονας
στόμα θεολόγων τε
ἱεραρχῶν καὶ διδασκάλων ἐνθεον·
ὄθεν συνελθόντες
20 ὁμοῦ τὸν ὕμνον σοὶ πλέκουσιν.

- Α**λλος ὄφθης, Πάτερ, ἐκ γαστροῦς
Ἱερεμίας γνωστός, τῷ ποιήσαντι
ὄλος ἀνακείμενος,
ἡγιασμένος ὄλος θεοφόρος τε·
25 ὄθεν σου τὸ στόμα
Θεοῦ τοὺς λόγους ἐδέξατο.

Θρόνῳ παρεστῶς τῷ τοῦ Θεοῦ
σὺν τοῖς ἀγγέλοις, θεόπτα Γρηγόριε,

αίγλης ἀπολαύων τε
 νῦν ἐμφανῶς τῆς ἀπροσίτου, πρέσβευε
 σκότους ἁμαρτίας
 ἡμᾶς λυθῆναι, δεόμεθα.

5

Θεοτοκίον

ὡς τὸ ἀνατεῖλαν ἐκ τῆς σῆς,
 Θεογεννήτορ, νηδύος θεάσασθαι
 ποθῶν ὁ Γρηγόριος
 σὲ πρεσβευτήν καὶ συνεργὸν προβάλλεται
 καὶ τῆς ποθουμένης
 ἐκ σοῦ τετύχηκε χάριτος.

10

Καταδασία: Ἀνοίξω τὸ στόμα μου...

ᾠδὴ γ'

Τῆς Θεοτόκου. Ὁ Εἰρμός. Οὐρανίας ἀψίδος.

15

Μροστασίαν καὶ σκέπην
 ζωῆς ἐμῆς τίθημι
 σὲ Θεογενήτορ Παρθένε·
 σὺ μὲ κυδέρνησον
 πρὸς τὸν λιμένα σου,
 τῶν ἀγαθῶν ἡ αἰτία,
 τῶν πιστῶν τὸ στήριγμα,
 μόνη Πανύμητε.

20

25

Κετεύω, Παρθένε,
 τὸν ψυχικόν τάραχον
 καὶ τῆς ἀθυμίας τὴν ζάλην
 διασκεδάσαι μου·
 σὺ γὰρ Θεόνυμφε
 τὸν ἀρχηγὸν τῆς γαλήνης,
 τὸν Χριστόν, ἐκύησας,
 μόνη Πανάχραντε.

30

Ενεργέτην τεκοῦσα,
 τὸν τῶν καλῶν αἴτιον,
 τῆς εὐεργεσίας τὸν πλοῦτον
 πᾶσιν ἀνάδλυσον·
 5 πάντα γὰρ δύνασαι
 ὡς δυνατὸν ἐν ἰσχύι
 τὸν Χριστὸν κυήσασα,
 Θεομακάριστε.

Χαλεπαῖς ἀρρώστιάς
 καὶ νοσεροῖς πάθεσιν
 10 ἐξεταζομένῳ, Παρθένε,
 σὺ μοι βοήθησον·
 τῶν ἰαμάτων γὰρ
 ἀνελλιπῆ σε γινώσκω
 15 θησαυρόν, Πανάμωμε,
 τὸν ἀδαπάνητον.

Τοῦ Ἁγίου. Ὁ Εἰρμός: Ὁ στερεώσας κατ' ἀρχάς.

Επὶ τὴν πέτραν σέ, Χριστέ,
 θεολογίας τὸν πύργον
 20 ἔδομήσαντο οἱ τρεῖς σου τεχνῖται,
 τῶν πνευμάτων προσβολαῖς
 τῶν ἐναντίων ἄσειστον·
 ὄθεν τοὺς πολεμίους
 ἐστῶς Γρηγόριος ἔτρεψεν.

Θεολόγος ὁ στερεός,
 ὁ τῆς σοφίας ὀπλίτης,
 25 ὡς ὀολίσιν ἀστραπῶν κεχρημένος
 πετροδόλοις τε στεροῖς
 τοῖς τῶν Πατέρων δόγμασιν
 30 αἰρετικῶν γενναίως
 συντρίβει λόγοις τὰς φάλαγγας.

Αόγω Θεοῦ τὸ νοητὸν
 ὡς διανοίξαντες στόμα
 ἐφειλκύσαντο τὸ Πνεῦμα τὸ θεῖον
 τῆς Τριάδος οἱ λαμπροὶ
 5 τρεῖς θεοφόροι κήρυκες·
 οἷσπερ, σοφέ, συμπνεύσας
 πολυθεΐαν ἐλίκμησας.

Οἱ λογικοὶ νῦν οὐρανοὶ
 τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας,
 10 οἱ τὴν δόξαν διηγούμενοι τούτου
 θείας δόξης κοινωνοὺς,
 θεῖοι Πατέρες, δείξατε
 τοὺς τὴν ὑμῶν ἐνδόξιος
 μνήμην τελοῦντας τὴν ἐνδοξον.

15 **Θεοτοκίον**
Ιδεῖν τὴν δόξαν σου τρανώς
 οἱ θεολόγοι, Παρθένε,
 παρεσκεύασαν ἀνθρώπους τοῖς λόγοις,
 τὸ μυστήριον τοῦ σοῦ
 20 Τόκου λαμπρῶς κηρύξαντες·
 ὄν ταῖς εὐχαῖς ἐκείνων
 ἴλεων πᾶσιν ἀπέργασαι.

Ἄλλος τοῦ Ἁγίου.

Ὁ Εἰρμός: Ὁ μόνος εἰδὼς τῆς τῶν βροτῶν.

25 **Μ**ωρίαν, σοφέ, τὴν κοσμικὴν
 σοφίαν ἠγησάμενος
 τὴν τοῦ Σταυροῦ μωρίαν ἠγάπησας,
 καὶ τοῦτον ἄρας ἐπ' ὤμων ἔδειξας,
 ὡς ὁ Παῦλος ἔφησε,
 30 τὸ μωρίας πρόσχημα

τῆς τοῦ κόσμου σοφίας ὑπέρτερον.

5 **Η**γάπησας, Πάτερ, ἐκ ψυχῆς
 πτωχείαν καὶ ταπείνωσιν
 καὶ τὸ λιτὸν τοῦ βίου καὶ ἄσκευον·
 ἀνθρώπους φεύγων ὄθεν, ἐδίωκες
 τὰς ἐρήμους πάντοτε,
 Εἰς ὁσμὴν τῶν μύρων σου,
 Χριστῷ κράζων, δραμοῦμαι ὀπίσω σου.

10 **Η**εκρώσας, σοφέ, τὸν παλαιὸν
 φθειρόμενόν τε ἄνθρωπον
 δι' ἐγκρατείας πάσης καὶ νήψεως,
 πηγαῖς δακρῶν καινῶς λουσάμενος
 διὰ βίου εἴληφας
 τὸ ἀρχαῖον κάλλος σου
 15 ἐν Χριστῷ, τὸν καινὸν ἐνδυσάμενος.

Αινέσωμεν πλήθη μοναστῶν
 μιγάδων τε συστήματα
 σὺν ἱερεῦσι πᾶσιν οἱ τρόφιμοι
 μουσῶν καὶ λόγων ἐνθέων σήμερον
 20 τὸν κοινὸν διδάσκαλον,
 τὸν ἡμᾶς κοσμήσαντα
 πράγμασί τε καὶ λόγοις, Γρηγόριον.

Θεοτοκίον
 25 **Ι**δὼν ἦν ἐπόθησας αὐγὴν
 τοῦ Πνεύματος, Γρηγόριε,
 τῇ προστασίᾳ τῆς Θεομήτορος
 τρανῶς τε ταύτῃ νῦν ἐλλαμπόμενος
 ταύτην καθικέτευε
 σκότους τῶν παθῶν ἡμᾶς
 30 ἀπαλλάξαι φωτὶ τῷ τῆς χάριτος.

Καταβασία. Τοὺς σοὺς ὑμνολόγους Θεοτόκε...

Κάθισμα

5 **Ε** Ἦχος πλ. δ'. Τὴν Σοφίαν καὶ Λόγον.
 γκρατεία καὶ νήψει καὶ προσευχῇ,
 παρθενία πτωχεία καὶ τῷ καινῷ
 λουτῆρι, Γρηγόριε,
 τῶν δακρῶν καθάρας σου
 τὴν καρδίαν ὄλος
 10 μετάρσιος γέγονας
 καὶ Χριστῷ συνήφθης
 ἐν πνεῦμα γενόμενος·
 ὄθεν ὡς ὁ Παῦλος
 τῶν ἀρρήτων ἀκούσας
 καὶ σκεῦος γενόμενος
 15 ἐκλογῆς σὺ ἐβάστασας
 τοῦ Κυρίου τὸ ὄνομα,
 ἄκτιστον κηρύξας τρανῶς
 καὶ ἀπλῆν καὶ μίαν Θεότητα,
 ἦν πρεσβεύων μὴ παύσῃ
 20 σωθῆναι τὴν ποίμνην σου.

Δόξα. Τὸ αὐτό.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον

25 τὸ πρὶν ἐκ μὴ ὄντων παραγαγὼν
 τὰς τῶν ὄντων οὐσίας, Λόγε Θεοῦ,
 τιμήσας εἰκόνι τε
 καὶ χειρὶ σου τὸν ἄνθρωπον
 καὶ φθαρέντα τοῦτον
 ἀπάτη τοῦ ὄφρεως
 ἀναπλάσας αὐθις
 30 Σταυρῷ τῷ Τιμίῳ σου
 πᾶσαν τε τὴν φύσιν
 ἀγίασας, οἰκτίρμον.

τῷ θείῳ σου Πνεύματι
 καὶ σαρκὸς τῷ προσλήμματι,
 τῆς Μητρὸς σου δεήσεσι,
 Δέσποτα Χριστὲ ὁ Θεός,
 5 τῶν πταισμάτων δώρησαι τὴν ἄφεσιν
 τοῖς προσκυνούσιν ἐν πίστει
 τὸ κράτος σου, <Κύριε>.

ᾠδὴ δ΄.

Τῆς Θεοτόκου. Ὁ Εἰσμός: Εἰσακήκοα Κύριε.

10 **Τ**ῶν Παθῶν μου τὸν τάραχον,
 ἢ τὸν κυβερνήτην τέκοῦσα Κύριον,
 καὶ τὸν κλύδωνα κατεύνασον
 τῶν ἐμῶν πταισμάτων, Θεοσύμφευτε.

15 **Ε**ὐσπλαχνίας τὴν ἄβυσσον
 ἐπικαλούμένῳ τῆς σῆς παράσχου μοι,
 ἢ τὸν εὐσπλαγχνον κύησασα,
 καὶ Σωτῆρα πάντων τῶν ὑμνούντων σε.

20 **Ὁ**ί ἐλπίδα καὶ στήριγμα
 καὶ τῆς σωτηρίας τείχος ἀκράδαντον
 κερκτημένοι σε, Πανάμωμε,
 δυσχερείας πάσης ἐκλυτρούμεθα.

25 **Α**πολαύοντες, Πάναγνε,
 τῶν σῶν δωρημάτων σοὶ χαριστήρια
 ἀναμέλομεν ἐφύμνια
 οἱ γινώσκοντές σε Θεομήτορα.

Επί κλίνης ὀδύνης μου
 καὶ τῆς ἀρρωστίας κατακειμένῳ μοι
 ὡς φιλάγαθος βοήθησον,

Θεοτόκε, μόνη ἀειπάρθενε.

Τοῦ Ἁγίου. Ὁ Εἰσμός: Σὺ μου ἰσχύς.

5 **Γ**ῆς μὲν ὑμεῖς
καὶ τῆς σαρκὸς ἀνεδύθητε
κατὰ φύσιν
ἄνθρωποι γενόμενοι,
τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα δὲ τὸν χοῦν
ὑμῶν ἐκνικῆσαν
10 εἰς οὐρανοὺς ἀνεδίβασεν,
ἔνθα φιλοσοφοῦντες
ἔτελεῖτε, Πατέρες,
λελυμένοι σαρκὸς καὶ πρὸ λύσεως.

15 **Ω**ς εὐγενῆς
ὄρηξ, θεόφρον Γρηγόριε,
ἐκ τῆς ῥίζης
ὄντως ἀνεβλάστησας
τῆς εὐσεβείας καὶ νοητῶς
τὸν τῆς Ἐκκλησίας
παράδεισον κατεκόσμησας
20 καρποῖς θεολογίας
καὶ λαμπρᾶς πολιτείας
καλλωπίζων καὶ τρέφων ἑκάστοτε.

25 **Ἦ**ος ἡμῖν
σὺ ἀνεφάνης, Γρηγόριε,
θεολόγος
βάσις τε τῆς πίστεως,
ῥεῦμα καινὸν ὄντως καὶ χρυσοῦν,
λόγοις τοῖς ἐνθέοις
τῆς Ἐκκλησίας τὰ λῆια
30 ἀρδεύων καὶ πιαίνων

καὶ πολύχουν ἀνέλκων
εὐσεβείας καὶ γνώσεως ἄσταχυν.

5 **Κ**άρκα Θεὸς
ὑπερβολῇ ἀγαθότητος
καὶ πτωχεία,
καὶ Θεὸν ἐργάζεται
καὶ τῇ Θεότητι τῇ αὐτοῦ
ὑπὲρ νοῦν πλουτίζει
10 τὴν ἀνθρωπίνην εὐτέλειαν,
ἧς ὑμεῖς μετασχόντες
θαυμαστῶς, θεοφόροι,
τὸ μυστήριον πάντας διδάσκετε.

Θεοτοκίον

15 **Λ**όγον Θεοῦ
τρανώς ἐν στόματι φέροντες,
θείαν χάριν
πνεόντες τοῦ Πνεύματος,
τὴν σωτηρίαν θεοπρεπῶς
τὴν τῶν ὁμοφύλων
20 αὐτῷ καλῶς συνεπνεύσατε,
τὴν τοῦ Λόγου Μητέρα
καὶ τὴν σάρκωσιν τούτου
τοῦ κηρύγματος σχόντες ὑπόθεσιν.

25 **Ἔτερος.** Ὅρος σὲ τῇ χάριτι.

30 **Ν**ύκτα τὴν ἀσέληνον καὶ σκότος, Γρηγόριε,
τὸ τῶν παθῶν τῆς προσευχῆς
ῥάβδω μαστίξας, ὡς Μωσῆς
τὴν Αἴγυπτον, ἔδραμες
ὑπερφυσῶς πρὸς θεωρίαν τὴν ἐνθεον
καὶ νομοθέτης ἡμῖν κεχηρημάτικας.

Υψους ἐπιβάς τοῦ θείου, Πάτερ Γρηγόριε,
 τῶν ἀρετῶν, ὡς ἐν Θαβώρ
 Χριστοῦ οἱ φίλοι μαθηταί,
 ἐκεῖνον τεθέασαι
 5 τὴν φυσικὴν καὶ θεῖαν δόξαν ἐκφαίνοντα
 καὶ θεωθεῖς ἄλλος πέφηνας ἥλιος.

Μύστης τῆς Θεότητος, θεόπτα Γρηγόριε,
 καὶ τῶν ἀρρήτων κοινωνὸς
 σὺ γεγονῶς θεολογεῖς
 10 αὐτῆς τὸ μυστήριον,
 μίαν αὐτὴν ἀνακηρύξας καὶ ἄκτιστον
 δυνάμει φύσει τρισὶν ὑποστάσεσιν.

Θεοτοκίον

Λόγον τὴν γεννήσασαν Θεοῦ τὸν ἀπόρρητον
 15 λόγοις ὑμνήσας ἱεροῖς
 καὶ τὸ μυστήριον τρανώς
 τῆς Θείας σαρκώσεως
 ἀνακηρύξας, ταύτην νῦν καθικέτευε
 τὴν Ἐκκλησίαν φυλάττειν ἀκύμαντον.

20 **Καταδασία.** Τὴν ἀνεξιχνίαστον...

ᾠδὴ ε΄.

Τῆς Θεοτόκου. Ὁ Εἰρμός: Φώτισον ἡμᾶς.

Εμπλησον, Ἄγνη,
 εὐφροσύνης τὴν ζωὴν ἡμῶν
 25 τὴν σὴν ἀκήρατον διδοῦσα χαράν,
 τῆς εὐφροσύνης
 ἣ γεννήσασα τὸν αἴτιον.

Λύτρωσαι ἡμᾶς
 ἐκ κινδύνων, Θεοτόκε Ἄγνη,

ἡ αἰωνίαν τεκοῦσα λύτρωσιν,
καὶ τὴν εἰρήνην
τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν.

5 **Ἄ** ὑσον τὴν ἀχλὺν
τῶν παισμάτων μου, Θεόνυμφε,
τῷ φωτισμῷ τῆς σῆς λαμπρότητος,
ἡ φῶς τεκοῦσα
τὸ θεῖον καὶ προαιώνιον.

10 **Ἰ** ασαι, Ἄγνη,
τῶν παθῶν μου τὴν ἀσθένειαν
ἐπισκοπῆς σου ἀξιῶσασα
καὶ τὴν ὑγείαν
ταῖς πρεσβεΐαις σου παράσχου μοι.

Τοῦ Ἁγίου: Ἰνατί με ἀπώσω.

15 **Υ** λικὴν ὑπερβάντες
ἅπασαν προσπάθειαν, οἱ τρεῖς μακάριοι,
τῇ σεπτῇ Τριάδι
κατὰ χάριν ἀύλως συνήφθητε,
σπουδαστὴν δὲ τοῦτον
20 καὶ κοινωνὸν τέταρτον σχόντες
ὥσπερ κτίσιν τὴν πίστιν συνέχετε.

25 **Ν** ομικοὺς πάντας τύπους
καὶ σκιας καὶ σύμβολα διετρανώσατε
τῷ φωτὶ τοῦ Λόγου
πρὸς τὸ πνεῦμα καλῶς μεθελκύσαντες·
οἷς καὶ νοῦν καὶ λόγον
ὁ θεηγόρος νοῦς συνάψας,
ὁ Γρηγόριος, κόσμον ἐφώτισεν.

5 **Ω**ς καινάς ὄντως πλάκας
 Μωυσῆς ὁ δεύτερος, Πατέρες ἔνθεοι,
 τὰ καινὰ πυκτία
 καὶ τοὺς λόγους ὑμῶν ὑπεδέξατο
 ἀναπτύσσων ταῦτα
 καὶ Ἰσραὴλ ἄγων τὸν νέον
 πρὸς Θεόν, ὁ πυρίπνους Γρηγόριος.

10 **Δ**ιαβάντες ὡς πάλαι
 Μωυσῆς τὴν Αἴγυπτον, Πατέρες ἔνδοξοι,
 ἀμαρτίας σκότους
 καὶ βυθοῦ δυσσεβείας ἐρρύσασθε,
 τῷ δὲ φίλῳ τούτῳ
 τὴν τοῦ λαοῦ δημαγωγίαν,
 ὡς Μωυσῆς Ἰησοῦ, κατελίπετε.

15 **Θεοτοκίον**
Ον ἐκήρυξας κόσμῳ
 Τόκον ἀνερμήνευτον, Πάτερ Γρηγόριε,
 τοῦτον ἱκετεύων
 σὺν τρισὶ διδασκάλοις ἐκάστοτε
 20 μηδαμῶς ἐλλίπτῃς·
 ὑπὲρ ἡμῶν τὴν Θεοτόκον
 ὀδηγὸν καὶ προστάτιν γὰρ κέκτησαι.

Ἄλλος: Ὁ φωτίσας τὴν ἐλλάμψει.

25 **Ν**οῦς ὁ μέγας
 τῆς σοφίας βυθὸς ὁ ἀπόρρητος
 εὐρηκῶς σου,
 θεοφόρε, τὸν νοῦν καταγώγιον
 ἑαυτῷ κατάλληλον
 νοῦν καὶ σοφίας ὄργανόν σε
 τῇ Ἐκκλησίᾳ δεδώρηται.

 ς φωστήρα
 φαεινὸν πρὶν ὁ Ἄθως, Γρηγόριε,
 ἀνατείλας
 τῇ λαμπρᾷ σε τῶν πόλεων δίδωσι
 5 τῷ φωτὶ τοῦ Πνεύματος
 ταύτην ἐνθέως φρουκτωροῦντα
 καὶ πατρικῶς προϊστάμενον.

 ῶρον θεῖον
 ἐκ Θεοῦ σὲ καὶ πλοῦτον ἀκένωτον
 10 εὐραμένη
 Θεσσαλῶν ἡ κρατίστη μητρόπολις
 συγκαλεῖ τὰς γείτονας
 πρὸς κοινωνίαν τῶν σῶν λόγων
 καὶ τῶν θαυμάτων, μακάριε.

 ι ποθοῦντες
 τοὺς ἀγῶνας καὶ λόγου τὰς χάριτας
 Γρηγορίου
 καὶ τὸν ἕμνον αὐτῷ νῦν προσάγοντες,
 15 τοῦτον ἱκετεύσωμεν
 20 εὐχαῖς τὸν Κτίστην καὶ Δεσπότην
 ἰλεων πᾶσιν ἐργάσασθαι.

Θεοτοκίον

 φωτίσας
 25 γῆς τὸ πλάτος τοῦ ἡλίου λαμπρότητι
 φῶς ἐφάνη
 τοῖς ἐν σκότει, Παρθένε, ἀνέσπερον·
 ὄνπερ καθικέτευε
 σκότους δεινοῦ τῆς ἁμαρτίας
 ἡμᾶς λυτρώσασθαι, Δέσποινα.

30 **Καταβασία.** Ἐξέστη τὰ σύμπαντα..

ᾠδὴ 5'. Τῆς Θεοτόκου.

Ὁ Εἰρμός: Τὴν δέησιν ἐκχεῶ.

- Θ**ανάτου καὶ τῆς φθορᾶς ὃς ἔσωσεν
 5 ἑαυτὸν ἐκδεδωκὼς τῷ θανάτῳ
 τὴν τῇ φθορᾷ
 καὶ θανάτῳ μου φύσιν
 κατασχεθεῖσαν, Παρθένε, δυσώπησον
 τὸν Κύριόν σου καὶ Υἱὸν
 τῆς ἐχθρῶν κακουργίας με ῥύσασθαι.
- 10 **Π**ροστάτιν σε τῆς ζωῆς ἐπίσταμαι
 καὶ φρουρὰν ἀσφαλεστάτην, Παρθένε,
 τῶν πειρασμῶν
 διαλύουσαν ὄχλον
 καὶ ἐπηρείας δαιμόνων ἐλαύνουσαν·
 15 καὶ δέομαι διὰ παντὸς
 τῶν παθῶν μου ῥυσθῆναι, Πανάμωμε.
- 20 **Ω**ς τεῖχος καταφυγῆς κεκτήμεθα
 καὶ ψυχῶν σε παντελῆ σωτηρίαν
 καὶ πλατυσμὸν
 ἐν ταῖς θλίψεσι, Κόρη,
 καὶ τῷ φωτί σου αἰεὶ ἀγαλλόμεθα·
 ὦ Δέσποινα, καὶ νῦν ἡμᾶς
 ἐκ παθῶν καὶ κινδύνων διάσωσον.
- 25 **Ε**ν κλίνῃ νῦν ἀσθενῶν κατάκειμαι
 καὶ οὐκ ἔστιν ἴασις τῇ σαρκί μου·
 ἀλλ' ἢ Θεὸν
 καὶ Σωτῆρα τοῦ κόσμου
 καὶ τὸν λυτῆρα τῶν νόσων κηήσασα,
 σου δέομαι τῆς ἀγαθῆς·
 30 ἐκ φθορᾶς νοσημάτων ἀνάστησον.

Τοῦ Ἁγίου: Ἰλάσθητί μοι Σωτήρ.

5 **Ο**ἱ νοητοὶ ποταμοὶ
ὡς παραδείσου ἐκβλύσαντες
τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ
τὸ πρόσωπον ἄρθουσι
καὶ καταπιαίνουσι
τὸ τῆς οἰκουμένης
τὰς αἵρέσεις κατακλύζοντες.

10 **Ν**ομὴν λοιμοῦ νοητοῦ
ἐστήσατε, τῶν αἵρέσεων,
ισχύι λόγου, οἱ τρεῖς,
καὶ Πνεύματος χάριτι·
ἦνπερ ἀναζήσασαν
ἀναιρεῖ γενναίως
15 ὁ Γρηγόριος ἐν Πνεύματι.

20 **Υ**πνον τοῖς σοῖς ὀφθαλμοῖς
καὶ τοῖς βλεφάροις, Γρηγόριε,
οὐκ ἔδωκας νυσταγμὸν
Γραφὰς ἐξηγούμενος
τοῦ Πνεύματος χάριτι,
θεολόγων λόγοις
τὰς αἵρέσεις ἐκτρεπόμενος.

25 **Η**εγίστην νῦν ἐν Χριστῷ
τὴν παρησίαν εὐράμενος
σὺν διδασκάλοις τρισὶ
καὶ φίλοις ἰκέτευε
τοῦ σώζεσθαι ἄτρωτον
τὴν ἐκείνου ποιμνην,
ὑπὲρ ἧς κεκοπιάκατε.

Θεοτοκίον

5 **Θ**εὸν τεκοῦσα σαρκί
 θεοῦς βροτοῦς ἀπετέλεσας
 μεθέξει τῇ θεϊκῇ
 καὶ χάριτι, Δέσποινα·
 οἱ τέτταρες φίλοι σου
 βεβαιοῦσι τοῦτο
 καὶ τοῖς λόγοις καὶ τοῖς πράγμασιν.

Ἔτερος: Σπλάγχνων Ἰωνᾶν.

10 **Τ**νὼμων ἀρετῆς
 ὁ ἔνθεος βίος σου
 ὠράθη πιστοῖς
 ὄντως, Γρηγόριε,
 εὐσεβείας δὲ
 15 στάθμη λόγος ὁ σὸς
 καὶ τὰ δόγματα,
 οἷς τὸ γνήσιον καὶ νόθον διακρίνεται,
 ἕνα τὸν Θεὸν κηρύττουσι
 παντοδύναμον μόνον καὶ ἄκτιστον.

20 **Μ**ίαν εὐσεβῶς
 κηρύξας Θεότητα
 ὁ μέγας ἡμῖν
 ὤφθη Γρηγόριος,
 ὑποστάσεις
 25 ἐν Τρισὶ μιᾷ φύσει
 δυνάμεσι
 διὰ πάντων τὴν αὐτὴν ἀπλὴν καὶ ἄκτιστον,
 πάντας καταισχύνας ἄριστα
 τοὺς ληροῦντας κτιστὴν τὴν Θεότητα.

Α νουν τὸν σκαιὸν
 ἐλέγχεις Ἰακίνδυνον,
 ὡς πρὶν Βαβυλῶνα
 τὸν ὑπερήφανον·
 5 ταῖς Ἑλλήνων γὰρ
 κοινωνήσαντες δόξαις
 κατήγαγον
 τὴν θεότητα εἰς κτίσιν, ἀτιμάσαντες,
 ὡσπερ Ἰουδαῖοι πρότερον,
 10 τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ ἀξίωμα.

Τ ῦπους παρασχῶν
 δογμάτων, Γρηγόριε,
 καὶ λόγους λαμπροῦς,
 οἷσπερ ἀνέπτυξας
 15 τὴν διάνοιαν
 τῶν σεπτῶν θεολόγων
 ἐν Πνεύματι,
 σαῖς εὐχαῖς ἀκαινοτόμητα συντήρησον
 ταῦτα, τὴν Χριστοῦ λυτρούμενος
 20 Ἐκκλησίαν ἐκ πάσης αἰρέσεως.

Θεοτοκίον

Θρόνων, Χερουβείμ
 δυνάμεων, Δέσποινα,
 καὶ πάσης ὁμοῦ
 25 τῆς ἄνω Τάξεως
 ὑπερτέρα σὺ
 ἀνεδείχθης, ὡς θρόνος
 ἀπόρρητος
 χρηματίσασα Θεοῦ τῆς ὑποστάσεως,
 30 ὄνπερ ὡς Υἱόν σου ἴλεων
 τοῖς πιστῶς σε ὑμνοῦσιν ἀπέργασαι.

Καταδασία. Τὴν θεϊαν ταύτην καὶ πάντιμον...

Κοντάκιον.

Ἦχος πλ. δ'. Τῇ ὑπερμάχῳ.

5 **Τ**ὸ τῆς σοφίας ἱερὸν καὶ θεῖον ὄργανον,
θεολογίας τὴν λαμπρὰν συμφώνως σάλπιγγα,
ἀνυμνοῦμέν σε, Γρηγόριε θεοῶδημον·
ἀλλ' ὡς νοῦς τῷ Πρῶτῳ Νῶ νῦν παριστάμενος
πρὸς Αὐτὸν τὸν νοῦν ἡμῶν, Πάτερ, ὁδήγησον
ἵνα κράζωμεν· χαῖρε, κήρυξ τῆς χάριτος.

10 **Ὁ Οἶκος.**
Ἄγγελος ἀνεφάνης ἐπὶ γῆς τῶν ἀρρήτων
τά θεῖα τοῖς βροτοῖς ἐξαγγέλλων·
ταῖς γὰρ τῶν ἀσωμάτων φωναῖς
ἀνθρωπίνῳ νῶ τε καὶ σαρκὶ χρώμενος
15 ἐξέστησας καὶ ἔπεισας
βοᾶν, σοι, θεορρήμον, ταῦτα·

Χαῖρε, δι' οὗ τὸ φῶς ἐκηρύχθη·
χαῖρε, δι' οὗ τὸ σκότος ἠλάθη.
Χαῖρε, τῆς Ἀκτίστου Θεότητος ἄγγελε·
20 χαῖρε, τῆς κτιστῆς καὶ μωρᾶς ὄντως ἔλεγχε.
Χαῖρε, ὕψος ἀνεπίδατον τὴν Θεοῦ φύσιν εἰπών·
χαῖρε, βάθος δυσθεώρητον τὴν ἐνέργειαν εἰπών.
Χαῖρε, ὅτι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καλῶς εἶπας·
χαῖρε, ὅτι τὰς δόξας τῶν κακούργων ἐξεῖπας.
25 Χαῖρε, φωστήρ ὁ δείξας τὸν Ἥλιον·
χαῖρε, κρατῆρ, τοῦ νέκταρος πάροχε.
Χαῖρε, δι' οὗ ἡ ἀλήθεια λάμπει·
χαῖρε, δι' οὗ ἐσκοτίσθη τὸ ψεῦδος·
Χαῖρε, κήρυξ τῆς χάριτος.

Τῆ ΙΔ΄ τοῦ παρόντος μηνός, ἡ κοίμησις τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης <τοῦ Παλαμᾶ >

Στίχοι

Φωτὸς λαμπρὸν κήρυκα, νοῦν ὄντως μέγαν,
 Πηγὴ φάους ἄδυτον ἄγει πρὸς φέγγος.
 Χριστῷ συνήφθης γρηγορῶν φερωνύμως·
 καὶ ζῆς μεταστάς, θαυματουργεῖς δ' ἐν τάφῳ.
 Τί ἄν σε, Γρηγόριε, τίς ἐπαινέσαι
 τιμῆς Θεοῦ λαχόντα τῆς ἐκ θαυμάτων.
 Γρηγόριος θάνεν ἀρχιθύτης τετάρτη δεκάτῃ τε.

10

τοῦ θείου καὶ ἀνεσπέρου φωτὸς υἱός, ὁ ἀληθῆς τῷ ὄντι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος καὶ θαυμαστός τῶν θείων ὑπηρέτης καὶ λειτουργὸς πατρίδα μὲν ἔσχε τὴν τῶν πόλεων Βασιλεύουσαν, γο-
 15 νέας δὲ περιφανεῖς καὶ ἐνδόξους οὐ τὸν ἕξω μόνον καὶ κατ' αἰσθησιν ἄνθρωπον ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον τὸν ἐνδον καὶ μὴ ὁρώμενον.

Ἐν ἀπαλῇ δὲ πάνυ τῇ ἡλικίᾳ τελευτήσαντος αὐτῷ τοῦ πατρός, ἡ μή-
 τηρ αὐτόν τε καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφὰς ἐν παιδείᾳ καὶ νο-
 θεσίᾳ Κυρίου καὶ ἱεροῖς γράμμασιν ἔτρεφέ τε καὶ ἐξεπαίδευε· τὸν δὲ
 20 θαυμαστὸν Γρηγόριον καὶ τὴν ἕξω σοφίαν ἐς διδασκάλου φοιτῶντα, καλῶς ἐξασκήσαι διέγνω. Ὅς ὀξύτητι φύσεως σπουδὴν συμμιξας κατὰλληλον ἐν ὀλίγῳ τε παντοίαν λογικὴν ἐπιστήμην συνειλοχῶς, εἰκο-
 σαετῆς που γεγονώς, πάντα χαμαίζηλα καὶ ὄνειρων ἀπατηλότερα λογι-
 σάμενος πρὸς τὸν πάσης σοφίας αἴτιον καὶ χορηγὸν δι' ἐμμελοῦς ἀγω-
 25 γῆς ἀναδραμεῖν ἐζήτηι Θεὸν καὶ διὰ βίου τελεωτέρου αὐτῷ ἑαυτὸν ὄλον ἀναθεῖναι.

Ἐνθεν τοι καὶ ἀποκαλύπτει τὸν θεοφιλῆ σκοπὸν τῇ μητρὶ καὶ τὸν ἐκ πολλοῦ πρὸς Θεὸν αὐτοῦ πόθον καὶ διάπτυρον ἔρωτα κάκεινην ὁμοίως εὐρίσκει τὰ αὐτὰ τε ὠδίνουσαν ἐκ μακροῦ καὶ τοῖς ἴσοις αὐτῷ χαίρου-
 30 σαν. Αὐτίκα τοίνυν ἡ μήτηρ τοὺς παῖδας περὶ αὐτὴν συναθροίσασα καὶ ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά, μετ' εὐφροσύνης εἰπούσα, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός, τὴν τε γνώμην αὐτῶν ἀποπειράται, ἣν ἔχουσι περὶ τὰ καλά, καὶ τὸν τοῦ μεγάλου σκοπὸν αὐτοῖς ἀνακαλύπτει. Κάκεινος παραινετικοῖς λόγοις πρὸς αὐτοὺς χρησάμενος θάπτον ἢ λόγος πειθομένους ἀπαντας
 35 ἔσχε καὶ πρὸς τὸν ὁμοιον αὐτῷ πόθον καὶ τὴν τοῦ βίου φυγὴν ἐπομέ-
 νους προθύμως.

Ὅθεν καὶ τὰ ὄντα τοῖς πένησιν εὐαγγελικῶς διανείμας, εὐμένειάν τε βασιλικὴν καὶ τιμὰς καὶ κρότους τοὺς ἐν βασιλείοις εὐψύχως καταλιπὼν τῷ Χριστῷ ἠκολούθησε, τὴν μητέρα μὲν καὶ τὰς ἀδελφὰς παρθενῶνι ἐγκαταστήσας, τοὺς ἀδελφοὺς δὲ συμπαραλαβὼν καὶ τὸ τῆς ἀγιωσύνης ἐπώνυμον Ὅρος, τὸν Ἄθω, καταλαβὼν. Ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀδελφοὺς τέως ἑτέραις πείθει προσμένειν μοναῖς, ἅτε τοῦ καιροῦ μὴ διδόντος ἠνωμένους ἀλλήλοις τὸν κατὰ Θεὸν βίον ἀνύειν. Ἐαυτὸν δὲ εἰς ὑποταγὴν θαυμασίου τινὸς ἀνδρὸς καὶ καθ' ἡσυχίαν μόνῳ Θεῷ ζῶντος παραδίδωσι, τοῦνομα Νικοδήμου, παρ' οὗ πᾶσαν ἐντολήν, πᾶσαν ἀρε-

10 τὴν ἐν ταπεινώσει ψυχῆς δι' ἔργων μεμαθηκῶς καὶ τὴν τῆς Πανάγνου Θεοτόκου ἀντίληψιν καὶ πρὸς πάντα ἀμαχὸν ἀρωγὴν ἐν ἀποκαλίψει μυστικῇ ἐνταῦθα δεξάμενος, μετὰ τὴν ἐκείνου πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν κἂν τῇ Μεγίστῃ Λαύρᾳ χρόνους τινὰς διατρίψας μετὰ σπουδῆς μεγίστης καὶ πεπολιωμένου φρονήματος τῷ φίλτρῳ τῆς ἡσυχίας τῆς Λαύρας ἀναχω-

15 ρεῖ καὶ τὴν ἐρημίαν ἀσπάζεται. Πόθῳ δὲ πόθον ἀεὶ προστιθεὶς καὶ Θεῷ συνεῖναι διὰ παντὸς γλιχόμενος ἄκρα σκληραγωγία ἑαυτὸν ἐκδίδωσι. Καὶ προσοχῇ μὲν ἀκριβεῖ πάντοθεν τὰς αἰσθήσεις συστειλάς, πρὸς Θεὸν δὲ τὸν νοῦν ἀνυψώσας καὶ καιρὸν ἀπαντα προσευχῆς ἀσχολίαν καὶ τῶν θείων μελέτην πεποιημένος καὶ τὸν βίον ῥυθμίσας ἄριστα τοὺς τῶν

20 δαιμόνων πολέμους τῇ τοῦ Θεοῦ συμμαχίᾳ κατὰ κράτος νικᾷ. Καὶ παννύχοις στάσει καὶ πηγαῖς δακρύων τὴν ψυχὴν ἐκκαθάρας σκεύος ἐλεκτὸν τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος ἐχρημάτισε. Καὶ θεοφανείας συχνὰς ἐθεάσατο καί, τὸ θαυμασιώτερον, ὅτι καὶ μεταβάσεις διὰ τὰς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐφόδους εἰς Θεσσαλονικὴν καὶ τὴν ἐν Βερόοια Σκῆτιν

25 ποιούμενος καὶ τισι τῶν ἐν πόλεσιν ἀναγκαζόμενος ὁμιλεῖν οὐδ' οὕτω τῆς κατὰ τὴν πολιτείαν μετέβαινε ἀκριβεῖας.

Ἐπὶ χρόνοις οὖν οὐκ ὀλίγοις διὰ βίου τελείου καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν καθαρῶς καὶ ψήφῳ Θεοῦ τὸ μέγα χρῆμα τῆς ἱερωσύνης δεξάμενος καὶ καθάπερ τις ἄνλος καὶ ὡς εἰπεῖν ἑαυτοῦ ἔξω γινόμενος τὰ μυστικά

30 ταύτης ἐπιτελῶν, ὡς καὶ μόνον ὀρώμενος, τὰς τῶν ὀρώντων κατανύσσειν ψυχὰς μέγας ἦν ἀληθῶς καὶ τοῖς κατὰ Θεὸν ζῶσι πνευματοφόρος ὢν ἐγινώσκετο. Ἐφανεροῦτο δὲ τοιοῦτος ὢν καὶ τοῖς τὰ ἔξωθεν ὀρώσι κράτος ἔχων κατὰ δαιμόνων καὶ τῆς αὐτῶν ἀπάτης καὶ μηχανῆς τοὺς προληφθέντας λυτρούμενος, ἀκαρπίαν δένδρων μεταβάλλων εἰς εὐκαρ-

35 πλίαν, τὰ μέλλοντα προβλέπων καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦ θείου Πνεύματος χαρίσμασι τε καὶ καρποῖς ἐγκοσμούμενος.

Ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν τὴν ἀρετὴν ἐνεργεῖν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κεῖται τῇ ἡμετέρᾳ, τὸ δὲ πειρασμοῖς περιπεσεῖν οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν, χωρὶς δὲ τούτων οὐκ ἔστιν τελείωσις ἢ φανέρωσις τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως – συνελθόντα

40 γάρ, φησί, πράξις καὶ πάθος ἐπ' ἀγαθῷ τελειοῦσιν τὸν κατὰ Θεὸν ἄν-

θρωπον – ποικίλοις καὶ συνεχέσι περιπεσεῖν ὁ μέγας οὗτος συγχωρεῖται
 τοῖς πειρασμοῖς, ἵνα διὰ πάντων καὶ τέλειος ὄντως ἀναφανῆ. Τὰ δὲ
 ἐντεῦθεν τίς ἐννοήσει νοῦς; τίς ἐξείπειν δυνησεται λόγος τὰς τε τῶν
 προτέρων μείζους μηχανὰς τοῦ δεινοῦ πολεμήτορος καὶ τὰς τῶν νεοφα-
 5 νῶν θεομάχων κατ' αὐτοῦ διαβολὰς καὶ συκοφαντίας καὶ ὅσας ὑπὲρ
 εὐσεβείας ἀγωνιζόμενος ἐφ' ὄλοις τρισὶ πρὸς τοῖς εἴκοσιν ἔτεσι παρ'
 αὐτῶν ὑπέστη κακώσεις καὶ θλίψεις παντοδαπὰς; Τὸ γὰρ Ἰταλικὸν θη-
 ρίον, ὁ Καλαδρὸς Βαρλαάμ, τῇ θύραθεν σοφία μέγα φρονῶν καὶ τῇ
 ματαιότητι τῶν οἰκείων διαλογισμῶν πάντα οἰόμενος εἰδέναι δεινὸν
 10 ἐγείρει πόλεμον κατὰ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ καὶ τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν
 πίστεως καὶ τῶν ἀσφαλῶς ταύτης ἀντεχομένων. Τὴν γὰρ κοινὴν χάριν
 Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Πνεύματος καὶ τὸ φῶς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, καθ' ὃ
 καὶ οἱ δίκαιοι λάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς προὔπεδειξεν
 ἐπ' ὄρους λάμπας, καὶ ἀπλῶς πᾶσαν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τῆς τρισυ-
 15 ποστάτου Θεότητος καὶ πᾶν τὸ διαφέρον ὅπως οὖν τῆς θείας Φύσεως
 κτιστὸν εἶναι φρενοβλαβῶς ἐδογματίσεν καὶ τοὺς εὐσεβῶς ἀκτιστον φρο-
 νοῦντας τὸ θεϊότατον ἐκεῖνο φῶς καὶ πᾶσαν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν
 θείαν ὡς μηδενὸς ὄντος προσφάτου τῶν τῷ Θεῷ προσόντων φυσικῶς
 λόγοις τε καὶ συγγράμμασι μακροῖς διθειτάς ὠνόμαζε καὶ πολυθέους,
 20 καθάπερ Ἰουδαῖοι, Σαβέλλιός τε καὶ Ἄρειος ὀνομάζουσι ἡμᾶς.
 Διὰ ταῦτα τοίνυν ὁ Θεῖος Γρηγόριος, ἅτε τῆς εὐσεβείας ὑπέρμαχος
 καὶ προστάτης περιφανῆς καὶ πρὸ πάντων ὑπὲρ ταύτης καὶ προπολε-
 μῶν καὶ συκοφαντούμενος μετάπεμπτος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῇ Κων-
 σταντινουπόλει ἐπιδημεί. Τοῦ θειοτάτου τοίνυν βασιλέως Ἀνδρονίκου
 25 τοῦ μακαρίτου τῆς εὐσεβείας προασπίζοντος, τοῦ τῶν Παλαιολόγων τε-
 τάρτου, Σύνοδος ἱερὰ συγκροτεῖται· καὶ τοῦ Βαρλαάμ παραγεγονότος
 καὶ τῶν αὐτοῦ προβεβλημένων κακοδόξων δογμάτων καὶ κατὰ τῶν εὐ-
 σεβῶν κατηγορημάτων Πνεύματος θείου πλησθεῖς ὁ μέγας Γρηγόριος
 καὶ δύναμιν ἄμαχον περιβαλλόμενος ἄνωθεν τὸ κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀνοι-
 30 χθὲν ἐκείνου στόμα ἐφίμωσε καὶ εἰς τέλος κατήσχυεν καὶ πυριπνόοις
 λόγοις τε καὶ συγγράμμασι τὰς αὐτοῦ φρυγανώδεις αἰρέσεις ἐτέφρωσε.
 Διὸ καὶ τὴν αἰσχύνην οὐκ ἐνεγκὼν ὁ τῆς εὐσεβείας πολέμιος εἰς Λατί-
 νους, ὄθεν ἤκε, φυγὰς ὄχετο. Μετ' ἐκείνον δ' εὐθὺς τὸν πολυκίνδυνον
 ὄντως Ἀκίνδυνον συνοδικῶς ἐξελέγει καὶ τὰ τούτου συγγράμματα λό-
 35 γοις ἀντιῤῥητικοῖς διασπᾶ.
 Οἱ δὲ τῆς ἐκείνων μετασχόντες λύμης οὐδ' οὕτως ἐπαύσαντο πολεμεῖν
 τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ. Ἐνθεν τοι καὶ βία πολλῇ τῆς Ἱερᾶς Συ-
 νόδου καὶ βασιλέως αὐτοῦ καὶ πρὸ πάντων τῇ θείᾳ ψήφῳ πεισθεῖς ὁ
 θεῖος Γρηγόριος ἐπὶ τὸν ἀρχιερατικὸν ἀνάγεται θρόνον καὶ τῆς κατὰ
 40 Θεσσαλονικήν Ἱερᾶς Ἐκκλησίας Ποιμὴν καθίσταται. Διὸ καὶ πολλῶ

πλείους τῶν προτέρων ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως γενναίως ἀνύει καὶ καρτερῶς. Τοὺς γὰρ πονηροὺς διαδόχους Ἀκινδύνου καὶ Βαρλαάμ πολλοὺς ἀναφανέντας καὶ χαλεποὺς καὶ δεινῶν θηρίων δεινὰ κυήματα καὶ τὰ τούτων δόγματά τε καὶ συγγράμματα οὐχ ἅπαξ ἢ δις ἢ 5 τρίς, ἀλλὰ πολλάκις καὶ διὰ πολλῶν, οὐδ' ἐφ' ἑνὸς εὐσεβοῦς βασιλέως ἢ Πατριάρχου, ἀλλ' ἐπὶ τριῶν κατὰ διαδοχὴν τῶν σκήπτρων ἐπειλημμένων, καὶ Πατριαρχῶν ἰσαριθμῶν καὶ Συνόδων οὐκ εὐαριθμῶν, λόγοις τε καὶ συγγράμμασι θεοπνεύστοις πολυειδῶς ἀνατρέπει καὶ κατὰ κρά- 10 ταμελήτως ἔχοντες παρ' οὐδὲν τιθέμενοι τὴν ἄνωθεν δίκην; καὶ πασῶν γὰρ τῶν αἰρέσεων εἰσὶν ἔτι λείψανα κατὰ τῶν αὐτοὺς τροπωσαμένων ἀγίων ἀναισχυντοῦτα, ἵνα μὴ λέγω τὸ Ἰουδαίων πάντολμον γένος μέχρι καὶ νῦν ἔχον τὴν λύτταν κατὰ Χριστοῦ;

Τοιαῦτα μὲν ὡς ἐν βραχεὶ καὶ τοσαῦτα τὰ τοῦ μεγάλου κατὰ τῶν 15 δυσσεβῶν τρόπαια. Ὁ δὲ Θεὸς τρόποις ἀρρήτοις καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τοῦτον ἐκπέμπει διδάσκαλον. Στέλλεται μὲν γὰρ ὡς πρέσβυς ἀπὸ Θεσσαλονίκης ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου καταλλάξων διαφορομένους τοὺς βασιλεῖς, συλλαμβάνεται δὲ παρὰ τῶν Ἀγαρηνῶν καὶ κρατεῖται ὄλον ἐνιαυτὸν τόπους ἐκ τόπων καὶ πόλεις ἐκ πόλεων ἀθλητικῶς διερχόμενος 20 καὶ διδάσκων ἀπτοήτως τὸ τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον. Καὶ τοὺς μὲν ἐδραίους ἐπιβεβαιῶν ἔτι καὶ παρακαλῶν τῇ πίστει ἐμμένειν, τοὺς δὲ κατ' αὐτὴν κλονουμένους καὶ τινὰς ἀπορίας τε καὶ ζητήσεις ἐπὶ τοῖς θηνικαῦτα γινομένοις προβαλλομένους θεοσόφως ἐπιστηρίζων καὶ τὴν θεραπείαν, ἐν οἷς ἔλεγον, ἱκανωτάτην ἀποδιδούς. Τοῖς δὲ λοιποῖς τῶν 25 ἀπίστων καὶ τοῖς ἀθλίως ἀπορῥαγέισι Χριστιανῶν καὶ προσκεχωρηκόσιν ἐκείνοις καὶ διασύρουσι τὰ ἡμετέρα περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐνσάρκου οἰκονομίας καὶ τῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ τῶν Σεπτῶν Εἰκόνων παρ' ἡμῶν προσκυνήσεως πολλάκις παρῥησίᾳ διαλεγόμενος, ἔτι τε περὶ τοῦ Μωάμεθ καὶ πολλῶν ἄλλων ζητημάτων παρ' αὐτῶν προβεδλημένων, 30 τοὺς μὲν εἶχεν αὐτὸν θαυμάζοντας, τοὺς δὲ κατ' αὐτοῦ μαινομένους καὶ χεῖρας ἐπανατείνοντας, οἱ καὶ μαρτυρικῶς ἂν ἐτελείωσαν, εἰμὴ θεία προνοία τῇ τῶν ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ χρημάτων ἐλπίδι φειδοῦς ἤξιουν. Οὐ γεγονότος παρὰ τῶν φιλοχρίστων ἐλευθεροῦται τῆς αἰχμαλωσίας ὁ μέγας καὶ τῷ οἰκείῳ ποιμνίῳ μάρτυς ἀναίμακτος λαμπρῶς αὐθις ἐπιδημεῖ, 35 πρὸς τοῖς ἄλλοις πολλοῖς καὶ μεγάλοις, οἷς εἶχε, χαρίσμασί τε καὶ προτερήμασι καὶ τοῖς τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὸς ἐγκοσμούμενος στίγμασι καὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ κατὰ Παῦλον φέρων ἐν ἑαυτῷ ὑστερήματα. Ἴνα δὲ καὶ τῶν χαρακτηριζόντων ἐκείνόν τινα ὑποδείξωμεν, ταῦτα ἦν ἐκείνου τὰ ἰδιαίτατα. Τὸ μεθ' ὑπερβολῆς πρᾶον καὶ ταπεινὸν ἔνθα μὴ περὶ Θεοῦ 40 καὶ τῶν θείων ὁ λόγος – ἐν γὰρ τοῖς τοιοῦτοις καὶ πάνυ ἦν μαχητής–,

τὸ ἀμνησίκακον λίαν καὶ ἀνεξίκακον, τὸ σπουδάζειν κατὰ τὸ δυνατόν τοῖς χρηστοτέροις ἀμείβεσθαι τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐν τισὶ φανέντας κακούς, τὸ μηδαμῶς εὐκόλως τοὺς κατὰ τινων παραδέχεσθαι λόγους, τὸ πρὸς τὰς ἐπερχομένας ἐκάστοτε δυσχερείας καρτερικόν τε καὶ μεγαλό-
 5 ψυχον, τὸ πάσης ἡδονῆς καὶ κενοδοξίας ἀνώτερον, τὸ εὐτελὲς αἰεὶ καὶ ἀπέριττον ἐν ταῖς χρεῖαις πάσαις τοῦ σώματος – καίτοι τοσοῦτον ὄντος τακεροῦ καὶ ἐξησθενηκότος –, τὸ τῆς καρδίας ἡρεμὸν τε καὶ γαληνὸν καὶ αἰεὶ χαρίεν· οὕτω κατ' ἄκρας αὐτῆ ποιωθὲν ὡς καὶ ἀπὸ τῶν ἔξω δήλον γίνεσθαι τοῖς ὁρώσιν. Ἐπὶ πᾶσιν, δὲ καὶ πρὸ πάντων, τὸ σύννουν αἰεὶ
 10 καὶ προσεκτικόν τε καὶ ἀδιάχυτον· οἷς ἀκόλουθον τὸ μηδέποτε σχεδὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκείνου δακρῦων εἶναι κενούς ἀλλ' ὠδίνειν ταῦτα κατὰ τὰς τῶν ὑδάτων πηγάς.

Οὕτως οὖν ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους κατὰ παθῶν καὶ δαιμόνων ἀθλητικῶς ἀγωνισάμενος καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας μακρὰν τοὺς αἰρε-
 15 τικούς ἐλάσας καὶ τὴν Ὁρθόδοξον Πίστιν λόγοις τε καὶ συγγράμμασι διατρανώσας καὶ δι' αὐτῶν ὡσπερ πᾶσαν Γραφὴν θεόπνευστον ἐπισφραγίσας, ὡς καὶ τὸν ἐκείνου βίον καὶ λόγον καθάπερ ἐπίλογόν τινα εἶναι καὶ σφραγίδα τοῦ τῶν Ἁγίων βίου καὶ λόγου, ἔτι τὲ τὴν ἑαυτοῦ ποιμνὴν ἐπὶ τρισκαίδεκα χρόνοις ἀποστολικῶς καὶ θεαρέστως ποιμάνας
 20 ἠθικοῖς τε καὶ διδασκαλικοῖς λόγοις κατακοσμήσας καὶ πρὸς μάνδραν οὐράνιον ἰθύνας καί, ὡς εἰπεῖν, κοινὸς εὐεργέτης ἀναφανείς τῶν τε ζώντων καὶ τῶν ἔπειτ' ἐσομένων Ὁρθοδόξων ἀπάντων πρὸς τὴν ὑπερκόσμιον ζωὴν μετατίθεται, ζήσας τὰ πάντα ἔτη τρία πρὸς τοῖς ἐξήκοντα. Καὶ τὸ πνεῦμα μὲν εἰς χεῖρας Θεοῦ παρατίθῃσι, τὸ σῶμα δὲ τῆ
 25 ποιμνὴ καταλιμπάνει ἐξαισίως κὰν τῷ τέλει λαμπρυνθὲν τε καὶ δοξασθὲν ὡς τινα κλῆρον καὶ θησαυρὸν ὑπέριμον. Θαύμασι γὰρ ἐκάστοτε τοὺς πιστῶς προσιόντας εὐεργετεῖ καὶ νόσων παντοίων ἀπαλλαγὴν χαρίζεται· ἀφ' ὧν οὐκ ὀλίγα ἢ κατ' αὐτὸν ἱστορία διέξισιν.

[Ταῖς αὐτοῦ πρεσβείαις, ὁ Θεός, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς].

30

ᾠδὴ ζ'.

Τῆς Θεοτόκου.

ᾠδὴ Εἰμός: Οἱ ἐκ τῆς Ἰουδαίας.

Τὴν ἡμῶν σωτηρίαν
 ὡς ἠθέλησας Σῶτερ οἰκονομήσασθαι,
 35 ἐν μήτρᾳ τῆς Παρθένου
 κατώκησας, τῷ κόσμῳ

ἦν προστάτιν ἀνέδειξας·
ὁ τῶν Πατέρων ἡμῶν
Θεός, εὐλογητὸς εἶ.

5 **Θ**ησαυρὸς σωτηρίας
καὶ πηγὴν ἀφθαρσίας τὴν σὲ κύησασαν
καὶ πύργον ἀσφαλείας
καὶ θύραν μετανοίας
τοῖς κραυγάζουσιν ἔδειξας·
10 Ὁ τῶν Πατέρων ἡμῶν
Θεός, εὐλογητὸς εἶ.

Θελητὴν τοῦ ἐλέους
ὄν ἐγέννησας, Μητέρα ἀγνή, δυσώπησον
ῥυσθῆναι τῶν πταισμάτων
15 ψυχῆς τε μολυσμάτων
τοὺς ἐν πίστει κραυγάζοντας·
Ὁ τῶν Πατέρων ἡμῶν
Θεός, εὐλογητὸς εἶ.

Σωμάτων μαλακίας
20 καὶ ψυχῶν ἀρρωστίας, Θεογεννήτρια,
τῶν πόθῳ προσιόντων
τῇ σκέπῃ σου τῇ θεῖα
θεραπεύειν ἀξίωσον,
ἢ τὸν Σωτῆρα Χριστὸν
ἡμῖν ἀποτεκοῦσα.

25 **Τοῦ Ἁγίου:** Θεοῦ συγκατάδασιν.

Ηεκροῦται ὁ θάνατος
καὶ καταργεῖται κράτος δαιμόνιον
τῷ Σταυρῷ τοῦ Δεσπότη,
ὅμεις δὲ κράτος πάσης αἰρέσεως

καταβαλόντες δυνάμει τοῦ Πνεύματος
 ἓνα Θεὸν προσκυνεῖν
 πάντα διδάσκετε.

5 **Ω**ράθης, Βασίλειε,
 τῆς Ἐκκλησίας νοῦς καὶ σοφίας θυθὸς
 ἐρευνῶν τὰς τῶν ὄντων
 ἑναρμονίους φύσεις καὶ τάξεις, σοφέ,
 στάθμη δογμάτων ἐνθέων ἢ ἄπταιστος,
 διορθωτὴς τῶν ἡθῶν
 10 καὶ μοναζόντων κανῶν.

Τυποῦται, Γρηγόριε,
 ἡ Ἐκκλησία καὶ κανονίζεται
 τῶν σῶν λόγων τῷ κάλλει
 καὶ τῇ στερόῃ θροντῇ τῶν δογμάτων σου,
 15 δι' ὧν καὶ δάλλει σφοδρῶς πᾶσαν αἵρεσιν,
 ἓνα Θεὸν ἐν Τρισὶ
 προσώποις σέβουσα.

Ωραῖος παράδεισος
 20 τῆ Ἐκκλησία ὠφθης, Χρυσόστομε,
 τῷ ποικίλῳ τῶν λόγων
 καὶ δαψιλεῖ τε καὶ ἀμιμήτῳ, σοφέ,
 τρέφων, εὐφραίνων, διδάσκων τοὺς ψάλλοντας·
 Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς
 ὁ τῶν Πατέρων ἡμῶν.

25 **Θεοτοκίον**

Επέδλεψεν, ὄσιε,
 ἐπὶ τὸν πρᾶον ὄντως καὶ ἡσυχον
 τοῦ Κυρίου ἢ Μήτηρ
 σὲ καὶ φωτὶ τῷ θείῳ ἀνύψωσεν,
 30 ὥσπερ ἠτήσω, καὶ σύμφωνον ἔδειξε

τῶν κορυφαίων λαμπρὸν
τοῦ θεολόγων χοροῦ.

Ἔτερος: Σὲ νοητὴν Θεοτόκε.

5 **Ω**σπερ βροντῆς
ἤχῳ τοῖς σοῖς δόγμασι
καὶ λόγων θείων ἀστραπῇ
ἐκπλαγέντα βλέπειν τρανώς,
Πάτερ, οὐ δεδύνηται
πλάνης τὰ ἀνδράποδα
10 καὶ ψηλαφῶσιν, ὡς γέγραπται,
ὡσεὶ τυφλὸς νῦν τοὺς τοίχους
γελοίως οἱ παράφρονες.

15 **Ν**ῦξ ἀφεγγῆς
ἀπειθοῦσι γέγονε
καὶ νῦν τὸ φῶς τὸ φυσικὸν
βασιλεία δόξα Θεοῦ,
ἦνπερ καὶ παρέδειξε
μύσταις ὁ Φιλάνθρωπος
ἐν Θαβωρίῳ, Γρηγόριε
20 ἥς μετασχὼν δαψιλῶς
κοινωνεῖς τοῖς πειθαρχήσασιν.

25 **Τ**οὺς δυσσεβῶς
εἰς τὴν χάριν, ἔνδοξε,
ἐξυθρικότας τοῦ Θεοῦ,
ἡσυχίαν καὶ προσευχὴν
θέωσιν τε ἄρρητον
αἰσχρῶς μυκτηρίσαντας
σὺ καταχύνας ἀπήλασας
θείας αὐλῆς, ἣν φυλάττοισ
30 ἀεὶ ταῖς σαῖς δεήσεσιν.

Θεοτοκίον

5 **Ε**λθοις καὶ νῦν
 εἰς ἡμῶν βοήθειαν,
 ἢ σωτηρία ἢ κοινή,
 Γρηγορίου τὰς προσευχὰς
 δεχομένη, Δέσποινα,
 πάθη τε κοιμίζουσα,
 τὰ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος
 10 καὶ τὴν κοινὴν ταραχὴν
 καὶ φθορὰν ταχέως λύουσα.

Καταβασία. Οὐκ ἐλάτρευσαν...

ᾠδὴ η΄.

Τῆς Θεοτόκου. Ὁ Εἰρμός: Τὸν Βασιλέα.

15 **Τ**οὺς βοηθείας
 τῆς παρὰ σοῦ δεομένους
 μὴ παρίδης, Παρθένε, ὑμνοῦντας
 καὶ ὑπερυψοῦντάς
 σε, Κόρη, εἰς αἰῶνας.

20 **Τ**ῶν ἰαμάτων
 τὸ δαψιλὲς ἐπιχέεις
 τοῖς πιστῶς ὑμνοῦσί σε, Παρθένε,
 καὶ ὑπερυψοῦσι
 τὸν ἄφραστόν σου Τόκον.

25 **Τ**ὰς ἀσθενείας μου
 τῆς ψυχῆς ἰατρεύεις
 καὶ σαρκὸς τὰς ὀδύνας, Παρθένε,
 ἵνα σὲ δοξάζω
 τὴν Κεχαριτωμένην.

Τῶν πειρασμῶν σὺ
 τὰς προσβολὰς ἐκδιώκεις
 καὶ παθῶν τὰς ἐφόδους, Παρθένε,
 ὄθεν σὲ ὑμνοῦμεν
 εἰς πάντα τοὺς αἰῶνας.

5 **Τοῦ Ἁγίου:** Ἐπταπλασίως κάμινον.

Νέος ἐφάνης, ἔνδοξε,
 Ἡλιοῦ, πῦρ ἐν Πνεύματι
 ζήλω εὐσεβείας
 καταφέρων ἄνωθεν
 10 καὶ φλέγων τὰ θύματα
 τῷ τῆς Τριάδος λόγῳ, σοφέ,
 τοὺς δὲ λειτουργοὺς
 τε καὶ προφήτας τῆς πλάνης
 αἰσχύνων τε καὶ κτείνων
 15 σιτουμένους ὡς πάλαι
 δυσσεβοῦς βασιλίδος
 τράπεζαν ψυχοφθόρον.

Μίαν ὑμεῖς Θεότητα
 20 τρισυπόστατον, ἀναρχον,
 ἐν μιᾷ Οὐσίᾳ
 προσκυνεῖν διδάξαντες
 δυνάμεις ἐμφύτους τε
 καὶ ἐνεργείας φέρουσαν,
 τοὺς δημιουργοὺς
 25 τῶν ἐναντίων δογμάτων
 Σαβδελλίου, Ἀρείου,
 Μακεδονίου ἅμα
 καὶ Βαρλαάμ τὴν πλάνην
 τροποῦσθε τὴν ἐσχάτην.

Ε ὕρε Δαυίδ ὡς ἄλλον σέ,
 θεηγόρε Γρηγόριε,
 νέον ἀριστέα
 τῶν τριῶν τοῖς δόγμασι
 5 Τριάς ἢ ὑπέρθεος
 ὑπὲρ αὐτῆς ἐστῶτα στεῖρῶς
 καὶ τὸν Γολιάθ
 τὸν καθ' ἡμᾶς ἀναιροῦντα
 σφενδόνη τῇ τοῦ λόγου,
 10 καὶ λαὸν τοῦ Κυρίου
 ῥυόμενον γενναίως
 χειρὸς τῶν ἄλλοφύλων.

Γ έρας τῶν πόνων εἴληφας,
 15 ἱεράρχα Γρηγόριε,
 τὴν τῶν ὁμοτίμων
 θεολόγων ἔνωσιν
 συνῶν θείῳ Πνεύματι
 καὶ συγχορεύων νῦν τοῖς τρισί·
 τὴν γὰρ ἀρετὴν
 20 καὶ τὴν σοφίαν ἐκείνων
 καὶ τὴν θεολογίαν
 μιμησάμενος εὗρες
 ἐν οὐρανοῖς πολίτας
 καὶ φίλους καὶ συνοίκους.

25 **Θεοτοκίον**
Ο λογικὸς παράδεισος,
 τὰ στοιχεῖα τὰ μέγιστα
 τὰ τὴν νέαν κτίσιν
 ἐν Χριστῷ συνέχοντα
 30 καὶ λόγοις καὶ δόγμασι,
 τῶν θεολόγων ἢ τετρακτύς,
 σὺν τῇ Θεοτόκῳ

5 τῷ Δεσπότη τῶν ὄλων
 πρεσβεύετε φυλάττειν
 τὴν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν
 αἱρέσεων ἐκ λύμης
 καὶ συμφορῶν παντοίων.

Ἔτερος: Ἐν καμίνῳ παῖδες.

10 **Ω** φθης, Πάτερ, ὄλος ἰλαρός,
 ἠδύς, εὐθής καὶ πρᾶος
 τοῖς πίστει σοι προσιοῦσιν
 ἀπορρέων τὸ γλυκὺ
 τῶν λόγων, Γρηγόριε,
 θεῖον νᾶμα πάντων εὐφραῖνον
 τῶν εὐσεβῶν καρδίας,
 δάκνον τοὺς νοσοῦντας
 τὰς ψυχικὰς αἰσθήσεις.

20 **Ν** οῦν καὶ γλῶτταν ὄντως εὐγενῆ,
 παιδείαν τε καὶ λόγους,
 καρδίαν κεκαθαρμένην
 εὐρηκυῖα τοῦ Θεοῦ
 ἐν σοὶ κατεσκήνωσεν
 ἢ σοφία, οἷς καταλλήλως
 ἔναρμοσθεῖσα, Πάτερ,
 θαῦμα πᾶσι ξένον
 ἀνέδειξέ σε κόσμῳ.

25 **Ε** ν καμίνῳ παῖδας ἀβλαβεῖς
 Ἑβραίων πρὶν δεικνύει
 τὸ κράτος τῆς εὐσεβείας·
 οὗς μιμούμενος, σοφέ,
 πυρὸς κατεκράτησας
 30 δυσσεβείας, μέσον καμίνου
 τῶν πειρασμῶν γενναίως

ὑμνῶν τὸν Δεσπότην
καὶ φλέγων τοὺς διώκτας.

5 **Η**σθητὸν βυθίσας Φαραῶ
ρέυμασι σῶν δακρῶν
καὶ πᾶσαν τῶν Αἰγυπτίων
καταδύσας στρατιάν,
ἀνήλθες εἰς ὄρος
10 τῆς ἀπαθείας βάλλων ἐκεῖθεν
τοῦ Πνεύματος δυνάμει
σίφη πολεμίων
ὡς Μωυσῆς ὁ μέγας

Θεοτοκίον

15 **Ο**λαμπρὸς τῆς χάριτος, ἀγνή,
κήρυξ καὶ θεολόγος
τοῦ Πνεύματος, Θεοτόκε,
τοῦ δοθέντος διὰ σοῦ
τῷ κόσμῳ, νῦν λόγοις
πανηγυρίζων ὕμνους ᾠδὰς τε
καὶ πάντα σοι συνάγει
20 ὡς πιστὸς θεράπων
τὴν μνήμην σου δοξάζων.

Καταβασία. Παῖδας εὐαγεῖς ἐν τῇ καμίνῳ...

ᾠδὴ θ'

Τῆς Θεοτόκου. Ὁ Εἰρμός: Κυρίως Θεοτόκον.

25 **Π**οῦν μου τῶν δακρῶν
μὴ ἀποποιήσης
ἢ τὸν παντὸς ἐκ προσώπου πᾶν δάκρυον
ἀφηρηκότα, Παρθένε,
Χριστὸν κηῖσασα.

5 **Χ**αρᾶς μου τὴν καρδίαν
 πλήρωσον Παρθένε,
 ἢ τῆς χαρᾶς δεξαμένη τὸ πλήρωμα,
 τῆς ἁμαρτίας τὴν λύπην
 ἐξαφανίσασα.

10 **Α**ιμὴν καὶ προστασία
 τῶν σοὶ προσφευγόντων
 γενουῦ, Παρθένε, καὶ τεῖχος ἀκράδαντον
 καταφυγὴ τε καὶ σκέπη
 καὶ ἀγαλλίαμα.

15 **Φ**ωτὸς σου ταῖς ἀκτίσι
 λάμπρυνον, Παρθένε,
 τὸ ζοφερὸν τῆς ἀγνοίας διώκουσα,
 τοὺς εὐσεβῶς Θεοτόκον
 σὲ καταγγέλλοντας.

20 **Κ**ακώσεως ἐν τόπῳ
 τῷ τῆς ἀσθενείας
 ταπεινωθέντα, Παρθένε, θεράπευσον
 ἐξ ἀρρώστιας εἰς ῥῶσιν
 μετασκευάζουσα.

Τοῦ Ἁγίου: Ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ.

25 **Α**ίρέσεων ἀτόπων τὸ δυσσεβὲς
 καθελόντες δυνάμει τοῦ Πνεύματος
 καὶ τῆ βροντῇ
 λόγων τῶν ἐνθέων ὑμῶν, σοφοί,
 καὶ τῆς ἐσχάτης ὤφθητε
 ταύτης ἀθείας ἐκριζωταί,
 Γρηγόριον εὐρόντες
 λόγοις ὑμῶν τοῖς θείοις

αὐτὴν γενναίως καταστρέψαντα.

Αβὼν χειρὶ τὴν μάχαιραν νοητῶς
 τὴν τοῦ Πνεύματος, μάκαρ Γρηγόριε,
 καὶ τὴν σκευὴν
 5 πᾶσαν περιθέμενος τὴν αὐτοῦ
 ὡς στρατηγὸς πανάριστος
 εἶλες ὀχυρώματα δυσσεβῶν,
 τῶν ἰδεῶν τὴν πλάνην,
 κτισμάτων τὴν λατρείαν
 10 πᾶσαν ἐκ μέσου ποιησάμενος.

Ως πάλαι τῶν αἱρέσεων τοὺς δεινοὺς
 ὑπερμάχους οἱ τρεῖς ἀπερῶάπισαν,
 οὕτω καὶ σὺ
 15 λόγοις τοῖς ἐκείνων καταβαλὼν
 τοὺς ἀρχηγούς, Γρηγόριε,
 τῆς πολυθείας τῆς χαλεπῆς
 Ἑλλησι καὶ Ἑβραίοις
 συνέταξας ἀξίως
 ὡς ὑβριστὰς τῆς θείας Χάριτος.

Ως κρήνη ἰαμάτων καὶ ποταμὸς
 χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος δέδεικται
 τάφος ὁ σός,
 πέλαγος ἐλέους, ῥεῦμα καινὸν
 20 τῆς θεραπείας ἄμισθον
 25 ψυχῶν καὶ σωμάτων, ὅπερ καὶ πρὶν
 ἠρέμα δεικνύς, Πάτερ,
 εἰς δόξαν νῦν τοῦ λόγου
 τῆς εὐσεβείας ἐξεκάλυψας.

Νῦν θρόνῳ τοῦ Δεσπότη παρρησιακῶς
 30 καὶ συνῶν τοῖς Πατράσι καὶ φίλοις σου

καὶ ἀστραπῆς,
 Πάτερ, ἐμφορούμενος θεϊκῆς
 τῶν ὑμνωδῶν σου μέμνησο,
 οὕσπερ ἔσχες πρότερον συνεργοὺς
 5 καὶ σπουδαστὰς καὶ φίλους
 καὶ νῦν σου τῶν ἐπαίνων
 δημιουργοὺς, μάκαρ, δεχόμενος.

Θεοτοκίον

10 **Ε**έ, Δέσποινα Παρθένε, τῶν ἱερῶν
 θεολόγων τὸ κάλλιστον σύστημα
 καὶ ἀφορμὴν
 λόγων καὶ δογμάτων καὶ ἀρχηγὸν
 ὡς Θεοτόκον ἔχοντες
 κόσμον κατεφώτισαν διδαχαῖς·
 15 διὸ καὶ νῦν τοὺς ὕμνους
 συνάγοντές σοι πάντα
 ὑπὲρ ἡμῶν καθικετεύουσιν

Τύπον τῆς ἀγνῆς.

20 **Θ**ρόνῳ παρεστῶς, Γρηγόριε,
 τῆς τρισηλίου καὶ ἀνάρχου Θεότητος
 καὶ τῆς ἐνεργείας
 δαψιλῶς ἐμφορούμενος
 καὶ τῆς χάριτος, ἦνπερ ἀνύμνησας,
 τῶν συνεργῶν καὶ φίλων
 25 νῦν μεμνημένων σου μνημόνευε.

Εὗρες ἀμοιβὴν τῶν πόνων σου
 τὴν βασιλείαν, Πάτερ, Θεοῦ τὴν ἀναρχον,
 ἦνπερ εὐσεβῶς
 ἐπὶ τῆς γῆς ἀνεκήρυξας
 30 τοὺς στεφάνους τριπλοῦς κομισάμενος,

ὁμολογίας θείας,
ἱερωσύνης, ἡσυχίας τε.

5 φθης μοναζόντων καύχημα,
τῶν θεολόγων στόμα καὶ τέλος ἔνθεον
τῆς ἱερωσύνης
τε κανῶν ἀκριδέστατος·
διὰ τοῦτο κἀνταῦθά σοι δέδοται
θαυμάτων θεία χάρις
λόγους τοὺς σοὺς ἐπισφραγίζουσα.

10 ὄμους ἐγκωμίων, ἔνδοξε,
καὶ λογικοὺς ἀγῶνας ὄντως ἐκδέβηκας
καὶ γῆν παροικῶν
καὶ ἐκδημήσας τοῦ σώματος·
15 ἀλλὰ δέξαι μικρὸν ὕμνον, ἄριστε,
καὶ τὰς αἰτήσεις δίδου
τοῖς σὲ ποθοῦσι ταῖς πρεσβείαις σου.

Θεοτοκίον

20 τόμα τῆς φρικτῆς λοχείας σου
καὶ θεολόγος γλῶσσα, Δέσποινα, γέγονε
τῆς ὑπερφυῶς
ἐκ σοῦ φανείσης θεώσεως
ὁ σεπτὸς σου θεράπων Γρηγόριος·
οὐ νῦν τὰς ἰκεσίας
προσδεχομένη σῶσον ἅπαντας.

25 **Καταβασία.** Ἄπας γηγενής...

Ἐξαποστειλάριον. Τοῖς μαθηταῖς συνέλθωμεν.

 αἶρε Πατέρων καύχημα,
θεολόγων τὸ στόμα,

τῆς ἡσυχίας σκήνωμα,
 οἶκος ὁ τῆς σοφίας,
 τῶν διδασκάλων τὸ κράτος,
 πέλαιος τὸ τοῦ λόγου·
 5 πρᾶξεως χαῖρε ὄργανον,
 θεωρίας ἀκρότης,
 θεραπευτὰ
 τῶν παθῶν καὶ νόσων τῶν ἀνθρωπίνων·
 Πνεύματος χαῖρε τέμενος,
 10 καὶ θανῶν καὶ ζῶν, Πάτερ.

Θεοτοκίον. Ὅμοιον

✕ αἶρε χαρᾶς ἢ πρόξενος,
 τῆς ἀρᾶς χαῖρε λύσις·
 χαῖρε Ἀδὰμ ἀνάστασις,
 15 χαῖρε πτώσις δαιμόνων·
 τῶν γυναικῶν τῆς αἰσχύνης
 χαῖρε ἢ ἀναιρέτις,
 τοῦ ἄδου χαῖρε κένωσις,
 ἢ φθορὰ τοῦ θανάτου·
 20 ἀγιασμὲ
 τῆς ἀνθρώπων φύσεως, χαῖρε Κόρη,
 χαῖρε ἢ πάντων Δέσποινα,
 τοῦ Θεοῦ χαῖρε Μήτηρ.

Εἰς τοὺς Αἶνους.

25 Ἰστώμεν Στίχους δ' καὶ ψάλλομεν Στιχηρὰ Προσόμοια.

Ἦχος πλ. δ'. Ὡ τοῦ παραδόξου θαύματος.

30 Πάτερ ἱερὲ Γρηγόριε,
 σὺ τὸν Θεὸν ἐκ παιδὸς
 ἀγαπήσας ἐξέφυγες
 ὑλικὴν προσπάθειαν
 καὶ τοῦ κόσμου τὸ ἄστατον.

Καὶ τὸν Σταυρὸν
 γενναίως ἀράμενος
 τῷ σῷ Δεσπότη
 κατηκολούθησας·
 5 πένθει καὶ δάκρυσι
 τὴν ψυχὴν καθάρας τε
 σοῦ καὶ τὸν νοῦν
 ὄλος ἐχρημάτισας
 θεοειδέστατος.

10 **Μ**άτερ ἱερὲ Γρηγόριε,
 σὺ τὴν καρδίαν καλῶς,
 θεωρία καὶ πράξει τε,
 καθαρθεὶς, τοῦ Πνεύματος
 ἐχρημάτισας τέμενος·
 15 καὶ τὰς ἐλλάμπεις τούτου δεχόμενος
 φῶς ὠφθης ὄντως
 τοῖς προσπελάζουσι·
 τοῦτο γενόμενος
 κατὰ χάριν, ἔνδοξε,
 20 ὅπερ αὐτὸ
 φύσει θεία πέφυκε
 μὴ μεριζόμενον.

25 **Μ**άτερ θεόφρον Γρηγόριε,
 σὺ τὴν κακίστην σποράν
 καὶ τὴν ῥίζαν ἀνώρυξας,
 Βαρλαάμ τὸν δέβηλον
 ἐκτεμὼν ξίφει Πνεύματος.
 Τὸν δὲ προδότην
 αὐθις τῆς πίστεως
 30 μύστην τε τούτου
 λῆρον Ἀκίνδυνον
 θείου πληρώματος

ἐκβαλὼν συνέταξας
 τοῖς ὑβρισταῖς
 Ἑβραίοις, ζηλώσαντα
 τὴν τούτων ἄνοιαν.

5

Δόξα. Ἦχος πλ. β'.

σιε Πάτερ,
 ἐκ βρέφους τὴν ἀρετὴν
 ἐπιμελῶς ἀσκήσας
 ὄργανον γέγονας
 τοῦ Ἁγίου Πνεύματος·
 καὶ παρ' αὐτοῦ λαβὼν
 τῶν θαυμάτων τὴν ἐνέργειαν
 ἔπεισας τοὺς ἀνθρώπους
 καταφρονεῖν τῶν ἡδέων.

10

15

Νῦν δὲ τῷ θείῳ φωτὶ
 καθαρώτερον ἐλλαμπόμενος,
 φώτισον καὶ ἡμῶν τὰς διανοίας,
 ἱεράρχα Γρηγόριε.

20

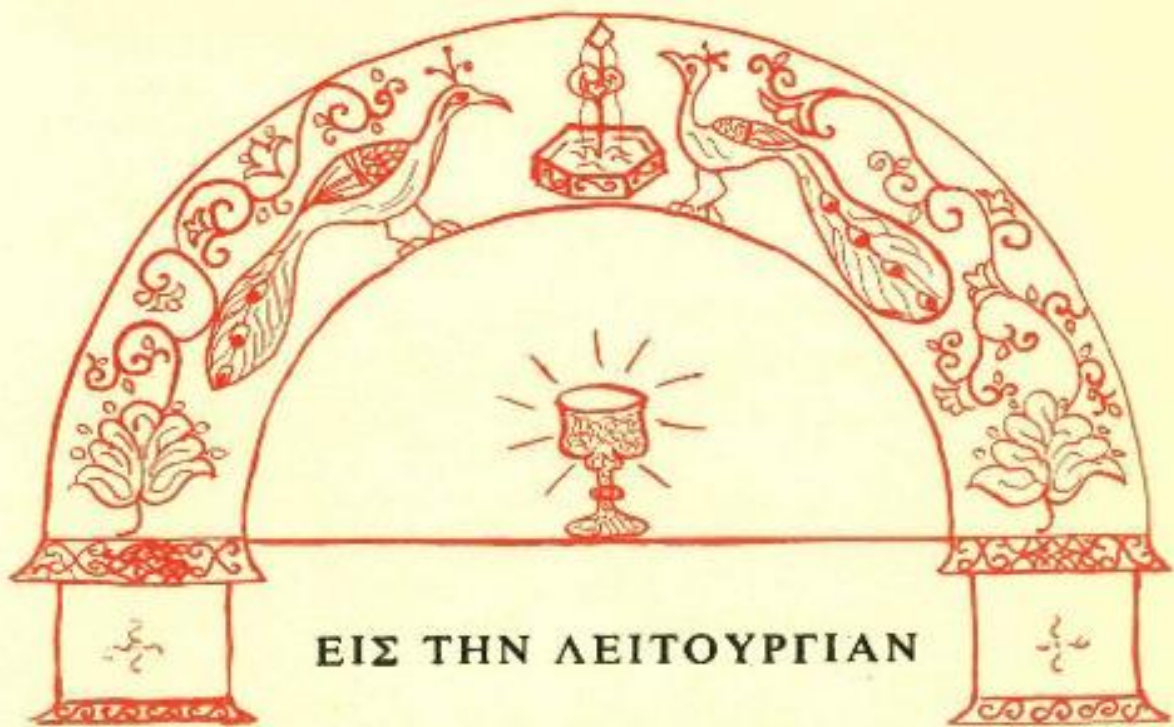

Καὶ νῦν. (Εἰ οὐκ ἔστι Κυριακή)

εοτόκε,
 σὺ εἶ ἡ ἀμπελος ἡ ἀληθινὴ
 ἡ βλαστήσασα τὸν καρπὸν τῆς ζωῆς·
 σὲ ἱκετεύομεν,
 πρέσβευε, Δέσποινα,
 μετὰ τοῦ ἱεράρχου
 καὶ πάντων τῶν ἁγίων
 ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

25

Δοξολογία μεγάλη καὶ Ἀπόλυσις.

Τὰ Τυπικά καὶ εἰς τοὺς Μακαρισμοὺς αἱ ᾠδαί· ἐκ τοῦ πρώτου Κανόνος τοῦ Ἀγίου ἢ γ', καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου ἢ δ'.

Ἀπόστολος

(Ζήτησι τῆ ΙΖ' Νοεμβρίου: Α' Κορ. 12, 7-11)

Προκείμενον. ᾠχος α'

Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν

Στίχ. Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη

Αδελφοί, ἐκάστῳ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον. ᾠ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ἕτερον δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἄλλῳ δὲ προφητεία, ἄλλῳ δὲ διακρίσεις πνευμάτων, ἕτερον δὲ γένη γλωσσῶν, ἄλλῳ δὲ ἑρμηνεία γλωσσῶν. Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα διαιροῦν ἰδία ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐν ἑστὶ καὶ μέλη ἔχει πολλά, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ ἐνὸς πολλά ὄντα ἐν ἑστὶ σῶμα, οὕτω καὶ ὁ Χριστός.

Ἀλληλούια. ᾠχος β'

Στόμα δικαίου ἀποστάζει σοφίαν.

Στίχ. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἐν καρδίᾳ.

Εὐαγγέλιον: Τὸ τοῦ θείου Χρυσοστόμου

Μεγαλυνάρια

Τὸν θεῖον Γρηγόριον οἱ πιστοὶ
πάντες συνελθόντες
εὐφημήσωμεν εὐσεβῶς,
ὡς ὄντως ποιμένα
τοῖς πράγμασι φανέντα
καὶ στόμα ἀληθείας
καὶ φωτὸς κήρυκα.

Θρούρησον τὴν ποιμνὴν σου, ὁ καλὸς
ἄγρυπνος προστάτης,
τὴν κυκλοῦσάν σου τὴν σορὸν·
καὶ ῥῦσαι κινδύνων
καὶ πάσης ἐπηρείας,
Γρηγόριε τρισμάκαρ,
ἀξιοθαύμαστε.

Κοινωνικόν:

Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον.

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ

σελ. 73

1 – 7 Ἀκολουθία εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Πατέρα ἡμῶν Γρηγόριον ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης. Ψάλλεται δὲ ἡ μετὰ τοῦ Χρυσοστόμου Πατρὸς, ἡ πρὸ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ ὡς καὶ ἐν τῇ Ἱερᾷ Λάβρᾳ τοῦ Ἁγίου Ὁρους **E** || Ἀκολουθία εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον Θεσσαλονίκης τὸν θαυματουργὸν τὸν Παλαμᾶν, ψαλλομένη τῇ 5ῃ τοῦ Νοεμβρίου **M** || **Γ** τῶν ἐν ἁγίοις Πατέρων ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ θαυματουργοῦ καὶ νέου θεολόγου || Μηνὶ τῷ αὐτῷ **ΙΔ** τοῦ ἁγίου καὶ πανευφήμου Ἀποστόλου Φιλίππου καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Θεσσαλονίκης τοῦ θαυματουργοῦ **H** || Ἀκολουθία εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον Θεσσαλονίκης τὸν θαυματουργόν, ψαλλομένη ἐν τῇ 14ῃ τοῦ Νοεμβρίου **B** 15 συνευφραίνῃ: συναγάλλη **BM**

σελ. 74

4 ἐκτεμῶν τάς: ἐκριζώσας **BM** 7 ἑκατονστεύοντα **Θ** 22 γέγονας ὑπέρμαχος: κήρυξ ἐχημάτισας **A**

σελ. 76

5 πηγάζη **A** 17 αἰτήσιον **A** 18 δοξάζωμεν **A**

σελ. 78

16 ταῖς **E** 27 ἐπηρείαις **A**

σελ. 79

21 ἀσεβείας: δυσσεβείας **ZBAM** 31 ἀναζωγραφήσας **Z**

σελ. 83

17 ἀληθείας: εὐσεβείας ΒΛΜ 21 δραπεττεύουσαν Ε 26 ἄσμάτων:
ἀσωμάτων ΒΛ 27 φαιδρύνωμεν: κοσμήσωμεν Π 28 ἀγωνίσματα:
κατορθώματα ΒΛ

σελ. 84

20 ἔσωπτρον || ἀκιλίδωτον Λ 29 Μετὰ καθαράς προστ. σου ΒΛΜ

σελ. 85

28 ἐβρόντισας Λ

σελ. 86

15 (σῶμα) σου παραλ. Ι

σελ. 87

19 δυσώπει: δοθῆναι Η

σελ. 88

29 οὐρανία: θειοτάτη Ζ

σελ. 89

3 ἐξωγράφηται ΖΜ 5 καρτεरिकότατον Λ 12 σοί: σὴν Ζ || πόλιν:
ποιμνην Λ

σελ. 91

6 στύλλον Λ 8 προάγωντα Λ 13 προτοτόκων Λ 20 προέφη:
διδάσκει Β

σελ. 92

21 κούφησον Λ 28 Τὴν σοφίαν τοῦ Λόγου ΕΖ 29 σοφέ: σοφῶς
Λ 30 βασιλείων: βασιλέων Π

σελ. 93

1 οἰκείαν **E** 10 πρέσβευε: πρεσβεύων **EA** 29 χαίρε σωτηρίας ἀρχηγέ· τῶν πταισμάτων παραλ. **M**

σελ. 95

21 – 22 Κανὼν εἰς τὸν ἐν ἀγίοις Πατέρα ἡμῶν Γρηγόριον ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης συνάπτων αὐτὸν τοῖς ὁμοτρόποις μεγάλοις τρισὶν ἱεράρχαις καὶ θεολόγοις· ποίημα Φιλοθέου τοῦ ἀγιωτάτου καὶ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου. Ἡ ἀκροστιχίς· τῶν θεολόγων συνφδὸν ὑμνῶ σε τῶν μεγάλων ἐν δὲ τοῖς θεοτοκίαις Φιλόθεος (φ. 49α) **A**

σελ. 96

25 σύν: νῦν **A** 27 φίλοι σοφίας: φιλοσοφίας **A**

σελ. 97

21 ἄλλος: ὄλος **A** 24 ὄλος θεοφόρος: θεοφόρος ὄλος **BAM** 27 τῷ τοῦ Θεοῦ: τῷ Θεϊκῷ **BA**

σελ. 98

1 τε: ται (Ἐνωθεν τοῦ αἰ τίθητ. μεταγενεστέρως ε) **A**

σελ. 99

18 Χριστέ: Χριστός **Z**

σελ. 100

1 τό (νοητόν): τόν **A** 12 θείου Πατέρας **A** 30 τό (μωρίας): καί **M**

σελ. 101

8 ὀπήσω **A** 18 τρόφημοι **A** 27 ταύτη (νῦν): ταύτην **AM** 29 σκότους: σκότοτους **A**

140

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ

σελ. 102

3 τὴν σοφίαν τοῦ Λόγου **EZ** 19 πρεσβεύων: ἱκετεύων **Z**

σελ. 104

4 ἀνεδύθητε: ἀνεδόθητε **EZA**

σελ. 105

29 ὑπερφυῶς *παραλ.* **A** 30 κεχημάτικας: ἐχημάτισας **A**

σελ. 106

5 ἐκφαίνοντα: ἐμφαίνοντα (Ἄνωθεν τοῦ γράμματος μ τίθητ. μεταγε-
νεστέρως κ) **M** 14 ἀπόρρητον: ὑπέρχρονον **BAM** 16 τρανώς: λαμ-
πρῶς **BAM** 19 φυλάττων **A**

σελ. 107

21 ὥσπερ: ὡς περ **A**

σελ. 108

2 Πατέρες ἔνθεοι: τρεῖς ὑμᾶς **Z** 14 κατελίπητε **A** 22 κέκτημαι **Z**

σελ. 109

6 φρικτοροῦντα **A** 14 μακάριε: Γρηγόριε **BAM**

σελ. 111

6 καταπιαίνουσι: κατακαλλύνουσι (Ὁ κῶδ. διὰ τῆς χειρὸς τοῦ γρα-
φέως γράφει μετὰ πρόσωπον – εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον – λύνουσι.
Ἐτέρα χεὶρ ἔχει συμπληρώσει ἐν τῇ ᾧ τὰ ἐλλείποντα: ἀρδουσι καὶ
κατακαλ) **A** 23 – 29 Ἐν κῶδ. -**A παραλ.** τὸ τροπᾶριον τοῦτο.

σελ. 112

6 οἱ τέσσαρες **Z** 22 ἡμῆν **A** 27 Μετὰ λέξιν τὴν *παραλ.* αὐτὴν **M**

Σελ. 113

18 σαῖς: ταῖς **ΕΒΑΜ** || ἀκενοτόμητα **Λ**

σελ. 114

5 συμφώνος **Θ** 7 τῷ πρώτῳ νῶ: νοί τῷ πρώτῳ **ΤΠ** || Ὁ κῶδ. **Μ** ἔχει τὴν ὀρθὴν γραφὴν, νεωτέρα ὁμῶς χεὶρ προσέθεσε πλησίον τῆς λέξεως νοῦς τὴν λέξιν νοί καὶ ἔσβεσε τὰς λέξεις νῶ νῦν. 8 ἡμῶν: ἡμᾶς **Π** 11 ἀνεφάνης: ἐφάνης **ΙΤ** || ἐπὶ γῆς *παραλ.* **Ζ** 14 ἀνθρωπίνῳ νῶ τε: ἀνθρωπίνῳ νοί τε **Π** || ἀνθρωπίνων ὧν τε **ΙΤ** 15 – 16 ἐξέστησας καὶ ἐπεισας βοᾶν σοι θεοῦ ῥῆμον ταῦτα: ἐξέστησας ἡμᾶς καὶ βοᾶν σοι θεοῦ ῥῆμον ἐπεισας ταῦτα **ΤΠ** 18 Χαῖρε δι' οὗ τὸ σκότος ἠλάθη, χαῖρε δι' οὗ τὸ φῶς ἀντεισηλθε **ΤΠ** 22 χαῖρε δάθος δυσθεώρητον τὴν ἐνέργειαν εἰπὼν *παραλ.* **Π**

σελ. 115

1 – 3 Τεσσαρεσκαιδεκάτη τοῦ Νοεμβρίου καὶ ἡ κοίμησις τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης **Λ** || τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμᾶ **Μ** || Τῇ 14ῃ Νοεμβρίου καὶ ἡ κοίμησις τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης **Β** 5 λαμπρόν: Θεοῦ **Π** || νοῦν: νῦν **Π** 6 πηγῇ φάους: πηγῇ φαούσης **Θ** || φέγγος: φάος **Π** 7 Χριστῶ: Θεῶ **ΛΘΠ** 9 τί (ἄν): τίς **Π** 11 τετάρτη: τρετάτη **Π** || Ὁ κῶδ. **Λ** ἐν τῇ ᾧα ἔχει λέξιν τετράτη γραφείσαν μεταγενεστέρως. 12 Μετὰ νίδος *προστ.* καὶ λαμπρὸς κῆρυξ Γρηγόριος **ΒΑΜ** 20 ἐς διδασκάλου: εἰς διδασκαλίαν **Θ** 30 αὐτοῖκα **Λ** 36 προθύμως *παραλ.* **Θ**

σελ. 116

2 τοῦς *παραλ.* **Λ** 5 Ἄθω: Ἄθωνα **ΛΜ** || τὸν Ἄθω καταλαβόν: καταλαβόν τὸν Ἄθωνα **Θ** 6 Μετὰ ἄτε *προστ.* δῆ **ΛΜ** 9 Μετὰ ἐντολὴν *προστ.* καὶ **Μ** 13 Λάβρα **Ε** 18 καί (καιρόν) *παραλ.* **Λ** 24 τὴν ἐν Βερόοια: τὴν τῆς Βερίας **Θ** || τὴν τῆς Βερόοιας **ΒΑΜ** 28 δεξάμενος: δοξάμενος **Ε** 30 ἐπιτελῶν: τελῶν **Μ** 34 προληφθέντας: προσληφθέντας **Θ** 35 καὶ *παραλ.* **ΛΜΘ** 37 ἐπεί: ἐπειδὴ **Μ** 39 τὸν *παραλ.* **ΛΜ**

σελ. 117

1 Μετὰ περιπεσεῖν *προστ.* καὶ **ΛΜ** 2 ὄντως *παραλ.* **Μ** 9 πάντα οἰόμενος εἰδέναι: πάντα εἰδέναι οἰόμενος **Μ** 12 Μετὰ πατρὸς *προστ.* καὶ **Μ** 13 ὡς ὁ ἥλιος: ὡς ἥλιος **Λ** 18 ὄντος: ὄντως **Ε** 23 – 24 Κωνσταντίνου **ΒΑΜΘ** 26 συγκροτῆται **Λ** 27 κακοδόξων *παραλ.* **ΒΑΜ** 33 δ' εὐθύς: δ' αὐθις **Μ** 36 – 37 πολεμῆν τῆ τοῦ Χριστοῦ: τῆ τοῦ Χριστοῦ πολεμοῦντες **ΒΑΜ** 38 βασιλέως: βασιλέων **Λ**

σελ. 118

12 πάντολμων **Λ** 15 δυσσεβῶν: δυσμενῶν **Μ** 17 – 18 βασιλεῖς: βασιλέας **ΛΜ** 22 τε *παραλ.* **Θ** 29 Μοάμεθ **Λ**

σελ. 119

7 τακεροῦ: τὰ καιροῦ **Θ** 11 Μετὰ ᾠδίνειν *προστ.* αἰ **Μ** 18 εἶναι *παραλ.* **ΒΑΜ** 11 Μετὰ ἀγίων *προστ.* εἶναι **ΒΑΜ** 29 Ἐν κώδ. **Ε** *παραλ.* ὁ στίχος οὗτος || σῶσον *παραλ.* **Μ**

σελ. 121

8 ἡ (ἄπταιστος): ὁ **Λ**

σελ. 122

11 ὡσεὶ τυφλὸς *παραλ.* **Λ**

σελ. 124

7 ἐν *παραλ.* **Ζ** 25 τῶν ἐναντίον **Λ**

σελ. 125

6 Μετὰ ἐστῶτα *προστ.* σε **Λ** 27 Ὁ κώδ. **Λ** ἔχει ἕως λέξιν μέγιστα.

σελ. 126

8 εὐθύς **Μ** 9 πίστι **Λ** 12 εὐφραίνων **Λ** 15 ψυχικᾶς **Λ**

σελ. 128

21 Ὁ κώδ. **A** στερεῖται ὁλοκλήρου τῆς θ' ᾠδῆς τοῦ κανόνος τούτου.

σελ. 129

20 – 28 Ἐν κώδ. **Z** παραλ. τὸ τροπάριον τοῦτο.

σελ. 131

27 – 28 Χαῖρε Πατερων καύχημα, θεολόγων: Χαῖρε Πατέρων καύχημα, χαῖρε τῶν θεολόγων **I** || Χαῖρε Πατέρων καύχημα, χαῖρε θεολόγων **T**

σελ. 132

2 οἶκος ὁ τῆς σοφίας: τῆς σοφίας ὁ οἶκος **ΙΠΙ** || σοφίας: Τριάδος **Θ**
3 τὸ κράτος: ἀκρότης **ΙΠΙ** 8 τῶν παθῶν παραλ. **ΙΠΙ**

σελ. 133

23 θεόφρον: ἱερέ **M**

σελ. 134

4 τὴν τούτων: τούτων τὴν **ΒΑ**

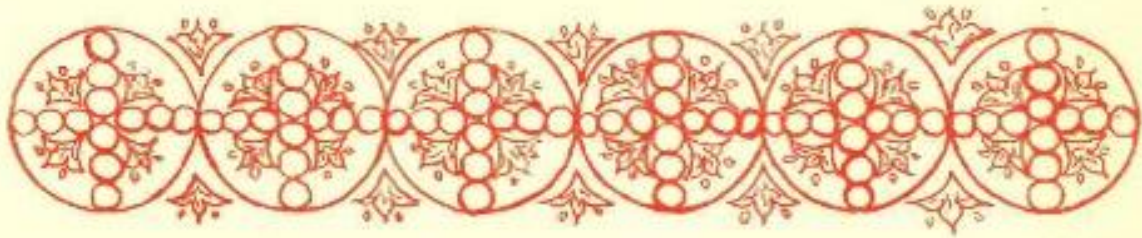
ΠΙΝΑΞ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΧΩΡΙΩΝ

σελ.	στιχ.	
79	7-8	Πρβλ. Ματθ. 5,15.
	29	Πρβλ. Κολ. 3,5.
84	7	2 Τιμ. 2,3-4.
85	14-15	Πρβλ. Ψαλμ. 18,5.
86	6	Πρβλ. 2 Κορ. 8,9.
87	16-17	Ίερ. 15,19.
88	29	Πρβλ. Σοφ. Σολ. 2,22.
	31	Πρβλ. Ἀποκ. 3,12. 21,2. 10.
	32	Πρβλ. Ἀποκ. 21,3. Λουκ. 16,9.
89	1-3	Ἡσ. 49,16.
91	6-7	Πρβλ. Ἐξ. 14,24. 19,9.
	8-9	Πρβλ. Νεεμ. 9,12.
	13	Πρβλ. Ἐβρ. 12,23.
92	31	Πρβλ. Ἐβρ. 10,34.
93	26-27	Πρβλ. Ματθ. 1,18. Λουκ. 1,35.
	29	Πρβλ. Ἐβρ. 2,10.
99	18	Πρβλ. Ματθ. 7,24-25. 16,18. 1 Κορ. 10,4.
	27-28	Σοφ. Σολ. 5,21-22.
100	7	Πρβλ. Σοφ. Σολ. 5,23.
101	7-8	Ἄ. Ἀσμ. 1,4.
	9-10	Πρβλ. Ἐφεσ. 4,22-24.
102	12-13	2 Κορ. 12,4.
	14-16	Πραξ. 9,15.
	27-28	Πρβλ. 2 Κορ. 11,3.
108	1	Πρβλ. Ἐξ. 31,18.
111	16-18	Ψαλμ. 131,4.
115	18-19	Ἐφεσ. 6,4.
	31-32	Ἡσ. 8,18.
118	36	Γαλ. 6,17.
	37	Κολ. 1,24.
122	10-12	Ἡσ. 51,10.
124	6-7	Πρβλ. Δ' Βασ. 1,12.
126	25-26	Δαν. 3,21-23.
133	1-4	Ματθ. 16,24.

Ε Π Ι Μ Ε Τ Ρ Ο Ν

Α'. ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΣ ΚΑΝΩΝ Εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον
(ποίημα Ἀθανασίου τοῦ Πατρῆου.)

Β'. ΚΑΝΩΝ ΕΤΕΡΟΣ Εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον
(Προσθεθεὶς μεταγενεστέρως εἰς τὸν κώδ. Ε)

ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΣ ΚΑΝΩΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΑ ΗΜΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑΝ

Εὐλογήσαντος τοῦ Ἱερέως, τὸ Κύριε εἰσάκουσον, μεθ' ὃ
τὸ Θεὸς Κύριος ὡς συνήθως καὶ τὸ ἐξῆς:

Ἦχος δ'. Ὁ ὑψωθεὶς ἐν τῷ Σταυρῷ.
Τοὺς παρεσιῶτας τῇ σορῷ τῶν λειψάνων σου
καὶ ἐκ ψυχῆς ὀδυνηρᾶς δεομένους σου
ἐν συμπαθείᾳ οἴκτειρον σοὺς δούλους ἡμᾶς,
κράζοντας καὶ λέγοντας·
τὰς ἡμῶν ἰκεσίας
δέξαι καὶ ἀνάγαγε
εἰς τὸν Κτίστην τῶν ὅλων·
μὴ ἀποστρέψῃς ἅγιε κενοὺς
τοὺς σὲ μεσίτην πλουτοῦντας εὐπρόσδεκτον.

Δόξα. Τὸ αὐτό.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Οὐ σιωπήσωμέν ποτε Θεοτόκε
τὰς δυναστείας σου λαλεῖν οἱ ἀνάξιοι·
εἰ μὴ γὰρ σὺ προΐστασο πρεσβεύουσα
τίς ἡμᾶς ἐρρύσατο
ἐκ τοσοῦτων κινδύνων;

Τίς δὲ διεφύλαξεν
 ἕως νῦν ἐλευθέρους;
 Οὐκ ἀποστῶμεν, Δέσποινα, ἐκ σοῦ·
 σοὺς γὰρ δούλους σώζεις αἰεὶ ἐκ παντοίων δεινῶν.

Ὁ Ν΄ Ψαλμός. Εἶτα ὁ κανὼν.

Ὡδὴ α΄. Ἦχος πλ. δ΄. Ὑγρὰν διοδεύσας.

Ως ὄργανον θεῖον τοῦ Παντουργοῦ,
 Γρηγόριε Πάτερ,
 ἱκετεύομεν σαῖς λιταῖς
 ἀξίως ἀξίωσον ὑμνεῖν σε
 τοὺς τὴν σορὸν σου κυκλοῦντας τὴν πάντιμον.

Ψυχῶν καὶ σωμάτων τοὺς πειρασμοὺς
 ἐξ ὕψους ἐλάσας,
 ἐν εἰρήνῃ διαβιοῦν
 τὴν ποιήμην σου ταύτην, ἧς προέστης,
 ἀδιαλείπτως, Γρηγόριε, πρέσβευε.

Χριστὸν ὀλοψύχως ἠγαπηκῶς
 παντὸς ἀντηλλάξω
 μεγαλέμπορος γεγονώς,
 διὸ μιμητὰς σου ἡμᾶς πάντας
 τοὺς προσιόντας σοι πίστει ἀνάδειξον.

Θεοτοκίον

Κωτῆρα τεκοῦσάν σε καὶ Θεὸν
 δυσωπῶ, Παρθένε,
 λυτρωθῆναί με τῶν δεινῶν,
 σοὶ γὰρ νῦν προσφεύγων ἀνατείνω
 καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν.

Ὡδὴ γ'. Οὐρανίας ἀψίδος.

Φωταυγίας ἐκείνης
 τῆς ὑπὲρ νοῦν ἄνωθεν,
 ἡσπερ ἐνεπλήσθης ἀδρότητος
 καὶ ὑπερέλαμψας
 ὡς ἄλλος ἥλιος
 ἐν τῷ τοῦ Ἁθωνος Ὄρει,
 καὶ ἡμᾶς ἀξίωσον,
 Πάτερ Γρηγόριε.

Τρικυμiais τοῦ βίου
 κατακλυσθεὶς κράζω σοι·
 σοῦ τῆ μεσιτεία, παμμάκαρ,
 δεῖξον ἀνώτερον
 τῆς καταιγίδος με
 καὶ ἀγαθὸς κυβερνήτης
 τοῦ λοιποῦ μοι γένοιο,
 Πάτερ Γρηγόριε.

Υψηλὸς σου ὁ βίος
 ἀσκητικῶς γέγονεν,
 ἡ δὲ σὴ σοφία ὑπέρλαμπρος
 ὡς οὐράνιος·
 ὅθεν ἡ χάρις σε
 εἰς τὴν λυχνίαν ἀνάγει,
 ὅπως φῶς τοῖς ἅπασιν
 εἴης, Γρηγόριε.

Θεοτοκίον

Ικετεύω, Παρθένε,
 τὸν ψυχικὸν τάραχον
 καὶ τῆς ἀθυμίας τὴν ζάλην
 διασκεδάσαι μου·
 σὺ γάρ, Θεόνυμφε,

ΚΑΝΩΝ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΣ

τὸν ἀρχηγὸν τῆς γαλήνης,
τὸν Χριστὸν ἐκύησας,
Θεομακάριστε.

Διάσωσον
ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, θεοφόρε,
ὅτι πάντες ἐν τοῖς δεινοῖς τὴν σορὸν σου πλουτοῦμεν
ὡς ἀδῶηκτον τεῖχος καὶ προστασίαν.

Επίβλεψον
ἐν εὐμενείᾳ, Πανύμητε Θεοτόκε,
ἐπὶ τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν
καὶ ἴασαι τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

Μαίτησις καὶ τὸ Κάθισμα. Ἦχος β΄.
θεοθεΐαν θερμὴν
καὶ κραταιὰν βοήθειαν
αἰτοῦμεν ἐκ σοῦ
οἱ θλίψεσι πυρούμενοι
ἐκτενώως βοῶντες καὶ λέγοντες·
εὐσυμπάθητε πρόφθασον
καὶ ἐκ κινδύνων λύτρωσαι ἡμᾶς
τοὺς πόθῳ τιμῶντας τὴν μνήμην σου.

Ωδὴ δ΄. Εἰσακήκοα Κύριε.
οἱ προσπίπτομεν, ἅγιε,
καὶ τὴν προστασίαν σου ἐξαιτούμεθα·
δίδου πᾶσι τὰ αἰτήματα
καὶ πταισμάτων λύσιν, Χριστομίμητε.

Μαραμύθιον ἔχει σε
ὁ Θεσσαλονίκης λαὸς καὶ καύχημα·
τὴν γὰρ μνήμην σου γεραίροντες
τοὺς ἐχθροὺς τροποῦνται τοὺς τῆς Δύσεως.

Πωμαλαίῳ φρονήματι
 πρὸς τοὺς ἐκ τῆς Ἄγαρ ἀχθεῖς ἐνήθλησας,
 καὶ ὡς μάρτυρα ἀναίμακτον
 ὁ Χριστὸς δοξάζει σε, Γρηγόριε.

Θεοτοκίον

Απολαύοντες Πάναγνε
 τῶν σῶν δωρημάτων εὐχαριστήριον
 ἀναμιέλλομεν ἐφύμνιον
 οἱ γινώσκοντές σε Θεομήτορα.

Ὡδὴ εἴ. Φώτισον ἡμᾶς
 μύθησον ἡμῖν
 ὑετοὺς τοὺς τῶν θαυμάτων σου
 καὶ τὰς ἀρούρας τῶν ψυχῶν ἄρδευσον,
 ἵνα καρπὸν
 προσάγωμέν σοι τὴν εὐλάβειαν.

Ἐνα καὶ φρικτά,
 ἢ πανίερος διήγησις
 ἀνακηρύττει σου τὰ θαυμάσια,
 ἐξ ὧν μετάδος
 τοῖς δούλοις σου, Δέσποτα.

Νέον σε πλουτεῖ
 κατὰ Παῦλον ἀρχιτέκτονα
 ὁ λογικὸς τῆς Ἐκκλησίας ναὸς
 ὄθεν κραυγάζω σοι·
 θεῖον καμὲ δεῖξον τέμενος.

Θεοτοκίον

Ἰασαι, Ἄγνη,
 τῆς ψυχῆς μου τὴν ἀσθένειαν,
 ἐπισκοπῆς σου ἀξιόσασα,

καὶ τὴν ὑγείαν
τῆ πρεσβεία σου παράσχου μοι.

ᾠδὴ 5. Τὴν δέησιν ἐκχεῶ.
Μωρίαν τοῦ Βαρλαάμ ἀπέδειξας
καὶ σαθρὰν τὴν ἐπιστήμην, θεόφρον,
τὴν ἐν Θαβῶρ
καταστρέφουσαν δόξαν
καὶ τῷ φωτὶ τῶν δικαίων ἀνταίρουσαν,
οὐ δέομαί σου ἐκτενῶς
τὴν ψυχὴν μου ἀξίαν ἀνάδειξον.

Αλειταί σου πανταχοῦ τὸ ἔνθεον
καὶ πανίερον καὶ ἔνδοξον τέλος·
καὶ γὰρ τὸ φῶς,
ὃ συνέϊπας εὐσθενῶς,
τὴν σὴν σκητὴν καταλάμπαν ἐδόξασε
καὶ ἔδειξεν ὡς ἀληθῶς
πρωτομάρτυρος χρώτα τὸ εἶδός σου.

Κακίστην καὶ δυσσεβῆ ἀπήλεγξας
τὴν προσθήκην ἐν Συμβόλῳ τῷ θείῳ,
θεολογῶν
καὶ δεικνύων ἀφύκτως
τὴν δυαρχίαν ἐντεῦθεν εἰσάγεσθαι·
διδάσκαλον οὖν ἢ σεπτὴ
Ἐκκλησία πλουτεῖ σε, Γρηγόριε.

Θεοτοκίον

Ως τεῖχος καταφυγῆς κεκτήμεθα
καὶ ψυχῶν σε παντελῆ σωτηρίαν
καὶ πλατυσμὸν
ἐν ταῖς θλίψεσι, Κόρη,
καὶ τῷ φωτὶ σου ἀεὶ ἀγαλλόμεθα,

ὦ Δέσποινα, καὶ νῦν ἡμᾶς
τῶν παθῶν καὶ κινδύνων διάσωσον.

Διάσωσον
ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, θεοφόρε,
ὅτι πάντες ἐν τοῖς δεινοῖς τὴν σορὸν σου πλουτοῦμεν
ὡς ἀῤῥήκτον τεῖχος καὶ προστασίαν.

Επίβλεψον
ἐν εὐμενείᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε,
ἐπὶ τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν
καὶ ἴασαι τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

Αἴτησις καὶ τὸ Κοντάκιον.

Ἦχος 6'. Προστασία τῶν Χριστιανῶν.
Προστασίαν ἐν τοῖς πειρασμοῖς σὲ κεκτήμεθα,
σὲ μεσίτην πρὸς τὸν ποιητὴν προβαλλόμεθα
οἱ κατάκριτοι καὶ ὑπέθυνοι κακῶν πολλῶν·
καὶ νῦν πρόφθασον,
θεῖε Πάτερ,
εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν,
τῶν θερμῶς κραυγαζόντων σοι·
τάχυνον εἰς πρεσβείαν
καὶ ῥῦσαι παθῶν παντοίων
ποίμνην ὅλην δεομένην σου.

Προκείμενον

Ἦχος 8'. Τό στόμα μου λαλήσει σοφίαν καὶ ἡ μελέτη τῆς
καρδίας μου σύνεσιν.

Στίχ. Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες
οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην.

ΚΑΝΩΝ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΣ

Εὐαγγέλιον
 Ταῖς τοῦ Ἱεράρχου
 Τὸ ἐν τῷ Ὁρθρῷ τοῦ Χρυσσοστομοῦ.
 Δόξα.

πρεσβείαις, Ἐλεῆμον,
 ἐξάλειψον τὰ πλήθη
 τῶν ἐμῶν ἐγκλημάτων.
 Καὶ νῦν.

Ταῖς τῆς Θεοτόκου
 πρεσβείαις, Ἐλεῆμον,
 ἐξάλειψον τὰ πλήθη
 τῶν ἐμῶν ἐγκλημάτων.

Στίχ. Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου καὶ
 κατὰ τὸ πλήθος τῶν οἰκτιρισμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά
 μου.

Ἰδιόμελον. Ἦχος πλ. β'. Ὅλην ἀποθέμενοι.
Ἦ ἐγαν ἀντιλήπτορα
 σὲ κεκτημένη καυχᾶται,
 Γρηγόριε δέσποτα,
 ἢ σὴ ποίμνη ἔχουσα
 τὴν σὴν λάρνακα·
 καὶ πιστῶς ἄσμασι
 τὴν σεπτὴν σήμερον
 καταστέφει καὶ γεραίρει σου
 μνήμην τὴν πάντιμον
 καὶ τὴν εὐλογίαν καρποῦταί σου,
 ἄνωθεν καταβαίνουσαν
 διὰ τὴν τιμὴν τῶν λειψάνων σου.
 Θεῖε Ἱεράρχα,
 λαμπρότατε σοφώτατε φωστήρ,
 μὴ νῦν παρίδῃς τὴν δέησιν
 τῶν παρακαλούντων σε.

Σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαὸν σου...

Ῥοδὴ ζ'. Οἱ ἐκ τῆς Ἰουδαίας.

Κραταῖόν σε προστάτην
ἐκ Θεοῦ εὐραμένη ἢ θεία ποιμένη σου,
κατέχει σου ἐν κόλποις
ἐχέγγυον ἀγάπης
τὴν σορὸν τῶν λειψάνων σου,
ἀναβοῶσα πιστῶς·
ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Θελητὴν τοῦ ἐλέους
σὺ ἐκήρυξας πᾶσι Χριστὸν τὸν Κύριον,
ῥυσθῆναι γοῦν κινδύνων,
λοιμοῦ καὶ ἀνομβρίας
τοὺς βοῶντας ἰκέτευε·
ὁ τῶν Πατέρων ἡμῶν
Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Ημέρας ἀνεσπέρου
καὶ φωτὸς αἰδίου υἱὸς γενόμενος,
τοὺς πίστει προσιόντας,
τῇ λάρνακί σου, μάκαρ,
ἀναμέλπειν καταύγασον·
ὁ τῶν Πατέρων ἡμῶν
Θεός, εὐλογητὸς εἶ.

Θεοτοκίον

Θησαυρὸν σωτηρίας
καὶ πηγὴν ἀφθαρσίας τὴν σὲ κνήσασαν
καὶ πύργον ἀσφαλείας
καὶ θύραν μετανοίας
τοῖς κραυγάζουσιν ἔδειξας·
ὁ τῶν Πατέρων ἡμῶν

Θεός, εὐλογητὸς εἶ.

Ωδὴ η' Τὸν Βασιλέα τῶν οὐρανῶν.
 ἣς Ἐκκλησίας
 τὸν οὐρανὸν κατάμπων,
 ὡς ἀστὴρ ἀπλανῆς διασώζεις
 τοὺς ὑπερυψοῦντας
 Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Τῶν ἰαμάτων
 σε ἐνεργὸν πᾶς τις ἔγνω
 τῶν θερμῶς αἰτούντων σου τὴν χάριν,
 καὶ πιστῶς τιμώντων
 τὰ λείψανά σου, Πάτερ.

Θεσσαλονίκη
 σε ὡς ποιμένα γεραίρει,
 Ἐκκλησία δὲ πᾶσα κηρύττει
 καὶ ἀνακροτεῖ σοι
 τοὺς θείους σου ἀγῶνας.

Θεοτοκίον

Τὰς ἀσθενείας μου
 τῆς ψυχῆς ἰατρεύεις
 καὶ σαρκὸς τὰς ὀδύνας, Παρθένε·
 ὄθεν σὲ δοξάζω
 εἰς πάντα τοὺς αἰῶνας.

Ωδὴ θ'. Κυρίως Θεοτόκον.
Εὐρέτωσαν καθάπαξ
 οἱ θεομαχοῦντες
 καὶ τὴν σὴν δόξαν ἀδίκως ἐκβάλλοντες·
 ὁ γὰρ Χριστὸς σὲ δοξάζει
 φρικτοῖς ἐν θαυμάσι.

Λαμπρῶς ἡ Ἐκκλησία
ἄγει σου τὴν μνήμην·
τῶν γὰρ ἐχθρῶν ἀπελέγχει τὸ δύσφημον,
ὡς προτιθεῖσα τὴν λάρνακα
τῶν λειψάνων σου.

Εκάστω τὰς αἰτήσεις
τὰς πρὸς σωτηρίαν,
τῶν σὲ τιμώντων ἐξ ὕψους κατάπεμψον
καὶ τῶν λυπούντων τὴν ποιμήνην σου
ἐλευθέρωσον.

Θεοτοκίον

Φωτός σου ταῖς ἀκτίσι
λάμπρυνον, Παρθένε,
τὸ ζοφερὸν τῆς ἀγνοίας διώκουσα,
τοὺς εὐσεβῶς Θεότοκιον
σὲ καταγγέλλοντας.

Τὸ Ἄξιόν ἐστι καὶ τὰ Μεγαλυνάρια.

Τὸν θεῖον Γρηγόριον, οἱ πιστοί,
πάντες συνελθόντες
εὐφημήσωμεν εὐσεβῶς
ὡς ὄντως ποιμένα
τοῖς πράγμασι φανέντα
καὶ στόμα ἀληθείας
καὶ φωτὸς κήρυκα.

Μροσέλθωμεν ἄνθρωποι ἐκ ψυχῆς,
ἀψώμεθα πάντες
μετὰ πίστεως τῆς σοροῦ
τῶν Θεῶν λειψάνων,
τὴν λύσιν ἐξαιτοῦντες
παντοίων ἀλγηδόνων

καὶ πάσης θλίψεως.

Ϟ ρούρησον τὴν ποιμνὴν σου ὁ καλὸς
 ἄγρυπνος προστάτης,
 τὴν κυκλοῦσάν σου τὴν σορὸν,
 καὶ ῥῦσαι κινδύνων
 καὶ πάσης ἐπηρείας,
 Γρηγόριε τρισμάκαρ,
 ἀξιοθαύμαστε.

Ι λεως γενοῦ μοι σοὶ ἐκβοᾶ
 Θεσσαλονικέων
 ὁ πιστότατός σου λαός,
 Γρηγόριε Πάτερ,
 ταῖς ἱεραῖς λιταῖς σου
 μετὰ τοῦ Μυροβλύτου
 ἡμᾶς περίσωζε.

Πᾶσαι τῶν ἀγγέλων αἱ στρατιαί...

Δόξα. Ἦχος δ΄.

Ι εραρχῶν τὸ θεῖον κειμήλιον,
 Πάτερ Ὄσιε,
 παμμάκαρ Γρηγόριε,
 τὴν ἱερὰν θήκην τῶν λειψάνων σου
 ἐν τῇ μνήμῃ σου αἶροντας σήμερον,
 μὴ καταισχύνῃς ἡμᾶς
 ἀναξίους ὄντας τῆς σῆς ἀγιότητος,
 ἀλλ' ἀξίωσον ἀκατακρίτως αὐτῆς ἐφάπτεσθαι,
 τὸν πόθον ἀφοσιουμένους,
 ὄντες πρὸς σὲ ἀνατείνομεν πάντες
 ἐκλιπαροῦντες καὶ λέγοντες·
 μὴ παύσῃ πρεσβεύων Ἱεράρχα,
 ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Καὶ νῦν.
Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου
εἰς σὲ ἀνατίθην,
Μήτηρ τοῦ Θεοῦ,
φύλαξόν με ὑπὸ τὴν σκέπην σου.

ΚΑΝΩΝ ΕΤΕΡΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ

Ἦχος πλ. 6'. Ὡς ἐν ἠπείρῳ πεζεύσας.

ᾠδὴ α'.

Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν πόνων καὶ ὀδυνῶν,
τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ μου,
εὐφρανάτωσαν αἱ σοὶ
παρακλήσεις, ἅγιε Θεοῦ,
τὴν ἀθλίαν μου ψυχὴν
καὶ ἀπαράκλητον.

Ὁὕκ ἔστιν ἴασις ὄλωσ ἐν τῇ σαρκὶ
οὐδ' ἐν τοῖς ὀστέοις μου,
ὦ Γρηγόριε σοφέ,
ἀλγηδόσιν πάντοθεν πικραῖς
κυκλουμένου καὶ σφοδρῶς,
πρόφθασον σῶσον με.

Ἡίαν ἐλέους ῥανίδα ἐκ τῶν πηγῶν
τῶν τῆς ἀγαθότητος
ἐπιστάξας σοῖς εὐχαῖς
τῇ καμίνῳ μου τῶν πειρασμῶν,
σθέσον ταύτην κάμοι
δὸς ἀναψυχὴν, ὦ σοφέ.

Θεοτοκίον

Ἰατρικαὶ πᾶσαι χεῖρες καὶ τεχνικὴ
δεινότης καὶ μέθοδος

ἀσθενεῖς καὶ ἀδρανεῖς
τοῖς ἐμοῖς ἐξηλέγχθησαν κακοῖς·
διό, Μῆτερ τοῦ Θεοῦ,
σὺ με θεράπευσον.

Ῥδὴ γ'.

Ὁ Εἰρμός. Οὐκ ἔστιν ἅγιος ὡς σὺ.
Κτενά μοι πάντα καὶ δεινά,
καὶ ἐπώδυνα λίαν·
ἢ γὰρ νόσος βιαία
αἱ ὀδύνηαι χαλεπαί.
Θεράπον Χριστοῦ σοφέ,
τὴν σὴν χάριν,
ἐν ἐμοὶ θαυμάστωσον.

Οστεναγμός μου ἀπὸ σοῦ
οὐδαμῶς ἀπεκρύβη,
τῆς καρδίας ἢ θλίψις
καὶ ὁ πόνος τῆς ψυχῆς·
διό με κατὰ τὸ σόν,
ἱεράρχα,
ἔλεος ἐλέησον.

Αμαρτημάτων ὁ ἔσμος
νοσημάτων μοι πλήθος
προεξένησεν ὄντως·
τῶν δευτέρων γὰρ σαφῶς
τὰ πρῶτα αἱ ἀφορμαί.
Ἄμφοτέρων,
ἱεράρχα, ῥῦσαί με.

Θεοτοκίον

Γεννώσης θάνατον πικρὸν
ἀρρωστίας με ῥῦσαι,

ἀναιρέτην θανάτου
 ἢ γεννήσασα σαρκί,
 Χριστὸν τὴν αὐτοζωήν,
 καὶ ὑγείαν,
 Δέσποινα, παράσχου μοι.

Κάθισμα

Ἦχος ὁ αὐτός. Ἐλπίς τοῦ κόσμου.
Αμαρτιῶν μου τὰς οὐλάς
 ἔξαφάνισον, μάκαρ,
 τὸ πλῆθος ἔχοντα πολὺ
 οἰκτιρῶν, θεραπεύσας
 Χριστόν, τὸν ἐλεήμονα Θεόν,
 καὶ μόνον ἰατῆρα τῶν ψυχῶν,
 καὶ ἰασίν μοι δώρησαι,
 Γρηγόριε σοφέ,
 κόσμε Θεσσαλονίκης.

Δόξα. Καὶ νῦν. Τῇ Θεοτόκῃ ἐκτενῶς νῦν προσδράμωμεν...

ᾠδὴ δ΄.

Ο Εἰσμός. Χριστός μου δύναμις.
 δού προσώζεσε
 καὶ κατασέσηπε
 τῇ πολλῇ ἀφροσύνῃ
 τὸ τῶν ἐμῶν
 μολώπων συμφόρημα·
 ἱεραρχῶν ἢ καλλονῆ,
 εὐωδίαν δὸς ὑγείας μοι.

Εξόδου ἔννοια
 συνέχει πάντοθεν
 καὶ ἡ τῆς ἐκδημίας
 καὶ τελευτῆς

μέριμνα συνέχει με·
δός, ἱεράρχα τοῦ Χριστοῦ,
καὶ ὑγείαν καὶ μετάνοιαν.

Τ ἦν ὀλιγότητα
τῶν ἡμερῶν μου σὺ
ὁ εἰδώς, ἐν ἡμίσει
τούτων, Χριστέ,
νῦν μὴ ἀναγάγῃς με,
μακροθυμήσας ἐπ' ἐμοὶ
ταῖς λιταῖς τοῦ σοῦ θεράποντος.

Θεοτοκίον

Επενάζω πάντοθεν
πικραῖς βαλλόμενος
ἀλγηδόνων βολίσι
καὶ ὀδυνῶν
δριμυτάτοις βέλεσι·
Θεογεννήτορ Παρθένε,
μὴ παρίδῃς με θλιβόμενον.

ᾠδὴ ε΄.

Ὁ Εἰρμός. Τῷ θείῳ φέγγει σου.
Φ λογίζει νόσος με χαλεπή,
θλίβουσα δεινῶς ἐμπιρῶσα
δαμάζουσα νῦν τὴν καρδίαν μου·
στάθμη τῶν δογμάτων, σοφὴ
Γρηγόριε,
ῥανίσι πρεσβειῶν σου
ταύτην κατάσβεσον.

Οὐκ αἰσχυνηθήσομαί σοι θαρρῶν,
ἀλλ' ἀγαλλιάσομαι ἐν σοί,
τῶν θεολόγων ὁμόσκηνε,

καὶ ῥαγήσεται μοι ὑγείας
 πρῶιμον φῶς,
 ταχὺ δὲ ἀνατείλη μοι
 τὰ ἰάματα.

Πομφαία θλίψεως τὴν ἐμήν,
 ἄγιε, διέρχεται ψυχὴν
 ἠκονημένη τε μάχαιρα,
 δίστομος ὀξεῖα, μέχρις αὐτῶν
 τῶν μυελῶν
 πέμπουσα τὰς ὀδύνας,
 ἄς περ θεράπευσον.

Θεοτοκίον

Οὐκ ἔχω ἄλλην ἐν συμφοραῖς
 πλήν σου βοηθόν, σύ μου ἐλπὶς
 ἀπὸ μαστῶν μητρός μου, ἀγνή,
 εἰς σὲ ἐπερῶρίφην ἐκ μήτρας,
 ἀπὸ γαστρὸς
 μητρός μου, ἴασαί με,
 Θεογεννήτρια.

Ὁδὴ 5΄.

Ὁ Εἰρημός. Τοῦ βίου τὴν θάλασσαν.

Νυκτὶ σκοτιζόμενον
 νοσημάτων ζοφερῶν,
 πρὸς καθαρὰν αἰθρίαν με
 καὶ ἡμέραν ὑγείας διαφανῆ
 ἐξάγαγε δέομαι,
 ἱατρὸν τῶν νοσοῦντων, λειτουργὸν τοῦ Χριστοῦ.

Ημιούμενος Κύριον
 μὴ μακρόνης ἀπ' ἐμοῦ

τούς οἰκτιρομούς σου ἅγιε,
 ἀλλ' ἀντιλάβοιτό μου, θαυματουργέ,
 ἡ θεία σου δύναμις·
 ἀναρίθμητα γάρ με περιέσχον δεινά.

Υπήχθην ὁ μάταιος
 ἡδοναῖς φρενοβλαβῶς,
 καὶ νῦν κεντοῦσι θλίβουσι
 τὰ ἀφόρητα θέλη τῶν ὀδυνῶν·
 διό με κατεύφρανον
 ἐπαφῆ πρεσβειῶν σου, ἀρχιθύτα Χριστοῦ.

Θεοτοκίον

Τὴν ζῶσαν νεφέλην σε,
 τὴν φαιδρὰν καὶ φωτεινὴν,
 καὶ λογικὴν καὶ ἔμψυχον,
 τοῦ νοητοῦ Ἡλίου παρακαλῶ,
 διάλυσον, Δέσποινα,
 οἰκτιρομῶν σου τῇ θερμῇ τῶν παθῶν μου κρυμόν.

ᾠδὴ ζ'.

Ὁ Εἰρμός. Δροσοδόλον με τὴν κάμινον.

Ως ὁ τύπος πρὶν ἐδρόσισε τοῦ Τόκου σου
 τοὺς Παῖδας ἐν καμίνῳ, Χριστέ,
 οὕτω δέομαι καὶ ἐμὲ
 νοσήσαντα δεινῶς
 πρεσβείαις τοῦ σοῦ ἱερουργοῦ
 δρόσισον, εἰς ἀναψυχὴν
 ἐξαγαγών με τανῦν.

Ηεκρωθέντα με σχεδὸν καὶ ἀποψύξαντα
 καὶ συντριβέντα νόσῳ δεινῇ
 ἀναζώωσον, ἀνακαίνισον,

θαυματοργέ,
Γρηγόριε μάκαρ, δυσωπῶ,
εὐλογητὸς εἶ ὁ Θεός,
ἵνα βοῶ ἐκ ψυχῆς.

 ἠδὺς ἐν ὀμιλίαις, ὁ τὴν δίδαξιν
ἠδίων, ὁ οὐράνιος νοῦς,
τὴν πικρότητα τὴν τῆς νόσου
πράϋνον καὶ δὸς
ὑγείας τυχεῖν εἰλικρινοῦς,
ἵνα δοξάζω τὸν Θεὸν
τὸν μεγαλύντά σε.

Θεοτοκίον

 εουργεῖ παλαιωθεῖσαν καὶ γηράσασαν
τὴν φύσιν τοῦ προπάτορος
ἐκ σοῦ Δέσποινα ὁ Θεός μου
δρέφος γεγονῶς
καὶ νέον παιδίον ὑπὲρ νοῦν·
παλαιωθέντα με διὸ
νόσοις καινούργησον.

ᾠδὴ η΄.

Ὁ Εἰσμός. Ἐκ φλογὸς τοῖς ὀσίοις.

 ς Θεοῦ φιланθρώπου
δοῦλος φιλάνθρωπος
ἐπ' ἐμοὶ τὴν συνήθη
φιλανθρωπίαν σου
καὶ τοὺς οἰκτιρμοὺς
καὶ τὸ ἔλεος δεῖξον, σοφέ,
καὶ τῆς κατεχούσης με
ἀπάλλαξόν με νόσου.

Νῦν εἰς χοῦν ἡ ψυχὴ μου
 ἔταπεινώθη παθῶν
 καὶ εἰς γῆν ἡ γαστήρ
 νόσῳ κεκόλληται·
 σὺ οὖν ὡς πατήρ,
 μηδαμῶς ἐπιλάθη μου
 τῆς πολλῆς πτωχείας
 καὶ θλίψεως, τρισμάκαρ.

Τῆς ψυχῆς μου τὸν πόνον,
 ἅγιε, δέομαι,
 καὶ σαρκός μου τὸν κόπον
 κούφισον, πράϋνον,
 παῦσον τὰς πικρὰς
 ἀλγηδόνας, Γρηγόριε,
 σβέσον τὰς ὀδύνας,
 θεράπευσον τὰ πάθη.

Θεοτοκίον

Υπὲρ λόγον τὸν Λόγον
 ἢ διὰ λόγου σαρκί
 τετοκυῖα, Παρθένε,
 σύ με ἐλέησον,
 ὅτι ἀσθενῆς
 καὶ πτωχὸς καὶ ἀλγῶν εἰμι,
 καὶ ἡ σωτηρία σου ἀντιλάβοιτό μου.

ᾠδὴ θ'.

Ὁ Εἰρμός. Θεὸν ἀνθρώποις ἰδεῖν ἀδύνατον.

Μακρῶν σου πόνων δρέπη τὰ ἔπαθλα
 νῦν εὐκλεῶς, ποιμὴν Θεσσαλονίκης Γρηγόριε,
 καὶ ψυχὴ μὲν σου θεία ἐν τοῖς οὐρανοῖς,
 σῶμα δὲ τὸ σεπτὸν σου

παύει νοσήματα·
 δόξα ὄντως πρέπει τῷ Θεῷ,
 τῷ σὲ δοξάσαντι.

Ανάστησόν με ἐκ σκότους δέομαι,
 τοῦ τῶν παθῶν καὶ νόσων πολυτρόπων, Γρηγόριε,
 τῷ φωτὶ μὲν Τριάδος λαμπόμενος πρὶν,
 μάκαρ, τῆς Ἀρχιφώτου
 ὡς ἐν αἰνίγματι,
 πρόσωπον πρὸς πρόσωπον δὲ νῦν
 κατατρυφῶν αὐτοῦ.

Σοφίας ὄντως ἔμπλεως γέγονας
 τοῦ ὑπὲρ νοῦν φωτὸς τοῖς ἀντιθέοις μαχόμενος
 καὶ γραφίδι καὶ γλώττη τροπούμενος·
 μάρτυρες αἱ σαὶ βίβλοι,
 αἱ θριαμβεύουσαι
 τούτων τὴν ἀπάτην διαρκῶς,
 θεομακάριστε.

Θεοτοκίον

Ηζώντων καὶ νεκρῶν Θεὸν τέξασα
 νεκροποιῶν, Παρθένε, νοσημάτων με λύτρωσαι
 καὶ ζωὴν καὶ υἰαίαν παράσχου μοι,
 πρόξενον σωτηρίας,
 καὶ μὲ περίζωσον
 δύναμιν ἐξ ὕψους καὶ ἰσχύν,
 θεομακάριστε.

Ἐπιμέλεια: Ἐκδόσεις • Ἄθως.

Καράοχη καὶ Δημητρίος 45-47.

Ἐξώφυλλον καὶ διακόσμησης

Νικοχέττας Βοχδάκη

